Madanoğlu

Anılar 1911-1953

■ *Yaşam sürecinin kişiyi nereden alıp nereye götüreceği bir soru işaretidir. Bu soru işaretini bıkmadan yorulmadan kurcalamaya çalışmak, çağımız insanında bir karakter oluşturuyor.*

Herhangi bir ansiklopediyi açtığınızda "Cemal Madanoğlu" maddesinde şunları okursunuz:

"Madanoğlu (Cemal) - Türk Generali ve siyaset adamı. Eşme'de 1907'de doğdu. Kuleli Askeri Lisesi'ni ve Harp Okulu'nu bitirdi (1926), 1941'de Kara Harp Akademisi'nden kurmay subay olarak çıktı. 1953 - 1954 yıllarında Kore Savaşı'nda Türk Kumandan Yardımcısıydı.

Kore'den dönüşünde Tuğgeneral oldu (1954). Sivas ve Siirt'te 12. Tümen' in başında bulundu. Erzurum'da Ordu Kurmay Başkanlığı (1957), Ankara'da Zırhlı Eğitim Tümen (1958), Elazığ'da 10. Tümen Kumandanlığı yaptı.

Kara kuvvetleri Lojistik Başkanlığı'na tayin edildi (1959). Silahlı Kuvvetlerin çeşitli kademelerinde bir süreden beri başlayan devrim hazırlığı uzun süre bir yöneticiden yoksun kalmıştı. Siyasi ortamdaki tedirginliği hisseden Madanoğlu kendisine bu görev önerildiği harekatı yönetti. Milli Birlik Komitesi üyesi olarak Ankara Kumandanlığı yaptı. Genel seçimlere kadar (1961) görevlerini sürdüren Korgeneral Madanoğlu parlamentoya girmedi. Sivil yönetimin kurulmasından sonra Ordu'dan istifa etti. 1964'de İstanbul'dan bağımsız olarak adaylığını koydu. Seçimi kazanamadı. 1965'de Cumhurbaşkanlığı Kontenjan adayı olarak senatoya girdi. 12 Mart'tan sonra Ordu'dan ihraç edildi. Beraat etti."

Böyle bir yaşam sınavından geçen insanın anıları ilginç olmalı.

Ne var ki anıların ilginçliği ile yaşam arasında her zaman doğru orantılı bir bağ kurulamıyor. Anı, yaşanan olayın insan belleğinde bıraktığı izdir. Yaşanan olayı tartıp değerlendirecek, yoğurarak biçimlendirecek olan insanın mantığıdır, bilincidir.

Kişinin yaşadığı olayda kendisine karşı yansız kalabilmesi ya da özeleştiriye girebilmesi sanıldığınca kolay olmuyor.

Ülkemizin kitaplığında anı türünde çok az yapıt bulunduğu gibi, değer taşıyanları da çok değildir. Anılarını yazanlarımızın çoğu,

Anı, yaşanan olayın insan belleğinde bıraktığı izdir. Yaşanan olayı tartıp değerlendirecek, yoğurarak biçimlendirecek olan insanın mantığıdır, bilincidir.

geçmişe
rının ya d
oluyorlar
ni, önya
mek için
kullanma
gereksiz
ğına düş

Yayı
kitabında
doyurucu
bu yanlış
cudur. G
ne saptı
anıların r

Anıla
da çoğu
gibi) ken
leştiri sü
bilecek

çağdaş b
Bu tür y
Nadir Na
zaman k
belirlener
şumunu a
ruz. Hera
deyişi in
geçerli d

EVRİM

CEMAL MADANOĞLU

ANILAR

EVRİM Yayınevi Ltd. Şti.

Kadıköy İş Merkezi
Neşet Ömer Sok. 10/74
Kadıköy - İST.

Tel: 347 49 63
Fax: 347 76 12

Doktor
Vâkıf Özkul
Ruh Ve Sinir Hastalıkları Uzmanı
(psikiyatrist)

Manisa: 29 Mart 1982

Sevgi ve Saygıdeğer Paşam,

Başlangıçtan bu güne değin anılarınızı dikkatle izlemeye çalışıyorum. Askerlerde görmeye alışık olmadığımız rahat, akıcı ve sürükleyici bir biçim taşıdığını söylemek bize düşmez.

Fakat, bir insanın giz perdesi kullanmadan kendini sergilemesinin, hele bilinç altını eşelercesine kendini aynada göstermesinin pek kolay bir iş olmadığını söylemeyi bir ruh doktoru olarak görev sayıyorum.

Gelecek bölümleri beklerken, özlem ve saygılarımın kabulünü dilerim.

Dr. Vâkıf Özkul

ÖNSÖZ

Herhangi bir ansiklopediyi açtığınızda "Cemal Madanoğlu" maddesinde şunları okursunuz:

"Madanoğlu (Cemal) -Türk Generali ve siyaset adamı. Eşme'de 1907'de doğdu. Kuleli Askeri Lisesini ve Harp Okulunu bitirdi (1926), 1941'de Kara Harp Akademisi'nden kurmay subay olarak çıktı. 1953-1954 yıllarında Kore Savaşında Türk Kumandan Yardımcısıydı. Kore'den dönüşünde Tüğgeneral oldu (1954). Sivas ve Siirt'te 12'inci Tümen'in başında bulundu. Erzurum'da Ordu Kurmay Başkanlığı (1957), Ankara'da Zırhlı Eğitim Tümen (1958), Elazığ'da 10'uncu Tümen Komutanlığı yaptı.

Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanlığı'na tayin edildi. (1959), Silahlı Kuvvetlerin çeşitli kademelerinde bir süreden beri başlayan devrim hazırlığı uzun süre bir yöneticiden yoksun kalmıştı. Siyasi ortamdaki tedirginliği hisseden Madanoğlu kendisine bu görev önerildiği zaman kabul etti. 27 Mayıs İhtilalinin gerçekleştirilmesine birinci planda katıldı. 26 Mayıs gecesi Devrimin Ankara Komutanı olarak harekâtı yönetti. Milli Birlik Komitesi üyesi olarak Ankara Kumandanlığı yaptı. Genel seçimlere kadar (1961) görevlerini sürdüren Korgeneral Madanoğlu parlamentoya girmedi. Sivil yönetimin kurulmasından sonra Ordu'dan İstifa etti. 1964'te İstanbul'dan bağımsız olarak milletvekilliğine adaylığını koydu. Seçimi kazanamadı. 1965'te Cumhurbaşkanlığı kontenjan adayı olarak senatoya girdi. 12 Mart'tan sonra, 1972'de Orduda gizli örgüt kurma iddiasıyla yargılandı. Beraat etti."

*

Böyle bir yaşam sınavından geçen insanın anıları ilginç olmalı. Ne var ki anıların ilginçliği ile yaşam arasında her zaman doğru orantılı bir bağlantı kurulamıyor. Anı yaşanan insan belleğinde bırak-

tığı izdir. Yaşanan olayı tartıp değerlendirecek,yoğurarak biçimlendirecek olan insanın mantığıdır, bilincidir.

Kişinin yaşadığı olayda kendisine karşı yansız kalabilmesi ya da özeleştiriye girebilmesi sanıldığınca kolay olmuyor.

Ülkemizin kitaplığında anı türünde çok az yapıt bulunduğu gibi, değer taşıyanları da çok değildir. Anılarını yazanlarımızın çoğu, geçmişe bakarken duygularının ya da tutkularının kölesi oluyorlar. Kinlerini, öfkelerini, önyargılarını dile getirmek için anıları bir silah gibi kullanmaya kalkışıyorlar; gereksiz övünmelerin tuzağına düşüyorlar.

Yayınlanan çoğu anı kitabında içtenlikli, inandırıcı, doyurucu içeriğin yokluğu, bu yanlış yaklamışın sonucudur. Gerçeği aramak yerine saptırmak kural olursa anıların ne değeri kalır? Anılarını yazarken (Batı'da çoğu kez görüldüğü gibi) kendi kendisini özeleştiri süzgecinden geçirebilecek kadar yürekli ve çağdaş bir kişilik gereklidir. Bu tür yaklaşım belki de Nadir Nadi'nin "Perde Aralığından" ve "Olur Şey Değil" adındaki yapıtlarıyla başlamıştır. İnsanoğlunun yanılgıları ve yanıtları kuşkusuz olacaktır. Yaşam sürecinin kişiyi nereden alıp nereye götüreceği bir soru işaretidir. Bu soru işaretini bıkmadan yorulmadan kurcalamaya çalışmak, çağımsız insanında bir karakter oluşturuyor.

*

Madanoğlu, 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinden son çeyreğine uzanan bir zaman kesitinde; Cumhuriyet tarihini en önemli sayılacak olaylarının içinde yaşamıştır. Bu zaman kesitinde kişiliğinde belirlenen bilinçlenme oluşumunu anılarında saptıyoruz. Heraklitos'un ünlü özdeyişi insan açısından da geçerli değil midir:

" – Aynı suda iki kez yıkanılamaz."

İnsan da hep aynı insan değildir; değişir; Ancak karakterdeki temel nitelikler bu değişimin çizgilerini belirler. Bu diyalektik gerçeği Madanoğlu'nun içtenlikli ve inandırıcı anılarında saptıyoruz. Asker Madanoğlu, kimi zaman olaylara ve insanlara bir sanatçı duyarlığıyla yaklaşıyor; kendi benliğine dönük duran mantığı ise özleştirinin acımasız yöntemini hiçbir zaman elden bırakmıyor.

Anıların değerini büyüten nitelik de bu yöntemdedir. Hem kendi kişiliğini hem içinde yaşadığı kurumu eleştirisel bir yaklaşımla belirleyen Madanoğlu'nun şimdiye değin Türkiye'de yapılamamış bir işi ba-

şardığını söyleyebiliriz.

*

Cumhuriyet devletinin kurulduğu ve Atatürk devrimlerinin yürürlüğe girdiği dönemde ilk görevine başlayan Teğmen Madanoğlu'nun 27 Mayıs devriminin önde gelen generali olması bir raslantı değildir. Sason dağlarında ölüm çemberlerinden geçmesini öğrenebilmiş kişiliğinin sezgileriyle "yıldızın parladığı an"ı yakalayabilmiş, ülkenin yazgısını değiştiren devrimci eylemin başını çekmiştir Madanoğlu... Bu büyük olaydan sonra önüne çıkan karmaşık kavşak noktalarında doğrudan yana olabilmesinde demokratik ve devrimci karakterinin namuslu ağırlığı etkendir.

Madanoğlu'nun Anılar'ı, hepimize çok şey öğretecek değerler taşıyor. Yarım yüzyıl öncesinin masalımsı gerçeklerinden başlayan yapraklar, yaşadığımız dönemin siyasal olaylarına ışık tutacak sayfalar niteliğine dönüşüyor.

Asker için barış düzeninde hizmet, bürokrasinin çarklarında geçen tekdüze görev demektir. Madanoğlu'nun yaşamında bu tekdüzelik yoktur. "Sason harekâtı"nda yaklaşık üç yıl bir tür geralilla savaşına katılmıştır. Kısa süren Kore serüveninde uzak bir ülkede savaş koşullarını tanımıştır. 27 Mayıs devrimiyle diktaya yönelik siyasal iktidarı yıkan demokratik bir askeri eylemi yaşamıştır.

Şimdi anılarını yazarken, bir holdingin yönetim kurulu arpalığından zenginleşen emekli general değildir; sade emeklilik yaşamını benimsemiş namuslu asker kişiliğini sürdürmektedir.

Yaptığı ve başardığı işlerin onurunu artık hiç kimse üzerinden alamaz. Madanoğlu'nun anılarını okurken bu bilincin rahatlığını ve kaygısızlığını algılıyoruz. Yurduna ve insanlığa karşı açık alınla hesap verebilecek kişinin kendi kendisini özeleştiriden geçirmesi belki daha kolay oluyor.

Kimbilir?

Madanoğlu Paşa'nın anılarındaki yürekli yaklaşım belki de bu güvenden doğmaktadık.

Etiler, Ekim 1982 *İlhan Selçuk*

BÖLÜM 1

Çocukluğum, Acı Çeken Askerler, Subaylığa Yönelişim

İlk neyi anımsıyorum? Kartal'da oturuyoruz. O gün annem beni aldı. Trene bindirdi. İzmit'e gittik. Kalabalık bir ev. Sanırım Konuklar vardı. Ben evin çocuklarıyla oynuyordum. Bir aralık annem bağırdı.

–Cemal Cemal, gel!...

Annemin çağrışı kulaklarımda. Koştum. Annem perdeyi araladı:

– Bak, dedi, denizin ucu,

Burnumu cama dayadım. Pencereden baktım. İzmit körfezinin bitimi görünüyor. O anı hiç unutamam.

Çocuklukta öyle anılar vardır ki, önemsiz gibi görünüyor; unutulmuyor. Aradan yıllar geçti. Subay oldum. İlk görevim Muğla. Yıl 1926. Genç bir teğmenim. İlk kez Muğla'dan yürüyüş yaparak Sakar'a ulaştığımızda masmavi Kenne körfezini gördüğüm zaman ister istemez mırıldandım:

– Denizin ucu.

İlk anım budur.

Ama çocukluğun anılar zincirinde birbirine yerli yersiz dolanmış halkalar var. O sıralar 5-6 yaşlarındayım. Kartal'ın içinde iki katlı bir ahşap evde oturuyoruz. Alt katta evin ocağı var. Üst katta yatak odaları.

Yazları "yukarıya" çıkardık. Yukarısı dediğim Çakaltepe idi. Kışın beni Kartal'da sokağa salmıyan annem "yukarı" da salıverirdi. Oynardık.

Çocukluk işte...

Yazları taşındığımız Çakaltepe'ye Rahmanlar da denir. Ben orada özgürleşirdim. Zeytinlikler arasında koşturur dururduk. Bir gün bir arşın boyunda bir yılan gördük. Çocuklarla birlikte taşlamaya başladık. Tam üstüne gidemiyoruz. Korkuyoruz. Yılan kıvranıyor, kaçamıyor. Ağzını açıp tıslıyor, savunma çabasında... En sonunda öldüremediysek de yılanın üstüne taşları yığdık.

O akşam eve geldiğimde:

– Anne, dedim, biz bugün bir yılan öldürdük.

– Aman oğlum ne yaptın?

Olayı anlattım:

Annem dedi ki:

– Bak çocuğum, ben senin yaşındayken bir oğlan çocuğu arkadaşım vardı. Çok yaramazdı. Kuşları yakalar gözlerine iğne sokardı, ya da duvardaki taşları çıkarır boşluğa kuşları koyar, sonra taşları üstüne kapardı. Zavallı hayvancıkların ağızlarını açar, dillerini keserdi. Sonra büyüdü, evlendi, çocukları oldu; ama çocukları ya dilsiz, ya kör oldular.

Çok etkilendim annemi dinleyince... Söylenenleri hiç unutamadım. Bende hayvan sevgisinin başlangıcı sanırım bu olaydır.

Biz Kartal'da, annem, ablam, ben oturuyoruz. Annemle babam ayrı yaşıyorlar. Ağabeyim askeri öğrenci. Harbiye mektebinde. Eve gelip gidiyor. Annem ağır bir hastalık geçirdiğinden küçükken ağabeyime büyük annem bakmış. Ağabeyim büyük anneme "anne", anneme de "abla" diyor.

İşte ağabeyim o zamanın üniformasıyla birgün eve geldiğinde gözüm takıldı:

– Aa dedim, kocaman kılıcı neden cebine soktun?

Gerçekten kaputun çebinden kılıcın kabzası görünüyordu. Bunun üzerine ağabeyim anlattı:

– Sen küçüksün Cemal, Balkan Harbi'ni bilmiyorsun. Balkan Harbi'nde bütün Rumeli elden gitti. Halk muhacir oldu. Yenildik. İşte bu olayın utancını unutmamak gerekiyor. Emir verdiler, kılıçlar artık böyle taşınacak, gösterilemiyecek...

Sonra ağabeyim kaputunun önünü açıp kılıcını gösterdi. Gerçekte kılıç kaputun eteği altında kalıyor, yalnız kabzası cepten dışarı çıkıyor.

Sonradan öğrendim, ordu da gelenekmiş; savaşda ateş almıyan topları yere çaktıkları bir kazığa zincirle bağlarlarmış. Top böylece "zincirbend" edilerek cezalandırılırmış. Bu gelenekten esinlenerek kılıçların gizlendiğini sanırım.

Böyle bir ortam içinde büyüyorum. Rahmanlar (Çakaltepe) güzel... Ama Kartal'da evin içinde bunaldığımdan çok yaramazlık ediyorum. Beni okula vermek istediler. Yaşım küçük olduğundan olanak yok. Sonradan nasıl olduğunu anlıyamadım; semtin kilisesinde açılan okul gibi bir yere devama başladım. Şimdi çoğu kişiye ters ve anlaşılmaz gelir. Dayım Erkânıharp zabiti (kurmay subay) idi; ağabeyim Harbiye Mektebi öğrencisi...

Evde marşlar söyleniyor:

– 1328'de Türk namusu lekelendi...

Padişah 5'inci Sultan Reşat döneminde kilisedeki okula gitmek ne demekti? Bu olay Osmanlı hoşgörüsünü gösterir. Kilisede uzun boylu bir papaz vardı. Otuz kadar öğrenci içinde yirmisi büyük, dokuzu onu küçük... Papaz büyüklerle uğraşır, onlara bir şeyler okutur, konuşur, tartışır; biz anlamayız. Dokuz-on küçük arasında biz dört - beş kişiyiz. İçimizde Kaymakamın oğlu Şükrü'yü omuzu kordonlu iriyarı, pırasa bıyıklı bir zaptiye okula getirir götürürdü. O zamanlar jandarma erlerine zaptiye denirdi. Annesi Şükrü'nün cebine şeker doldururdu. Ne var ki bunlar akide şekerleri olduğundan oğlanın her yanı yapı yapış... öteki çocuklar Şükrü'nün şekerlerine düşmanlar... Çocuğun karşısına geçiyorlar, esniyorlar, esniyorlar; uyudu mu şekerlerini çalıyorlar. Birgün Şükrü şekerlerini arayıp bulamayınca ağlamaya başladı.

Papaz işe karıştı:

– Kim yaptı bu işi?

– İşte bu!...

Oysa ben Şükrü'nün elleri yapış yapış olduğundan tiksinir, kendisinden uzak durur, verdiği şekerleri bile almazdım. Sanırım buna içerlemiş olacak.

Ne var ki derdimi anlatamadım. Papaz beni cezalandırdı. Yüzümü duvara çevirip ayakta durdurdu.

Ceza ağırıma gitti. Ben ayakta sürenin dolmasını beklerken çocuklar gerçeği papaza anlattılar. Papaz kararını değiştirmedi.

Eve geldiğimde direttim:

– Ben bir daha kiliseye gitmem.

Evdekiler üstelemediler.

Kilise öyküsü de burada bitti.

Çocukluk anıları kopuk kopuk bir filmin parçaları gibi insanın gözlerinin önünden geçiyor. Yine yazlıktayken yaşadığım bir olayı unutamam.

Çakaltepe, ya da Rahmanlar, zeytinlik, bahçelik, meyve ağaçları bulunan bir yer. Yağmur yağıp da hava açtığında karşıdaki adalar elle tutulurcasına yaklaşır. Böyle bir gün konu komşu toplandı. Ama herkes suskun ve hüzünlü bir sessizlik. Kötü bir şey beklenirmiş gibi bir hava esiyor.

Birisi:

–Hah işte... dedi, geliyor.

Sol yandan iki gemi, biri önde biri arkada, yavaş yavaş ilerliyorlardı. Kuşkusuz bana yavaş yavaş ilerliyorlarmış gibi geliyordu. Gemiler sırayla adaların ardında kaybolup sonra göründüler. Olağanüstü bir şeyler karşısında olduğumuzu anlıyordum. Çünkü evde de anlıyamadığım konuşmalar geçiyor, çocuk kafamda yer ediyordu.

O gemilerin bizi ilk Dünya Savaşı'na sürüklemekte rolleri olacağını sonradan öğrenecektim.

Aradan zaman geçti. Okul yaşıma ulaşmıştım sanırım. Evdekiler bir gün:

– Haydi, dediler, okula başlıyorsun.

Beni okula pırasa bıyıklı zaptiye götürecekti. Zaptiye elimden tuttu ve dedi ki:

– Biliyor musun ben seni çok seviyorum.

– Neden seviyorsun?

– Eeee, sen papaza kızdın, onun kilisesine gitmedin. Senden sonra kaymakam da oğlunu göndermedi. Sen şimdi okula gidiyorsun; onun için seviyorum.

Zaptiye ile arkadaş olduk.

Ben birinci sınıfa başladım. Kartal Oğuz Alp Zükûr Mektebi İptidaisi (Kartal Oğuz Alp Erkek İlkokulu) altı sınıflıydı. İlk iki sınıfına devre-i ula; üçüncü dördüncü sınıflara devre-i vusta diyorlar; son iki sınıfa da devre-i âliye adını veriyorlar. İşte bu okula gidip gelmeye başladım. Öğrencilik başlayınca tatiller de önem kazandı. Yazın Çakaltepe'ye çıkmak için tatili iple çeker oldum.

Bir kezinde yukarıya çıktığımızda baktık ki sahipleri gelmemiş evlere askerler yerleşmişler; yemek pişiriyorlar; talime gidiyorlar, türküler söylüyorlar. Benim için bir yenilik oldu bu durum. Hemen asker amcalarla ahbaplık kurdum. Onlarla birlikte talime gidip geliyorum. Bana da tahtadan bir tüfek yaptılar. Silahla askerlikle yakınlığım zaten aileden geliyordu. Bu işi küçük yaşta iyice benimsemiş olacağım.

Bir gün bütün askerler meydanda toplandılar dört köşeli bir toplulukta saf - saf dizildiler. Orta yere bir masa kondu. Bir subay masaya çıktı ve dedi ki:

– Gün gelecek çok önemli bir görev üstleneceksiniz demiştim; işte o gün geldi.

Sonra askerler hazırlandılar.

– Asker amcalar nereye?

– Bostancı'ya...

Trene bineceklermiş Bostancı'dan. Neden Kartal'dan değil de Bostancı'dan diye düşünmüştüm çocuk aklımla... Sonradan nedenini öğrendim; Ordunun hayvanlarını ağırlıklarını trene bindirmek için ancak Bostancı'da düzen varmış.

Askerler gittikten sonra Rahmanlar'a şimdi yedeksubay adayı dediğimiz zabit namzetleri geldiler.

Bir gün çocuklarla oynuyoruz. Çocuklar birden oyunu kestiler; koşuştular.

Banliyö treni gelmişti; yazlikta oturanların babaları işten dönüyorlardı. Hepsi çocuklarının ellerinden tutup evlerine doğru yollandılar.

Ben yalnız kalakaldım.

Olay beni çok etkiledi. Sanırım bir bunalım geçirmiştim. Doğru bizim eve koştum. Ne kadar pencere varsa taşlayıp hepsinin camını çerçevesini aşağı indirdim. Ayakyolunun penceresi köşeye geldiğinden birtek onu atlamışım. Ev birbirine girdi. Annem ve ablam beni yakaladılar.

– Ne oluyor, delirdin mi?

Delirmiş gibiydim:

– Hani benim babam? Neden benim babam yok?

O güne değin ben babasız olduğumun bilincinde değildim. İlk o gün bu yokluğu ve boşluğu algıladım.

Sonra ağladım, ağladım, ağladım.

Çocukluk işte, yorulmuş, uyumuşum.

Ama uykumda işitiyorum, ve anımsıyorum. Evde bir tartışma var. Sabaha değin sürüyor.

Sabah uyandım.

Annem kararlı.

Bir bakır leğen getirdi. Beni sıcak sularla iyice ve özenle yıkadı. Yeni giysilerimi giydirdi. Bavulumu hazırladı. Sonra dedi ki:

– Şimdi gidip babanı göreceksin, bir baban olduğunu anlıyacaksın.

Ablam o sırada 17-18 yaşında, Kalktık. Yola çıktık. Vapurla Bandırma'ya geçtik. Oradan trene bindik. O zaman trenlerde odun yakılıyor. Odunun dumanı yoğun. Tünellere giriyoruz; dumandan boğulacak gibi oluyorum. Tünelden çıkıyoruz; tam soluk alacak gibi olurken yeniden tünele dalıyoruz, soluğum kesiliyor. Çocukluk belleğime tüneller iyice yerleşti. Sonra tünellerden kurtulduk. Manisa'ya geldik. Manisa'dan kalktık Eş-

me'ye vardık.

Eşme'de bizi hoşgeldiniz diye karşıladılar. Baba evine geldiğimizde ilk kez babamı gördüm. Uzun boylu bıyıklı biraz göbeklice bir adam.

Beni görünce pek sevindi.

Aldı beni kucağına oturttu, sevdi.

Eşme'deki evimizde öbür annemden başka kardeşlerim de var.

Babam beni okşuyor; o sırada evin önünden bir sürü geçiyor.

Babam:

– İşte bu sürü senin diyor.

Akşam üzeri önümüzdeki yoldan gacır gucur kağnılar konvoyu akıyor.

Güneşin batışıyla birlikte süregelen bu gürültü kulaklarımda uğulduyor. Benim pek hoşuma gitti oraları... Babam da sanırım beni yanında alıkoymak istiyor; ama çevrenin hoşuma gitmesine karşın İstanbul'a dönmek istiyorum.

Annemi özlüyorum.

Bir şey söylemiyorum; ama kalmaya pek niyetim yok.

Bir gün birlikte oynadığım çocuklardan öğrendiğim bir türkü tutturdum. Babamın ağzı yüzü birbirine karıştı türküyü duyunca...

– Şunu susturun, diye bağırdı.

Ve kalktı yürüdü, gitti.

Meğer bu türkünün öyküsü babamı kızdıran bir olayı simgeliyormuş.

O zamanlar evlenmeler bugünkü gibi değil. Görücüler, bohçacı kadınlar dönemi yaşanıyor. Babam Eşme'nin ağalarından. Kızı Mürvet (Mürüvvet) de gelinlik çağa girmiş. Mürvet, benim baba bir ana ayrı ablam. Ne var ki babam kızını istemeye gelenleri iyi karşılamamış:

– Benim demiş, size verecek kızım yok.

Mürvet olan bitenleri içerdeki odadan dinliyormuş. Durumu anlayıp umutsuzluğa kapılınca evdeki Martin tüfeğini çenesinin altına dayayıp çıplak ayağının başparmağıyla tetiğe basmış. Anlaşılan öteki ailenin oğluyla aralarında uzaktan uzağa bir sevgi varmış.

Babam silah sesine koşmuş, durumu görünce deli gibi olmuş. Bu olay iki ailenin arasında sonradan başka acı olayları da biçimlendirecek bir uçurum açmış.

İnsan çocukken çevresinde olan bitenleri anlıyamıyor; ama, sezgileriyle bazı şeyleri kavrıyor. Ben babamla annemin ayrı yaşadığını böylece öğrenmiş oldum. Sonradan bu olayın ilginç öyküsünü ve dedemin kimliğini de öğrendim.

Annemin babası mülkiye kaymakamı imiş. "Deli Kaymakam" diye tanınırmış. Ben çok yaşlılığını biliyorum. İri taneli tesbihleri vardı; "Allah Allah" diye çekerdi. Ne zaman yanına gitsem sorardı:

– Okuyor musun?

– Evet...

– Oku, oku... Fransızca da öğren...

Eskilerin "asabi mizaçlı" dedikleri soydan bir adam olmalı, ya da çevresine ters gelen işler yapmış bulunmalı ki "Deli Kaymakam" diye adı çıkmış.

Dedem, Eşme'de kaymakam iken Madanoğlu Mustafa Bey, kızını istemiş.

Ne de olsa dedem mülkiye kaymakamı, babam ise bir köy ağası... Anem bir İstanbul kızı olduğundan belki denk görünmemişler. Kimbilir? Belki de "deli kaymakam" orada devlet otoritesini temsil ettiğinden bu işi uygun bulmamış.

O sıralardan Saray'dan Eşme'ye bir telgraf gelmiş. Musul'da İmâdiye dolaylarında bir Nasturi isyanı patlak vermiş. Zamanın devleti zayıf; isyancıları bastırmak için zor kullanamıyor; asker gönderemiyor; bir "öğüt kurulu" yollamak fikri ağır basıyor. Eskiden "heyet-i nasiha" derlerdi. Bu kurula "deli kaymakam"ı da katmışlar.

Kaymakam Beye gelen emir:

– Hemen İstanbul'a gel kurula katıl!

Saray'dan gelen böyle bir emir geciktirilemez. Dedem karısını, çocuklarını Eşme'de bırakıp yola çıkmış. O sırada İstanbul'da aileyi ilgilendiren bir başka olay da var. Dayım genç bir kurmay, önyüzbaşı, eski deyimle Erkânıharp kolağası. Bir selamlık resminde İkinci Abdülhamit'in dikkatini çekmiş. Padişah buyurmuş.

– Erkânı Harbiye Kolağası Behçet Bey ile Reşit Paşa'nın kerimesi evlensinler.

O dönemde buna benzer "irâdeler" çıkarmış. Saray'dan emir geldi mi kesinlikle yerine getirilecek. Başka çare yok. Ama Reşit Paşa'nın kızı kambur mu topal mı, güzel mi, çirkin mi? Orası belli değil, ve sorulmaz. Padişah emriyle alacaksın.

Bizimkiler "kimbilir nasıl bir kızdır" diye evde ağlaşırlarken gelin güzel bir İstanbul kızı çıkmış. Bu kız iki yıl sonra ölmüş. Gelinin babası Reşit Paşa Taşkışla Muhafızı imiş. Eh, Abdülhamit'in en güvenilir adamlarından Reşit Paşa dayımın kayınpederi olunca bizimkiler de Eşme'den İstanbul'a dönmüşler; ama Eşme'den gelen aile arasında annem Nazife yok.

Aradan kaç yıl geçmiş, bilmiyorum. Deli Kaymakam, Musul'daki görevini yerine getirdikten sonra İstanbul'a dönünce bakmış ki kızı ortalıkta görünmüyor; sormuş:

– Nazife nerede?

– Nazife, demişler, Eşme'de; Madanoğlu Mustafa Bey'le evlendi.

– Neee... diye gürlemiş Deli Kaymakam...

Madanoğlu Mustafa Bey'le Nazife Hanım'ın nasıl evlendiklerini, bu işi nasıl yaptıklarını bilmiyorum. Öyle sanıyorum ki annem Mustafa Bey'e gönül vermiştir. Ama dedem bunu anlayacak durumda olmadığından sabahı dar etmiş ve gün ışıyınca doğru Reşit Paşa'ya çıkmış durumu anlatmış.

– Ben kızımı istiyorum.

Devir o devir: İzmir Valiliğine telgraf çekilmiş. Eşme o za-

man İzmir'e bağlı. Jandarmalar annemi evden almışlar; İzmir'e getirmişler, vapura bindirmişler; annem kucağında ağabeyim ve ablam İstanbul'a gelmiş.

Hani masal gibi...

Ben o zamanlar yokmuşum...

Madanoğlu Mustafa Bey ne yapsın? Taşkışla Muhafızı Reşit Paşa'nın emriyle sevdiği eşinden ayrı düşmüş. Ama uzaktan uzağa durumu izliyormuş. Bir zaman sonra Deli Kaymakam gözden düşmüş; Trablusgarp'tan Fizan'a bir görevle tayin edilince Mustafa Bey İstanbul'a varmış Reşit Paşa'ya başvurmuş:

– Paşa Hazretleri... diye olayı anlatıp eşini istermiş.

Reşit Paşa:

– Sen, demiş bugün git yarın gel.

Reşit Paşa o akşam bizim eve gelmiş annemi çağırmış ve sormuş.

– Nazife, kocan geldi, seni istiyor.

Annem hiç sesini çıkarmamış. Anlaşılıyor ki eşinin yanına gitmek istiyor.

Reşit Paşa ertesi gün Madanoğlu Mustafa Bey'e:

– Al hanımını götür, demiş.

Annem Eşme'ye gidince evde kendisine bir ortak bulmuş; pek doğal olarak epeyce burkulmuş. Trablusgarp'dan dönünce Deli Kaymakam ikinci kez annemi İstanbul'a getirtmiş. Bu kez kucağında ben varmışım. Anamla babam boşanmamışlar, ama ben babasız büyümüşüm.

Çocukluk tepkilerimle, babasızlık duygusunun yarattığı olaylar sonucunda Eşme'ye gönderilmiştim.

Babamı gördüm.

Ama yanında kalamadım.

Ablamla birlikte İstanbul'a döndük.

Aileyi ve Eşmede'ki kardeşlerimi de böylece tanımış oldum.

Eşme'den döndüğümde evde bir yabancı delikanlı gördüm. Kimdi bu genç? Bir yedeksubay adayı, yani ihtiyat zabiti namzedi.

O sıralarda çevremizde güvenlik azalmıştı. Her yanda türemiş bulunan eşkıyanın neler yapacağı bilinemezdi. Annem evde yalnız kalmaktan korkmuş. Merkez Kumandanlığına başvurmuş.

– **Ben demiş. Erkânıharp Miralayı Behçet Bey'in hemşiresiyim, yalnızım, korunmamı rica ederim.**

Merkez Komutanlığı önlem olarak **"Efendilerden"** birinin Miralay Behçet Bey'in evinde kalmasını emretmiş. O zaman yedeksubay adaylarına **"Efendi"** denirdi. Sami Efendi akşamları geliyor, bizde yemek yiyor, gece yatıyor, sabah erken kalkıp gidiyordu.

Bu arada zaman geçiyordu. Ben ilkokulu bitirmiştim. İstanbul işgal edilmişti. Kadıköy'de Mısırlıoğlu'na taşınmıştık. Çünkü Kartal'da Sultani (ortaokul) yoktu. Kadıköy'de yerler hep Arnavut kaldırımıydı. Atmak için taş bulamazdık. Mahalledeki arkadaşlarla köşebaşlarına taş kümeleri yığardık.

Niçin?

Çünkü akşam üzerleri bakkala, çarşıya alış-veriş için çıkan kadınlara işgal kuvvetleri erlerinden birisi sarkıntılık etti mi, herifi taş yağmuruna tutardık. Kadınlar, kızlar bizim savunma ateşimiz altında evlere kaçarlardı.

Evimiz köşebaşındaydı, karşımızda bir kaptanın evi var. Kaptanın alt katındaki iki odayı o zaman mülâzım-ı evvel dedikleri bir üsteğmen tuttu. Üsteğmen evli, çocukları yok.

Beni de o sırada Kadıköy Sultanisi'ne yazdırdılar.

Ve o günlerde Askeri Müze'ye merak sardım. Önce ablamla birlikte giderdik, sonra yolu öğrendim, yalnız başıma gitmeye başladım. Okuldan kaçıp kaçıp soluğu Askeri Müze'de alırdım, Haydarpaşa'dan vapurla Köprü, Köprü'den tramvayla Sultanahmet; Sultanahmet'ten sola kıvrılınca Saray içine doğru eski Aya İrini Kilisesinde Askeri Müze... Çocuk kişiliğimi etkiliyor bu müze. Gezmeye doyamıyorum. Zaten çok büyük bir yer. Dolaş dolaş, insanın ayaklarına karasu iner. Çanakkale Savaşlarının bir tablosu var. En çok onun önünde duruyorum. Gülleler atılıyor, toplar patlıyor. Mohaç Meydan Savaşının tablosuna bakı-

yorum. Sonra eski askeri giysiler, Yeniçeri kılıkları mankenlerin üstünde... En güzel yanı da Askeri Müze'de bir sinema olması. Çeşitli öğretici filmler gösteriyorlar.

Birgün yine okuldan kaçıp Müze'nin sinemasına girdim, uygun bir yere oturdum. İki-üç sıra önüme temiz giyinmiş bir Fransız askeri geldi oturdu. Daha filim başlamamış. Seyirciler yavaş yavaş yerlerini alıyor. Salonda ışıklar yanıyor. Tam o sırada Müze Müdürü Paşa içeri girdi. Ben daha önceden gidip geldikçe bu Paşa'yı tanımıştım. Müze Müdürü olduğunu biliyordum. Paşa orta boylu, beyaz sakallı, göğsü nişanlarla dolu, lacivert üniformalı, pantolununun yanları kırmızı şeritli; etkili bir görünüşü var, Paşa'nın gelmesiyle salonda gürültü kesildi.

Herkes sustu.

Askeri Müze Müdürü, orada bir söylev verdi. arada bir parmağıyla Fransız askerini gösteriyor. Ve Fransız'ın orada bulunuşunun anlamını açıklamaya çalışıyor. Halk dinliyor. Ortada ağır bir hava var. Fransız, bir paşa'ya bir de bizlere bakıyor. Kendisi için cansıkıcı bir durum olduğunu anlamış. İşgal Kuvvetlerine karşı ulusal bir tepki oluşması için Askeri Müze Müdürü Paşa, demek ki fırsattan yararlanıyor.

Bu olay, benim çocuk ruhumda yankılar yaptı; üstünde düşündüm; Paşa'nın sözlerini tam tamına anlamadımsa da bir şeyler sezinledim.

Evde, okulda, sokakta yaşadığım birçok olay, işgal kuvetlerine, düşmana, emperyalizme karşı bilinçlenmeme yol açıyor. Daha çok küçüğüm; ama, yüreğimde bir şeyler oluşuyor.

Komşumuz üsteğmen ile dost olduk.

Ben her sabah okula gitmek için erken kalkıyorum. Kadıköy Sultanisi'nin ilk sınıflarındayım. Bu "ortaokulun ilk sınıflarındayım" demek. Ama yaşım çok küçük. O sıralar her sınıfta, her yaştan çocuklar bulunabiliyordu. Zil çalmadan derse yetişmek için telaş ediyorum. Kahvaltıyı yarım yamalak yapıyorum.

Annem kızıyor:

– Oğlum, daha vakit var, doğru - dürüst kahvaltı etsene...

Lokmalar ağzımda, yanıt veriyorum:

– Bir işim var, okula erken gitmek gerek...

Evden çıkınca hemen komşunun kapısına koşup sesleniyorum:

– Mülâzım amca, Mülâzım amca, ben geldim.

Üsteğmen palaskasını kuşanmaya çalışarak kapıdan görünüyor:

– Geliyorum oğlum...

Birlikte yola çıkıyoruz.

Peki, görevim nedir?

Ben önden yokuş aşağı koşarım. Kuşdili Çayırına doğru. Sokak ve caddeleri aşarken dikkat ederim. Kavşaklara, köşe başlarına gelince sağa sola bakarım: Acaba İngiliz, Fransız, İtalyan subayı var mı? Eğer işgal kuvvetlerinin bir subayı varsa iki kolumu yana açarım. Bu demektir ki:

- Gelme!... Olduğun yerde dur ve bekle.

O zaman Mülâzım Amca bekler, ya da görünmemek için bir yan sokağa sapar. Eğer vardığım köşe başında bir işgal subayı yoksa sağ kolumu dikine havaya kaldırırım. Üsteğmen rahatça yürür. Ben "Mülâzım Amca" yı böylece kılavuzluk yaparak Kızıltoprak istasyonuna götürürüm. Oradan trene biner. Çünkü onun görevi Erenköy'de...

Sonra ben koşa koşa okula yetişirim.

Niçin böyle yaparız?

Çünkü İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Harrington emir vermiş: Bütün Türk subayları işgal subaylarına selam verecekler. Bu emri yerine getirmek komşumuz üsteğmene ağır geliyor. Ben her sabah onu işgal subaylarıyla karşılaştırmadan görevine ulaştırıyorum.

Kartal'da daha Oğuz Alp Zükûr Mektebindeyken bile evde konuşulanlara kulak misafiri oldukça bir şeylerin iyi gitmediği duygularına kapılıyordum. Bizim evde dünya ve ülke sorunları konuşuldukça bazı sözcükler belleğime yerleşiyordu. Oğuz Alp Okulunda bir gün yazım (imlâ) dersindeyiz. Sarıklı Hoca elin-

deki gazeteden okuduğu bir parçayı bize yazdırıyor. Bir yere geldi ve:

– Loyd... dedi.

Sözcük Türkçe olmadığı için çocuklar anlıyamadılar. Hoca yineledi:

– Loyd...

Çocuklar yine anlamadılar. Bunun üzerine ben yüksek sesle tamamladım:

– George...

Sarıklı Hoca şaşırdı, bana döndü:

– Ne biliyorsun Loyd'dan sonra George'un geldiğini?

Ben neden bildiğimi, nasıl öğrendiğimi söyliyemedim. Bütün arkadaşlarım bana baktılar. Sustum. Hoca o güne değin bana sert davranırdı, tutumunu o günden sonra değiştirdi. Kuşkusuz Loyd George'un adını evde büyüklerin konuşmaları tartışmaları sırasında öğrenmiş olacağım.

Bütün bu olaylar bir filmin parçaları gibi çocukluğumun dünyasını oluşturuyorlardı. Bizim evde iki asker var; biri dayım, öteki ağabeyim. Almanlara karşı eğilim, o dönemin gereği, ağır basıyor. Yine bir gün okulda kıraat yani okuma dersindeyiz.

Hocanın isteği üzerine ben kitaptan bir parça okuyorum. Yazının bir yerinde **"Fransa Alasaze"** deyimi var. Ben öyle okumadım:

– Almanya Alsaze... deyiverdim.

Öğretmen sarıklı değildi. Muallim Mektebi'nden yetişmişti; hemen durumu anladı:

– Bu bir dil sürçmesi değil iyi yakıştırdın, dedi.

Benim yaşımda çocuk çevrenin ve olayların etkisiyle uyanıyordu. Bu uyanış o günlerin ortamında doğal sayılmalıdır. Çünkü Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'yi ulusculuk, Türkçülük akımları etkilemiştir. Dış ve iç olaylar ulusal bilincin ışımasını körüklüyordu. Öncelikle asker evlerinde uyanış bütün aileyi sarıyordu. Ben de bu ortamın içinde gelişerek Sultani-

ye'ye geçmiştim.

Niyazi Tevfik Bey, Kadıköy Mekteb-i Sultani'sindeki müdürümüzdür. İleri fikirli bir adamdı. Bize çok yaran dokundu. Sultani'de "El Muhtazarat" diye bir ders okurduk, Sarıklı, cübbeli bir hocanın öğrettiği bu ders hoşuma gitmezdi. Neler okunurdu? Bir gün hoca suların nasıl temizleneceğini anlatıyor: Ma-i rakit (durgun su) ya da ma-ı câri (akar su) ne zaman temizdir, ne zaman pistir? Diyelim bir kuyuya bir sıçan düştü. İçeride koktu. Kuyu nasıl temizlenir?

41 kova su çekeceksin, kuyu temizlenmiş olacak.

Benim de aklımda buna benzer bir başka olay kalmış. Çakıltepe'de bizim kuyuya sıçan mı, kedi mi, bir hayvan düşmüş, boğulmuştu. Kuyu koktu. Uzun zaman suyunu kimse içemedi. Bunu hocaya anlatı verdim.

Hoca fena halde öfkelendi, beni sınıftan kovdu.

Eyvah, ne yapacağım şimdi ben?

Çünkü Müdürümüz Niyazi Tevfik Bey beni avluda görürse, **"izinsiz"** verir. Gerçekte çok yaramaz bir çocuk değildim; ama Niyazi Tevfik Beyin bana karşı bir önyargısı vardı. Eğer kurallara ters bir şey yapar da öteki hocalardan **"izinsiz"** cezası alırsak cezayı kaldırmak, ya da bağışlatmak olasılığı vardı. Çünkü hafta içinde **"aferin"** aldın mı, **"izinsiz"** cezası yürürlükten kalkardı. Niyazi Tevfik Bey ise **"bila af izinsiz"** (yani afsız) verirdi.

Dersin bitimine 5 - 6 dadika var.

Kendi kendime dedim ki:

– Doğru ayakyoluna gideyim, zil çalıncaya dek dışarı çıkmıyayım.

Ben ayakyoluna doğru yürürken, Niyazi Tevfik Bey karşıma çıkıvermesin mi?

Yanında öğretmenlere yardımcı olarak disiplin işlerine bakan bir görevli vardı. Niyazi Tevfik Bey beni görünce:

– Ne yapıyorsun sen dışarda?

Donakalınıştım.

Gözlerime baktı:

– Doğruyu söyle! dedi.

Ben de olayı dosdoğru anlattım. Ve dedim ki:

– Efendim ben hocamızı kızdırmak için söylemedim; gerçekten başımızdan böyle bir iş geçti; 41 kova su çekmekle kuyunun suyu temizlenmiyor.

Niyazi Tevfik Bey durdu, düşündü:

– Sen şimdi doğru sınıfa git, "beni müdür yolladı" deyip af dileyerek hocanın elini öp yerine ötür.

Ben emri alınca yürüdüm. Ama müdür yanındakine bir şeyler anlatmaya başlayınca meraklandım. Köşeyi dönünce durup dinlemeye çalıştım.

Niyazi Tevfik Bey diyordu ki:

– Başımıza ne gelirse bunlardan geliyor. Azizim şu işe bak: Halife cihâd-ı mukaddes ilan etti; bütün dünya Müslümanlarını savaşa çağırdı. Sonra ne oldu?... Kâfirin üstüne yürüyün dediği Müslümanlar gelip Dersaadet'te karargâh kurdular; işgal kuvvetleri arasında yerlerini aldılar.

Müdürümüzün ne demek istediğini anlamıştım. O sırada İngiliz İşgal Kuvvetleri arasında Hintli askerler de bulunuyordu. Bu Hint Müslümanlar sıralı sırasız, vakitli vakitsiz kapıyı açar sınıflara dalarlardı. Beşi, onu, yirmisi birden:

– Kur'an, Kur'an... derlerdi.

Çıkarıp Kur'anları verirdik. Bunların hepsi yüksek sesle olmak üzere kendi şivelerine göre Kur'an okumaya başlarlardı. Birbiriyle uyumsuz sesler sınıfları doldurur dersler böyle geçerdi.

Niyazi Tevfik Bey, yurtsever ve ilerici bir insandı; gerçeği görüyordu; El Muhtazarat Hocasının beni sınıftan kovmasını da içine sindirememişti. Çünkü bir hayvan leşinin düştüğü kuyunun 41 kova su çekmekle temizlenemeyeceği ve sağlık koşullarına çok uzak bulunduğunu biliyordu.

Bir gün Niyazi Tevfik Bey bütün öğrencileri okulun avlusunda topladı:

– Çocuklarım, dedi, devletin ne durumda olduğunu küçük yaşınıza karşın biliyorsunuz, görüyorsunuz. Acı günler geçiriyoruz. Bizim görevimiz sizi yetiştirmektir. Öğretmenlik kutsal bir meslektir. Görevimizi yapmaya çalışıyoruz. Ancak bizim de ailemiz, eşimiz, çocuklarımız var. Evimize ekmek götürmek zorundayız. Oysa çoktan beri aylık alamıyoruz. Başka çaremiz kalmadı. Devlet bize aylık verinceye dek okulu kapatıyoruz. Okul yeniden açılacağı zaman sizlere haber yollarız.

Öğrenciliğimi Osmanlı devletinin çöküş yıllarında yaşıyordum. Her yanda işgal ordularının askerleri, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, daha bilmem neler. Kuşdili çayırında top oynarız, gelir bizi kovalarlar:

Evde konuşulanlar kulaklarımdan eksilmez.

Bir gün annem dedi ki:

– Cemal, Pendik'e gideceğiz; öğleden sonra okula gitme!...

O zaman "muazzeret-i meşrua" kağıtları vardı. Ben kâğıda öğleden sonra gelemiyeceğimi yazdım, anneme mühürlettim, sabah okula verdim, öğleyin çıkıp eve geldim. Annemin titizliği... Yıkandık, temizlendik, giyindik; ablam annem çarşaflandılar. Kalktık Pendik'e gittik.

Gidişimizin nedeni şu:

Dayım geliyor.

Erkhanı Harp Miralayı Behçet Bey görevinden dönüyor.

Pendik'e banliyö treni ile gittik. Ablamla annem istasyon şefinin kapısında asılı kampananın altında durdular. İçi subay dolu bir tren gara girdi. Birçok subay indi. Nereden geliyorlar bilmiyorum. Subaylardan kimi gazoz içiyor, kimi simit yiyor. Annem dedi ki:

– Haydi Cemal, koş dayını bul!...

Ben dört beş kişilik bir subay gurubunun arasına daldım:

- Efendim, Erkânı Harp Miralayı Behcet Beyi arıyorum.

Alçak sesle mi konuşuyorum?... Yoksa çok mu çekingenim?... Bilemiyorum. Subaylar bana şöyle bir bakıp yine kendi aralarında konuşmaya başladılar. Yanıt veren ya da bana aldı-

ran yok. Ne yapayım?... O gruptan o gruba dolaşıyor, bakıyor, derdimi anlatmaya çabalıyorum. Sonunda birisi beni dinledi:

– Haaa, dedi, Behçet Bey mi... Onu kestiler,

Dondum kaldım.

Çocukluk, anılarım, hep asma kesme üzerine...

Evde konuşuluyor, duyuyorum. istanbul'da işgal kuvvetlerine dayanan çeteler ortalığı haraca kesmişler, evden çocukları kaçırıyorlar; fidye (kurtulmalık) istiyorlar. Dedem olan Kaymakam Baba (Deli Kaymakam) da Kartal'da büyük annem ile oturuyordu. Bir de küçük dayım vardı. Adı Asaf'tı. Çeteler evi basıp Asaf dayımı kaçırmışlar, karşılığında bilmem kaç altın istemişlerdi. Kaymakam Baba çok yaşlıydı. "Bu olay üzerine öldü" denirdi. Bu havalar içinde yetişmiş bir çocuk ne düşünür?...

Sanırım yüzüm gözüm birbirine karıştı, ağlıyacak gibi oldum.

Ne yapacağım?...

Gözlerimi kaldırdım. Karşımda bir kompartıman. Trenin pencerisinde bir subayla gözgöze geldim. Subay halimden bir şeyler anlamış olacak:

– Sen, dedi, ne arıyorsun?

Kekeledim:

– Erkhanı Harp Miralayı Behçet Beyi arıyorum.

– Yaaa, senin neyin olur?...

– Dayım olur.

– Haaa, dedi, küçük bak bu lokomotife, pof pof işliyor. Bu lokomotif bütün vagonları çekemedi, senin dayının da içinde olduğu beş-altı vagonu kestiler, yani treni ikiye ayırdılar, onlar geride kaldılar. Şimdi bu lokomotif gidecek onları alıp gelecek. Bu iş gece yarısını bulur. Beklemeyin gidin. Dayınızı yarın görürsünüz.

Bu açıklamayı yapınca subayı birden çok sevdim. Dayım kurtulmuştu. Daha önce ki subay, sanırım, "Onların vagonlarını kestiler" demişti de ben anlamamıştım, ya da sözün yarısını işit-

memiştim. Bu subay ne güzel anlatmıştı. Hemen ona ısındım ve dedim ki:

– Sen İstanbul'da mı kalacaksın?..

– Bir süre...

– Öyleyse bizim mahallede otur.

Yeniden yüzüme doğru baktı "neden?..." der gibi...

Sözü sürdürdüm:

– Sen bizim mahallede otururşan ben seni idare ederim.

– Ne demek o?...

Mahalledeki mülâzım amcayı nasıl idare ettiğimi ve her sabah işgal subaylarından saklıyarak görevine götürdüğümü anlattım.

Bunun üzerine trendeki subayın yüzü allak bullak oldu. İçeriye doğru döndü, arkadaşlarına yumruğunu sallayarak yüksek sesle bir şeyler söylemeye başladı. Öylesine öfkelenmişti ki korktum, kaçtım.

Zaten annem:

– Cemal Cemal... diye bağırıyordu.

Annemle ablama durumu anlattım; dayımın trende olmadığını söyledim.

– Öyleyse dönelim, dediler.

Eve döndük.

Ertesi gün dayım geldi. Ev halkıyla öpüştü, kucaklaştı, sonra bana döndü:

– Gel ulan köftehor, dedi, sen dün Mustafa Kemal Paşa'ya "Ben seni idare ederim" demişsin, nasıl idare edermişsin?... Bir de bana anlat!...

Dayım böyle mi söylemişti? Yoksa ben çocuk belleğimde olayı böyle mi geliştirmiştim? Bilemiyorum.

Yıllar çocukken çabuk geçiyor. Mütareke'nin kara yılları da böyle geçti. Anadolu'dan iyi haberler gelmeye başlamıştı. Hepimiz seviniyorduk. Ağabeyim Kurtuluş Savaşında büyük gayret ve kahramanlık gösteren bir subay oldu; yaralandı; "malûl gazi"

oldu. Ben henüz tam bilince ulaşabilmiş değildim. Ama saflarımız belliydi. Bu saflar günlük yaşamın içinde bazan birbirine karışıyordu. Bazan bir olay, kimin nerede olduğunu, ya da nerede olmak zorunda bulunduğunu gösteriyordu.

Bir küçük olay bu gerçeği vurgular:

Yazları futbola sarar, mahalle takımları kurardık. Hepimiz öğrenciyiz. Bizim Kuşdili takımının örgütçüsü bendim. Toplar, formalar, malzeme bende dururdu. Arada sırada İngilizlerle, Hintlilerle de maç yapardık. İngilizler uygar diye tanınır; ama maçlardaki tutumları hiç de bu ünlerine denk düşmezdi. Bizim takımda Andon diye bir Rum vardı; kalecilik yapardı. Gel zaman git zaman Anadolu'dan başarı haberleri gelmeye başlayınca Andon bana geldi:

– Siz, dedi güzel haberler alıyorsunuz.

– Evet, dedim.

– Bu durumda artık sizinle birlikte futbol oynamaya gelemiyeceğim; allahaısmarladık.

Andon görünmez oldu.

Oysa aynı takımda oynuyorduk; kaleyi Andon savunuyordu; ama gelişmeler daha ağır basmıştı.

Çocukluk anılarını bir ordan bir burdan anlatarak o dönemin İstanbul'unu, yaşam koşullarımızı, yetişme olanaklarımızı yansıtmaya çalıştım. Dediğim gibi beni askerliğe hazırlayan ortam aileden geliyordu. Yurtseverlik eğilimleri küçük yaşta emperyalistlere karşı direnme duygularını yeşertmişti. Ama hayat benim için neler hazırlıyordu?

Bazı rastlantılar üstüste geldi.

Benim doğumum 22 Mart 1907. ilkokulu anlattığım gibi Kartal Oğuz Alp Mektebinde okudum. Ortaokulu Kadıköy Sultanisi'nde tamamladım. 9'uncu sınıfa geçtiğim yıl 1923'e ulaşmıştık. Bu yıl önemlidir. Anadolu'da zaferin kazanılmasından sonra Refet Paşa'nın kumandasında Türk orduları İstanbul'a girdiler.

Sevincimiz doruktaydı.

O gün toplandık biz. Üç dört arkadaş; Kara Fuat, İsmail vb. Yaşımız küçük sayılır; ama şarap aldık şerefe... Sarhoş olduk. Gariptir İstanbul'a giren Refet Paşa'nın bölüklerini gördükçe çocukluğumda Kartal'da bana arkadaşlık eden, tahtadan tüfek veren, ilgi gösteren askerler geri dönmüşler gibi bir duyguya kapıldım. Birlikler manga kolunda rap rap geçiyorlar. Ama biz askerleri hem beklerken, hem geçişlerini izlerken ayaklarımıza karasular indi. Halk arasında söylentiler dolaşıyordu. Kimi askerin postalları yokmuş; kimi asker çarıklıymış; İstanbul varoşlarına gelince birlikleri durdurmuşlar; İstanbul'dan ayakkabı getirtip giydirmişler, kente öyle girmişler. Gerçekten çok yoksul idik.

İstanbul'daki bütün beylik yapılara "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" levhaları asıldı. Yeniden doğmuş gibiydik. Büyüklü, küçüklü herkes seviniyor, ağlıyordu. Refet Paşa'nın konuşmasını istiyordu halk; ve kumandanın bağıra bağıra sesi kısılmıştı.

Ancak o zamanki istanbul'da çeşitli halk içiçeydi. Bir yandan düşmanlık sürerken, bir yandan dostluk, sevgi, ahbaplık eksik olmuyordu. Zaten halklar birbirine düşman değildirler ve olamaz. Anadolu'da yaşayan insanları birbirine düşman eden dış kuvvetler ve emperyalistlerdir. Bunu yaşadıkça daha iyi görecek ve öğrenecektim.

9'uncu sınıfa geçmiştim.

O sırada Kartal'da oturan küçük dayım Asaf bir Rum kızıyla sevişiyordu. Küçük dayım sonradan bu kızla (adı Marika) evlendi. Benimle kıza mektup gönderirken bana 5 kuruş verirdi. Mektubu ulaştırdığımda Marika 1 kuruş verirdi.

Takılırdım:

– Asaf dayım 5 kuruş veriyor, sen neden 1 kuruş veriyorsun?

Zavallı Marika:

– Bende çok para yok, derdi.

Asaf Dayım Marika'yla evlendikten sonra Kızıltoprak'a taşındı. Ben akşam üzerleri top oynadıktan sonra arasıra onlara

gidiyordum. Teyzem bunu haber almış. Kaygılanıp doğru anneme gitmiş:

– Asaf bu Rum kızına tutuldu, evlendi; Cemal'in de sonu budur. Oraya gelip gittikçe, o eve girip çıktıkça bir Rum kızına tutulacak. Çünkü Marika'nın akrabaları çok...

Teyzem annemi coşturmuş. Annem benim davranışımı eleştirdi. Oysa benim suçum yoktu. Anneme karşı geldim. Evde kavga kıyamet koptu.

Annem öfkelendi:

– Defol, diye bağırdı.

Ben de evden çıktım.

Hava kararıyordu.

Ne yapayım?

Yoğurtçu'da Fuat arkadaşım; onların evine gittim gece orda yattım.

Birinci gün, ikinci gün derken.

dördüncü gün bitti...

Beni arayan soran yok.

Meğer danışıklı imişler. Fuat'ın babası her sabah Fuat'a 5 kuruş verirken, bana da 5 kuruş veriyor. Harçlığımı böylece dolaylı yoldan alıyorum. Büyükler bekliyorlar ve düşünüyorlar:

– Burnu kırılsın da kendiliğinden eve dönsün.

Fuat'ın babası gümrükçüydü. Bir gün akşam eve dönünce sedirin üstüne bir akşam gazetesi attı.

Baktım bir ilan:

"Harbiye Mektebine talebe kabul olunur."

Ertesi gün hemen istenen belgeleri hazırlıyarak bir dilekçeyle başvurdum.

Aradan bir hafta on gün geçti geçmedi; annem geldi; beni alıp eve götürdü.

Ama ben askeri okula başvurduğumu söylemiyorum.

Günlerden bir gün bir inzibat eri kapıya geldi:

– Filanca gün, dedi, Harbiye'de bulunacaksın.

Harbiye'nin bahçeye bakan cephesinde geniş merdivenli kapıda 70-80 genç toplanmışlar.

Hepimiz gazetedeki ilan üzerine başvurmuşuz. Heyecanlıyım. Sıra bana geldi.

Beni Naci Paşa'nın karşısına çıkardılar. "Kibar Naci Paşa" diye anılırmış bu Paşa; Mekâtibi Âliyye-i Askeriye (Askeri Yüksek Okullar) müfettişiymiş. Padişahın yaveriymiş vaktiyle... Belgelerime baktı, inceledi ve dedi ki:

– Oğlum, biz mektebi idadi, ya da mektebi sultani mezunlarını Harbiye'ye alırız. Buradan subay çıkar. Ama şimdi subay ihtiyacı çok olduğundan 11'inci sınıftan öğrencileri de sınavla alıyoruz. Sen 9'uncu sınıftasın. Harbiye mektebine 9'uncu sınıftan öğrenci alınmaz.

Direttim:

– Ben asker olmak istiyorum.

Şöyle bir baktı:

– Sen sınıfta kaçıncısın?

– Birinci, ikinci, üçüncü değilim; sonunculardan da değilim; dedim.

– Öyleyse sen Kuleli'ye gir. Dedi.

– Son sınıfa olursa girerim.

Güldü:

– Ben yazayım, Kuleli Lisesine git! Kaçıncı sınıfın sınavını verirsen oraya girersin. O da senin elinde... Haydi bakayım.

Elime bir mektup verdi.

Harbiye'den yürüdüm, Galatasaray'dan geçtim, Tünel'den aşağı inip, vapura bindim.

Doğru Çengelköy'e...

Yolu yürürken açıkmışım...

Simit aldım; bir tatlı geldi...

Kuleli Askeri Okulu'nda dersler başlayalı epey olmuş; bir sınav kurulu yok.

Ama sınava girecek öğrencileri tek tek öğretmenlere dağıt-

mışlar.

Ben öğrencilerin, "Pöti Fuat" diye ad taktıkları bir kaymakama düşmüşüm. Eskiden yarbaya kaymakam denirdi. Yarbay Fuat, yine o yılların deyimiyle ders nazırı...

Dedi ki:

Adın neydi?

– Cemal

– Hangi sınıfa girmek istiyorsun?

– Son sınıfa...

– Bak Cemal, yaz söylediklerimi...

Tam onsekiz ders yazdırdı.

Sonra sözünü sürdürdü:

– Her gün bir dersten, ya da istersen iki dersten seni sınava çekerim. O gün gelirsin, bana "Ben şu dersten sınava gireceğim" dersin. **Beni ister odada bul, ister bahçede bul, ister koridorda bul, nerede bulursan bul,** "Sınava geldim" diye haber verdin mi tamamdır. Yarın başlayalım..

Ben ayrıldım. önce ders listesine baktım. Kadıköy Sultanisi ile Kuleli Askeri İdadisinin dersleri birbirine benziyor mu? Söz gelişi kozmoğrafya ikisinde de var. Ama "El Muhtazarat" Kuleli'de yok. Buna karşılık "İlmi Kelâm" var. Kendi kendime sordum:

– Bu ilmi kelâm da nesi yahu?

Çengelköy'den yola çıkıp Babıâli'ye geldim. Kitabı aldım. Hiç unutmam, başparmak kalınlığında yeşil kaplı bir kitap. Vapurda okumaya başladım. Hiç anlamıyorum.

Ben bu sınavı kazanamam.

Ama çocukluk ataklık oluyor. İlmi Kelâmı gördükten sonra umudum yine kırılmadı:

– Vazgeçeyim bu sınavlara girmeyeyim, demedim.

En güvendiğim dersleri öne aldım, Tarih, Coğrafya gibi sınavları kolaylıkla verdim. Bu arada yarbay Fuat'ın yöntemlerini izliyorum. Bana sorular soruyor; sonra cebindan bir not defteri

çıkarıyor, bana bir numara atıyor; ama ben görmüyorum. Bunun üzerine ben de bir defter aldım. Yarbay Faut defterini çıkardığı zaman ben de kendi defterimi çıkarıyorum; o deftere bir şeyler yazarker, ben de kendi defterime bir şeyler yazıyorum. Hocam bunu görünce meraklanıp sordu:

– Sen ne yapıyorsun?

– Hangi gün hangi dersten sınava girdiğimi yazıyorum.

Şaka değil, onsekiz ders var.

Bunun üzerine Yarbay:

– Haaa, dedi. İyi.

Sınavlara girdikçe bir durumu da anladım. Eğer "Pöti Fuat"ı koridorda bir yere giderken, ya da telaşlı sıkış bir durumda yakalarsam, bir soruyla yetiniyor; hemen numarayı veriyor. Bazan da odasında buluyorum. O zaman hoca kahvesini getirtmiş, kehribar ağızlığına taktığı sigarasını yakmış oluyor; ve soru üstüne soru soruyor.

Kafamda bir ayırım yaptım; Yarbayı sıkışık durumda yakaladım mı bana zor gelen derslerden sınava giriyorum, rahat durumda olduğu zaman iyi bildiğim derslerden sınava girmeyi yeğliyorum.

Bu yöntem olumlu sonuç veriyor.

Ama bütün korkum İlmi Kelâm'dan...

Kafamda eviriyorum, çeviriyorum, bir çare bulamıyorum; bu kitabı anlamama olanak yok, ezberlemeye ezberleyemem de.

Ne yapayım?

Bir fırsat kolluyorum.

Bir gün Yarbay Fuat'a koridorda rastgeldim.

Sordu:

– Bugün hangi dersten imtihan olmak istiyorsun?

– Cebirden, efendim.

Yarbay şöyle bir bakındı. Çocuklar ders arasında bahçeye çıkmışlar. Derslikler boş. Kuleli'nin büyük iç avlusunda öğrenciler patırtı, gürültüyle oynuyorlar. Yarbay bir sınıfın kapısını

açtı. İçeri girdik. Kara tahtanın başında bana tek bilinmeyenli bir denklem sordu. Ben cebire iyi çalışmıştım. O zaman Kirkor Kömürcüyan'ın bir cebir kitabıvardı. Yarbay'ın sorduğu soru o kitaptan alınmış. Şıp diye porblemi çözüverdim.

– Aferin,

Acelisi vardı. Defterini çıkarıp bir şeyler yazdı. Ben de defterimi çakıp not aldım.

Aradan bir süre geçti. Ben başka derslerden sınavlara giriyorum. Hocanın gözünde olumlu bir kişilik kazanmaya başladığımı anladım. Bir gün yine çok sıkışık ve telaşlı bir zamanında yakalayınca düşündüğüm planı gerçekleştirdim.

Sordu:

– Bugün hangi dersten?

Ben:

– Cebirden efendim.

Beni dersliğe soktu. Aynı soruyu sordu. Ben yine çabucak yapıverdim. Şöyle bir yukarıdan aşağıya beni süzdü...

Eyvah...

– Ulan sen bir kez cebirden imtihan oldun, ikinci kez olmanın anlamı nedir... demesin mi?...

Hayır.

Cebinden defteri çıkardı:

– Senin gibi iyi bilen biri daha var, dedi.

Notunu yazdı.

Ben de kendi defterime not aldım. Ama girdiğim sınavın adını şöyle yazdım:

– İlmi Kelâm...

Kurtarırsam böyle kurtarırım, diye düşünüyorum.

Nitekim düşündüğüm çıktı. Bütün dersler tamamlandı. Ben de bir gün Yarbayı koridorda yakaladım.

Beni görünce:

– Gel bakalım, dedi, arkadaşlarının bütün sınavları bitti, senin neyin kaldı?

– Benimkiler de bitti, eğer kazanmışsam sayenizde subay olabileceğim, dedim.

Cebinden defterini çıkardı. Ders cetveline baktı, baktı, baktı; sonra bir de bana baktı. Söylediklerini hiç unutmuyorum; **kelimesi kelimesine:**

– Ulan, dedi, Kadıköy'ün hergelesi, biz bu sakalı (bir iki günlük sakalı da vardı) değirmende ağartmadık; sen daha İlmi Kelâm'dan sınava girmemişsin.

– Nasıl olur efendim?

Elimi cebime atıp ben de defterimi çıkardım; **gününü ve saatini söyleyerek:**

– Ben İlmi Kelâmdan sınava girdim.

Hoca, defterine yine baktı:

– Sen o tarihte cebirden imtihan olmuşsun.

Ben defterimi bir daha çıkardım:

– Hayır efendim, ben cebirden şu gün sınava girdim.

Yarbay Fuat defterine baktı:

– Hımmmm, dedi.

Düşündü.

Ne düşündü? Bunlar dünya görmüş, deneyimli insanlardı ve hayatı biliyorlardı. Yahutta, ya yuttu, ya yutmuş göründü, ya da bütün sınavlarını başarıyla vermiş bir öğrencinin tek dersten üstüne gitmenin doğru olmadığını düşündü. Bel ki de beni gözü tutmuştu, okula girmemi sağlamak istedi. Bilemeyeceğim kararın gerekçesini; ama, Yarbay Fuat, bir lastik çıkardı, cebirlerden birini sildi, üstüne İlmi Kelâm yazdı. Sonra bana baktı:

– Haydi, dedi, git başçavuşa, sana dörtbuçuk metre kumaş versin, elbise yaptır kendine!... Ve pazartesi okula başla!...

Kuleli'ye böyle başladım.

Demek ki Kartal Oğuz Alp Zükûr Mektebi iptidaisini altı yılda bitirdikten sonra üç yıl Kadıköy Mektebi Sultanisi'nde okudum. Sultani'de 6,7,8'inci sınıfları bitirdikten sonra 9'uncu sınıfa 1,5 ay gidip geldim. Bir ay kadar Kuleli'de sınavlara girerek başarı kazandım; böylece 12'nci sınıfa atlamış oldum.

Kuleli'de dersler bana zor gelmedi. Yalnız Hendese-i Resmiye (Sanırım Uzay Geometri) ile başım hoş değildi.

Bu konuda güçlük çektim.

Duhulümüz (harp Okulu'na giriş tarihimiz) 1 Eylül 1340'tır; yani 1924.

Harp Okulu'nda da derslerde zorluk çekmedim. Bir disiplin içinde yetiştik. O sıralar bir de Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nda eğitimlerini bitirmeden cepheye giden subaylar, "ikmâl-i tahsil" için Harbiye'de bulunuyorlardı. Sınıf subaylarımız ciddi insanlardı. Yüzbaşı Selâhattin de (Yurtoğlu) o sırada Harbiye'de sınıf subayı idi. Sonra bizim sınıf subayımız Emin bey oldu. Hepsi de savaş çemberinden geçmişlerdi. Şeyh Sait İsyanı çıktı. Birlikler o bölgeye yollanırken Emin Bey bizi karşısına alır; bu isyanın arkasında emperyalistlerin, İngilizlerin, Fransızların parmağı olduğunu uzun uzun anlatırdı. Hocalarımızın, kumandanlarımızın bir yöntemleri vardı. Hep bizleri yücelterek eleştirirlerdi. Bu tür eğitimin uzun yıllar devlete egemen gibi görünmesine karşın Osmanlı toplumunda ezilmiş Türklere güven aşılamak gereğinden doğduğunu sanırım. Batılılar karşısında aşağılık duygusunu bizim topluma aşılamak için uzun yıllar bilinçli çaba gösterilmiştir. Buna karşılık Atatürk dönemi, yücelme ve kendine güvenme evresidir. Ama bu değildir ki kusurlarımız görülmesin ve gösterilmesin... Kuşkusuz o dönemin kendine özgü çizgileri vardı. Yarım yüzyıl öncesinin dünyası ve Türkiye'si, bugünden bakılınca gereğince anlaşılamayabilir.

Gerçekte yaman bir atılım dönemi yaşıyorduk ve bunu içimizden duyuyorduk.

Harp Okulu'nda Harp Tarihi Hocamız Kurmay Yarbay Emin Çobanoğlu bir sırasını getirip şöyle bir olay anlatmıştı:

Birinci Dünya Savaşı'nda bir Alman generali yanında bir Türk bir Alman emir subayı otomobiliyle cepheyi denetlemeye gidiyor. Yolda bir yokuşu tırmanırken araba stop ediyor. General olayın nedenini soruyor?

Şoför:

– Yokuş çok dik depodaki benzin az. Arabanın eğimine göre

benzin deponon dibine kayıyor, motora benzin gelmiyor.

– Peki, ne yapacağız?

– İtmekten başka çare yok.

General ve iki emir subayı dağbaşında kan-ter içinde arabayı iterlerken cepheden izinli dönen bir Türk subayı durumu görüyor ve yardım etmek istiyor. Tozdan, topraktan rütbelerini çıkaramadığı subaylara doğru yürüyor. Olayın nedenini öğrenince:

– İyi ama, diyor, arabanızı niye tersine çevirip geri geri yokuşu çıkmıyorsunuz?

Emir subayı bu çözümü generale anlatınca Alman şapkasını başından çıkarıp yere vuruyor.

Sonuç:

Biz Türkler çok zekiyiz; ama, yeteneklerimizi kullanacak inat, sabır, yöntem gereklidir.

Yine biz Harbiye'de iken bir olay patlak verdi. Harbiye'yi bitirmeden Birinci Dünya Savaşına yollanmış olan "ikmâl-i tahsil" subaylarından söz açmıştım. Bunlar eğitimlerini Cumhuriyet döneminde, sonradan tamamladılar. Bizim dönemimizde 1000 - 1500 kadar vardılar. Hepsi de savaş görmüş insanlardı.

O sırada Üsküdar'da emekli bir subay olmadık bir olaya karışmış, bir polis de onu tutaklamış; gazeteler olan biteni ayrıntılarıyla yazmış. Bu durum ikmâl-i tahsil subaylarında büyük tepki yarattı. Hepsi de yüzbaşı rütbesinde idiler. Toplanıp yürüyüşe geçtiler. Harbiye'den Şehzadebaşı'na değin polis karakollarının altını üstüne getirdiler. Bir iki gün sonra Ankara'dan Recep Peker geldi. Yürüyüşe geçen subayları topladı. Ben toplantı salonuna bakan bir bölmeden konuşmayı dinledim.

Peker, bir yandan ikmâl-i tahsil subaylarını yüceltiyor; ama şunları da söylüyor.

– Avrupa devletleri bu durum karşısında ne der? Türklerin gerçek ve düzenli bir devlet durumuna geçememiş olduğunu ileri sürmezler mi? Bu nedenle yaptıklarımız doğru değildir; sonuçlarına dikkat edelim bir işi yaparken...

Yine o dönemin uzun savaşlarını yaşamış insanlardaki ruhsal yapıyı vurgulamak bakımından bir olayı anlatayım. Harp Okulu'nda bizimle birlikte okuyan bir Müslüman Hintli vardı. Ona Âzad Hindistan derdik. Saçları uzun olduğundan kadınlar gibi topuz yapardı. Manastır Harbiyesinden yetişmekle öğünen bir sınıf subayımız bu Âzad Hindistan'dan kuşkulanır, ikide bir de dolaplarını gözlerini karıştırırdı. Ama, saçlarının arasında şifre sakladığını da düşünür; saç topuzuna bakamadığı için bu işi bize havale ederdi:

– Şaka niyetine bir yoklayın bakalım, derdi.

Bizim de dolaplarımız gözlerimiz taranırdı. Bu arama - taramalarda bir sürü gazete, bir dolu dergi çıkardı. Sağdan soldan aldığımız, topladığımız kitaplar ve romanlar da bulunurdu. Ama bir gün bile:

– Bunları neden okuyorsunuz? diye ne bir uyarı aldık ne de bir azar işittik.

Yalnız açık-saçık kitap ve dergiler konusunda hoşgörü yoktu. Askeri okullarda kitap - gazete sınırlaması, daha sonraki yıllarda başlamıştır.

Harp Okulu iki yıldı.

Tam bir eğitim gördük. O zamanın koşullarında beden ve fikir bakımından yetiştik. Bağımsızlık savaşından zaferle çıkmış onurlu bir Ordu'nun subayları oluyorduk. Ben süvariliğe heves ediyordum. Kura çekilecekti. Hepimiz toplandık. Salonda bir heyecan. İsimler okunuyor. Adı okunan gidip torbadan bir kâğıt çekiyor. 15 süvari ayrılacak, 70 - 80 kişi piyade olacak. Sayıyoruz 14 süvari çıktı. Geriye bir tane kaldı. Uzun boylu ve ince olanların süvariye ayrılması için bir de çaba var. Benim adım okundu. Torbadan kâğıdımı çekeceğim. Torbayı tutan subay süvari. Benim yapımı elverişli bulmuş olacak ki alçak bir sesle:

– İncesini, diyor, ince olanını çek...

Ama, torbayı karıştırıyorum, karıştırıyorum, kâğıtları birbirinden ayırt edemiyorum.

Sonunda çekiyorum.

Piyade...

Ne yapalım piyade oluruz.

O zaman biraz buruklaşmıştım; ama sonradan piyade olduğuma sevindim.

BÖLÜM 2

Gençlik, Haylazlık ve Muğlada İlk Görevim

Harbiye biterken, bir ikinci kura daha çektik, bu kez atandığım yer:

Muğla Birinci Dağ Alayı.

Birliğimize gitmeden önce Maltepe Endaht Mektebi'nde eğitim görmemiz, bugünkü adıyla Atış Okulu'nda tatbikat yapmamız gerekiyordu. Ne var ki bu tatbikatın paydos saatlerinde de bizi boş bırakmadılar; dans ve muaşeret dersleri verdiler.

Dans derslerinde tango, fokstrot, vals öğrettiler.

Sonra bize bir ay izin verdiler.

Hayatımın birinci bölümü böylece noktalanmıştı. İnsan gençliğinde dünyaya başka biçimde bakıyor. O zaman kendi kişiliğimi bir özeleştiriden geçirecek olgunluk ve yetenekte değildim.

Her genç gibiydim.

Başarıyı özlüyordum, başarı da kazanmıştım.

Ama başıma buyruk bir kişiliğim vardı; ve geleceğin bana neler hazırladığını kuşkusuz bilmiyordum.

Her insan gibi kendi aile çevreme, yetişme ortamıma, aldığım eğitime göre koşullanmıştım.

Asker bir dayı ve ağabey ile eşinden ayrı bir anne elinde büyümüştüm.

Babamdan uzaktım.

Ağabeyim Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kahramanlarındandı. Yaralanmış "malûl gazi" olmuştu. Çok yakışıklıydı. Savaşımcı bir kişiliği vardı.

Babam ise aynı tarihsel süreç içinde 150'likler arasında [redacted]e dışına sürülmüştü.

Ama suç kendisinde değildi; yaşam ve koşullar onu böyle bir sonuca sürüklemişti.

Nasıl olmuştu bu iş?

Bağımsızlık Savaşı'nda biz İstanbul'dayız. Annem güzel ve narin bir İstanbul hanımı. Babamdan ayrı yaşıyor. Çünkü Eşme'li toprak ağası Madanoğlu Mustafa Bey eve kuma getirmiş.

Madanoğlu Mustafa Bey Eşme'de kendi hayatının fırtınaları içinde yaşıyor. Benim üvey annemden olma kardeşlerimle birlikte... Karakter olarak atak ve becerikli bir kişi. Bu karakteri 150'lik sıfatiyle kendisine çok yarıyor ve hayatını kazanmasına dayanak oluyor.

Peki, Madanoğlu Mustafa Bey nasıl oluyor da Bulgaristan'a sürülüyor?

İşte bu sorunun ardında ilginç bir olay yatar.

Bu serüven Yunanlıların İzmir'e çıkmasıyla başlıyor. Yunan ilerliyor. Mustafa Kemal Paşa'dan emirler geliyor. Durum karışık ve zor.

Eşraf ne yapacak?

Askerlik Şube Reislerine emirler geliyor. Şube Reisleri Kuvâyi Milliye'ye Yardım Komiteleri kuruyorlar.

Eşme Kuvâyi Milliye'ye Yardım Komitesi'nin Başkanlığına babam Madanoğlu Mustafa Bey getiriliyor. Üyelerden birisi amcam Madanoğlu Mehmet Bey... Kendisini öldüren ablam Mürvet yüzünden Madanoğulları ile arası açık öteki eşraf ailesinden de üyeler var. Komitenin veznedarı da karşı yandan birisi... Zaman karışık. Komite köylerden paralar topluyor. Anadolu'ya yolluyor. Babam toplanan paralardan 415 altının deftere geçirilmediğini saptıyor. Bu kez iki ailenin arasına böyle bir suçlama daha giriyor.

Ve girince entrika başlıyor.

Babama karşı olanlar Çerkes Ethem'e haber salıyorlar:

– Madanoğlu Mustafa Bey burada Kuvâyi Milliye Komite-

si'nin başında... Kuvâyı Milleye için toplanan paraları Anadolu'ya gönderiyor; yiyor.

Çerkes Ethem'in astığı astık, kestiği kestik o sıralarda...

Ethem haber yolluyor;

– Madanoğlu Mustafa Bey gelsin.

Babam düşünüyor:

– Ben Çerkes Ethem'i ne tanırım, ne de bilirim; beni neden çağırsın?

Eşraf ve ağa çatışmaları zaman zaman kurnaz ve ince bir politika niteliğine dönüşür. Babam işi biraz kurcalayınca nedenlerini buluyor. Çerkes Ethem adam çağırdığı zaman, soran, inceleyen, gerçeği arayan bir kişi değil; ibret olsun diye suçsuz insanları ağaçların dallarına asıveriyor. Kuvâyı Milliye'ye hizmet ettiği **zaman bile eşkiya kimliğini bırakmamış.**

Babam içinden diyor ki:

– Bu işte bir bit yeniği var, ben bu tuzağa girmeyeceğim.

Ne var ki Çerkes Ethem emrine uyulmadığı için kızıyor ve 30-40 kişilik silahlı bir grup yolluyor, Madanoğlu Mustafa Beyi zorla getirsin diye...

Bizim ailenin aslı yörükmüş. Bunu sonradan incelediğim zaman ortaya çıkardım. Abdülmecit zamanında yörük Madanoğulları "zade"liğe özenmişler Madenzade adını almışlar. Yerleşik düzene geçtikten sonra doğal olarak yaşayışları değişmiş. Ama aslı faslı dövüşken bir yörük ailesi. Madanoğulları da alıyorlar silahlarını Çerkes Ethem'in 30-40 kişilik grubuyla silâhlı çatışma başlıyor. Bu çatışma, (eskiden müsademe denirdi) Kuvâyi Milliye ile çatışma oluyor.

Ancak çatışma sürerken Yunanlıların ileri hareketi de sürüyor. Kaymakam kaçıyor, Madanoğlu Mehmet Amca kaçıyor; babam ve adamları kaçamıyorlar; geriye kaçsalar, bu kez Çerkes Ethem'in eline düşücekler...

Ölümlerden ölüm beğen.

Madanoğlu Mustafa Bey Eşme'de kaldığı için halk mazbatayla kendisini kaymakam seçiyor. Yunan geldiğinde o kargaşa

içinde babamı kaymakam olarak buluyor.

Ancak kardeşi Madanoğlu Mehmet ile ilişkisini sürdürüyor. El altından Kuvâyı Milliye'ye yardım ediyor; bazı cephanelikleri havaya uçurtuyor. Yunanlılar işin farkına varınca babamı tutuklayıp İzmir'e götürüyorlar.

Bu haber bize İstanbul'da şöyle yansıdı:

– Eşme Kaymakamı Madanoğlu Mustafa Bey Pire (Yunanistan) Mevkûfini Sıyasiye Hapishanesi'ne gönderilmiştir.

Ben bu belgeyi göstererek okula taksit vermekten kurtulmuştum.

Ne var ki bütün bunlar savaş ve mütareke yıllarının kargaşasında ortaya çıkarılaccak, kanıtlanacak ve karara bağlanacak gibi değil. Cumhuriyet'ten sonra Ankara kesin ve sert önlemlerle ülke içinde yeni bir düzen kurmak zorunda. İzmir'in kurtuluşundan sonra babam da kurtuluyor; ama Yunan işgalinde Eşme'de kaymakamlık yapmış adam olarak 150'likler arasında Yunanistan'a sürülmek üzere İstanbul'a gönderiliyor.

İşte o zaman yeni bir çelişki ve korku dönemi başladı. Çerkes Ethem sonradan Ankara ile çatışıp Yunanlılara sağınmamış mıydı?

Babamı Yunanistan'a yollamak Çerkes Ethem ile bir tutmak olacaktı. Babam Yunanistan'a gitmekten korkuyordu. Annemle birlikte İstanbul Sultanahmet Hapishanesi'nde kendisini görmeye gittiğimizde:

– Aman, demişti, benim mürettibimi (gönderileceğim yeri) değiştirtmeye bakın. Yunanistan'a sürülmemi engelleyin. Orada kim olduğum anlaşılırsa beni parçalarlar.

Dayım ve ağabeyim zamanın etkili kişilerindendi. Annemle birlikte İstanbul Polis Müdürü Ekrem Bey'e başvurdular.

Ekrem Bey Atatürk'ün emriyle İstanbul'a polis müdürü atanmıştı. Tam yetkili ve güvenilir bir kişi olarak görevinin başındaydı. Mütareke İstanbul'u bir kargaşa ve kıyamet ortamını simgeliyordu. Cumhuriyet döneminde Ekrem Bey (sonra paşa) disiplin, dirlik ve güvenceyi sağlamıştır. Her neyse... Ekrem

Bey araya girdi ve babamın sürgün yeri değiştirilerek Bulgaristan'a yollanması sağlandı.

İlk görevime 1927 yılı başında Muğla'da başladım. Demek ki yirmi yaşına basmamıştım. Henüz öğrenci yaşıdır bu yaş... Ama bu kısa sürede çok çelişik ortamlarda değişik olaylar görmüştüm. Düşünün ki ilkokula başladıktan, göreve atanıncaya dek geçen sürede Birinci Dünya Savaşı başlayıp bitti; İstanbul, İngilizler ve bağlaşıklarınca işgal edildi. Mütareke döneminin kara yılları yaşandı. Anadolu, Yunan saldırısına uğradı. Ulusal Bağımsızlık Savaşı verildi. Ülke kurtuldu. Cumhuriyet Devleti kuruldu. Ben bu süre içinde çocukluk ve ilk gençlik yıllarını yaşadım. Bütün sorunlarımın kişisel de olsa, aile sorunları da olsa, bu büyük çalkantının içinde düşünülmesi gerekir. Ailemiz de ülkenin çilesini paylaşmıştır. Dayım ve ağabeyim, çeşitli cephelerde savaşın ateş çemberinden geçtiler; babam, Batı Anadolu'da savaşın dramını yaşadı. Annem ise bu çerçeve içinde analık uğraşlarını verdi. Ben bu süreçte okuma olanaklarını bularak Cumhuriyetin ilk subay kuşakları arasında yaşama atıldım.

Bunca toplumsal ve siyasal çalkantı elbette insanda bir bilinç yaratır.

Ama şimdi düşünüyorum da bilinçten çok inançla dolu olduğumu anlıyorum. İnanıyorduk, Atatürk'le birlikte bir inanca, bir de onura kavuşmuştuk. Gençlik coşkusunu ve delikanlılık duygularını da bunun üstüne katarsanız, o yıllardaki durumum anlaşılır.

Bir de içimizden fışkıran askerlik ve yiğitlik özlemleri vardı.

Askerliğimin ilk görev günlerinden başlayarak anladım ki (hele o zaman içinde) askerlik hem disiplindir; ama aynı zamanda geniş bir hoşgörüye de yer vardır. Zaten toplumun yaşadığı nice derin ve uzun acılar ister istemez bu hoşgörüyü zorunlu kılıyordu. Büyükten küçüğe doğru yansıyan bu hoşgörünün silindiği ve acımazlığın egemenleştiği yerler, yöreler, zamanlar da vardı. Ama ne yapmalı ki ülke ve toplum yeni bir düzene, yeni çağa, ve devrimlere ayak uydurmak zorundaydı.

Son günümü İstanbul'da neşeli geçirmek istemiştim. Eve gelirken bir meyhaneye uğradım.

Bir papazkarası içtim.

Kocaman bir şişe şarabı bitirmiştim.

Eve sallana sallana girdim.

Bizimkilerin alışık olmadıkları bir durum.

İnsan subay da olsa evde çocuk sayılıyor. Ablam biraz söylenmek istedi:

– Bu ne hal?...

Annemin analık duyguları kabarmıştı. Belli etmiyordu ama, kuşkusuz üzülüyordu:

– Bırak, dedi, çocuk yarın gidiyor...

Bıraktılar.

Yatağa uzanır uzanmaz sızmış, kalmışım.

Sabahleyin beni uyandırdılar.

Annem dedi ki:

– Cemal, Muğla'da Sami ağabeyini ara... Sana yardımı dokunur. Katırcıoğullarındanmış...

O zamanın ünlü vapuru Gülcemal'di.

Hep birlikte Galata Rıhtımına geçtik. Gemiye eşyalarımı çıkardık. Bir subayın eşyası neler olmak gerekiyorsa, benim ki de o kadardı... Hurcun içinde yatak, battaniye, portatif karyola...

Kucaklaştık.

Yaşlı gözlerle beni uğurladılar. O zamanlar bir yerden bir yere gitmek sorundu. Ulaşım bugünkü gibi yoğun değildi. Gurbet yolculukları insanların içlerini sızlatırdı.

Vapur düdüğünü çaldı.

Yola çıktık.

İzmir'de çocukluktan arkadaşım Fuat beni bekliyordu. Şişman Fuat derdik ona... Gümrükte memurdu. Kordon'a demirlemiş bir gümrük motorunda kalıyordu. Gemi bozukmuş, onanlması gerekiyormuş. Rıhtıma bağlı gemide keyfimiz kekâ... Bir düğmeye basıyoruz, garson geliyor, kahvaltıydı, çaydı, içkiydi,

getir, götür, akşamı ediyoruz, tavla oynuyoruz. İzmir'de dolaşıyoruz. Ben göreve ne zaman gideceğimi unuttum. Sorumsuzluk duyguları her yanımı kapladı.

Harbiye'den arkadaşım Hulusi ile de sözleşmiştik. O da Muğla'ya atandığı için birlikte birliğimize katılacağız. Hulusi, çok iyi bir çocuktu, biraz delibozuktu. Bir kez Maltepe Atış Okulundayken ben Hulusi'nin tabancasına takılmıştım:

– Bu seninki de tabanca mı?

– Ne olmuş tabancama?

– Bu oyuncak tenekeyi delmez be...

Hulusi:

– Dur bakalım deler mi delmez mi?

Çekti tabancasını salondaki sobanın üstüne boşaltmaya başladı:

– Grav, grav, grav, grav...

Bana döndü:

– Bak deliyor mu, delmiyor mu?

Hulusi Yozgat derdik ona... O zaman soyadı yoktu, herkes memleketi ile anılır, tanınırdı.

Birkaç gün sonra Hulusi Yozgat çıkageldi. Ben Hulusi'yi kandırıyorum:

– Bak şimdi buradan Aydın'a dört günde bir tren var. Biz trenle gitmiyelim. Fuat'ın gemisi tamir ediliyor, Aydın'a tren üç gün sonra gidecek. Aydın'a varsak, oradan Muğla'ya araç ya buluruz, ya bulamayız. Fuat'ın gemisi tamir ediliyor. Bu gemiyle Güllük'e gideriz, oradan Muğla'ya jandarma otobüsü varmış, oooh, keyifle gideriz.

Hulusi'nin aklı yattı.

Ama ikinci gün biz güvertede Fuat'la tavla oynarken baktım burnuma bir tabanca namlusu dayandı:

– Nedir bu? dedim.

Hulusi Yozgat:

– Ulan ben seni vururum.

– Çek şu tabancayı...

Meğer Hulusi gemide çalışanlardan öğrenmiş ki bu teknenin tamir edileceği filan yok, ben kendisini oyalıyorum.

Ne yapalım?

Ben de ayıldım, yaptığım işin doğru olmadığını zaten için için düşünüyordum.

Ertesi gün eşyalarımızı aldık bir faytona bindik, Alsancak İstanyonu'na geldik.

Tren bekliyor.

Hulusi Yozgat söyleniyor:

– Hani üç günden önce tren yoktu?

Aydın'a vardık.

Orada da kamyonlar hazır.

Hulusi Yozgat söyleniyor:

– Hani Aydın'da araç yoktu, öküz arabasıyla gidecektik?

Kamyonda şoför bizleri yanına oturttu.

Şoför muavini de kapının yanında arabanın basamağında yolu gözlüyor, yardımcı oluyor.

Yollarda deve kervanlarına raslıyoruz. Devecilerler, kamyoncular birbirlerini çekemeyip kızdırıyorlar.

Bir seferinde şoför dalga geçmiş, muavin de görmemiş, tam uzun bir tahta köprünün ortasında develerle karşılaştık.

Ne olacak şimdi?

Deve kolu geri dönemez.

Şoför, geri basıyor.

Ama öfkeli mi öfkeli...

Küfrü de basıyor.

Şoför geri geri giderek köprüyü boşalttı. Deve kervanı yürüdü, bizi geçerken şoför gaza bastı ama, Muğla ağzıyla bir güzel sövdü deveciye...

Deveci deli dolu, sopasını sallamaya başladı.

O zaman ulaştırmanın belkemiği Ege yörelerinde develerdi.

Kamyonlar yenilik sayılıyordu.

Muğla'da Birinci Dağ Alayı... İlk birliğim.

Alay Komutanımız Şahin Bey'e çıktık, selam durduk, kendimizi tanıttık.

Komutanımız bizi oturttu:

– Hoş geldiniz, dedi.

Biz tedirginlik.

Ama Şahin Bey "Niçin geç kaldınız?" gibi bir soru sormadı. Görevlerimiz konusunda bilgi verdi. Emir subayını tanıttı. Konuşmanın bittiğini vurgulayarak:

– Başarılar dilerim, dedi. Ayağa kalktık:

– Sağolun, dedik. Rahatlamıştık.

Böylece Muğla'da göreve başladım.

Muğla'da başlangıçta tek bir Dağ Alayı vardı. Sonradan Milas'ta bir ikinci Alay kuruldu. Böylece bir Dağ Tugayı oluştu. Ben ikinci taburun 6'ıncı bölüğünde Takım Komutanıyım. Bölük Komutan Vekili üsteğmen Mustafa (Savaşkan) Kurtuluş Savaşına katılmış. Coşkuyla anlatırdı o günleri... Fahrettin Altay'ın Süvari Kolordusunda görev yapmış. Zaferi nasıl haber aldıklarının öyküsü hâlâ kulaklarımda... Bir Yunan uçağı bunların birliğini Yunanlı sanıp havadan yanlışlıkla rapor atmış. Raporda şu bilgiler veriliyor:

– Türk birlikleri her yandan ilerliyorlar, çekilin! Bizimkiler sevinçten ağlaşmaya başlamışlar; ve Yunan geri kollarını vurarak ilerlemeye koyulmuşlar.

Birliğimiz de ulusal bağımsızlık savaşına katılmış ve çok kahramanlık göstermiş subaylar vardı.

Bu subayların durumları da başkaydı; savaşlar onların kişiliğini etkilemişti; hepimiz onlara bir başka gözle bakar, büyük saygı gösterirdik.

Muğla'da iyi subaylık yapamadım ben. Askerliğimizi yokluk içinde yürütmeye çabalıyorduk. Kışla yok. Camilerde, depolarda dağınık durumda asker. Ama sabah eğitim, öğleyin yemekten sonra ders yapıyoruz. Gece yemekten sonra yine ders veri-

yoruz.

Eğitime çıkıyoruz. Ancak askerin üstünde başında yok. Verilen giysiler yazlık. Yerde sürünme, emekleme, sıçrama, yatma, çökme, kalkma, derken on beş günde askerin giysileri parçalanıyor. Bir kez yıkanınca büzülüyor, çekiyor. Denetimlerde kumandana karşı düzenli ve güzel bir görünüme girmek gerekir. Biz ceviz kabuklarıyla yapraklarını kaynatıyoruz. O zaman askerin iç çamaşırları bugünkü gibi kısa değil. Uzun don ve kollu iç gömlekleri var. Biz bu iç çamaşırları ceviz boyasıyla kahverengiye boyayıp don-gömlek talime çıkıyoruz. Esas üniformayı teftişe saklayalım diye... Pabuçlar da dayanıklı değil. Sümerbank'ın yolladığı postallar bir buçuk ay dayanmaz.

Ne yapalım? Ayakkabıları parçalanıncaya dek erata giydirirdik.

Her şeyden yoksunduk. Talime çıktığımızda top sesi yerine davul çalardık; futbol maçlarında çevrilen kaynana zırıltılarıyla makineli tüfek, sesini taklit ederdik, teneke çalardık. Atsız bir araba bulur, üstünü yatak çarşaflarıyla örter tank biçimi verip, top yerine bir soba borusu yerleştirirdik. Erler bu sözde tankı arkadan iterlerdi. Talimler bu hava içinde geçerdi. Üstüste savaşlar ülkenin belini bükmüştü. Ekonomik güçsüzlük apaçık ortadaydı.

Haftada iki kez Muğla'dan Sakar tepesine yürüyüş yapardık. Dağların doruğundan deniz görünürdü. O zaman İtalya saldırganlaşmaya başlamıştı. On İki Ada İtalyanların elindeydi.

Beni hep önceden gönderirlerdi ve her yürüyüşte (elimdeki plana göre) verilen emirleri yerine getirir, İtalyan rolüne çıkardım. Düşman flamasını gösterilen yere diker, ve denize dimdik bakan Sakar tepelerinde düşman çıkarmasını koruyan birlik kumandanı olurdum. Bizimkiler yetişir, taarruz ederler, beni söküp atarlar, böyle uygulamarla askerin bilgisini ve gelişmesini sağlamaya çalışırdık.

Muğla'ya geldiğimde çocukluğumda Kartal'da bize korumacılık yapan Katırcıoğlu Sami'yi arayıp buldum. Beni görünce çok sevindi. Bu nedenle çevreye yabancılık çekmedim. Muğ-

la'lıların çoğu okumuş yazmış insanlardı. Hepsi güleryüzlü ve temizdiler, şakacıydılar. İyi dostluklar kurdum. Hatta hiç unutmuyorum. Bir gün arkadaşlarla ağaçların altında sofra kurmuş yiyip içiyorduk. Ben dedim ki:

– Yahu, ben Muğlalılar kadar enayi insanlar görmedim.

İçimizde Süreyya Kolcuoğlu var:

– Neden enayi oluyormuşuz?

Çevreyi gösterdim.

– Baksanıza güzelim marulları tohuma kaçırmışsınız.

Süreyya Kolcuoğlu gitti, benim güzelim dediğim marullardan birisini söktü getirdi, burnuma doğru uzatarak:

– Bak İstanbullu, dedi, bu marul değil, tütün...

Muğla'nın şarkılarını, türkülerini hep öğrendim. Adeta Muğlalı gibi oldum. Bir kez Karabağlarda oturuyorduk. Yanımızda Muğlalı Operatör Doktor Cemil Bey vardı. Bana bakıp sordu:

– Bu kimlerden? Ben tanıyamadım.

– Bu yabancı, dediler, aramıza karıştı, her şeyimizi öğrendi, ısındık. Biz ondan ayrılamıyoruz, o da bizden ayrılamıyor.

Muğla, ilk görev yerimdi; ama bana zor gelmedi ilk görev... Çok gençtim, yanlışlarım da oldu kuşkusuz.

Ordu Komutanımız Fahrettin Altay'dı.

Kolordu Komutanımız Derviş Paşa...

Önce Derviş Paşa geldi, Ordu Kumandanı gelecekmiş diye bir haber yayılmıştı. Derviş Paşa sık sık gelir denetlemeler yapardı, ama ilk kez gece yatısına geldi.

Yemekte müzik çalınırdı. Bu görev bana verilirdi.

Alay komutanı böyle uygun gördü. O zaman radyo yok. Gramofonun başında yemek müziğine uygun şeyler çalıyorum. Dans plakları çalmıyacağım kuşkusuz. Çünkü Derviş Paşa öfkelinir, ortalığı birbirine katar.

Paşa bizimle konuşmaya başladı:

– Çocuklar gazete okuyor musunuz bilmem; ama okumanız gerekli. Bir Mussolini çıktı ortaya, "Mare Nostrum" diyor Ak-

deniz için... Akdeniz yalnız onların deniziymiş. Herif hazırlanıyor. Nereye çıkacağı belli değil. askerlikte hazırlıklı olmak usuldür. Eğitimleri bunun için yapıyorsunuz. Ancak Mussolini buraya gelemez, gelse de çıkamaz, bir adım atamaz.

Derviş Paşa bu sözleri söylev verircesine söylemedi. Çok sakindi. Yavaş ve güvenli bir sesle konuşuyordu. Böylesi daha etkili oluyor. Hepimiz inandık.

Fahrettin Altay geldi. Sonradan kışlanın yapıldığı düzlükte biz toplandık. İki taburuz. İki de batarya var.

Hazırol... Sağaaaaa bak!

Nasılsınız?

Sağol.

Rahat komutu verildi.

Fahrettin Altay, Alay Komutanına bir şeyler söylüyor. Biz duymuyoruz. Saftayız.

Alay Komutanı dik sesiyle bağırdı:

– Mülâzım (teğmen) Cemal buraya gelsin!

Fırladım, koştum. Bir selam çaktım.

Sonradan öğreniyorum ki albay "Bir teğmen çağır" demiş. Alay Komutanımız Ali Barut beni çağırmış. Oysa bizim sınıftan on bir kişi idik. İçlerinde en dalgacıları benim. Nasıl oluyordu bu iş?

Ben sonradan Alay Komutanımıza bir uygun zamanda sırasını getirerek bunun nedenini sormuştum. Deneyimli Komutanımız dedi ki:

– Doğru, seni çağırdım. Çünkü onları çağırsam utançlarından ağızlarından bir kelime duyulmaz. Sen paldır küldür konuşursun.

Fahrettin Altay emretti:

– Her piyade bölüğünden bir manga çağır.

Bağırdım:

– Ordu komutanının emri. Her piyade bölüğünden emrime bir manga gelsin, marş marş...

Her bölükten marş marşla altı manga geldi.

Altay:

– Bir daha seslen bakalım, dedi, her makinalı tüfek birliğinden bir makinalı gelsin.

Sonra her bataryadan birer top çağrıldı.

Dağ topları da geldi.

Ordu Komutanı o zamanın deyimiyle:

– Şimdi, dedi, bunları tertip ve taksim et bakalım; yani bir takım haline, bir birlik durumuna getir.

Ben tertip taksimi yaptım. Birinci bölüğün birinci mangasından başlıyarak üç mangayı bir takım, öteki üç mangayı ikinci takım olarak düzenledim. Makinalı tüfeklere sen birinci tüfeksin, sen ikinci tüfeksin diye gereken emirleri verdim. Topları da yerli yerine koyduktan sonra bağırdım:

– Dikkat sağa bak!

Altay Paşa:

– Tamam, şimdi rahat edin. Şu Hisartepisini görüyor musun?

Hisartepe Muğla'nın içinde bir tepedir. Halkın dilinde Asar tepe olmuştur bu tepe...

Komutan emrini sürdürüyor:

– Savaş güvenliği içinde Hisartepe'ye yürüyeceksin. Tepeye çıktıktan sonra kale nizamı (çevre savunması düzeni) alacaksın. Düzen bittiği anda bir işaret fişeği atacaksın. Biz buradan saati saptayacağız.

Önce üç kişilik bir keşif kolu çıkardım. Bunlar iki kilometre kadar yürüdükten sonra bir çift gözcü çıkardım. Onlar 500 metre ilerleyince bir uç mangası çıkardım. Uç mangasının bir kilometre kadar ardından birinci takımı yürüttüm. Makineli tüfekler bu takımı izlediler. Daha sonra ikinci takımı bir manga eksik olarak yürüttüm. Topları da bunların arkasına taktım. Böylece en arkada bir manga kalmış oldu.

Komutan sordu:

– Neden bu mangayı en arkaya bıraktın?

– Toplar tepeye tırmanırken zorluk çıkarsa manga yardım etsin diye arkaya bıraktım.

Komutan:

– İyi, dedi gülerek...

Ben İstanbul'un fethine çıkmış bir mareşal kasıntısı içinde yürüyorum. Tepeye çıktık, çevre savunması düzenini aldık, işaret fişeğini attık; saate baktım:

– Toplan, dedim.

Toplandıktan sonra yürüyüş kolunda çıkış yerine döndük. Baktım ortalıkta bir makaslı dürbünün başında bir tek binbaşı var. Canım sıkıldı. Ben olağanüstü bir görevi yerine getirmiştim. Gelip Ordu Komutanı'na tekmil (rapor) vermek isterdim. Karşıma bir binbaşı çıkıyordu. Binbaşıya tekmili verdim.

– İyi, güzel, çabuk geldin, dedi, şimdi Orduevine git, Komutana tekmil ver.

Orduevi şimdi Muğla Parkı'nın yanıbaşında.

Orduevinin yapılması da bir ömürdür. Çünkü Fahrettin Altay geliyor diye bir günde yapılıverdi. Alay Komutanı düşünmüş: Fahrettin Altay gelecek; Nerede oturtup ağırlayacağız? Doğru dürüst bir yerimiz yok. Sundurmalar altındayız, orada buradayız. Daha çok Türk Ocağı'na gidiyoruz. Kitap okuyanımız oluyor, konuşuyoruz, tartışıyoruz, okuyanlar ortaya bir fikir atıyorlar. Türk Ocağı bize epey şeyler verdi. Ama bizim bir gazinomuz yok. Alay Komutanı eksikliği duyuyor. Biliyor. Fahrettin Altay'ın Muğla'ya gelmesi bir gerekçe oldu. Bir pazar sabahı, erkenden, Alay Komutanından hepimiz birer birer yazı aldık.

Herkese bir görev verilmiş. Kimi iki kilo cam çivisi sağlayacak, kimi üç kilo tahta çivisi, kimi 6 kilo boya, kimi bir başka şey... Herkes aldığı emri iki saatte yerine getirdikten sonra saat tam 8'de depponun önünde bulunacak.

Hepimiz emre göre gerekli şeyleri bulmak için dağıldık. Esnafı evinde buluyoruz. Gerekli malzemeyi söylüyoruz. Pazarlık

edip fiyatını saptıyoruz. Sonra dükkâna gidip alıyoruz. Alay Komutanının emrine göre bir senet imzalayıp veriyoruz. Eski deppoyu Orduevine dönüştürmek için ne gerekliyse Alay Komutanı düşünmüş. Akşam üstü iş bitirildi. Yapının boyası moyası tamamlandı.

Ertesi gün de Orduevinin önündeki bahçeye bir dans pisti yaptık, çiçekler diktik, düzelttik.

Orduevi böylece bir günde oluştu. Bahçesi de var. esnaftan aldığımız malzemenin parasını da kantinden yavaş yavaş ödedik.

İşte ben bu Orduevine gidip Altay Paşa'ya tekmil vereceğim.

Nasıl söyliyeceğim?

Kafamda söyleyeceklerimi sıralıyarak Orduevine doğru yürüyorum. Düşünceliyim. Varınca gördüm ki bahçede masalarda, subaylar, aileler oturmuşlar. Kalabalık. Kameriye gibi bir yer yapılmıştı. Orada Alay Komutanı ve karargâh subayları var. Fahrettin Altay Paşa dans pistinin orta yerine düşen bir sandalyeye oturmuş.

Paşa öfkeli.

Yüksek sesle konuşuyor.

Ben kafamın içinde vereceğim tekmili düşünerek yürüyorum. Ordu Komutanının neye bağırdığına baktığım, ettiğim yok. Dikine yürüyorum. Altay Paşanın önüne gelince bir selam çaktım:

– Komutanım, emrinizi 1 saat 53 dakikada yerine getirdim... diye tekmili verdim.

Komutan bana baktı; çevreye baktı:

– Gördün mü? dedi.

Ben sustum.

İçimden "acaba neyi gördün mü?" diye soruyor diye düşünüyorum, biraz da sıkıntılıyım.

O sözünü sürdürdü:

– Senin gibi bir teemen altmış tane Vali eder, ben senin gibi bir teğmeni altmış Valiye değişmem...

Allah Allah neler oluyor?

Ben esas duruştayım. Bekliyorum. Fahrettin Altay konuşmasını sürdürüyor. Benimle ilgilenmiyor. Konuşma uzayınca ben bir selam daha çaktım, bir yana çekildim.

Sonradan durumu anladık.

O zamanki protokola göre Vali, Ordu Komutanını karşılamaya çıkmamış. Hükûmet temsilcisi olduğu için yerine mektupçusunu yollamış. Ordu Komutanını karşılamaya herkes katılmıştı. Altay Paşa karşılama törenine Valinin gelmemesine çok içerlemiş.

Vali ise konağında bekliyor... kendisi İl'de devletin en yüksek memuru olduğundan Ordu Komutanı Valiyi makamında ziyaret edecek, o da üstüne düşen ağırlamayı yapacak.

Fahrettin Altay Valiye uğramadı, denetlemelerini yaptı.

Orduevinde geceleyin düzenlenen toplantıya Valiyi çağırmadı. Ertesi günü ayrılırken hepimize teşekkür etti:

– Beğendim, dedi, ancak burada gördüğüm muamele (Valinin davranışını vurguluyor) karşılıksız kalmamalı, gereken tutum alınmalı...

Uğurladık, Ordu Komutanı gitti.

Aradan iki - üç gün geçti.

Muğla'da Ali Çavuş'un hanının karşısında bir lokanta var. Güzel elbasan tavası yapıyor aşçı...

Ben orada elbasan tavası yiyorum.

Yüzbaşı Ruhi'yi herkes sever. Deli Ruhi diye anılıyor. Anlatıldığına göre Çanakkale savaşlarında büyük yararlılık göstermiş. Başından yaralanmış. Kafasının bir yerinde şarapnel parçası kalmış, çıkaramamışlar, deliliği ondanmış derler.

Yüzbaşı Ruhi'nin ilginç bir kişiliği var. Savaşın kalıtımını taşımak kolay değil.

Biz Ulusal Bağımsızlık savaşına katılmış bütün subaylara çok saygı gösterirdik, hepsini çok severdik. Bir başkasında bağışlanmayacak davranışlar onlar için doğal sayılır, hoşgörülürdü...

Deli Ruhi bunlardan birisiydi.

Yüzbaşı Ruhi çok efendi bir adamdı. Kimseyle senli benli olmaz, herkese "siz" diye hitap ederdi. Türk Ocağına sık -sık gelirdi. Tek bir rakı isterdi. Tepsinin içinde mezesiz, rakı gelirdi. Dünya ve ülke sorunlarının tartışmasına bazen Yüzbaşı Ruhi de katılırdı. Bir yandan rakısını yudumlar, bir yandan fikirlerini savunurdu. Ama tartışmanın bir yerinde öfkelendi mi:

– Sizin efendim... diye söze başlar lafını en yakası açılmadık sövgülerle sürdürdükten sonra şöyle bağlardı:

Ananızı satarım: **Arzedebildim mi?**

Yüzbaşı Ruhi ile benim aramda özel bir dostluk vardı. O zaman erlere atış eğitimi yaptırdıktan sonra atış raporları düzenlerdik. Diyelim ki bölüğün 70 acemi eri atış eğitimine katılıyor. Atış ödevleri yatarak, çökerek, ayakta, değişik biçimlerde gerçekleştiriliyor.

Peki, ödevin sonucu ne? Başarı derecesi, ya da oranı nedir? Çoğu kez sonuçlar bağlanıyor. Bir ödevini iyi yapan, ötekinde başarı gösteremiyebilir. Çünkü atış yaparken formda olmak gerekli. Uykusuzluk, sinirlilik, el titremesi, moral bozukluğu gibi etkenler sonuçları değiştirebiliyor. Bir tek ödevi yapamıyan başarısız sayıldığı için atış defterini tutarken hesaplı olmak gerekiyor. Bir tek ödevde başarısız olmuş, ama öteki ödevlerinde iyi sonuçlar almış kişiyi başarılı kılmak için küçük bir hile doğal sayılıyor. Sözgelişi bir tek atışta tekleyen erin bazı ateş sayılarında küçük bir arttırım yapmakla tablo değişebiliyor. Yukarıdan da atış raporlarını başarılı oranlarda istedikleri için bu hesabı dikkatle yapmak gerekiyor. Yüzbaşı Ruhi'nin bu işe pek yatkınlığı yok, hesap kitapla başı hoş değil. Bu alanda ben kendisine yardımcı olduğumdan aramız çok iyi. Ayrıca sanırım bana da güveniyor. Hiç unutmam o zaman "memurin rakısı" vardı. Ben Deli Ruhi'nin raporlarını düzenledim mi bir şişe "memurin rakısı" alır bana armağan ederdi.

Deli Ruhi geldi oturdu.

İçmişti. Her akşam içerdi çünkü...

Ben içmiyordum.

Ruhi seslendi:

– Birer tek getir bize...

Bir tek ben içtim. Bir de o.

Sonra bana baktı:

– Bu akşam göreve, dedi.

– Ne görevi?

– Duymadın mı Ordu Komutanı giderken ne dedi?

– Ne dedi?

– Bana yapılan muamele karşılıksız kalmamalı, dedi.

– ...?

– Karşılığı vermek lâzım.

– Kim verecek?

– Kim verecek? Ben Deli Ruhi, sen Mülâzım Cemal...

– Verelim, ama nasıl vereceğiz?

– Bu akşam Vali'ye bir sopa çekeriz, olur biter.

– Tamam...

– Öyleyse bir tek daha atalım.

Birer tek daha attık. Lokantada biraz daha eğlendik. Sonra dışarı çıktık. Gezinip vakit geçiriyoruz.

Dedikodulara göre, valinin bir ilişkisi varmış. Vali her gece çıkıyor; yürüyerek konağına geri dönüyor.

Biz Vali Konağının çevresindeki ağaçların altında bekliyoruz. Saat 11'i çeyrek geçiyor. Vali göründü. Arkasında polisi var. Biz adamcağızın üstüne yürüdük. Polis kaçtı. Biz valiyi biraz tartaklayıp oradan uzaklaştık.

Sonradan bu olayı çok düşünmüşümdür.

Pişmanlıkla...

Ben çok gençtim. Yirmi yaşında vardım yoktum. Bir yandan içimde eylem eğilimi güçlüydü. Bir yandan Deli Ruhi'ye bir savaş kahramanı olarak bakıyor, gözümde yüceltiyor, yüreğimle bağlanıyordum.

Yüzbaşı Ruhi'ye gelince...

Onun da savaştan aldığı yaralar kapanmamıştı. Deli Ruhi'nin kuşağı hem Birinci Dünya Savaşında, hem Ulusal Bağımsızlık Savaşında ölüm çemberinden kaç kez geçmişlerdi. Bunlar savaş yorgunu adamlardı. Ve harbin vurgunlarıyla yaralıydılar. İçlerinde dengesini koruyanlar çoktu; ama, bazıları da savaşın ruhlarda açtığı yaraları saramamışlardı. Bu yaraları sarmak zordur.

Sonradan duyduk ki Vali, ertesi sabahın karanlığında otomobiline binip kentten ayrılmış.

Nereye gittiği belli değil.

Meğer İzmir'e gitmiş.

Çünkü Ordu Kumandanlığı o sırada İzmir'de. Mareşal Fevzi Çakmak, bir dış geziye gittiği için yerine İkinci Ordu Kumandanı Fahrettin Altay bakıyor. Altay Paşa, Ordu Kumandanlığının İzmir'de olmasını istiyor. Hemen bir emir çıkartıp değiştirmiş. Ordu Karargâhını Konya'dan İzmir'e taşımış.

Vali, İzmir'e gidip Fahrettin Paşa'yı bulmuş. Konuşmuş, barışmışlar.

Birkaç gün sonra Alay Komutanı Ali Barut, Ruhi Yüzbaşıyla beni çağırttı:

– Siz miydiniz, dedi. Vali'yi ürküten?

Hiç ses çıkarmadık.

Komutan biraz asık suratla:

– Benim haberim olmalıydı, dedi, ama Ordu Kumandanı teşekkür ediyor size...

Bu olaydan sonra protokol değişti. Bir şehre komutan gelirse vali karşılamak zorunda, vali gelirse komutan karşılamak zorunda...

Durum aydınlandı.

Kötü bir iş yapmıştık ama iyi sonuç verdi.

Bizim Muğla'daki birliğimizde bazı yüzbaşılar vardı ki, cephedeki kahramanlıkları söylence (efsane) gibi anlatırlırdı. Ama barış zamanında savaş koşulları yoktur. Bu yürekli insanların ileri geri davranışlar, hem üst hem ast kesiminde anlayışla karşılanırdı. Sözgelişi bir Yüzbaşı Deli Fevzi de vardı ki, karısıyla

kavga ettiği zaman geceyarısı bataryayı kaldırır, mevziye sokar, evine ateş etmeye kalkar.

Ama dünyanın en iyi adamıdır; o bakşa bir şey...

Bir gün bu Deli Fevzi Ali Çavuş'un hanının önüne bir yaygı serdirmiş, önüne şişeyi koymuş güpegündüz... Bakkal da yanıbaşında, peykeden uzatıyor, peynirdir, pastırmadır veriyor.

Olay hemen duyuluyor. Kimse kaldıramayor Topçu Fevzi'yi... İş büyüyor. Tugay Komutanlığına dek yansıyor. Ben de uzaktan durumu izliyorum. Tam karşıda berber Mehmet'in dükkânına girdim ne olacak diye merakla bakıyorum.

Savaşın subayları birbirilerini tanırlardı. Onların kuşağı bir başka hukuk içinde birbirlerine yaklaşıyorlar. En sonunda Topçu Fevzi'yi kaldırmak için Tugay Komutanı Kurmay Albay Avni Bey geldi. Esmer, pehlivan yapılı bir adam. Beş adım gerisinde iki inzibat eriyle Tugay Kumandanı yaklaşınca Topçu Fevzi şöyle bir baktı sarhoş gözlerle:

– Bana Erzurumlu Deli Fevzi derler dedi.

Onun böyle demesiyle birlikte Tugay Komutanı bir haraketle ceketini çıkarıverdi. Nasıl yaptı bilmiyorum. Palaskası yoktu, belki özellikle düğmelerini de çözmüştü. Kumandan çıkardığı ceketini inzibatlara doğru attı. O zaman yakalar kapalı olduğundan ceket fildikoz denen iç fanilesiyle giyilirdi. Albay kahverengiye dönük renkte iç fanilesiyle Deli Fevzi'nin karşısına dikildi:

– Ulan, bana da Bursalı Kara Avni derler.,

İki adam birbirine bakıştılar.

Sonra Topçu Fevzi yavaşça önündeki şişeyi aldı, peykeden içeri bakkala verdi, meze tabağını da bakkala verdikten sonra, ayağa kalktı. Zorla bir selam verdi.

Dönüp sallana sallana gitti.

Albay hiçbir şey yapmadan arkasından izledi.

Ne var ki Tugay Komutanı emir vermiş:

– Piyade Alay Karargâhında bunu üç gün hapsedin.

Piyade Alay Karargâhı, Pazar'ın sonuna doğru dere içinde

bir Rum evi... Topçu Fevzi orada bir gün yatmış, ertesi günü çıkıp gelmiş Orduevine rakı içmeye başlamış... Ben de o gün nöbetçi subayıydım. Bir kışla olmadığı için nöbetçi subaylığı elden ele şöyle aktarılırdı: Bir kâğıt geliyor elimize, bu kâğıtta nöbetçi subayı olduğumuz ve görevi devraldığımız yazılı.

Ertesi günü öğleye kadar ben nöbetçiyim...

Alay Komutan Muavinimiz beni gördü:

– Oğlum sen ne biçim nöbetçi subayısın?

– Neden efendim? diye sordum.

Bu konuşma Orduevinde geçiyordu. Hava kararmıştı. Ben de şöyle bir bakayım diye uğramıştım.

Komutan:

– Eee, dedi bu Topçu Fevzi mahpus; ama çıkmış buraya gelmiş, sen nasıl hapisten çıkardın bunu?

– Komutanım ben Alay Karargâhına uğramadım. Görevlerimi yaptıktan sonra yemekleri dağıtıp şimdi buraya geldim.

– Görev senin, nöbetçi subayısın, bunu kaldırıp Alay Karargâhına götüreceksin.

– Başüstüne!

Ben Topçu Fevzi'ye yaklaştım:

– Merhaba yüzbaşım...

Başını kaldırıp baktı:

– Merhaba, gel sen de benle bir kadeh iç.

Oturdum bir kadeh de ben aldım. Hoşbeşten sonra sırasını getirip konuştum:

– Yüzbaşım beni zor duruma düşürüyorsun. Sen hapismişsin, kalk karargâha gidelim, orada içelim.

Amacım Yüzbaşıyı karargâha götüre bilmek Orduevinden çıkarsam ve karargâha götürsem bir sorun kalmayacak. Çünkü karargâh ceza yeri.

Fevzi:

– Yok, dedi, gitmem.

Ne yapayım?

Kalktım, Alay Komutan Muavinine durumu anlattım. Komutan dedi ki:

– Oğlum, istersen bağla götür, ne yaparsan yap, ben sana bu görevi verdim.

Düşündüm, taşındım. Yine Yüzbaşı, Fevzi'nin yanına oturdum. Nasıl yaparım ederim de Yüzbaşıyı götürürüm. Çok zor bir durum içindeyim.

Birden aklıma bi düşünce geldi. kalktım. Bizim bölük hemen arkada. Gittim. Bölükten pehlivan yapılı birkaç er seçtim. Durumu anlattım. Siz dedim, bana bir görevi bitirmiş de tekmil veriyormuş gibi geleceksiniz. (Askerlikte akşam tekmil verme göreneği olduğundan bu yadırganmaz.) Ben işareti verince hep birlikte üstüne atılacaksınız; koltuklarına girip kıskıvrak tutacaksınız. Hava karanlıktır Alay karargâhına kimse görmeden götüreceğiz.

Ben Orduevinin arkasında bu emirleri veriyorum. Ancak masadan birdenbire kalkışım Fevzi'yi kuşkulandırmış. Çünkü o sırada kaldırımdan bir kadın geçiyormuş. Demiş ki, Topçu Fevzi:

– Cemal, bu kadınla bulaşacak...

Hemen kalkıp ardımdan gelmiş.

Ben erlere fısıl fısıl talimat verirken, Fevzi de kafasını uzatıp sormasın mı:

– Ne oluyor Cemal?

Baktım ki ayağıma kadar gelmiş.

– Tutun, dedim, erlere...

Dememe kalmadı Fevzi tabancasını çekti:

– Ulan yaklaşmayın, hepinizi yakarım.

Çok korktum. İçkili adam. Bir kaza çıkarsa hepimiz yanacağız. Can havliyle üstüne atıldım. Askerler de ardımdan yüklendiler. Elinden tabancasını aldık.

– Tamam, dedim, getirin bir sedye...

Sedyeye yatırdık. Üstünü battaniye ile örttük.

– Hiç kımıldama, dedim, söz veriyorum, içeriye girince rakı

getirteceğim, sana davul da çalarım, davul... dıttın dıttın...

Ne yapayım ben emir aldım,

Yüzbaşı Fevzi davul meraklısı çünkü keyfe gelince davulla tamzara (Erzurum'un bir oyun havası) çaldırır, neşelenince kalkar oynar.

– Ses çıkarmıyacağına söz ver yüzbaşım...

– Peki...

– Yahu az kalsın birimizi vuracaktın.

Yüzbaşı Fevzi:

– Sen o tabancaya baksana, dedi.

– Nesi var?

– Kurşunu yok.

Baktım gerçekten kurşunu yok.

Biz yola koyulduk.,

Ne var ki yolda Yüzbaşı Fevzi nara atmaya başladı:

– Ulan, topçuluk öldü mü? Topçular kanınız mı kurudu? Piyadeler beni bağladılar, götürüyorlar, yetişin...

Eyvah...

Biz zar zor Yüzbaşı Fevzi'yi Alay karargâhına attık. Ama topçular da Karargâhı sardılar. Gece karanlık. Ne yapmalı? Hepsine dedim ki:

– Bana bakın yüzbaşınız rakı istiyor, rakı getirin. Rakı getirdiler, pencereden uzattılar.

Alayın davulu da var.

Topçu Fevzi rakı içiyor. Ben de davulu aldım. Bir yandan burnumla dartındartın darttın diye söylüyorum, bir yandan elle tamzara çalar gibi davul çalışıyorum. Yüzbaşım kafayı bulmuş oynuyor. Bu iki saat sürdü. Kapılara arkadan kol demiri vurduğumuz için topçular dışarda kaldılar; omuzluyorlar ama giremiyorlar.

Bir yandan da devamlı Alay Komutanını arıyorum. Sonunda Alay Komutanı geldi.

– Ne oluyor?

Durumu özetledikten sonra:

– Şimdi, dedim, boyuna rakı içiyoruz, ben davul çalıyorum, o oynuyor, topçular da ayakta...

Alay Komutanı güldü:

– Peki, dedi, seni nöbetten affettim. Git yat!...

Sonrasını bilmiyorum, ama dediğim gibi en gerimli olaylar bile bir noktada tatlıya bağlanabilirdi.

Nice kanlı serüvenler yaşamış, ulusal bağımsızlık yolunda gözünü kırpmadan ölüme atılmış kişilerin günlük yaşam içindeki davranışlarını geçmişten soyutlayıp ele almak yanlıştır. Biz o dönemde bunu öğrenmiştik.

Muğla'da iyi askerlik yapamadığımı biliyorum.

Kendi kendimi eleştiriyorum. Bir ocak içindeydim. Ağabey - kardeş, baba - oğul gibiydi herkes... Eğitimler, yürüyüşler... Bunlar doğal şeylerdi. Bizler günde 40 - 50 kilometre yürüyüş yapardık. Mareşal Fevzi Çakmak demiş ki:

– Günde 100 kilometre yapsınlar...

Kendi kendimize:

– Oooo, derdik, yüz kilometre yapılır mı günde?

Askerliği ne kadar sevsem, görev duygum ne denli yoğun olsa da yaşım başım gereği haylazlığa da savruluyorum. Bir gün önemli bir randevum vardı. O gün eğitime çıkmamam gerekiyor. Bizim bölükte arkadaşım Şahin takım subayı.

Dedim ki Şahin'e:

– Sen bölüğü bugün sapa bir yere götür, Ali Barut (Alay Komutanı) görmesin, sonra "Nerede Cemal?" diye sorar. Ben bugün eğitime gelemiyorum.

Şahin.

– Peki, dedi.

Bölüğü sapa yer diye Yılanlı yolunun dibine götürmüş, eğitime başlamış.

Alay Komutanı Ali Barut'un da o gün tomruk müfrezesini denetleyeceği tutmuş. Yılanlı dağına gitmiş; Dönüşte bizim bö-

lüğe raslamış, bakmış ben yokum.

Sormuş:

– Nerede Cemal?

Şahin ık pık etmiş, keyifsizdi, rahatsızdı gibi şeyler söylemiş.

Ali Barut:

– Şunu bir hapsedeyim, demiş.

Yorgun dönüp yatmış Alay Komutanı, ertesi günü beni hapsedeceğini anımsamış, ama niçin hapsedeceğini unutmuş. Çağırmış emir subayını:

– Yaz, demiş, mülâzım Cemal 24 saat oda hapsi.

Ne var ki bir neden göstermek gerekiyor. Ali Barut olayı unuttuğu için kendine göre bir gerekçe bulmuş:

– Nöbetçi subayı iken palaskasız yemek dağıttığı için...

Ben ise o sırada Alayın spor subayı olmuştum. Nöbet sırasından çıkarılmıştım. Spor işleriyle uğraşıyorum, spor alanını düzenliyorum. Erlere nöbetçi subayı olarak yemek dağıtamam ki...

Nasıl olur böyle bir şey?

Aklıma eğitime gitmediğim için ceza yediğim gelmiyor. Ne olacak 24 saatlik oda hapsi? Nedir ki askerlikte? Yat, cezanı çek, ve çık değil mi?

Hayır.

Bir gece geçti. Ertesi günü bir dilekçe yazdım. Dilekçe Tabur Komutanına ulaştı. Alay Komutanını şikâyet ediyorum.

Dört beş gün geçti.

Bir gün eğitimden dönerken tugay karargâhının önünden geçiyoruz rap rap rap...

Baktım Tugay Komutanı cama vuruyor.

Eliyle bana "gel" diyor.

Hasan Çavuş'a "Bölüğü sen götür" dedikten sonra ayrıldım. Tugay Komutanının odasına girdim.

Komutan:

– Bir dilekçe vermişsin, dedi, hapsedilme kararına karşı... Biz kovuşturma ve incelemle yaptık. Gerçekten sen spor subayı olmuşsun, nöbet cetveli dışında bırakılmışsın. Böyle olunca palaskasız nöbetçi subayı olarak yemek dağıtman da sözkonusu olamaz. Bu duruma göre haklısın.

– Evet komutanım haklıyım.

Tugay Komutanı:

– Yani ben şimdi sana haksız yere bir gün oda hapsi verdi diye Alay Komutanını cezalandırayım; ondan sonra adamın tepesine mi çıkacaksınız öyle mi? Çık dışarı...

– Başüstüne, deyip odadan çıktım.

Bu bana bir ders oldu.

Muğla'ya gittiğim zaman kışla yoktu. Kışla yapılması için girişime geçildi. Önce anlattığım gibi şurda burda dağınık durumdaydık. Emir verildi. Kışla yapılacak. Böylece daha disiplinli toplu duruma geçilecek.

Herkes kendine düşen görevi üstlendi. Ormanlardan katırlarla tomruk getiriyoruz.

Bir gün tomruk sırası bende...

21 katır verdiler. Ben de at üstündeyim. 22 hayvan var. Gittik katırları yükledik. Ben o akşam bir eğlenceye çağrılıyım. Aklım başımda değil. Acele ediyorum, bir an önce dönelim diye... Her katırın bir sağına bir soluna iki uzun tomruk yükleniyor. Tomrukların uçları yerde sürükleniyor: Ben görevi şişirme yapıyorum.

Dönüşte ne olmuş haberim yok. Ama geceleyin kokusu çıktı. Katırlardan biri yok, 21 katır almışız, 20 katır geriye getirmişiz.

Öğleden sonra durum anlaşıldı.

Meğer o katır bir köyden yeni satın alınmış. Dağ yolundan inişte dikkat etmemişiz. Yaraş köyünün yakınlarına gelince katır alıştığı köy yoluna sapıvermiş. Köylüler ertesi günü hayvanı Askerlik Şubesine geri getirmişler.

Ali Barut bunu duyunca:

– Yahu, bu Cemal 21 tane katırı idare edemiyor, savaşta 150

askeri nasıl idare edecek?

Laf yayıldı. Ağırıma gitti.

Çünkü o sırada bölük komutan vekiliyim. Ancak bu idari vekâlet... Gerçekte takım komutanıyım; Alay Komutanı, beni Bölük Komutan Vekili yapmış.

Muğla çok şirin bir yer.

Ben de yirmi yaşındayım artık...

Her şeye merakla bakıyorum.

Ali Çavuşun hanının önünde oturuyoruz. Serinlik var. Akşam üstü. Kahveler içiliyor.

Şundan bundan konuşuluyor.

Bir adam geçer.

Omuzuna peştemala benzer bir şey atmış.

Tam önümüzden geçerken adam bağırır:

– Muğla'nın

Ve yürür gider.

Bir gün merak edip ardına takıldım. Muğla'nın ünlü tellalıymış bu...

– Muğla'nın

Ve yürür tellal...

Yüz adım sonra yol çatalına gelir:

– Sabırhane caddesindeeee.

Yüz adım daha atar:

– Sarraf Dimistokliiii'nin...

Yüz adım sonra çarşıya girmiştir:

– Bir bap haaanesi...

Biraz daha yürür:

– Tahtanisiiii...

Yürüyüşe devam:

– Fevkanisiii...

Ve yürüyüşün sonunda:

– Kuyusu da var.

Meğer Sarraf Dimistokli'nin evi satılıkmış, tahtanisi (alt katı) fevkanisi (üst katı) varmış; yani ev iki katlı imiş, kuyusu da varmış. Tella söyliyeceğini parçalamış, her bölümünü bir yerde söylüyor. Böyle bir kolaylık bulmuş kendisine...

Ama ciddiyetle yapıyor işini.

Eski Muğla'nın içinde tellalın sesi yankılandıkça insan bir tuhaf duyguya kapılırdı. Ben o zaman bu adamı alaya alırdım. Şimdi bir gölgeli anıdır kimliği ama, sesi hâlâ kulaklarımdadır.

Muğla'da ilk deneyimlerim o günkü Türkiye'nin yoksulluklarını ve askerliğin eksik koşulları içinde geçti. Savaş görmüş geçirmiş sert ama canayakın subayların karakterleri bana çok şey öğretti. Bunların arasında Yemen'de çarpışmış olanlar bile bulunuyordu. Bir Aziz Yüzbaşı vardı. Türkiye'de kurulan ilk "küçük zabit" mektebinden çıkmaydı. Yemen savaşlarında subay gereksinmesi duyulmuş; bu küçük zabit adaylarına demişler ki:

– Hepinizi subay yapacağız; Yemen'e razı mısınız?

Böylece subay olup Yemen'de savaşmaya giden Aziz Yüzbaşı bana neler anlatmıştır, tatlı ve acı...

Çölün içinde belirli uzaklıklarda kaleler varmış. ikmal kaleden kaleye yapılıyor. Erzak, cephane, silah, araç gereç... Aziz Yüzbaşının birliği, rüzgarın sesi bir kaleden bir kaleye götüreceği zamanı beklermiş ne istediklerini duyurmak için boru çalarlarmış. Askerlikte her şeyin bir borusu vardır. Sözgelişi Alay Kumandanı borazanına der ki:

– Boru çal, nöbetçi subayı gelsin!...

Telefon melefon olmadağı yıllarıı askerliği böyle...

Nöbetçi subayı boruyu işitince neredeyse kalkar gelir. Her gereksinmenin bir borusu var: Komutan borusu, imam borusu, su borusu vb...

Aziz Yüzbaşı ve arkadaşları Yemen'de rakı içerlermiş. Yaşam koşulları öyle ki içki de içiliyor. Rakı kalmadığı zaman karşı kaleye iki boru çaldırırlarmış ardı ardına...

Birincisi imam borusu...

İkincisi su borusu.

Böylece "imam suyu" isdekiklerini anlatırlarınış. Bilindiği gibi halk arasında rakıya "aslan sütü" ya da "imam suyu" gibi adlar takılmıştır.

Taaa Yemen'de savaşıp çekile çekile gelmiş bir ordu en sonunda Ulusal Bağımsızlık Savaşıyla "Milli Misak" sınırlarına çekilmiş ve Cumhuriyeti kurmuştu. Ben de çocukluğum da Mütareke'nin kara günlerini yaşamıştım.

BÖLÜM 3

Niğde'ye Atanışım ve Kendime Gelişim

Muğla'da iyi askerlik yapamadığımı söylemiştim.

Niğde'de kendime geldim. Niğde bakımsız, yoksul bir yer. Ama halkta bir şikâyet yok. Halk fakirliği olağan buluyordu, ya da bana öyle geliyordu.

Niğde Piyade Alayı'na atanmıştım.

Tümen Komutanımız Ali Rıza Artunkal'dı; Alay Komutanımız da Bâhir Bey... (Akkaya, Devlet Tiyatrosundaki Nevin Akkaya'nın babası.)

Üstüne gölge düşmüş bir Anadolu kasabası gibiydi Niğde... Benim canım sıkılıyor. Bazan arkadaşlarla eğlenmeye çalışıyoruz, prafa oynuyoruz, söyleşiyoruz.

Bir gün böyle bir toplantıda canım sıkkın bir kenarda oturuyorum; arkadaşların oyunlarını izliyorum. Niğde'nin ileri gelenlerinden Faik (Şahenk) Bey'in dikkatini çekmişim. Faik Bey ilgilendi:

– Cemal Bey oğlum keyifsiz duruyorsun...

Canım sıkkın:

– Tabldot yiyoruz kemik gönderiyorlar, lokantaya gidiyoruz, doğru dürüst yemek yok. Sevmedim bu işi...

Faik Bey...

– Ben o işin bir çaresine bakayım, dedi.

Kendi yanında yetişmiş bir yaşlı kadın gönderdi bana. Bu kadıncağız bana yemek yapmaya başladı. Çamaşırımı da yıkıyor, evin işlerini yürütüyordu. Tabldottan falan çekildim, rahata kavuştum. Kadın ikindiye doğru evine gidiyor:

– Yahu, ne gidiyorsun burda kal, dedim.

– Kocam var, çocuklarım var...

Ayda 6 liraya koskoca bir ev tutmuşum. Kadına ayda 10 lira viriyorum.

Dedim ki:

– Onları da çağır! burda oturun.

Kadıncağız kocasını ve çocuklarını da getirdi. 10 lira da ayrıca mutfak masrafı veriyorum. Paşalar gibi yaşamaya başladım.

Ancak işin bir de öncesi var.

Ben Niğde'ye geldiğimde ev arıyorum. Güzel bir yerde elverişli bir ev buldum. Sordum:

– Kira ne kadar?

– Beş lira.

Ev sahibine 10 lira verdim:

– Al, evi badana ettir, temizlet...

Ancak yanda bir ev daha var:

- Bu kimin? Kimler oturuyor?

Evsahibi:

– Orada dul bir avrat oturur, dedi, kocası polisti, bir yangında yanıp öldü. Faik Bey'in yakınıdır.

Bu durumu öğrenince düşündüm. Anadolu'da o zaman böyle şeylerde titizlik gösterilirdi. Genç bir kadın, hem de dul, aramızda bir bahçe var, duvarı yıkık, evlerden birbirine çok kolay geçilir. Dedikodu çıkacağı kesin. Oysa Faik Bey'le tanışmıştık.

Ne yapmalı?

Adama dedim ki:

– 10 lira sana helal olsun, geri istemiyorum, bu işten vazgeçiyorum, hadi eyvallah...

Evsahibi kızmış.

– Tam kiracı bulmuştum, kaçırdım... diye söylemiş. Sonra olayı Faik Bey'e anlatmış.

Faik Bey beni böylece sevmiş.

Niğde gibi kapalı bir yerde bekâr bir delikanlının cını sıkılmaz mı? Eğlence yok. O zamanlar Anadolu kasabalarının durumu ortada. Suratım bir karış ama bir gün Faik Bey yine beni böyle yakaladı.

– Ne var? İşler düzelmedi mi?

– Sağol, ama yine canım sıkılıyor.

– Neden?

– Neden olacak sabahleyin eğitime, eğitimden eve, yat, kalk, bir eğlence yok, sinema yok, tiyatro yok, hiçbir şey yok... Oysa işitiyoruz; burada avrat oynatılıp keyif çatılırmış...

Faik Bey:

– Haa, dedi, sen akşam üzeri bir yere kaybolma...

Sonra birisine seslendi, bazı şeyler söyledi, emirler verdi.

Akşama doğru toplandık. Subay olarak bir ben varım. Siviller arasında arkadaşlık yaptığım birileri daha vardı. Ama kadını Fertekli Fehim getirecekmiş. Fertek, rakısı meşhur olan bir yer. Ancak o zamanki Niğde'de kadın oynatmanın kendine göre bir geleneği bir göreneği var. Kadını getiren erkek yenildikten, içildikten, oyunlar oynandıktan sonra kadını alıp gidiyor.

Yani bu kadın oynatmak eğlencesi kurumlaşmış, kuralları oluşmuş, doğal bir eğlence niteliğine dönüşmüş.

Faik Beyin Kayaardı'nda evi vardı. Niğde'de Kayaardı, Muğla'nın Karabağları gibidir. Karabağlar, Muğla'nın yazlığıdır, bağlık, bahçelik bir yer. Kayaardı da öyle... Faik Beyin Kayaardı'ndaki evinden biraz ötede büyük bahçesinin bir köşesinde ikinci bir evi var. Bu küçük bahçe evinde kadın oynatılırken büyük evden meze ve yemek taşınır. Faik Beyin mutfağında misafirleri ağırlamak için yemekler, mezeler hazırlanır.

Eğlenceden uzak bir Anadolu şehrinde kanto gereksinmesini gidermek için böyle yöntemler oluşmuş. Saz çalınacak, şarkı söylenecek, oyun oynanacak, ama belirli kurallara göre...

Niğde'deki yaşamım böylece biraz renklenmişti. O dönemde Anadolu'nun yoksulluğu insanın üstüne karabasan gibi yükle-

nirdi.

Biz Muğla'da kışlayı bile kendimiz yapmıştık; ama ben Muğla'dan ayrılırken kışla bitmemişti. Niğde'ye geldiğimde de henüz tren yoktu. Ben o sıra çok genç olduğumdan kuşkusuz eğlence özlemi ağır basıyordu. Ama çeşmeyi açınca akarsu, düğmeyi çevirince elektrik bulmak bir uygarlık düzeyini simgeliyor. Tren yolu ise bir Anadolu kasabasına çağdaşlığı taşıyordu. Duyuyoruz ki demiryağlar politikası yürüyor, tren yolu Niğde'ye yaklaşıyor.

Tümen Komutanı bir gün dedi ki:

– Gideceğiz, demiryolu bölüğünü alkışlıyacağız.

Demiryolcuların nasıl ray döşediklerini görmek için gittik.

Gördük ki demiryolu bölüğü 200-250 kişilik. Eskipüskü, yırtık-pırtık giysiler içindeler. Tümen bandosu çalmaya başladı. Demiryolu askerleri, bandonun ritmine uyarak çalışmaya giriştiler. Bir rayı nasıl taşıyorlar? Yirmi kişi rayın soluna, yirmi kişi sağına geçiyor rayı omuzluyorlar. Müziğe uyarak uzun adımlarla yürüyorlar, rayı yerine koyuyorlar. Bu kez öbür ekip geliyor. Rayı yerine oturtmak için yine bandoya uyarak çalışıyor, vidaları sıkıştırıyor. Ekip başı bu ortak çalışmayı emirlerle, işaretlerle yönetiyor. Bir coşku içinde çalışıyor. Bandoculaın en sonunda solukları tükendi. Demiryolu askerlerine halk da destek sağlıyor. Gönüllü çalışmak isteyenlere günde bir büyük tayin ekmek veriliyor. Ancak zorlama yok. Bir iş düzeni kurulmuş.

Kuşkusuz bu büyük bir organizasyon işi. Çünkü o zaman buldozer gibi büyük makinalar yok, makina parkları yok. Kazma ve kürekle iş yürüyor.

Demirağ politikası böyle yürütüldü.

Demiryolu birlikleri ile halk da seferberliğe katıldı. Bunu birçok yerde izledim.

Alayda subay az.

Atamalar sürdükçe daha da azalıyor.

Bütün Alayda 30 tane katır var.

Çoğu yaşlı katırlar.

Öylesine yaşlanmışlar ki arpayı kesemiyorlar. Ama eğitimde bize makinalı tüfekleri taşıyorlar ya... O bize yetiyor.

Alayda veteriner de var.

Eh, 30 katır olunca veterinerin (ya da o zamanki deyimiyle baytarın) uzun boylu işi olmuyor. Bizim baytar düşünmüş taşınmış. Alay Komutanına gidip bir selam çakmış:

– Alayın emir subayı bir başka yere atandı; emir subaylığını izin verirseniz ben yapayım.

Gerçekten subay o kadar azalmıştı ki ben iki bölüğe bakıyordum.

Böylece bizim alayın baytarı emir subayı oldu.

Abdurrahman Nafiz (Gürman) Paşa bizim kolordu kumandanımızdı. Bir gün denetime geldi.

Paşa, subayların şurada burada, söz gelişi emir ve iaşe subaylıklarında kullanılmasını istemezdi. Bu gibi işleri yedeksubayların yapabileceğini söylerdi... Bizi denetlerken veterineri emir subayı olarak görünce pek hoşuna gitmişti. Bunu güzel bir buluş saymıştı.

O zamanlar üç - dört ayda bir acemi er yetiştirirdik. Neredeyse seferberlik gibi bir etkinlik içindeydik. Nedenlerini iyi bilmiyorum, ama Genelkurmay yılda dört kez askerliğe çağrı çıkarırdı.

Her üç - dört ayda bir gelen acemi erleri ustalaştırırdık.

O yokluk içinde yoğun bir çalışma sürüyordu.

Kışla, Niğde'ye bakan bir sırtta.

Arkada sırtın üstü bir araziye açılıyor. Kışla'dan eğitime çıkarken her sabah belirli işler yapılır. Hazırol, sağa bak, 120 kişi eğitime hazır komutanım, merhaba asker...

Sonra yürüyüşe başlarken hiç vakit yitirmeden görev vermeye başlardık. Birinci manga yürüsün, yürürken dolduruş yapsın, aradan iki - üç dakika geçti geçmedi, ikinci manga yürürken süngü tak- çıkar eğitimi yapacak, sonra üçüncü mangaya bir görev verilecek...

Hiç vakit yitirmez, böylece yol süresini bile boş geçirmez-

dik. Bende iki bölükten başka Alay ve Tabur Karargâh erleri de vardı. Alay Komutanı baktı ki işi yürütüyorum, bedelcileri de bana verdi.

Bedelciler 300 lira verirler, 6 ay askerlik yaparlardı. Bunlar varlıklı aile çocuklarıydı, ya da varlıklı olmasalar bile daha az süre askerlik yapmak için paraya kıyarlardı. Bunlar bölüğe bir lüks lambası armağan etmişlerdi.

Benim bölüğümde lüks lambası var.

Derse geldiğim zaman pırıl pırıl...

Öteki bölükler kıskanırlardı.

Şimdi düşünüyorum, bir meslek sevilirse insan başarılı oluyor. Ben her işi tatlı tatlı, ya da tadını çıkararak yapmanın yollarını keşfetmiştim. Muğla'daki haylazlığım geçmişti. Niğde'de iyi asker oldum, hem erleri yönetmesini, hem askerle kaynaşmasını becerdim. Eğitim bize ağır gelmezdi. Söz gelişi yürüyoruz kırlarda... Bakarım ki, bir genç kız eşeğin üstünde bir bacağını sarkıtmış, öteki bacağını eşeğin omuzuna yanlamasına koymuş; eteği sıyrılmış kırıtarak geçiyor, tarlasına gidiyor.

Asker beni bilirdi.

Ve işaretlerimden anlardı.

Bir düdük çaldın mı asker bana bakardı. İki elimi yana açıp sağa – sola indirdim mi, yolu sağına – soluna oturup sigaralarını yakarlardı.

Kıza yol açlır, eşeğin üstünde prenses gibi süzüle süzel geçerdi.

Bu bir çeşit moral kaynağı olurdu.

Niğde'de mesleğimin tadına ve özüne varmaya başladım. Askerlik salt emir - kumanda ya da alt-üst ilişkisi görünür. Oysa bu biçimin ardında insan ilişkileri yatar. Asker ocağının kendine özgü bir ortamı, havası vardır.

Kendime özgü yöntemler bulup çıkarıyorum. Yoğun bir çalışma içendeyiz. Eğitim yapıyoruz. Yeni gelen asker hiçbir şey bilmiyor. Askerliğin A'sından haberi yok. Hazır ol, selam dur, uygun adım, sağa dön, sola dön, çök, yat, kalk gibi bütün dü-

zcnleri öğrenmesi gerekir. Öğleden sonra bunlara çalışıyoruz iki saat... Sabahki eğitim sürekli olarak savaş üzerine...

Savaş eğitiminde kendi kendime bir öğretim yöntemi uygulamaya başladım.

Şöyle yapardım:

Çavuşa bir gün önceden emir verirdim. Çavuş önceden eğitim yerine gider; yanında manevra fişekleri vardır; çalıların arasına gizlenir.

Ben erleri toplarım. Onlara anlatırım ki, ortada bir savaş durumu vardır. Düşman karşıki sırtlara yerleşmiş. Tepeden aşağı doğru sarkıyor. Biz bulunduğumuz yerdeyiz. Manga Komutanı benim. Ve erlerden birini çağırır, manga Komutanı olarak emir veririm:

– Bizim takım komutanı şu yandaki tepededir. Düşmanın aşağıya sarktığını görmüyor. Çünkü arazi engebeli, görünümü gizliyor. Sen düşmanın ilerlediğini görüyorsun. Git takım komutanına durumu bildir, dön gel!...

– Başüstüne komutanım.

Asker, hem acemidir, hem çalının arkasına sipere yatmış çavuştan habersizdir. Ellerini kollarını sallaya sallaya emri yerine getirmeye yönelir. Biraz yürüdükten sonra ben elimi kaldırırım, "tak" diye bir silah sesi duyulur. İşaretimi gören çavuş manevra fişeğiyle ateş etmiştir. Asker şaşırır. Hiç düşman karşısında köyde yürüdüğü gibi yürünür mü?

Askere derim ki:

– Gel buraya oğlum, sen vuruldun, öldün, yat yere...

Bu kez ikinci bir eri çıkarırım:

– Sen git bakalım...

Bu yenisi biraz daha açıkgöz davramaya çabalar, koşmaya başlar. ama ben elimi kaldırıp işareti verince çavuş yine ateş eder. Ben ikinci ere:

– Kurşun göğsünden girdi, sırtından çıktı. Sen de öldün, gel buraya arkadaşının üstüne yat!

Erler dikkat kesilirler. Her biri kafasını çalıştırmaya başlar.

Konuya ilgiyle eğilirler. Üçüncü er, dördöncü er, beşinci er birbiri ardına yola çıkarlar. Ben çavuşa öyle bir yerde işaret veriyorum ki, er o sırada bir hendeğin yanında bulunuyor. önce kendini nasıl yere atacak, tam siper yapacak, ateşi yer yemez korunmaya girecek, bir anlasın bakalım. Üstüste yığılan ölü askerlerin en altındaki sızıldanmaya başlar:

– Komutanım üstüme çok yükleniyorlar.

– Yaaa, derim kafanı işletseydin de ölmeseydin.

Sonunda birisi araziden yararlanarak takım komutanına doğru ilerlemeye çalışır, ateşi yer yemez tam siper yapar. O zaman herkese derim ki:

– Şimdi tamam. Sıra dinlemede, yakın bakalım sigaraları.

Başarı gösteren eri çağırırım:

– Sen gel buraya!

Mukavadan kesip hazırladığım ve cebimde sakladığım yuvarlaklar vardır. Üstüne imzamı atıp bölüğün damgasını da vurmuşumdur. Derim ki, askere:

– Al bakalım.

Alır, bakar:

– Ne olacak bu?

Hafta sonunda çavuşa derim ki:

– Cebinde kart olanlar gelsinler!

Sorarım:

– Sen hangi köydensin?

Erlerin, çoğu çevredendir. Sözgelişi 8 saat ötedeki bir köyden olan ere derim ki:

– Hadi sen köyüne git, hafta başında eğitime yetiş!...

Elinde damgalı yuvarlak bulunan bir er Nevşehir'lidir diyelim. Nevşehir'e gidilemez.

Derim ki:

– Sen de nöbetini satarsın.

– Nasıl satarım?

– Yakın yörelerden bir arkadaşına dersin ki, benim yerime

nöbet tutarsan elimdeki damgalı yuvarlağı sana veririm.

Böylece eğitimde başarı gösterenlere armağanlar vermiş olurum, erlerde heves gelişir. Asker gözümün içine bakar.

Sabah akşam eğitimde, turşu gibi oluyoruz, ama sonuç alıyoruz ya bu güzel bir şey...

Subaylığım güçlendi. Muğla'daki gibi değilim. Haylazlık yapmıyorum. Ya da ne yapıyorsam, evimde yapıyorum. Dışarda patırdı gürültü yok. Hiçbir olay çıkarmıyorum. Sabahları duyuyorum: Filan yerde teğmenler içmişler, olay çıkarmışlar, ya da, falan düğünde gürültü çıkarmışlar. Ben ortalıkta görünmüyorum. Yaşam yollarında ustalık kazandım.

Alay Komutanımız Bâhir Akkaya, kendine özgü düşünceleri vardı. Her rütbenin, bu arada teğmenlerin bir Onur Kurulu var. O zaman buna Haysiyet Divanı diyoruz. Ben yüzbaşıdan aşağıda ne rütbe varsa, o kesimin Onur Kurulu Başkanıyım. Bir subay kusur işlemişse, sakıncalı bir davranışta bulunmuşsa, Alay Komutanı onu doğrudan doğruya çağırmıyor, çıkışmıyor azarlamıyor. Bana haber gönderiyor. Gidiyorum.

– Buyur Komutanım.

Alay Komutanı uyarıyor. Filanca arkadaş Kurmay Başkanının evinin önünden sık geçiyormuş. Kurmay Başkanının gelinlik çağda güzel bir kızı var:

– Söyle ona, yakışmaz bu bize...

– Başüstüne.

Teğmen arkadaşı çağırıp uyarıyorum.

Benim bölüğüm sivrilmeye, parlamaya başladı. Kolordu Komutanımız Abdurrahman Nafiz Gürman bizim birlikleri denetlemeye geldi. Denetim sırasında bir konuyu kurcalamak istedi. Anlamak istediği şu;

Bir savaş durumu içinde bir er çaresiz kalsın, tek başına kalsın, tutsak edilsin ve sorguya çekilsin. Bakalım sorulara nasıl karşılık verecek? Tutumu, davranışı ne olacak?

Çünkü yürürlükteki Cenevre Anlaşması'na göre, savaş tutsağı ancak, belirli sorulara yanıt vermekle yükümlüdür. Acaba er-

ler bu işin bilincinde midirler? Sorguda sır verecekler midir? Gevezelik edecekler midir? Tuzaklara düşecekler midir?

Emre göre bir savaş durumu düzenledik. 10 - 15 düşman çıkardık o yandan, 5 - 10 düşman çıkardık bu yandan...

Bizim erler iki kişi.

Tutsak olacak erin arkadışını yere yatırdık.

Sen vuruldun, dedik, düşman öldürdü seni.

Sağ kalan ere:

– Sen de tutsak olacaksın...

Yanıt:

– Türk askeri tutsak olmaz.

Ben eğitimde askeri işlemişim: Türk askeri tutsak olmaz, ölen arkadaşının ölüsünü kendisine siper yapmaz gibi kuralları inanç niteliğine dönüştürmüşüm.

Bizim er tutsaklığı yadsıyor. Sözde düşman askerleri erin üstüne yürüdüler.

Er direniyor:

– Tutsak olmam...

– Olacaksın ulan...

– Olmam!...

Sekiz - on dakika mücadele itiş - kakış, er bir türlü tutsaklığı benimsemiyor. Bağırıyoruz, çağırıyoruz:

– Şimdi tutsaksın.

– Olmaz, Ben tutsak olmam.

Çevresindeki düşman askeri rolündeki arkadaşlarıyla savaşıyor, ne üst kaldı, ne baş, ne ceket kaldı, ne düğme... Bir türlü ere tutsaklığı kabul ettiremedik.

En sonunda Kolordu Komutanı Abdurrahman Nafiz Paşa:

– Bırakın, dedi, erin bu davranışını beğendim, sorumdan vazgeçiyorum.

Bir gün ben başka bir görevle uğraşırken Tümen Komutanı gelmiş, bizim bölükte denetleme yapmış:

– Oğlum bu ne tüfeğidir?

– 7,9 çapında mavzer tüfeğidir.

– Ne demek 7.9 çapında mavzer tüfeği?

Soru karşısında bizim asker teklemiş.

Olayı duyunca canım sıkıldı. Ben bu gibi bilgileri askere öğrettiğimi sanıyordum.

Gece derse geldim.

– Yakın şu lüks lambasını...

Zaten gaz lambaları yanıyor. Lüksü yakmak zaman alıyor. Ben derse başladım, lüks geledursun diye...

Ama lüks bir türlü gelmedi.

Onun da bir nedini varmış, sonradan öğrendim.

Ancak dersimiz sürüyor.

Ben bunların kafasına 7.9 çap kavramını nasıl sokarım? Düşünüyorum.

Sonunda karatahtayı getirttim. Karatahtanın üstüne tebeşirle bir tekerlek çizdim:

– Bakın dedi, bu namlununu ağzı.

Evet, bu namlunun ağzı.

Sordum:

– Namlu ağzının en geniş uzaklığına ne diyoruz?

– Çap.

– Demek ki namlu ağzının en geniş uzaklığının bir ölçüsü var.

Asker beni dinliyor.

– Şimdi bu namlu ağzının en geniş yerini bir hayvan boyuyla ölçelim. Kaç hayvan boyudur bu çap? Bilelim. Önce bulun bir hayvan, adını söyleyin bana...

– At desek olmaz...

– Deve desek olmaz...

Bir er:

– Pire olsun...

Tamam pire olsun.

Karatahtaya bir pire resmi çizdim, büyük ve kuyruklu... Pirenin kuyruğu var mı? Ama olsun, benim pire kuyruklu piredir. Şimdi bu namlunun çapına kaç pire sığar? Bir pire koyuyorum, bir pire daha, bir pire daha...

Asker:

– Koy bir pire daha, diyor.

Ben hesaplı gidiyorum. İstiyorum ki yedi pire namluya sığsın. Bu durumda sekizinci pirenin kuyruğunu dışırda bıraktım.

– Demek ki namlunun çapı, yedi pire ile bir kuyruksuz pire... Yani yedi milimetre ile bir milimetrenin onda dokuzu...

Benim bunu anlatmam en aşağı bir saat sürdü, kan-ter içinde kaldım, ille iyice bellesinler istiyorum.

Askerin biri baktı, baktı:

– Efendim dedi, amma soluk tükettin. Kan-ter içinde kaldın bunu bize anlatmak için. Anladık, gerçekten anladık, emme bu silahın mehendizi (mühendisi) namluyu sekiz pire çapında yapsaydı da sen böyle maf olmasaydın, eyi olmaz mıydı?

Dersin sonuna doğru birden aklıma geldi.

Çavuşa sordum:

– Ne oldu, lüks nerede kaldı?

Çavuş, hık mık ediyor.

Anladım bir şeyler dönüyor.

– Getirin şu lüksü göreceğim, dedim.

Getirdiler.

Bizim lüks geldi. Camı kırılmış, tepesi uçmuş, yandaki direkleri yok olmuş. Canım sıkıldı. Bir yandan da öfkelendim:

– Ne oldu buna? Kim yaptı bu işi...

Çavuş yanıtladı:

– Sen bize kim ne emir verirse yapın dedin. Saffet Yüzbaşı lüks lambasını istedi, verdik. Aldığımız zaman böyle geldi.

Gerçekten ben askere, "Kim ne emir verirse yapın" demiştim. Eğer verilen emirde bir yanlışlık varsa, sonra ben işe kan-

şır, gereken düzeltmeyi yapardım. Lüks bizim için gerçekten lüksü...

Çavuş, sıkılarak:

– Sana üzülürsün diye demeye çekindik, dedi.

Düşündüm kendi kendime:

– Bunun bir nedeni ola...

Ses çıkarmadım, yüzbaşıya gidip nedenini sormadım, hır çıkarmadım benim lüksümü neden parçaladın diye...

Unuttum olayı.

Aradan bir ay geçmeden Saffet Yüzbaşıyı Tümen Karargâhına aldılar. O zamanlar Personel İşleri (Zat İşleri) Birinci Şube'ydi. Saffet Yüzbaşı, Birinci Şubede çalışıyordu.

Yirmi yirmibeş gün daha geçti.

Benim bölük, karargâhın karşısındaydı. Bir gün eğitimden döndüğümde, Saffet Yüzbaşı beni gördü: eliyle işaret edip çağırdı. Ben bölüğe gereken emirleri verip, paydos dedikten sonra Yüzbaşının yanına gittim. Saffet:

– Otur bakalım, dedi.

Merak ediyorum ne var diye...

Yüzbaşı kalktı, bir yerden bir dosya çıkardı, bana vererek:

– Oku şunu, dedi.

Dosya iki parmak kalınlığında...

Dosyaya bir baktım, rengim attı.

Durum şu:

Biz erlerle birbuçuk, iki yıl beraber oluruz. Gece - gündüz birlikteyiz. Bu süre içinde hepsi de insanın çocukları, kardeşleri gibi oluyor. Muğla'dayken erler benden yaşça büyüktü. Niğde'de ben onlardan yaşça büyük olmaya başladım. Terhis olurken ağlaşıyorlar, helallaşıyoruz, en duyarlı zaman... İşte böyle bir zamanda ben terhis edilen erlerle kucaklaşırken baktım, en sevdiklerimden birisi kapıda duruyor, bana bakıyor: gözgöze gelince çevuşa sordum:

– Hüseyin bunların kurasında değil miydi?

– Evet efendim, ama biliyorsun o cezalı, izinden vaktinde dönmedi. Gelir diye bekledik, sonra haber vermek zorunda kaldık. 15 gün geç geldi. Bunun için tezkere alamıyor. Ama şimdi zor durumda. Kayseri yöresinde bunun köylerinde kıtlık çıkmış, halk sırtına dağarcığını vurup göçe başlamış. Bunun evi barkı dağılmış, şimdi nerede olduklarını da bilmiyor.

Ben ere bakarken, çavuş anlatıyor. Birden içimden gelen bir dürtüyle dedim ki:

– Soyun onu da...

Çavuş hemen gitti. İki dakikada soydular, getirdiler. Hüseyin de tezkere alacaklar arasına girdi. Helallaşırken, dedim ki:

– Bak oğlum, sen git aileni bul. Dön, dolaş ara, ne yaparsan yap. Ancak bana adresini bildir. Zamanı geldi miydi, sana tezkereni yollarım, sen de ondan sonra Askerlik Şubesine başvurursun, tezkereni almış gibi...

Salıverdim eri ben...

Yaptığım iş, iş değil.

Ama hem bu eri seviyorum, hem biliyorum ki bir aile derdi var. Sevdiği kız yüzünden başı belaya girmiş, düşmanları çok. Evlendikten sonra da düşmanlık sürüyor.

Çocuğun düşmanları, Hüseyin gider gitmez Askerlik Şubesine ihbarda bulunmuşlar. Şube Reisi işe el koymuş. Koca bir dosya hazırlamış. Dosya Kolorduya ulaşınca Tümene yollamışlar...

Rezalet...

Yüzbaşı Saffet sorunca olayın aslını astarını bir bir anlattım. Dinledi, dinledi...

Sonra sobanın kapağını açtı:

– Dosyayı dür, dedi.

Dürdüm.

– Sobaya sok, dedi.

Dosyayı sobaya soktuktan sonra kibrit kutusunu verdi elime:

– Bir kibrit çak, dedi.

Yaza girmiştik, ama soba sökülmemişti. Kibritle tutuşturun-

ca dosya yanmaya başladı, soba hor hor hor sesler çıkarıyor.

Dosya yandı, kül oldu.

Yüzbaşı Saffet:

– Haydi şimdi git, dedi, akşama da meyhaneye gel, sana bir rakı içireceğim.

Akşam meyhaneye varınca gördüm ki Yüzbaşı benden önce gelmiş içmeye başlamış. Oturdum, Yüzbaşı bana ikram ediyor.

Biraz hoşbeşten sonra açıldı. Anlatmaya başladı:

– Bak oğlum, ben evlendikten sonra buraya atandım. Karımı da getirdim. Karım gebe kalınca düşündük, taşındık; burada doğum yapmanın zorluklarını hesapladık... Ne olur, ne olmaz diye İstanbul'a gönderdim. Ama mektuplar almaya başladım. Karın filancanın evine gidiyor, şunu yapıyor, bunu yapıyor. Benim sinirlerim bozuldu. Deli gibi oldum. Bir gün "bir şişe rakı getirin" dedim. İçtim. "Bir şişe daha getirin" diye emrettim. Bölük odasındayım. İkinciyi içtikten sonra, üçüncüyü de devirdim. Sonra başlamışım perdeleri merdeleri yırtmaya, duvardaki resimleri, grafikleri parçalamaya... Bizim bölük birbirine girmiş, "bizim yüzbaşı delirdi" demişler Gelenlere "karanlık burası ışık yakın" demişim. Lambaları yakmışlar. Yetmemiş, tavladan gemici fenerlerini getirmişler. Ben "karanlık burası, yakın" diye bağırıyormuşum. Sizin bölükten lüksü almışlar. O sırada ne yaptığımı bilmiyorum, senin lüksü benzetmişim. Şimdi yaptığım bütün zararı ödüyorum. Senin lüksü de yerine koyacağım. Ama sen çok efendi bir çocukmuşsun. Bana kafa tutacaksın sanıyordum; bak ağzını açıp bir tek söz söylemedin; Yeni haber aldım, benim hanım gider gitmez bir oğlan doğurmuş, uzun süre hastanede yatmış, gezme tozma lakırdıları da uydurmaymış.

O zaman hem bizim lüksün başına gelenlerin nedenini anladım, hem Yüzbaşının bana yaptığı iyiliğin gerekçesi ortaya çıktı.

Oysa dosya kovuşturulsa ben mahkemelere düşer, epey ceza yerdim.

BÖLÜM 4

Doğu Hizmeti, Yoğun Olaylar

30 Eylül 1929'dan 28 Ağustos 1933'e kadar Niğde'de 12'nci Alay 7'inci Bölük'te görev yaptım. Burada görgümü, bilgimi epey arttırmıştım.

Ordu'da bir yöntem vardır. Türkiye'nin her yanını göreceksin; her yerde çalışacaksın. Bir de doğu hizmeti var. Her halde benim sıram yaklaşmış ki, önce yakın doğuya Cizre hudut taburu makineli tüfek komutanlığına atandım.

Niğde'de yeni tren yolu da açılmıştı. Hazırlığımı yaptım, bindim trene...

Döndük dolaştık İslahiye'ye geldik. Oradan da Mardin'e...

Trenden indim Mardin'de.

Bir inzibat eri geldi, selam çaktı:

– Zatınız kimsiniz efendim?

– Mülâzım Cemal.

– Alay Komutanının emri: kendisini görmeden Cizre'ye gitmeyeceksiniz.

Emir emirdir.

Tren istasyonu aşağıda. Mardin yukarda. Döne döne tepeye çıkıyordu. Çıktık. Bir hana gittim, yerleştim. Traş oldum. Hamama gittim, yıkandım. Alay karargâhını sordum. Varınca gördüm ki alay karargâhında hiç subay yok. Karargâh küçük bir ev. Komutan da yok. Karısı doğum yapıyormuş, ona gitmiş. Zaten Hudut Alay Karargâhında fazla subay olmaz. Ertesi günü bir kez daha uğradım. Yine kimse yok.

Ben giderim, dedim.

Çarşıda Cizre'ye gidecek bir kamyonun şoförüyle anlaştık. Şoförün yanında pencere yanındaki yer iki buçuk not (iki buçuk lira).

Zamanı geldi. Arabaya bindik. Kamyon, otobüs gibi kullanılıyor. Arkada kadınlı erkekli bir sürü yolcu. Biz öndeyiz. Şoförün yanında çizmeli sivil paltolu bir adam. Ben en sağda pencere yanında. Kapıyı kapattık. Dışarda basamakta şoför muavini ayakta duruyor.

Yola çıktık. Gidiyoruz.

Ne kadar gittiğimizi bilmiyorum, bir aralık başımı şoförden yana çevirince gördüm ki, yanımdaki adamın başında subay şapkası var.

Ve subay sapkasında da iki sırma var.

O zamanlar yüzbaşıya değin tek sırmaydı. Albaya değin iki sırmaydı. General üç sırma takardı, şapkasanın çevresine. Demek ki yanımdaki yolcu binbaşı, yarbay ya da albaydı.

Ama sivil palto ne oluyor?

Her neyse, ben şapkayı görünce oturduğum yerden bir selam çaktım:

– Efendim ben Cizre Hudut Taburu Makineli Tüfek Komutanı Birinci Mülâzım Cemal...

– Vay efendim, sen o musun? dedi.

İki elini boynuma atıp şap şap iki yanağımdan öptü. Sonra sözünü sürdürdü:

– Ben de senin tabur komutanınım. Yüzbaşı Celal var ya, onun yüzünden tımarhaneye gittim, şimdi dönüyorum. Sana taburun mührünü vereceğim emir subayı sen olacaksın; o Celal Yüzbaşıyı da bir yana kımıldatmayacaksın.

Sonra elini burnuna dayayıp zurna taklidi yaparak bir bahriye çiftetellisi çalmaya başladı. Ben de dirseğim pençerinin dışında elimle kapıya vurarak tempo tutmaya... Böylece epey yol aldık. Sonra yoruldu, sustu.

Ben tempo tutarken başımı bir ara pencereden dışarı çıkardığımda basamakta ayakta duran şoför yardımcısının bacağını

gördüm. Dizkapağına dek Amerikan bezinden sargılarla sarılmıştı, bezlerin üstünde sızmış ve kurumuş kanlar...

Sordum:

– Ne oldu bacağına?

Yanıt verdi:

– Dün Cehennem Vadisinde bizim arabayı durdurdular. Bir albay vardı, onu vurdular, kamyonu soydular, bu arada bir kurşun benim bacağa gelmiş... Olur böyle şeyler, önemli değil...

– Haaaa... Nerede bu Cehennem Vadisi?

– Daha ilerde...

Düşünmeye başladım.

Yahu bu eşkiya yine gelirse? Dört beş kişi dört yandan arabayı sararsa, ben tek kişi ne yaparım? Tabancam var, direnmezsem benide soyarlar: özellikle silahımı alırlar. Ben tabura gittiğimde hangi yüzle "eşkiya tabancamı aldı" derim? Ağrıma gider...

Kıvranıyorum.

İki de bir dönüyorum şoför muavinine:

– Geldik mi Cehennem Vadisine?

– Daha var.

Sonunda adam:

– İşte Cehennem Vadisine giriyoruz, dedi.

Yokuş aşağı iniyoruz.

Çevremizde meşe ağaçları var.

Bodur meşe ağaçları.

Gölgelik bir yer.

Vadiye indik.

Sonra yine tırmandık yukarıya, bir düzlüğe ulaştık.

Beş dakika yol aldıktan sonra baktım, ilerde beş altı beyaz entarili adam. Kamyon yaklaştıkça daha iyi seçilmeye başladı. Adamlar silahlı. Daha yaklaştık. Binbaşıya döndüm:

– Binbaşım kim bunlar?

Ses yok.

Ama binbaşı şapkasını başından çıkarmıştı. bana yanıt vermedi; şoföre döndü:

– Bas... dedi.

Adamlar yolun tam ortasında duruyorlar. Hiç çekildikleri yok. Kamyon yavaşladı, gır - gır - bunların önünde durdu.

O sırada arkamdam bir ses duydum:

– Aaaaaay...

Arkada bir kadın bayılmış, kimseden gık çıkmıyor.

Yol kesenlere baktım, hem tüfek var üstlerinde hem tabanca... Fişeklikler iki omuzdan aşağı sarkıyor. Çoğu dürbünlü... İçlerinden birisi az ileride duruyor. Kıpkırmızı uzun bir bıyığı var. Bıyıklar rüzgâr estikçe oynuyor.

Bu bıyıklı adam şoförle bir şeyler konuştu. Şoför yanıtlar verdi. Sonra adam benim tarafıma gelip kapıyı açtı.

Ben sessiz duruyorum.

Adam saygılı bir davranışla selam verdi. Yanındakilere seslendi. İçlerinden ikisi bir yere doğru koşuştu.

Koca bıyıklı el bağladı; öyle ayakta duruyor.

Biz de yerimizde oturuyoruz.

Sessizlik...

Sonunda giden adamlar geldiler.

Ellerinde bir buçuk iki karış uzunluğunda kocaman birer üzüm salkımı. Dört üzüm salkımını kırmızı bıyıklı adam aldı, önce birini kucağıma koydu. Sonra ikinciyi,-sonra uçüncüyü...

En alttaki salkım ezilmeye başladı.

Benim ayağımda gayet şık glase deriden bir çizme, lastikotin kumaştan bir külot pantolon. Üzümlerin suları pantolona geçmeye başladı.

Sonra kırmızı bıyıklı adam yerden bir selam verdi, kapıyı kapattı, bizi uğurladı.

Arabaya yürüyünce şoföre sordum:

– Bu ne yahu?

Meğer bu adam Yezidilerin reisiymiş.

Adı Şemun imiş.

Şemun bir gün önceki olayı duymuş. Ankara'ya bil telgraf çekmiş. "Bundan sonra bu yollar benden sorulur" demiş. Ve adamlarıyla yol emniyetine çıkmış. Beni subay üniformasıyla görünce devlet otoritesinin simgesi olarak saygıyla karşılamış. Birkaç kilometre sonra biz üzümleri attık. Ben üstümü başımı sildim, ama pantolonum yapış yapış. Arkada bayılan hanımı ayılttık, bu bizim baytarın hanımıymış.

Akşam üzeri Cizre'ye ulaştık.

Kasabaya vardıktan sonra Tabur Komutanı evine girdi, kapandı, bir daha çıkmadı.

Taburun subayları beni hoşgeldin diye karşıladılar. Benim teslim alacağım görev, taburun makineli tüfek komutanlığı; ama iki tane makineli tüfek var, taburda...

Normal taburda üç bölük, bir makineli tüfek bölüğü vardı o zamanlar... Şimdi burada üç hudut bölüğü, iki tüfekli bir makineli tüfek takımı var. Hudut taburları kuruluş bakımından kısır tutulmuş.

Beni yerine atandığım subay dolaştırıyordu. Bir kahveye oturduk, kahve istedik.

Kahveler geldi.

Tam içecektik ki yol tarafından vuuuu diye koyu lacivert renkli ve sallı bir otomobil geçti, ortalık toz duman içinde kaldı, kahveyi içemedim.

– Kim yahu bu? Nasıl bulmuş burada bu otomobili?

– Mülâzım Alfons, dediler.

– Kim Mülâzım Alfons?

– Fransız subayı...

– Ne işi var burada?

– Herhalde Kaymakama gidiyor, bir konuşacağı vardır.

– Allah Allah...

Neyse kahveyi tazeledik.

Arkadaş (adı Ethemdi) dedi ki:

– Seni Tabur Komutanına götüreyim.

– Tabur Komutanı benimle birlikte geldi.

– O tebdilhavalı...

– Peki, kim Tabur Komutanı?

– Celal Yüzbaşı.

Tabur karargâhına yürüyerek vardık.

Eskiden kalma üç katlı bir yapı.

Üçüncü kata çıktık. Kapıyı vurduk. İçerde bir yüzbaşı oturuyor.

– Hoş geldin, dedi, en erken sen geldin, görev sever bir subay olduğun anlaşılıyor. Sana şimdilik bir tek emir vereceğim. O da şudur: Takımını rey'ül ayn (gözünle) görüp müşahade edecek, öyle teslim alacaksın.

Yani?

"Hem görüp, hem müşahade ederek" (!) takımın silahını, aracını, gerecini teslim alacağım.

Çıktım dışarı.

Ethem sordu:

– Ne dedi?

– Takımını "Reyülayn görüp, müşahede edip öyle teslim alacaksın" dedi.

– Hımmmm... Gel gidelim.

Yürüdük.

Cizre küçük bir kasaba

Kapalı çarşısı var. Harap. Kimi dükkân kapalı, kimi açık, kiminde mal var adam yok, kiminde adam var dükkân bomboş. Oymalı ve kavisli kapılarıyla sanırım güzel bir yermiş; ama görünümü içaçıcı değil. Kimbilir kaç çağ bakımsız kalmış.

Diçle'nin de suyu azalmış. Çünkü mevsim yaz. Biz Dicle'nin kıyısında kahvemsi bir yere oturduk. Subaylardan iki - üç kişi geldi. Bir de traş olmamış, beyaz kırçıl sakallarıyla göbekli bir sivil girdi içeri:

– Hoş gelmişsen mülâzım efendi...

Konuşuyoruz dereden tepeden...

Göbekli kırçıl sakallı sivil benim yanımda oturuyor. Konuşma sürerken söyleşiyi kesip bana soruyor:

– Adınızı bağışlar mısınız mülâzım efendi...

Söylüyorum.

Cebinden bir defter çıkarıyor. Şehmuz Efendi: parmaklarını tükrükleyip özenle bir sayfasını açıyor, bir şeyler yazıyor; ben o sıra konuşmayı sürdürüyorum. Şehmuz Efendi arada sırada sözü kesip yine soruyor:

– Meskat-ı re'siniz? (Doğum yeriniz?)

– İzmir...

Eşmeliyim ama. Eşme, Uşak eskiden İzmir Vilayetine bağlı olduğundan nüfus kâğıdım öyle çıkmış. Harbiye'de bana "Cemal İzmir" derlerdi. O vakitler Harbiyede her öğrenci, doğum yeriyle birlikte anılır, çağrılırdı. Şehmuz Efendi sorusunun yanıtını alınca yavaş yavaş yazdı, sonra defteri cebine koydu. Söyleşimizin bir yerinde yine cebinden çıkarıp sorularını sürdürdü. En sonunda:

– Milliyetiniz? dedi.

Bu kez ben sinirlendim.

– Ne biçim soru bu yahu? Hem iki de bir sözümü kesip sorguya çekiyorsun, üstelik milliyetimi soruyorsun. Ben subayım. Hiç Türk subayına milliyeti sorulur mu? Ne demek istedin sen?

Şehmuz Efendi:

– Kızma mülâzım efendi, ben buranın Gençlik Cemiyeti Reisiyim, sizi Cemiyete aza kaydedirem...

Böyle deyince gülüştük.

Şehmuz Efendi:

– Sen bana bakma, ben değirmenden gelmişem, un yüzüme gözüme bulaşmıştır.

Yani?

Öyle görünüyorum, ama yaşlı değilim diyor... Gençlik Ce-

miyeti Reisi olmasını doğallaştırmak için...

Baktım ki şakacı bir adam, ben de arasıra ona takılmaya başladım:

– Zatıâlinizin adı?

– Şehmuz.

– Nerelisiniz?

– Ceziretüş Şerefliyem...

– Anlayamadım?

– Bilemediniz mi? Öyleyse tayin-i cihet eyleyem begim...

Ve tayini cihet (bir yerin konumunu belirtmek) eyledi:

– Şarkaaan Orak (ırak) Hindistan... Garbeen Anadool Türkistan... Şimaleen yayla Kürdistan... Cenuben çööol Arabistaaan...

Ben bakıyorum sessiz...

Şehmuz:

– Mülâzım Efendi ne bakıyorsun? Yoksa bu memleketi beğenmedin mi? Bütün bu ülkelerin ortasında Ceziretüş Şeref elektrik gibi neşr-i envar eyliyor. (Işık saçıyor...)

Şehmuz'a ben de milliyetini sordum.

Hiç duraksamadan:

– Mülâzım efendi dedi. "Türkler Hazreti Nuh'un oğli Yaseften türememişlerdir? (türemişlerdir demek istiyor) Eliyle gösterdi, Ahan Cudî dağı, ahan Yaafes'in mezarı Oralılar Cudî dağının üstündeki eski bir mezarı Yaasef'in mezarı olarak bilirlermiş.

Şehmuz sözünü sürdürdü:

– "Bizde anliyemedik siz mi Türksünüz yoksam biz mi Türküüz."

Biz Şehmuz Efendi ile konuşurken yine sallı araba siyaha dönük koyu lacivert rengiyle yanımızdan vınnn diye geçti. Bu kez dikkat ettim, içinde gençten bir subay oturuyor.

– Sizin Alfons dediğiniz adam bu mu?

Biz konuşa konuşa akşamı bulmuşuz.

Hava kararıyor.

Ethem:

– Haydi gidelim...

– Nereye gidiyoruz?

– Sana bu akşam bir rakı içireceğim...

Gittik, gördük.

Bu kez altımızdan Dicle akıyor.

Kazıkların üstünde bir meyhane...

Subaylar masa masa oturmuşlar.

Bir masaya da biz oturduk.

Rakı getirttik.

Ben makineli tüfek takımını Ethem'den teslim alacağım. İçmeye başladık. Ama aklımda bir soru var ki yanıtını bir türlü bulamıyorum.

Ethem'e sordum:

– Yahu, Celal Yüzbaşı neden bana takımını "re'yül ayn görüp müşahade ederek alacaksın" dedi?

Ethem kadehini kaldırdı:

– Haydi şerefe...

içiyoruz.

Ama ben dönüp dolaşıp bu konuya geldikçe, o atlatıyor, yanıt vermiyor.

Dördüncü kadehten sonra dili çözüldü.

Re'yül ayn, görüp müşahade ile görev teslim almanın anlamı şudur. Burdan ilerde Silopi diye bir yer var. Bizim taburun bölüklerinden birisi oradadır. Buraya gelen subayı oraya gönderirler. Bir yıl Silopi'de kalır. Şimdi senin iki makineli tüfeğin var. Tüfeğin birisi buradadır; öteki de Silopi'deki bölüğe destek olarak gönderilmiştir. Silopi pek berbat bir yerdir. Sen oraya gidersin takımını teslim almaya... Oysa Silopi"deki subay geçen yıl oraya gönderilmiştir. Sen giderken onu çağırırlar. Ancak giderken onunla karşılaşmazsın; çünkü o dağ yolundan gelir... Sen gittiğin zaman orada subay bulamazsın. Silopi'deki subayın bu-

raya geldiğini sana telefonla haber verirler. Taburda sana bir emir verir "iş'arı ahire değin" bölük komutanısın der, sen orada kalırsın gelecek yıla kadar... Gelecek yıl birisi gelir, aynı formülle değiştirirler.

Ben bunları dinlerken içimden:

– Vayyyy... diyorum.

Oysa benim niyetim ne? Madem hudut taburuna geldim, bazı amaçlarım var. Burada Niğde'deki gibi yoğun eğitim yok. Aklıma koyduğum şu: Kitap okurum. Harp Akademisinin sınavlarına çalışırım. Mardin'den kaçışımın nedeni de buydu. Mardin'de bir talimgâh bölüğü varmış, komutan beni o bölüğün başına vermek istiyormuş. Ben bunu öğrenince Mardin'de iki gün kaldıktan sonra savuşmuştum. Çünkü eğitim, eğitim, eğitim, bana okuyup çalışmaya vakit kalmıyacak. Şimdi de bu Silopi işi çıktı başıma...

Canım sıkılıyor.

İçiyoruz.

Sol yanda ilerdeki masada bir subay grubu oturuyor. İçlerinde ufak tefek Refik Yüzbaşı dedikleri birisi sık sık dışarıya çıkıp geliyor. Giderken benim sırtıma vuruyor:

– Aslan...

Gelirken bir daha vuruyor:

– Aslan aslan...

Bir, iki, üç, dört...

Ne demek istiyor?

Sonuncuda yüzbaşıyı tuttum:

– Ne demek istiyorsun yüzbaşım?

– Kızma oğlum, dedi, bak benim yerime tayin edilen subay üç ay hava değişimi almış. Ben şimdi onu bekliyeceğim. Sen ise görevi alınca şıp demiş gelmişsin. Görev sever bir subaysın. Benim kerata rapor almış gelmiyor. Bekle dur artık... Bunun için sen hoşuma gittin.

– Peki, yüzbaşım sen niye gitmiyorsun?

– Bölüğü kime teslim edeyim? Adam yok...

– Bana teslim et!

Refik Yüzbaşı:

– Alır mısın? diye sordu.

– Elbette alırım.

Hemen bizim masaya bir sandalye çekti oturdu. Cebinde teslim belgeleri hazırmış. Üç kopya... Şu kadar fişek, şu kadar tüfek, şu kadar kasatura, şu kadar kaput, şu kadar çamaşır, falan, filan... Listeler önümde...

Üç kopyaya da imzayı bastım. Birisini aldı, tabur komutanına verecek, birisi de bende kaldı. İkimiz de belgelerimizi cebimize koyduk.

– Senin ki kaçıncı bölük? diye sordum.

– İkinci bölük...

– Ben şimdi ikinci bölüğün yeni komutanıyım siz eski komutanısınız: bölüğün çavuşunu lütfen bana gönderir misiniz?

– Tabii aslanım...

Yüzbaşı gitti, bir şişe rakı getirip masanın üstüne önümüze koydu.

Ethem bakıyor, ne yapıyorsun diye?

Çavuş geldi:

– Komutanım emriniz?

Saat gecenin 10'nuna gelmiş...

– Oğlum bir manga hazırla, bizimkilere de söyle! tüfek yüklü olarak buraya gelsin. Sen de mangayla birlikte buruya gel.

– Başüstüne...

Aradan yarım saat geçti. Makineli tüfeğin komutanı geldi:

– Efendim, beni emretmişsiniz...

Bir eski komutanı Ethem'e bakıyor bir bana bakıyor.

Ethem'in de cebinde listeler hazır. Okudu bana: İşte şu kadar tüfek, bu kadar cephane, vb....

– Tamam mı oğlum?

– Tamam.

İmzalar atıldı.

Ben görevi Ethem'den de aldım.

Refik'ten devraldığım İkinci Bölüğün çavuşu da mangasıyla hazır duruyor. Çavuşa dedim ki:

– Sen bu makineli tüfeği koruyacaksın. Şimdi birlikte Silopi'ye gideceksiniz. Bu tüfek Silopi'de kalacak. Silopi'deki tüfek katırlarıyla erleriyle buraya gelecek...

– Başüstüne...

Onlar gittiler.

Biz de yatmaya gittik.

Bana tabur karargâhında bir oda gösterdiler. Portatif karyolamı açtım, yattım, uyudum. Sabah erken kalktım. Çavuş geldi. Silopi'den tüfek her şeyiyle gelmiş.

– Tamam mı?

Dökümü yaptık.

– Evet.

Ben oturdum. "Makineli tüfek takımı re'yül ayn görüp müşahade ederek teslim alınmıştır" diye belgeyi imzaladım; yazıcıya verip tabura gönderdim.

Aradan bir birbuçuk saat geçti geçmedi.

Bir er geldi:

– Celal Yüzbaşı seni istiyor.

Tabur Komutanının kapısına vurup içeri girdim.

Yüzbaşı Celal:

– Ben sana bir tek emir verdim: Takımını re'yül ayn görüp müşahade ederek teslim alacaksın, dedim. Sen daha dün akşam geldin takımı teslim aldın. Nasıl olur bu?

Durumu açıkladım:

– Efendim dün akşam buradaki tüfeği teslim aldım, buradaki tüfeği Silopi"ye yollayıp oradaki tüfeği getirttim, bu sabah da onu teslim aldım. Böylece makineli tüfek takımını rey'ül ayn görüp müşahade ederek teslim almış oldum.

Yüzbaşı suratıma bakıyordu.

Böyle bir şey beklemiyordu.

Durdu, düşündü:

– Sen şimdi bu taburun makineli tüfek komutanısın değil mi?

– Evet efendim.

– Şimdi sözlerime iyice dikkat et! Taburun emir subaylığını da yapacaksın.

– Başüstüne...

Ben çıkmak için davrandım...

– Dur bitmedi...

Durdum.

– Kışla subayısın, diye sözünü sürdürdü. Yüzmaşı Celal, bütün bu askerlerin yattığı yerler, tabur karargâhı, askeri yapılar, bunların her şeyinden sen sorumlusun. Karargâh Komutanı da sensin. Dördüncü olarak inzibat subayısın...

Başüstüne...

– Bitmedi, kapı karakol komutanısın.

O zamana dek kapı karakol komutanlığı diye bir şey duymamıştım; ama söylediği zaman anladım; sınırdaki giriş kapısı sözkonusuydu.

Yüzbaşı Celal:

– Haydi şimdi git... dedi.

Makineli tüfek komutanlığı ayrıca emir subaylığı, kışla komutanlığı, karargah komutanlığı, inzibat subaylığı, kapı karakol komutanlığı hepsi altı görev.

Önce sordum:

– Kapı karakolu nerede?

– Yarım saat kadar ilerde, sınırda...

– yaya gidilir mi?

– Gidilir , atla da gidilir.

Yaya gideyim çevreyi göreyim...

Yürüdüm.

Kapı karakolu ne demek?

Bir eski telefon direği bulmuşlar, ucuna bir taş bağlamışlar, bu direk kalkıp indikçe sınır açılıyor. Telefon direğinin yanında toprak bir dama bir manga yerleştirilmiş. Direğin öteki ucunda uyduruk bir nöbetçi kulübesinin içinde bir süngülü nöbetçi...

Kapı karakolu bu. Düşündüm:

Ben şimdi İkinci Bölük Komutanıyım. Tabur Komutanı Yüzbaşı Celal "Bana neden İkinci Bölüğü teslim aldın?" diye bir soru sormadı. Çünkü Yüzbaşı Refik var arada. ikisi de yüzbaşı olduğu için bu konuda sorun çıkarmak istemedi. Ben ikinci bölükten seçme bir manga getirdim. Kapıya koydum. Çavuşa emir verdim:

– Bütün bölük burada çalışacak...

Sonra ayrıntıları açıkladım. Hem damı hem kulübeyi yeni baştan düzenledik, onardık, badana ettik, yüzüne bakılır bir duruma dönüştürdük: sınır kapısının direğini değiştirdik; birkaç gün içinde her şey gül gibi oldu.

– Telefon kablosu var mı?

– Var.

Kapıya bir de telefon bağlattırdım.

Provasını yaptık, konuşuluyor.

Cizre sınır kapısı Suriye'ye açılıyor. Suriye o zaman Fransızların elinde...

Eskiden Fransız subayı geldi mi bizimkiler bir şey sormadan sınır kapısını açarlarmış, Fransız subayı içeri girer tabur Komutanına uğramadan Kaymakama gidermiş, ne konuşursa konuşur dönermiş. Bir gevşeklik, bir sallapatilik...

Öğrendim ki lacivert arabalı Alfons üsteğmen; ama görevi önemli. Benim gibi öyle yalnız bölük komutanı değil; siyasi mülki görev ve yetkileri var; kuşkusuz istihbarat da yapıyor.

Emir verdim:

– Bu kapıdan benim haberim olmadan kimse içeri giremez. Fransız subayı geldi mi durduracaksınız. Telefon edip bana so-

racaksınız. İzin verirsem içeri girecek. Önce Tabur Komutanını görecek, sonra Kaymakama gidecek, çıkarken haber verecek; sınır kapısından da benim haberim olmadan çıkamaz.

İşi sıkıya aldım...

Yollar bir karış toz. Alfons'un o saygısız dolaşmasını da engelledim. Yavaş sürsünler arabayı, tozu dumana katmasınlar...

Alfons, Tabur Komutanını görmeye geldi. Celal Yüzbaşının hoşuna gitti gerçekleştirdiğim değişimler. Bana daha yakın davranmaya başladı, saygınlığım arttı. Komutan:

– Yaşa... diyordu.

Sekiz inzibat eri vardı. Onları da düzenli biçimde gezdirmeye başladım.

Bir olay çıkmıyor.

Başladım çevreyi gezmeye...

Kışladan çıkmak istiyorum. Bir ev tutmak istedim. Tek gözlü bir yer buldum. Ayda bir mecidiye kira.

Dicle'de devletin kâğıt parası geçmiyor. Bir liralık kâğıt paranın piyasası her gün değişiyor. Asıl gümüş para geçerli... Bir gün kâğıt paraya 19 kuruş veriyorlar, ertesi günü 21 kuruş... Bu piyasa nasıl oluşuyor? Borsanın kuralları nedir? Bilemiyorum. Ama alışveriş gümüş kuruşlarla işliyor.

Cizre'nin ekonomik yaşamı böyle...

Cizre sıcak mı sıcak...

Öğleden sonra birkaç subay oturuyoruz gölgelik bir yere... Bunalıyoruz. Konuşacak gücümüz kalmıyor. Susuyoruz. Epey duruyoruz öylece... Konuşmadan...

İçimizden biri yavaşça yerinden kalkıyor, cebinden bir mendil çıkarıyor. Mendilin bir ucuna düğüm vuruyor. Sonra mendili avucunda saklıyor ve düğümü göstermeden dört ucunu avucundan dışarı sarkıtıyor. Hepimiz mendilin bir ucundan tutuyoruz, çekiyoruz. Mendili çektiğimizde düğüm hangimizin tuttuğu uçta kalırsa o kişi cebinden bir kuruş çıkarıp ortaya koyuyor.

Mendil oyununu düzenliyen subay bunun üzerine bağırıyor:

– Hasoooo...

Dicle nehriyle aramızda altmış yetmiş metrelik bir düzlük var.

Subay aradan iki üç dakika geçti mi yine sesleniyor:

– Hasoooo... Hasoooo...

Derken Haso ortaya çıkıp bu yana bakıyor; gerisin geriye gidiyor. Aradan yarım saat geçtikten sonra bir eşekle geliyor. Eşeğin sırtında deriden bir tulum var. Haso'nın bir eli tulumun ağzında, öteki elinde su kabağından bir maşraba. Haso bu maşrabayla tulumu Dicle'den doldurmuş.

Bir eşek yükü suyla bulunduğumuz yeri bir güzel sulayarak gümüş kuruşu alıyor Haso...

Birazcık oooh diyoruz.

İki saat sonra yineliyoruz oyunu...

Yaşantımız pek durgun.

Bir gün Dicle'nin kenarında geziyorum.

O dönemde gümrük örgütü vardı orduda... Galip adında bir Gümrük Yüzbaşısı orada görevliydi.

Ben dalgın dolaşırken bir ses duydum:

– Zaptiye, zaptiye...

Döndüm baktım.

Zaptiye, jandarma anlamına kullanılıyordu.

Ama ben jandarma değilim ki?

Galip:

– Sen ne biçim emir subayısın, posta gelmiş haberin yok.

Meğer ben "Urfa Vilayeti Jandarma Mülhaklığına" atanmışım. O sıra General Kâzım Orbay, Jandarma Genel Komutanı olmuştu. Jandarma subaylarının çoğu erlikten yetişmeydi. Bunlara "çantadan yetişme" diyorlardı. Kâzım Paşa bunların hepsini emekli etmişti; jandarmada o günün deyimiyle "tensikat" yapıyordu. Bu arada subay eksikliğini gidermek için Ordu'dan her yıl 300 subay alıyordu. Bu subaylar üç yıl süreyle jandarmalık yapıyorlar sonra yine Ordu'ya dönüyorlardı.

Urfa İli Jandarma Komutanı Binbaşı ziya, bizim tabura bir tel çekmiş:

– Mülhaklığımıza atanan 4098 sicil numaralı (jandarma bana numara vermiş) Mülazım Cemal'in ivedilikle birliğimize yollanması...

Ben tabura gidip telgrafı görünce çok sevindim.

Doğru Yüzbaşı Celal'in odasına koştum:

– Efendim ben jandarma olmuşum, müsaade ederseniz birliğime katılmak üzere...

Celal dikildi birden:

– Sen bilmiyor musun? Burası serhat, dedi serhat. Ne zaman senin yerine bir subay gönderirler; sen o zaman gidersin.

Allah Allah, yahu Fransız Alfons'u düzene soktuğumuzdan beri Yüzbaşı Celal beni seviyordu, Ama birdenbire değişiverdi.

Ne yapacağım?

Makineli Tüfek Takımını bana teslim eden Ethem de bir türlü gitmek bilmiyor. Suriye'ye mi, Irak'a mı bir şeyler ısmarlamış, onları bekliyor. Bir de anası var Ethem'in...

Aradan 20-25 gün geçti.

Bir emir daha geldi.

Bu kez postayı ben açtım, önce kendim gördüm emri...

– Harp Akademisi'ne istekli olan adaylar için Urfa Hudut Komutanlığı karargâhında 15 günlük bir yetiştirme kursu açılacaktır. İstekli subayların bu kursa gönderilmeleri...

Telgraf böyle...

Eh iyi bir şey, ben Muğla'dan beri kurmaylığa baş vurmuştum...

Cizre'nin bir kaymakamı vardı. Fikret adında iyi bir gençti, beni kutladı:

– Hadi bakalım, seni kurmay görmek istiyoruz. Böyle söyleşirken ben dedim ki:

– Gideyim Tabur Komutanını göreyim.

Celal Yüzbaşının odasına gittim:

– Efendim, kurmay kursuna gitmek istiyorum, sınavlara gireceğim; müsaadenizi rica ediyorum.

Komutan beni yukardan aşağı bir süzdü:

– Bana bak, sende kurmay olacak surat var mı? Çık dışarı...

Allah Allah jandarmalığa göndermez, kurmay adaylığı kursuna göndermez...

Ne olacak bu iş?

İçimden kararımı verdim: jandarmalığa gidememiştim; ama kurmay kursunu kaçıramazdım.

O günlerde bizim Ethem'in eşyaları geldi. Cizre'den gitmek için bir kamyon tuttu.

Ben bir yol düşünüyorum.

Orduda sakat bir iş vardı o zaman...

Askerlik Şubesi erleri alır bölüklere gönderir. Kolordu içinde bir düzenleme yapılır. Askerlik şubesi erleri ilk gönderdiği birliği bilir. Ama asker sonradan nereye gitti? Bu belli değildir. Erin anası, babası oğlunu arar, bulamaz: mektup yazar, mektubu geri gelir, ya da yanıt gelmez.

Bunun üzerine er aranır.

Taburun karargâhla birlikte beş birliği var. Bir de dosyada kalacak belge gerekli olduğu için altı kopyalı bir yazı hazırlanır:

– Aşağıda künyesi yazılı erin hangi birlikte olduğunun bildirilmesi...

Yazıcılar bu altı kopyayı imza yerleri açık olmak üzere altalta koyup iğnelerler. Komutan birinci kâğıda bakar şöyle bir göz atar, konuyu anlar, öteki kâğıtlara bakmadan hepsini birbiri ardına imza eder.

Ben tabur emir subayıyım ya, taburun mührü bende, hemen bir yazı düzenledim:

– Urfa Hudut Komutanlığının filanca gün sayılı emirleri gereğince Harp Akademisi sınavlarına istekli olan Mülâzım Cemal Madanoğlu Komutanlık karargâhında açılacak aday kursuna gönderilmiştir.

Bu kâğıdı ötekilerin altına iğneledim. İmza yeri açık. Yüzbaşı Celal imzayı bastı. Ben de Taburun mührünü üstüne bastım. Sonra kâğıdı cebime koydum, sonra manevra sandığım portatif karyolam, ceketim ve her şeyimi Ethem'in kamyonuna yükledim, Ethem'i bir kenara çekerek tembih ettim. Giderken nasıl konuşacağı konusunda anlaştık.

Hepimiz annesiyle Ethem'i uğurlamak için toplandık Bizimki annesini şoförün yanına bindirmiş, kendisi de onun yanına kurulmuştu. Kamyon eşya yüklüydü. Benim eşyamın da bunların arasında olduğunu kimse bilmiyordu.

Herkes:

– Ethem uğurlar olsun... diyordu.

Yüzbaşı Celal de gelmişti.

Herkesle kucaklaşıp vedalaştıktan sonra Ethem bana döndü:

– Yahu, dedi, sana koskoca makinalı tüfek birliği teslim etmişim, beni burada mı uğurlayacaksın? Şunun çamurluğuna atla da hiç olmazsa beni yüz metre götür...

– Olur, dedim.

Tabur komutanı:

– Güneş başına vuracak, vazgeç buradan uğurlamak yeter... diyordu.

– Hatın kalmasın yüzbaşım...

Çamurluğa atladım, uğurlayıcılar döndüler. Ben gözden uzaklaşınca kamyonun içine girdim. Savur'dan Midyat'tan geçiyoruz. Şoföre diyorum ki:

– Bas gaza...

İşin farkına varırlar da jandarmaya telefon ederlerse diye kaygılanıyorum.

Ama işimi de sağlama bağlayıp takımı gedikli **çavuşa teslim etmiştim.**

Sonunda Mardin'e vardık.

Mardin'de iki üç inzibat koşarak yanıma geldiler:

– Alay Komutanı seni istiyor.

– Peki.

Alay Komutanının karşısına çıktım.

Alay Komutanı ünlü Ali Fuat Cebesoy'un kardeşi piyade yarbayı Mehmet Ali Cebesoy.

Harbiye'de bizim grup komutanımızdı.

Ben selam verip:

– Ben Teğmen Cemal Madanoğlu... deyince gürledi:

– Biz size subaylığı görev anlayışını böyle mi öğrettik? Sen serhatı nasıl bırakıp gidersin? Serhat bu...

Bende ses yok.

Yarbay Mehmet Ali Cebesoy bağırıyor, ben sesiz dinliyorum.

Yoruldu bağırmaktan ve bir an durdu:

– Sana söylüyorum, dedi anlamıyor musun?

– Anlıyamıyorum efendim, ben Cizre Hudut Taburundanım...

Uuuuu bir daha başladı bağırmaya...

– Efendim ben 7'inci Hudut Taburundanım...

– Evet, biliyorum, sen serhatı bırakıp kaçmışsın; işte telgraf...

Yarbay telgrafı masanın üstüne şak şak vuruyordu:

– Olmaz serhattan kaçılmaz, ben bu durumu sana anlatamıyor muyum? Sen Cizre Hudut Taburu Makineli Tüfek Komutanısın yahu... Anlamıyor musun?

Dedim ki:

– Efendim sicilimi inceliyin; ben kaçacak subay değilim, sizin emriniz gereğince kurmaylık kursuna gidiyorum.

Ve emri cebimden çıkardım.

Yarbay emri aldı, okudu;

Durdu, düşündü sonunda duruldu:

– Peki, dedi, öyleyse git Urfa'ya...

Urfa'da Hudut Komutanlığı Karargahına gitmeden önce Jan-

darma Komutanlığına uğradım. İl Jandarma Komutanı ufak tefek bir kişi. Kayseri'nin Gümüşhacıköyünden "Şekil Vaziyet Ziya" diyorlar kendisine...

Çünkü konuşurken hep "şekil ve vaziyet şöyle" diye lafını sürdürüyor.

Kendimi tanıttım.

şekil Vaziyet Ziya:

– Mesleğe hevesiniz belli... dedi.

– Anlayamadım komutanım.

– Jandarma yakası takmaya tenezzül etmiyor musun?

Durumu hemen kavradım:

– Efendim, ben gerçekten buraya gelmedim, gelemedim. Kurmay adaylığı kursuna geldim; ama aslında sizin birliğinizdenim. Bir çaresini bulalım, çalışmaya başlıyalım.

Ziya Bey yumuşadı:

Cebinden bir kese çıkardı.

Kesenin içinden de bir kuruş çıkardı. Masanın üstündeki çıngırağı çaldı. Posta geldi. Bir dilekçe pulu getirtti. Daktiloyu önüne çekti. Tek parmakla çat pat benim ağzımdan bir dilekçe yazdı kolorduya...

İzin alıp kursa başladım.

İki hafta sonra Diyarbakır'a sınava gittik. Ne yazık ki sınavda çaktım. Tabi'ye (taktik) başta olmak üzere bütün derslerden iyi not almıştım;ama Fransızca'dan kaldım. Bir dersten takılmak ağrıma gitti.

Ancak Diyarbakır'da sınava gittiğimiz zaman gördüm ki, Kolordu Kurmay Başkanı benim Niğde'de Alay Komutan Muavinim Remzi Beydi. Biraz içkici, koca kırmızı burunlu bir kimseydi Remzi Bey. Anlatıldığına göre Mardin'de yüzünü silerken, havlunun serinliğine gizlenmiş bir akrep burnunu sokmuş canını zor kurtarmış.

Remzi Bey beni çok severdi.

Durumumu ona anlattım.

– Ben, dedi, Hudut Taburuna emir veririm sen git Urfa'da Mülhaklığa başla!...

BÖLÜM 5

Urfa Jandarma Komutanı Şekil Vaziyet Ziya'nın bana verdiği ilk emir söyle:

– Jandarmanın 32 maddelik kanunu vardır; bunu belledin, belledin; belleyemedin, hapı yuttun.

– Peki, ben Jandarma Kanu'nu okurum.

Yaşlı bir gedikliden mülhaklık görevini devraldım. Bizim bağlı olduğumuz komutanlık Mardin'de. Bu Komutanlığa "kuve"ler gönderiyoruz. Urfa ilinin kaç ilçesi var? Kaç bucağı var? Kaç köyü var? Kaç mezrası var? Ve tümünden kaç insan, hayvan, deve, at, koyun, keçi var? Kuvvelere bakıyorum. Öylesine ayrıntılı ki... Sözgelişi jandarmada "nevresim" diyorlar bir tür palaska vardı. Omuzdan aşağı sarkar, ucunda bir kutusu vardır. Yaylak ilçesinde 25 nevresim varmış, kayışsız olduğundan işe yaramıyor. Ben bu bilgilerden yararlanarak bir düzenlemeye girdim. Kayışları fazla gelen birliklerden eksik olan birliklere aktarma yaparak nevresimleri tamamlatıyorum.

Ayrıntıların içinde boğuluyoruz.

Merdiven altında bir odada dosyalar dolu. Kapı kilitli. Bir yazıcı var; o her şeyi biliyor.

– Bucaklı Hasan çetesi...

Yazıcı:

– A/24 diyor, dosyayı getiriyor.

– Odabaşı Lami çetesi...

– B/48 deyip dosyayı buluyor.

İlin bütün güvenlik işleri bizde.

Bir gün bu yazıcıyı çağırdım:

– Aç bakayım, şu odayı bir göreyim.

İçerde sandıklarda bir sürü kitap.

Elden geçirmeye başladım kitapları... Orduya ilişkin eski eğitmelikler var, onları biliyorum, zaman aşımına uğramış bütün kitapları, yönetmelikleri gereksiz olanları ayırdım; yaktırdım. Bir de baktım ki Jandarma Genel Komutanı Kâzım Orbay yeni yayınlar yaptırmış:

– Getirin şunları...

Bunları inceledim. Kâzım Orbay gerçekten jandarmada bir reform gerçekleştiriyor. Karakollardaki erlerin düzenlerini bile düşünmüş. Sözgelişi bir karakolda sekiz er varsa, ikişerden dört çift ayrı ayrı kuralardan oluşacak. Neden? Çünkü terhis sırasında karakol ersiz kalmasın. Jandarma karakollarında sabah jimnastiği bile düşünülmüş. Bu arada "kuvve" nasıl düzenlenecek? sorusuna yanıtlar da getirilmiş. Ayrıntılar bir yana bırakılıyor. 8 tane ilçemiz var. Her biri kendi durumunu bir kalemde bildirecek. Köyleri, komları, mezraları ayrı ayrı göstermeyecek. Ben de bu sekiz ilçenin gösterdiği durumu tek kalemde birleştirerek Mardin'de bağlı olduğumuz jandarma mütefettişliğine bildireceğim.

Ben kuvve işlerini Jandarma Genel Komutanlığı'nın yeni yönetmeliğine göre böylece düzenleyip gönderdim.

Ancak tepkisi hemen görüldü.

Mardin'deki komutanlıktan bir telgraf gelmiş. Bizim "Şekil Vaziyet Ziya" beni çağırdı:

– Oku bakalım şu telgrafı... dedi.

Telgraf bizi azarlıyor:

– Bu ne biçim kuvve? ve emir veriyor:

– Kuvveleri doğru dürüst düzenleyip yollayın. Bu telgrafın ücretini PTT'ye ödeyip makbuzunu da ayrıca gönderin.

Jandarmada bir yöntem var. Böyle eleştiri, azarlama, sıkıştırma telgraflarının ücreti gönderilen kişiye ödettiriliyor. Böylece telgraf ücretini ödemek bir çeşit ceza niteliği kazanıyor. Binbaşı

Ziya sordu:

– Nedir bu iş?

Ben Kâzım Orbay'ın yönetmeliğini çıkarıp gösterdim ve dedim ki:

– Komutanım, bırakın gönderilen telgrafa karşı bir yanıt hazırlayayım.

– Peki.

Yeni yönetmeliğin "kuvve" ye ilişkin maddelerinin kopyasını çıkardık, yaptığımız işin yönetmeliğe uygun olduğunu anlattık.

Bir hafta sonra bütün jandarma örgütüne bir genelge yayınlandı:

– Bütün sorumlular kuvvelerini yeni yönetmeliğe göre çıkaracaklardır. Bu arada Urfa İl Jandarma Komutanlığına teşekkür olunur.

Komutanla başladım şakalaşmaya:

– Komutanım telgrafın parasını geri isteyelim.

Komutan memnun ve sevinçli...

– Bu iş iyi oldu.

Bir gün Validen emir aldık. Komutan beni çağırdı, ayrıca sözle durumu anlattı. Ben 50 süvari jandarma alacağım, Suriye sınırında kol gezeceğim, aşiretleri sınırdan 25-30 kilometre geriye çekeceğim, bundan böyle aşiretler develerini sınır boyunda otlatmıyacaklar.

Bizim yanda devlet duruma egemen.

Kimsede silah yok.

Aşiret çadırında direğe asılı bir kasket, bir pantolon, bir ceket var. Aşiretten herhangi bir kimse işi olduğu zaman, geliyor çadıra, bunları giyip Urfa İl merkezine yöneliyor.

Ama çölde kefye–agel denen başlığını takıp maşlahıyla dolaşıyor.

Peki, devlet neden böyle bir önleme gerek görmüş? Niçin aşiretleri içeriye çekiyoruz?

Ben sınır toplantılarında bulunmuyorum; ama karar belgeleri elimden geçiyor. Çünkü İl jandarma mülhakı demek, vilayetin kurmayı demektir. Güvenlik bakımından böyle bir örgütlenme öngürülmüş. Belgeleri incelediğim zaman şunları görüyorum. Sınırın güneyindeki aşiretler bize "gazve" yapıyorlar. Çöl Arabı saldırıya "gazve" diyor. Kovboy filimlerindeki gibi dalıyorlar sürülerin içine iki - üç el silah patlattın mı koyun sürüsü başlıyor kaçışmaya... Koyundur, devedir alıp götürüyorlar; bizimkiler silahsız olduğundan bir şey yapamıyorlar.

Ben üsteğmenim; ama Jandarma İl Mühlakıyım. Saygınlığım büyük. Herkes ikram ediyor:

– Buyrun efendim, baklava yiyelim karpuz yaralım, bize hiç misafir olmuyorsuzun, bize zulmediyorsunuz...

Ve yakınıyorlar:

– Biz cebelliyiz (dağlıyız); ama silahımız yok. Karşı yandakiler bedevi (çölde yaşıyan); ama silahlı kişiler. Onlar 100 silahla gelseler, bizde 5 tüfek olsa hiçbirisini buralara sokmayız; ama siz bize güvenmiyorsunuz, Fransız onlara güveniyor, aşiret reislerine nişan da vermiş, göğsüne nişanlar takmış aşiret başkanının...

Her gazve'den sonra sorunlar çıkıyor, sınır konuşmaları ve tartışmaları başlıyor.

Çare?

Bizim aşiretleri geri çekerek, sınır boyundan uzaklaştırmak.

Elli süvariyi aldım. Jandarmaya gelen asker kendi atıyla birliğine katılırsa daha kısa sürede tezkere alıyor.

Harran çölüne daldık.

Şimdi Harran ovası oldu Harran çölü... O zaman kuraklıktan toprak çatlıyordu. Atla giderken dikkat etmezsen hayvanın ayağı çatlağın içine girer ve kırılır. Toprağın yarıklarına girmemek gerekiyor at sürerken...

Hammadi adında bir aşiret reisiyle ahbap olduk. O, bize yol gösterme görevini üstlendi.

Hammadi'nin asıl adı İsa El Hammadi; ama çölde "İsel

Hammadi" diyorlar. Göğsünde "İstiklâl Madalyası" var. Sonradan öğrendim ki adamın Lejyon Donör'ü de varmış; Fransız yakasına gitti mi (yani Suriye'ye) Lejyon Donör'ü takarmış, bizim yakada İstiklâl Madalyasını...

Böyle bir adam Hammadi.

Koskoca aşiret reisi sütçü beygiri gibi bir atın üstünde. Hayvanın başında bir yular var, parmak kalınlığında yünden yapılmış ipten oluşmuş...

Gidiyoruz çölde...

Jandarmalar arkamızda; İsel Hammadi bize yol gösteriyor. Ben alay ettim:

– Yahu, sen ne biçim aşiret reisisin? Bu eşekten bozma ata neden biniyorsun?

– İstersen yarış edelim...

– Edelim...

Yarışa başladık.

Ben dörtnala fırladım. Ne var ki çölün içinde birkaç kilometre koştuktan sonra hayvan solumaya başladı, yavaşlamak zorunda kaldım.

Baktım İsel Hammadi, dörtnala ardımdan yetişiyor; ama yarışlardaki gibi doludizgin değil, rahat bir dörtnal...

Hammadi benim yanımdan geçti, ben de dur demedim, gözden kayboldu.

Biz jandarmalarla yürümeyi sürdürdük.

Hava kararadı, ama ilerde aşiretin ışıklarını görüyoruz, şehir izlenimi yaratıyor çadırların ışıkları... **Keçe çadırlar, yanyana...** Yürüyoruz, dereye gidiyoruz ışıklar görünmez oluyor, dereden çıkıyoruz, ışıklar parlıyor. Yakında gibi görünüyor; ama ışıklar uzakta...

Gece 11'de varabildik aşiretin konak yerine. Hammadi daha önce vardığı için hazırlık yapmış. Bu konakta Halef Elgrir denen reisin aşireti yerleşmiş. Hükümetin aradığı kişilerden olduğu için Halef Elgrir ortada yok. 15 - 16 yaşında oğlu beni karşıladı.

Çocuğun üstünde bembeyaz ipekli giysiler var. Geceleyin Holivut filimlerindeki, ya da binbir gece masallarındaki şeyhler gibi beni bir karşıladı...

Şaşırdım.

Çadıra buyur ettiklerinde gördüm ki büyük bir ev genişliğinde koca çadır, geniş bir salın etkisi yaratıyor. Bizim Hammadi de orada bulunuyor. Yarıştan hiç söz açmadı:

– Ben erken geldim, hazırlık yapılmasını tembihledim, biraz uyumuşum, yemek de yedim...

Yatmadan önce aldığım emirleri kendilerine söyledim. Yarın erkenden hazırlanarak, sınırdan 30 kilometre geriye çekilmeleri gerektiğini anlattım.

Dediler ki:

– Başüstüne; ama niçin böyle oluyor? Bize verin birkaç tüfek, sorun çözümlensin. Beş silah yeter, karşıdan kimse bu yana geçemez. Bizim develer bu çöldeki deve dikenlerini yemezlerse gelecek kışa dayanamazlar.

–Haaa, doğru söylüyorsunuz belki; benim elimde bir şey yoktur; Valinin emrini size yansıtıyorum.

Sonra yataklar serildi, yatıp uyudum.

Ertesi sabah uyandım.

Ayakyolu yok...

Çadırdan kumların içinde şöyle yüz metre kadar yürüyorsun, çöle açılıyorsun, sırtına kaputunu da alıyorsun. Çöktüğün zaman kaput çevreni kapatıyor. Sağda solda geniş yapraklı otlar var, onlarla temizlik yapıyorsun.

Dönerken baktım bir uzun direk. Birkaç kişi direği tutuyor. Direğin tepesinde bir adam. Elini şakağına atmış gazel söyler gibi uzun uzun yanık yanık bir şeyler söylüyor.

– Ne oluyor? diye sordum.

– Develeri çağırıyoruz.

Çünkü develer geniş bir alana yayılmışlar, birbirlerinden çok uzaktalar...

Acaba bu çağrıya devler gelir mi?

Develerin bir reisi var.

Direkteki adam doğrudan develerin reisine sesleniyor, insan çağırır gibi...

Yalvarır gibi...

Develerin reisi arada bir başını kaldırıyor. O kafasını yerden kaldırdı mı, bütün develer de kaldırıyor.

Develerin gözü reislerinde...

Derken develerin reisi kızıyor, kafasını sallıyor, yine başlıyor otlamaya...

Haydi tüm develer de başlıyorlar otlamaya...

Bedevi yine başlıyor direğin tepesinden yalvarmaya, gazele benzer bir şeyler söyleyip, yakarmaya...

Sonunda develerin reisi razı oldu.

Reis yürüyünce, hepsi de yürüdü.

Toplanıp geldiler.

Göç için hazırlık başladı. Bir deveye boynundan kuyruğuna değin sağrısı uzunluğunda keçe torbalar asıyorlar. İki yanı saran keçe torbaların içine kuzuları yerleştiriyorlar. Kuzuların başları ve elleri dışarda... Bir başka deveye bozdukları çadırların direklerini sarıyorlar. Bir çalışmadır gidiyor.

Develer öfkeli...

Ağızları köpüklü, homurdanıyorlar. Sırtına eşya yüklenen bir deve kafasını çeviriyor, homurdanıyor, söyleniyor, sanki konuşuyor, bu güzelim havada otlamak varken şimdi yola koyulmanın sırası mı? Deve, içerliyor adamlara...

Aşireti yolcu ettikten sonra biz de yola koyuluyoruz. Çölde susuzluk içindeyiz. Resul'ayn İstasyonu var trenlere su veriliyor bu istanyondan...

Gidip mataralarımızı dolduruyoruz, yüzümüzü gözümüzü yıkıyoruz, yine çöle daldık mı bir damla su kalmıyor mataralarda...

Görevde günlerce böyle dolaştık.

Derken bir gün devriyeye rasladık. Komutanlıktan artık dönmemizi istediklerini öğrendik.

Dönüyoruz.

Susuzluktan bitkinleşmiştik.

Harran'a vardık.

Ben atla öndeyim.

Arkamdan ikişerli koldan 50 süvari geliyor.

Kasabaya böyle girdik.

Bir yoldan yüz metre yürüdük. Solda bir kapının önünde orta yaşlı bir kadınla gözgöze geldim ondan su isteyeyim dedim. Dili de biraz öğrenmiştim:

– Cip may...

(Cip, getir; su may)

Kadın içeriye koştu. Ben atı durdurdum. Bekliyorum, içeriden, su getirecek sanıyorum. Oysa kadın elinde tekerlek bir tahta kutuyla evden çıktı. Eskiden tahin helvası konan tahta kutalar vardı, sanırım öyle bir şey...

Kadın koşmaya başladı, eliyle de "gel" diye bana işaret ediyor.

Ardından yürümeye koyuldum. Yolun köşe yaptığı yerde sekiz - on metre çapında, üstü yemyeşil yosun, içi kıpkırmızı su, bir göl var. Kadın suyun içine girdi. Eliyle yosunları aça aça ilerliyor. Göbeğinin üstüne kadar ıslandı kadın... Entariyle küçük gölcüğün en temiz yerine dek daldı, bana su vermek, ikram etmek için, oraya tası daldırdı, sonra sudan yavaş yavaş çıkarak bana getirdi.

– İçmem, dedim.

Kadıncağız bir kızsın...

Haklıydı ama...

Ben sana bu suyu ikram etmek için çırpındım, sen nasıl içmezsin diye bana öfkelenmekte haklı değil miydi?

Kadına teşekkür ettim. Gittik, Jandarma Yüzbaşısını bulduk, oturduk, birazcık temiz su buldular, içtik. Yüzbaşı durumu an-

lattı bize.

– Burada su işi böyledir.

Birinci Dünya Savaşında bir Alman grubu oradan geçerken suları görünce nasıl kolera salgını olmaz, diye şaşırmış. Halk pis suyun içine kahve kaşığayla bir kaşık yoğurt koyar, hemen içmez, suyu biraz beklettikten sonra içer, dibini de bırakırmış.

Yoksulluk dizboyuydu o yörede, susuzluk da yoksulluğun üstüne biniyordu.

Çölde geziyorsun, ya da yolculuk yapıyorsun. Bakıyorsun bir ağacın altında birkaç kişi oturmuş, vahamsı bir yer, gidiyorsun yanlarına:

– Merhaba...

– Oooo hoşgeldin, buyur otur.

Oturuyorsun.

Bir ateş yanıyor. Odunu altına sürüyorlar. Odunun kökü dışarda sürekli yanıyor, yandıkça sürüyorlar. Askerin çay bakraçları gibi bakır bakraç ateşin üstünde...

İçinde siyah bir su.

Durmadan kaynıyor.

Kulpsuz fincanla bir yudumluk ikram ediyorlar bakraçta kaynıyan siyah sudan.

Siz fincanı alıp kaynar kaynar bir solukta içeceksiniz.

Kininden daha acı, zehir gibi acı...

Olağanüstü bir durum olursa ikinci yudumu sunarlar. ama ikinciyi de aldıktan sonra yürüyemiyecek durumda olan bir kişi daha altı saat yol yürüyebilir.

Çölün bu kahvesine Mırra diyorlar, kahvesi var; doping gibi bir şey...

Çölde dolaşırken sınıra yakın bir istasyonda dört - beş er gördüm. Giysileri perişan; ellerinde boş gaz tenekeleri ve torbalarıyla...

– Kimsiniz, ne arıyorsunuz burada?

– Efendim, biz Türk Mezarı'ndayız.

– Neresi bu türk Mezarı?

– Dirzor yöresinde, sınırın öteki yakasında Türk Mezarı var, biz orada karakoldayız, erzak almak için geldik.

Süleyman Şah'ın Fırat'ı geçerken boğulduğu yer. Oraya Türk Mezarı diyorlarmış. Kurtuluş Savaşından sonra bu mezar Türkiye sınırları dışında kalınca Lozan Antlaşmasına Türkiye'nin orada bir şeref karakolu bulundurması maddesi konmuş.

Ben ilgilenince erler yakınmaya başladılar.

Bütün yakınmaları dinledim. Dönüşte bir rapor düzenledim. Jandarma Genel Komutanı Kâzım Orbay'dan bir yanıt geldi. Rapor değerlendirilmiş. Jandarma Karakol Yönetmeliği gereğince, her jandarma komutanı bölgesindeki karakolları yılda iki kez denetlemek zorundadır. Türk Mezarı'ndaki karakolun da denetlemesi gerekir.

Emir:

– Karakolu denetleyin, durumu görün, ayrıntılı bir rapor verin.

Jandarma Komutanı kalktı, gitti; ama Fransızlar izin vermedi. Yine yazdık, durumu anlattık. Bunun üzerine sınırın Dışişleri kanalından girişime geçildi, izin çıktı. Tarih ve numarası bildirildi. Bizim Komutan Şekil Vaziyet Ziya atına atlayıp Akçakale yolunu tuttu.

Suriye'deki Fransız yetkilisi Teğmen Alfons, bizim binbaşıyı Türk Mezarı'na götürecek; ama birinde at, birisinde koca otomobil. Bizim binbaşı Fransız'ın otomobiline binmek istememiş, bir taksi tutmuş, kendi parasıyla...

Gitmişler görmüşler ki, bizim Türk Mezarı'nda, karakolunda yemek yiyecek tabak yok, çay içecek fincan yok; oysa oraya ziyaretçiler, meraklılar, turistler geliyorlar. Her karakoldan daha iyi olması gerekir.

Binbaşı bunu bana anlattı. Anlattıklarını bir rapora döktüm. Bir de yolluk parası var. Türk Mezarı'na otomobille gitmek için komutan taksi tutmuştu.

Ankara'dan soru geldi:

– Atla niye gitmedin? Kim sana otomobil tut dedi?

Komutan "şekil Vaziyet Ziya"nın canı çok sıkıldı. Atla nasıl gidilir canım? Atın yem gereksinmesi var, su gereksinmesi var, ahır gereksinmesi var, bakım gereksinmesi var. Üç – dört gün süren bir iş. Hem Fransız teğmeni otomobille giderken, ters düşmez mi bu davranış? Yeniden bir rapor düzenledik: zorlukları ve zorunlukları anlattık.

Doğrudan doğruya Jandarma Genel Komutanlığına "Zata Mahsus" (kişiye özel) diye gönderdik.

Sorun çözümlendi.

BÖLÜM 6

Mareşal'ın Buyruğu ve Siirt'te Kurşun Sesleri

Benim jandarmalık böylece sürüyor.

Ama bir gün Mareşal (Fevzi Çakmak) kızmış, bizim gibi subayların durumlarına...

– Ben bunları jandarmaya kâtip vermedim, demiş. Hepsini seyyar (gezici) birliklere verin ki biraz kurşun sesi duysunlar, deneyden geçsinler.

Bir emir geldi.

Siirt 10'uncu Seyyar Jandarma Taburu 2'inci Bölük Takım komutanlığına atandım.

Diyarbakır'a kamyonla geldim.

Diyarbakır'dan Siirt'e gideceğim.

Jandarma birliklerindeki deneyimlerim bana çok şey öğretti. Bir kez jandarmayı küçümsemek yanlış bir yaklaşımdır. Ülke yaşamında jandarmanın çok büyük etkinliği var. Ben girgin ve sokulgan bir kişiliğe sahiptim, Anadolu'da gittiğim yerlerde toplumla kaynaşmakta zorluk çekmedim.

Muğla'dayken Dağ Alayına Avusturya'dan Bilgeri adında bir Albay uzman gelmişti. Avusturyalı Kurmay Binbaşı Gütner yardımcısıydı.

Dağlık yerde savaşın kendine özgü koşulları ve teknikleri var. Ancak bu uzmanlar Muğla'daki dağları ve sarp araziyi eğitim için elverişli görmediler. Dağcılık eğitimi için ihtiyar dağlar uygun değilmiş. Sonunda Eğridir'e bir talimgah açılmasına karar verildi. Eğridir'e belirli sürede kurs görmek için gitmiştik.

Bir gün konuşuyoruz.

Dediler ki:

- Karşıdaki dağın doruğuna bizden önceki kurs subayları 6 saatte çıktılar.

Dağa bakıp güldüm:

- Ben iki saate çıkarım.

Çıkar mıydım? Bilmiyorum. Ama gençlikle birlikte atılganlığım beni dürtüyordu.

Çıkarsın, çıkamazsın tartışma büyüdü, Sırrı ve Selahattin adındaki arkadaşlarla birlikte 1 saat 45 dakikada Eğridir dağının doruğuna ulaştık. Ama Alman ve Avusturyalılar gibi teknik bir çıkış değildi. Dikine yürüyerek tırmanarak çıktık. Çıkarken bir de kurt kapanına yakalandım. Avcının biri kurt kapanı kurmuş. Ben üzerine basınca çat diye kapandı. Açmasını da bilmiyorum. Seslendim: Canım çok yanıyor. Şaşkınlık ve acıyla kurt kapanı diyeceğime, bir askerlik deyimi olan "kurt kuyusu" diye bağırmışım. Sesimi duyan sırrı ayağıma kapanla sarılmış gizleme otlarını görünce tabancasını eline alıp yaklaşmaya başladı. Tabancayla ne yapacak?

Sonunda ellerimizle kapanı zor bela açtık, bilek gücüyle...

Dönüşte kapanın sahibi geldi:

- Benim kapanı ne ettiniz?

- Ulan dedik, bizi uçuruma düşürecektin.

- Düşmezsiniz, ben ayılar için kazık çaktık, kapanı da oraya bağladım... demez mi?

Adamcağızı biraz hırpaladık.

Yine Muğla'da iken Gökova'ya doğru bir yürüyüş yapmıştık. Dönüşte baktık, karşımızdan bir otomobil geliyor. İçinden bir şoför çıktı. Tugay Komutanının otomobiliymiş. Dayım Emekli Kurmay Albay Behcet Günay o zamanlar İnhisarlar Umum Müdürü (Tekel Genel Müdürü) idi.

Gelmiş Muğla'ya beni sormuş, Tugay Komutanı da otomobilini göndermiş. Yürüyüşün yarısında arabaya binip döndüm. Dayım eve gelmiş beni bekliyor. Oturduk konuşuyoruz. Dayım toz toprak ve kan ter içindeki durumuma bakıyor. Ben yüzümü yıkarken dedi ki:

- Oğlum Cemal, ben de biliyorum askerliği... Zor meslektir, istersen gel bir gerekçe bulalım, seni askerlikten çıkaralım. Ben seni Avrupa'ya göndereyim. Bir tütün uzmanı olup gelirsin, İstanbul'da sürekli ailenin başında kalırsın...

Dayıma uzun bir konferans çektim, vatan millet sakarya üstüne... Türkiye'nin benim gibi akıncılarla yükseleceğini söyledim. Ülkenin her yanını tanıyacaktım. "Askerleri iyi yetiştireceğiz, yurda düşmanı sokmayacağız" dedim.

Dayım baktı:

– Uzatma dedi, bak o kutularda bira var, aç getir!

Evet jandarmaya atandıktan sonra ülkenin gerçeklerini daha iyi tanımak olanaklarını elde etmiştim. Dediğim gibi girişken bir kişiliğim vardı.

Dayım sonradan Urfa Mebusu oldu; ben de o sıra Urfa'da Jandarma Mülhakıyım.

Urfa Valisi Nizamettin Beyle Dayım Behçet Bey iyi anlaşırlardı. Nizamettin Bey bir gün beni çağırdı:

– Dayınla Diyarbakır'a gidiyoruz, dedi. Cela Bayar gelmiş oraya, istersen sen de gel...

– Gelirim...

– Atla öyleyse arabaya.

Ben şoförün yanına, onlar arkaya oturdular. Birlikte Diyarbakır'a gittik. Bir mebus, bir vali, bir de ben, il jandarma mülhakı gidiyoruz. Bütün yol boyunca güvenlik önlemleri alınmış, jandarmalar şakır şukur korumada. Diyarbakır'da Orduevi'ne indik. Çünkü o zamanlar Diyarbakır'da Orduevi'nden başka oturacak yer yok.

Orduevi'nde Celal Bayar, dayım ve vali bir köşede konuşuyorlar. Ben kapıdan dinliyorum. Dayım Behçet Bey, İktisat Vekili Celal Bayar'a diyor ki:

– Beyefendi, biliyorsunuz nefsi Urfa, nefsi Suruç, nefsi Birecik Türktür. Biz size geldik. İstiyoruz ki, buralarda kalkınma için bazı girişimler yapılsın bir şeylerin temeli atılsın, fabrikalar kurulsun....

Bayar dedi ki:

– Siz Behçet Beyefendi asker kökenlisiniz.

Bayar sözünü sürdürdü:

– Telefon burada emrinizde, şimdi Mareşali arayalım, bulalım, siz konuşun. Mareşal izin versin ben Diyarbakır'a da Urfa'ya da birer fabrikanın temelini atayım. Gelecek yıl sonuna dek fabrikalar kurulmuş olur. Ama, müsaadeyi alın bakalım, Mareşal izin vermiyor, engelliyor.

Dikkatle dinliyorum ben...

Bu konuşmalar bende değişik tepkiler ve düşünceler yaratıyor.

Jandarmaya geçtikten sonra gözlemlerim yoğunlaştı. Ülkenin yönetimi ve sorunları konusunda bazı düğümleri görebiliyordum. O günlerin Türkiye'sinde bütün il ve ilçelerde kendine özgü geçimsizlikler oluşurdu. Kaymakamlarla jandarma komutanları bir türlü geçinemezlerdi. Çatışma büyüyünce o telgraf çeker, bu telgraf çeker yukarıya... Sonunda denetciler gelir ve ikisinin de yeri değiştirilecek diye kararlar çıkar.

Ama, hangisi önceden gidecek?

Kim geç giderse maçı o kazanmış oluyor.

Çünkü Anadolu'da erken giden sürülmüş sayılıyor; biri ötekinin ardından teneke çaldırıyor.

Gerçekte bir incir çekirdeği doldurmaz işlerden de çatışma çıkabiliyor.

Ama jandarma komutanı Belediye reisiyle geçinmek zorundadır. Neden? Çünkü jandarmada orduda olduğu gibi kazan kaynamıyor. Jandarmaya para veriliyor. Bu para aylık hesabından da değil. Erin yiyeceği gram hesabından. Nohut, fasulye, pirinç, et, zeytin gibi besin maddelerinin geçerli fiyatlarını saptamak da Belediyenin elinde. Rayiçler Belediyeden alınıyor. Belediye reisiyle iyi geçinirsen ve başkan fiyatları biraz yüksek gösterirse jandarmanın eline o ay biraz para geçiyor, erler soluk alıyor.

Jandarma Komutanı savcıyla da iyi geçinmek zorunda...

Siirt'te iken Jandarma Müfettişi Ziya Gökşin adında hoş bir albay gelmişti. Bölgeyi denetlemeye çıkmıştı. Bana dedi ki:

– Cemal, bir süvari takımı al birlikte denetime çıkalım.

Giderken konuşuyoruz.

Dedim ki:

– Albayım, arkadaşlar bana jandarmada kal diyorlar. Bu üç yıllık geçici görev sırasında bir dilekçe verip jandarmada kalmak istediğimizi belirtirsek hemen temelli jandarma oluyoruz. Ne dersiniz böyle bir şey yapayım mı?

Benim jandarmaya geçmek niyetim yok, ama hem konuşuyoruz, hem bir yoklama yapıyorum.

Albay Ziya:

– Bak, şimdi seni sınava çekeyim.

Sonra sınav sorusunu sordu:

– Sen kendini Jandarma Bölük Komutanı say... Bir akşam üzeri yorgun argın eve geldin. Gördün ki, karın söyleniyor, dır dır ediyor. Canın sıkıldı. Gidip kahvede biraz oturayım diye düşündün. Belki arkadaşlarınla kâğıt oynarsın da açılırsın. Kahveye geldin. Yağmur çiselemiş. Kahvenin tabanı toprak ve kaygan. Sağlı sollu masalar. Ortada herkesin yürümesi için dar bir yol bırakılmış. Tavanda isli bir gaz lambası. Aranıyorsun. Kaymakam, Mal Müdürü, Posta Müdürü, Savcı, Yargıç filan acaba neredeler? Sen ortaya doğru yürürken birisi geldi, sana bir omuz vurdu, toprak zaten kaygan olduğundan sırtüstü düştün... Ne yaparsın?

Ben duraksamasız:

– Alırım herifi ayağımın altına ezerim.

Albay:

– Vazgeç, dedi, sınavda çaktın, jandarmalık yapamazsın sen... Neden? diye sorarsan yanıtlamaya çalışayım. Adam sol yandan kalkıp sana bilerek çarptı. Demek ki, sol yandakiler sana karşı olanlar... Bunun için sen yerden kalktıktan sonra sağ yana doğru güleç bir yüzle bakıp tutacağın zapta imza atacak adam arayacaksın. Yoksa mahkemeden mahkemeye sürünür,

başını dertten kurtaramazsın. Sizler alışmışsınız hayt diye bağırıp asarım, keserim, diye iş görmeye... Jandarmalıkta bunlar sökmez.

Ben Diyarbakır'dan Siirt'e katır kervanıyla gittim. Daha önceki deneyimlerimle az çok pişmiş, yetişmiş bir subay sayıyordum kendimi...

Ülke sorunlarıyla da içiçe yüzyüze yaşıyordum.

Ama, jandarmada üç yıl çalışmasaydım, sanırım eksik kalırdım. Jandarmanın dünyasında halkla daha çok ilişki var. Toplumsal olaylarla alışveriş daha çok...

İlçe nedir, köy nedir, il nedir, jandarmada öğreniliyor. Ordu toplumdan daha soyut yaşıyor, kışlasında savaş sanatını öğrenmeye çalışıyor.

Siirt'e giderken kendime güvenim de artık daha çoktu.

Kış bastırmıştı.

Diyarbakır'dan Siirt'e yazın kamyonla gidilebiliyor. Kışın yollar kar altında don yapıyor, güneş çıkınca yol çamurlaşıyor, araba saplanıyor.

Nasıl gideceğim?

Kervanla...

Bir katır kervanına katıldım. Subay olduğum için bana eğerli bir at verdiler.

Bir yargıçla, bir de doktor var kervenda, Siirt'e gidiyorlar, eşleri de yanlarında...

Yolda doktor şakalaşıyor:

– Yahu bu kervandaki hayvanların hangisi at, hangisi katır?

Ben gösteriyorum:

– İşte şu katır, işte şu at...

Yolda bir konak yerine vardık. Ben önden gidiyorum, subay olduğumu görünce bana bir oda verdiler, süpürdüler odayı, bir toz kalktı, bir türlü inmedi.

Arkadan kervan ulaştı.

Onların hepsi bir arada yatacaklar. Doktorla yargıcın işlerine

gelmedi bu durum. Benim odayı bastılar. Odayı çarşafla üçe, bölüp yattık, uyuduk.

Sabah yine yola çıktık. Bismil'e doğru bir sudan geçmek gerekiyor. Nasıl geçilecek sudan? Hayvanları kendi haline bırakacaksın, onlar yavaş yavaş, güdüleriyle suyu geçiyorlar. Kervandaki yerli kılavuzlar soyundular. Katırların iki yanında kadınları koruyarak sudan geçiyorlar. Kervanbaşı öğütlüyor. Suya bakmayın başınız döner... Karşıya bakacaksınız. Ovaya bakacaksınız. Bazan yolcuların ayakları ıslanıyor, su dizlere çıkıyor. O zaman kadınlar bağırıyor, kılavuzlara sarılıyorlar. Sonra kendilerine geliyorlar.

Bağıra çağıra karşı yakaya geçtik.

Ve Diyarbakır'dan Siirt'e beş günde ulaştık.

Seyyar Jandarma Taburunu buldum.

Arkadaşlar hoşgeldin, dediler.

Ben takım komutanıyım ama o yıl yüzbaşı olacağım. Bizim birlikte bir Cemal daha var. Saçları dökülmüş, göbeklenmiş, yaşlı gösteriyor, yarbay rütbesi taksam kimse yadırgamaz; buna karşın ben ondan iki yıl kıdemliyim.

Erler ikimizi ayırtetmek için bana "Güççük Cemal" diyorlar, ona "Goca Cemal" diyorlar.

Goca Cemal dedi ki:

– Jandarmalığı kimse benimsemiş değil, hafife alıyoruz, çoğunlukla prafa oynuyoruz. Kimsenin eğitime meğitime çıktığı yok. Bir ay kadar böylece geçti...

Tabur Komutanı işitmiş, bana dedi ki:

– Bu yıl yüzbaşı olacağını neden söylemiyorsun?

Seni tabur emir subayı yaptım.

Zaten eski tabur emir subayı jandarmadaki süresini doldurmuş, Siirt'teki alaya alınmış.

Arada bir onbaşılık sınavı geliyor. Her bölükten beşer kişi onbaşı olacak. Oysa bizim arkadaşlar prafa oynuyorlar. Oyunun tatlı yerinde bölüğün yazıcısı geliyor, durumu bildiriyor.

– Hımmm, hangi erler iyi?

Rasgele adların yanına işaret konuyor. Eğitim eksik olduğu için sınavlar da göstermelik oluyor; yazıcıların seçtiği adamlara geçer notu veriliyor.

Onbaşı olanlar bir dilekçe verip "Temditli" olunca şimdiki uzatmalı çavuşlar gibi sabit Jandarmaya geçiyorlar. Sonra bir emir geliyor:

– Filanca onbaşı, falanca ilin şu ilçesinin komutanlığına veriliyor.

Benim canım sıkılmaya başladı bu işlere...

O sırada 30 Ağustos geldi.

Ben yüzbaşı oldum.

1 Ağustos 1926'da Harbiye'den subay olarak çıkmıştım. Asteğmenliğim 1 şubat 1927'ye dek sürdü, 30 Ağustos 1930'da üsteğmen, 1934 yılının 30 Ağustosu'nda da yüzbaşı oldum.

Tam o sırada Jandarma Genel Komutanlığından bir emir geldi:

– Tabur emir subayları subay eksikliği nedeniyle iaşe subaylığı görevini de üstelencektir.

O görevi de üstlendim.

Siirt'te su bir sorun.

Daha doğrusu susuzluk bir sorun.

Biz uzak pınarlardan parayla su getirtiyorduk.

Ama halk?

Kuyulardan tuzlu su çıkıyor, ya da iyi su çıkmıyor. Su kıtlığı öylesine ki Siirt'in sabunu bile kokuyor.

Halk mertliğe vurgun yoksul kırgın...

Ne yapsın halk?

Ben Siirt'te hastalandım. Tropikal malarya... Sıtmanın kuyruklusu...

Diyarbakır Askeri Hastanesinde bir süre yatırdılar.

Hastaneden taburcu olunca Diyarbakır'da arkadaşlar;

– Bara gidelim... dediler.

Bar dedikleri kahve, çay, nargile içilen bir yer. Alkollü içki

verilmiyor. Ama bir sahne var, kızlar şarkı söylüyorlar, herkes daha önce başka yerlerde içip bara öyle geliyor.

Bardaki kızları tanıyoruz. Özel ilişkilerimiz yok; ancak tanışıyoruz. İçlerinde bir Ferhunde var. Yolda rastladığımız zaman konuşuyoruz. Ferhunde plâkçı dükkânından plâklar alır, akşamları söyleyeceği türküleri plaklardan dinleyerek ezberler, yineler, söyler. Beni arasıra çağırır:

– Gel Allahaşkına... der.

Oturur sohbet ederiz.

Benim sevdiğim bir şarkı var:

" Ne zaman görsem onu ayaklarım dolaşır...

Gülerek selam verir, çabucak uzaklaşır..."

Ferhunde ben bara gittiğim zaman hep bu şarkıyı söyler.

Bir de Necla var, taşbebek gibi bir kız...

Ama sesi yok.

Bu şarkıcı kızların hepsi yaşam derdinde, kavgasında... Herbiri de kendine göre dışardan bir destek bir dayanak arıyor. Sonradan öğreniyorum, Necla'yı Kolordu Komutanı Kenan Paşa koruyormuş.

Biz üç arkadaş Orduevi'nde birer tek attık. Sonra bara gittik. Sahnede taşbebek Necla var, bir şeyler söylüyor. Ama ben gelir gelmez, Ferhunde hemen sahneye atladı. Necla'nın yerini aldı başladı benim şarkıyı söylemeye...

" Ne zaman görsem onu ayaklarım dolaşır...

Gülerek selam verir çabucak uzaklaşır..."

Ben bara sivil gelmiştim. Ama bize herkes olağanüstü bir ilgi göstermişti. Şöyle buyrun, bu yandan gelin, diye ön sıralarda yer gösterip ağırlamışlardı. Seyircilerdeki bu davranışı anlamamıştım. Masaları, sandalyeleri çekerek bize neden ayrıcalık yapıyorlar.

Kendi kendime soruyordum:

– Bunlar acaba benim yarın Siirt'e gideceğimi bilerek mi böyle davranıyorlar?

Oysa işin gerçeğini sonradan öğrendim. Necla'yı Kolordu Komutanı tuttuğu için sesi olmasa da, şarkı söylemesini bilmese de sahnede uzun uzun okuyor. Halk tutmuyor bu kızı, mecbur dinliyor. Biz geldiğimizde Ferhunde, Neclayı aşarak sahneye çıktığı için bir durum değişikliği olmuş, seyirci bu değişikliği bizden biliyor.

Şarkı bitince biz de alkışladık. Ancak alkıştan sonra önümüzdeki masadan 25 yaşlarında bir delikanlı döndü:

– Bu şarkıyı alkışlayanlar enayidir, dedi yüksek sesle...

Salonda çıt yok.

Baktım benim yanımdaki iki arkadaş da duymazlıktan geliyor. Ben ayağa kalkıp adamın omuzuna dokundum:

– Bey kardeşim ben de bu şarkıyı alkışlamış bulunuyorum, bu enayilerin arasında ben de var mıyım?

Adam:

– Zaten sana söylüyorum, demez mi?

Herkes bize bakıyor.

Kalabalık susmuş, izliyor.

Ben adamın çenesine bir yumruk yerleştirdim, boylu boyunca yere uzandı...

Ama doğrulup üstüme geldi. Güçlü kuvvetli biriydi. Sarılırsak beni altına alabilir diye düşündüm. Bir yumruk daha yerleştirdim, savruluverdi. O ara çevreme de bakıyorum. Gerçekte kızmış öfkelenmiş değilim. Durumu kurtarmak için kavga ediyorum. Çünkü sonradan söylenti büyür, yargıya dönüşür, aşağılarlardı, Madanoğlunun gıkı çıkmadı denir. Birisi araya girse, işi bitireceğim.

Derken bir levazım üsteğmeni araya girdi.

– Aman ağabey yapma...

Üsteğmen beni çok sinirlenmiş sanıyor, neredeyse adamı öldüreceğim diye telaşlanıyor.

– Ulan, dedim beni çabuk çıkar burdan...

Amacım: olay büyümesin.

Beni dışarıya çıkardılar. Pardesümü bekliyorum. İnzibat subayı geldi, olayı anlattım:

– iyi etmişsin pezevenge, dedi...

Ancak aradan kaç dakika geçti bilmiyorum, inzibat subayı değişiverdi:

– Durum önemli, buyur karakola...

İnzibat karakoluna geldik, oturduk.

Doktor muayene etti. Orduevinde bir tek içmiştik. Aradan üç saat geçmiş. Sarhoşluk durumu yok.

Derken kavga ettiğim adamı getirdiler. Bağırıp çağırıyor, sarhoş gibi: Belediye reisi'nin oğluymuş, yedeksubaymış.

– Ben biliyorum, bu Yüzbaşı Cemal, hastanede yatıyor. Siirt'e gidecekmiş...

Ben de:

– Tanık olun, dedim, demek ki bu adam benim subay olduğumu biliyormuş...

Belediye Reisi etkili bir kişi olmalı...

Bunun içindi ki Reisin oğlu "bu şarkıyı alkışlayan enayidir" dediğinde kimse sesini çıkarmadı. Nitekim Belediye Reisi, olayı duyunca işe el koymuş, Kolordu Komutanı Kenan Paşa'ya telefon etmiş, Komutan benim için emir vermiş:

– Tıkın içeri...

Dayak yiyen adamın kaşının biri yok, inmiş kaşı aşağıya... 15 - 20 günlük doktor raporu almış. Ama ben iki yumruk atmıştım çenesine...

Kaşına ne oldu?

Meğer ben dışarı çıktıktan sonra bu yedek subay sahnenin önünde ileri geri söylenmeye başlamış:

– Kaltak, senin yüzünden oldu... deyince Ferhunde, adamın başana sandalyeyi geçirivermiş; ama şimdi bu iş de benim üzerime kalıyor; herifin başını gözünü paralamış, 20 günlük rapor alacak duruma getirmiş bulunuyorum.

Beni cezaevine gönderdiler.

Baktım Cizre'deki Hudut Taburunun Komutanı Yüzbaşı Celal de orada...

– Geçmiş olsun Yüzbaşım.

Daha önce duymuştum, Celal Yüzbaşı, Macit adında bir başka yüzbaşıya hangi nedenle bilinmez öfkelenip ateş etmiş, adamcağızı atın üstündeyken alnından vurup öldürmüş ve tutuklanmış; yargılanması sürüyor.

– Gel bakalım Cemal, dedi Yüzbaşı, sen Cizre'den kaçmıştın, bak buluştuk...

Bakara oynanıyor.

Celal Yüzbaşı:

– Buyur, sen de oyna!

– Ben oynamam...

Oynamam olur mu? İsrarla oturttular, cebimdeki paraları aldılar.

Bir kenara çekildim.

Onlar oyunu sürdürüyorlar.

Bir saat, iki saat, geçti, ben ne yapacağım? Nerede yatacağım? Bilemiyorum, Celal Yüzbaşı ara sıra bakıyor:

– Uykun gelmedi mi? diye soruyor.

Bekliyorum.

Sonunda Celal Yüzbaşı yine sordu:

– Senin suçun ne?

Anlattım:

– Çok kalmazsın sen burada... Yorgun musun? Sana yatacak yer şimdi bulurum.

Bulunduğumuz yer cezaevi yapısının köşesinde, üst katta. Tam altımızda nizamiye kapısı var. O sırada bir gürültü patırtı koptu. Aşağıda bir kadın sesi... Sonra nöbetçinin sesi... Pencereden uzandık ne oluyor? diye...

Baktım Ferhunde gelmiş.

Bir adam tutmuş. Adamın sırtında küfe. Küfenin içinde içkiler, mezeler... Yanında bir kemancı.

Bana geliyorlar.

Saat da gecenin 12'si.

Celal Yüzbaşıya:

– Bunlar bana geliyor, dedim.

Celal Yüzbaşı bağırdı:

– Nöbetçi bırak, gelsinler...

Ziyaretçilerim içiri girdiler.

Sofra kuruldu.

Rakılar, mezeler...

Başladı millet içmeye...

Kemancı çalmaya...

Bizimki şarkı söylemeye...

Ferhunde mert yaratılışlı bir kadındı, ben onun yüzünden kavga edip hapse düşmüştüm, o da beni unutmamıştı. "Karşılığını vereyim, gönlünü alayım" diyordu.

Artık hapishanede herkes bana bir başka türlü bakmaya başladı; şaka değil...

Durum değişti.

Askeri Yargıç cezaevine geliyor, benim ifademi alıyor. Ben bu askeri yargıcı tanıyorum. Hastahanede köpek memesinden ameliyat olmuştu da, inim inim inliyordu. Bir gün yatağın üstünde kaldı. Ben bakmış, uğraşmıştım, kolonya ile uğup acısını dindirmeye çabalamıştım, aramız iyiydi.

Ama bunları ansımsamıyordu yargıç:

– Sen sivil olsun, asker olsun, bir insanı nasıl yumruklarsın?

– Beni aşağıladı, enayi dedi.

– Olsun, polise başvuracaktın, bu adam beni aşağıladı diye şikâyet edecektin...

İş günden güne sarpa sarıyordu. Bir gün Ferhunde'den mektup geldi. Mektubu bir er getirdi ve dedi ki:

– Bunu Ferhunde hanım yolladı.

Ferhunde diyordu ki:

– Bu işi ifadeyle, mifadeyle çözümleyemezsin; Kenan Paşa'ya bir mektup yaz; durumunu anlat; bu mektubu getiren ere de 5 lira ver; bu er Kenan Paşa'nın kemancısıdır.

Arkadaşlardan bana para geliyor. Tabii öbür arkadaşları ele vermiyorum. Yakalanan benim. Onlar zaten kavgaya girmemişlerdi; ama cezaevindeki arkadaşlarını düşünüyorlar para yolluyorlar.

Oturup bir güzel mektup yazdım; Dedim ki, Kenan Paşa'ya, beni tanırsınız, dayım Urfa mebusu Behçet Bey Celal Bayar'ın Diyarbakır'a gelişinde tanıştırmıştı. O sıra Jandarma Üsteğmeniyidim. Ben bu kişiyim. Şimdiki görevimde hastalandım. Tropika malaryadan hastahanede yattım. Tam iyileştim, görevime gidecektim ki başıma bu iş geldi.

Olayı olduğu gibi anlattıktan ve gerçeği apaçık ortaya koyduktan sonra bağışlanmamı diledim.

Ere de 5 lirayı verdim; gitti.

Aradan 3 - 4 gün geçti. Askeri Yargıç yine ifademi almaya geldi, ama görüş açısı değişmemiş.

Birkaç gün daha geçti.

Kemancı er geldi.

– Ne var?

– Komutanın keyifli bir saatini buldum, mektubu verdim.

– Ne oldu?

– Okudu, okudu, şöyle bir gülümsedi. Bu iyiye işaret...

5 lira daha verdim ere.

Aradan iki gün geçti.

Bir emir geldi:

14 gün disiplin hapsiyle paçayı kurtarmıştım. Bu iş Ferhunde yüzünden başıma gelmişti, ama yine Ferhunde beni kurtardı. Bu kadınlar dostluklarında güçlü oluyorlar, yaşamın kurallarını da böyle anlıyorlar.

Siirt'e döndüm.

10'uncu Seyyar Jandarma Taburundaki görevim sürüyor. Da-

ha önce söylediğim gibi Tabur Komutanı benim kıdemli olduğumu ve o yıl yüzbaşılığa atanacağımı gördüğünden emir subayı yapmıştı. Ardından emir subaylarının iaşe subaylığı görevini de üstlenmelerine ilişkin emir gelince benim yapacağım işler çoğaldı. Kiler, iaşe subayının sorumluluğu altında. askerin karavanası için kilerden erzak çıkıyor. Her gün bir tabela düzenleniyor: Şu kadar yağ şu kadar un, şu kadar mercimek, fasulye... Benim işim başımdan aşkın olduğu için nöbetçi subayları kilere bensiz gidip o günkü erzakı çıkarıyorlar.

Tabur Komutanımız Muzaffer Bicioğlu.

Çok titiz bir adam. Beni çağırtıp dedi ki:

– Biliyorsun Cemal, ben her aybaşı kilere gidip erzakı tartarım. erzakın eksiğini sorumluya ödetirim, fazlasını tabura irat yazarım. Bu yöntemle senden önceki iaşe subayları az ya da çok eksikle aybaşını buldukları için aylıklarından ödediler. Ama senin durumun başka... Çünkü sen kilere hiç gitmiyorsun. Nöbetçi subayları bu işi görüyorlar. Buna karşın aybaşında kileri denetlediğim zaman bütün kalemler gramı gramına doğru çıkıyor. Ne eksik var ne de fazla... Bu işin sırrı nedir? Nasıl beceriyorsun?

Ben de yöntemini anlattım.

– Komutanım dedim, ben her ayın 20'inci günü kilere tek başıma giderim. O günü nöbetçi subayları gelmezler. ikindiye değin orada kalırım. Biliyorsunuz kapının arkasında bir kara tahta vardır. Ben zeytinyağını tartarım. Diyelim o gün zeytiyağı 360 kilo, ama 300 kilo bulunması gerek hesaba göre... Kara tahtanın tam ortasından aşağıya doğru tebeşirle bir çizgi çekerim. Sağ yana artı, sol yana eksi işareti koyarım. Bu durumda sağ yana, yani artı bölümüne "zeytinyağı 60" yazarım. Bu demektir ki 60 kilo fazla zeytinyağımız vardır. Demek ki önümüzdeki on günde altmış kilo fazladan zeytinyağı harcayabileceğiz. Sonra sabunu tartarım. Diyelim ki sabunda sekiz kilo eksik var. Karatahtanın eksi bölümüne "sabun – 8" diye yazarım. Nöbetçi subayı kilerden sabun çıkarırken bu eksikliği giderecek biçimde azar azar yedirecektir. Sözgelişi nöbetçi subayı benim temsil-

cim olan Ramazan onbaşıyla kilere gitti. Karatahtaya baktı ki 130 kilo fazla bulgur var. Bulguru tabelada yazılı oluduğu gibi 30 kilo çıkarmaz. 40 kilo çıkarır. Sonra da kara tahtada "artı 130" diye yazan bulguru "artı 120" diye düzeltir. Böylece son 10 gün içinde tüm erzakın denetimi ve dengelenmesi gerçekleştirilir. Aybaşında kilerde her şey tamam bulunur.

Tabur Komutanı şöyle bir baktı:

– Sen arkadaşların arasında güzel bir çalışma anlaşması yapmış iyi bir düzen kurmuşsun. Hepiniz dürüstlükle davranıyorsunuz. Ben boşuna kuruntuya düşmüşüm.

Meğer şöyle bir olay yaşanmış. Tabur Komutanı bir gün bakmış ki aşçıbaşı fasulye piyazı yaparken yarım teneke zeytinyağını kazana boca ediyor. Çok gelmiş bu harcama...

– Bu ne iştir? Bu ne bol zeytinyağı?

– Yüzbaşı Cemal bol bol veriyor; yesinler diye.

Tabur Komutanı bu olay üzerine beni sorguya çekmiş; ama yaptığım açıklama, komutanı etkiledi; masanın gözünü çekti, çekmeceden bir tomar anahtar çıkardı, taburun kilit altında bulunan her şeyini bana teslim etti:

– Al bunları, dedi ben Orduevi'ne gidiyorum, şöyle keyifli keyifli bir nargile içeceğim.

O kapıyı kapadı gitti.

Ben pencereden gidişini izledim. Komutan uzaklaşınca ilk işim sicil sandığını açmak oldu. Kendi dosyamı buldum, açtım, Diyarbakır'daki 14 günlük hapis olayının belgelerini (20 - 30 yaprak vardı) aldım. Kağıtları cebima koydum, dosyayı klasöre, klasörü yerine koydum, olayı yok edip, sandığı kapattım.

Çünkü o küçük hapis cezası kurmaylığa engeldi.

Çevreyi gezip görüyorum ki yoksulluk diz boyu.

O yörelerin tüm öyküleri yoksulluk üzerinedir. Niğde'de arkadaşım Emin Beyin sık sık yinelediği bir sözü vardı: Ayının kırk iki türlü şarkısı varmış, hepsi elmayla armudun üzerineymiş. Bunun gibi köylü de yoksulluğa ilişkin öyküler üretmiştir.

Mardin'in tepesine oturmuş iki kişi. Tepeden baktığınızda

aşağıda dümdüz bir çöl uzanır.

Çölün ilerisi bulutlanır görünmez.

İki Mardinli yoksul, iki saat hiç konuşmadan, ses çıkarmadan çöle bakmışlar, bakmışlar...

Birisi bu suskunluğu yırtmak istemiş:

– Ulan Hamo, acep şimdi padişah ne yapar ki?

Hamo bu sorudan pek hoşlanmış:

– Padişahı mı sorursen?

– Evet. Padişahı sorurem.

– Effendimmm padişah oturupdi. Solinde bir kazgan içi pekmez doli, sağında bir kazgan, içi hoşaf doli. Elindeki bir kefçik (kepçe) ister, hoşaftan içer, ister pekmezden içer...

Siirt'in "Billuris' diye bir kaplıcası var. Kocaman bir ev kadar büyük ve geniş. Üstü kapalı bir kubbe. Ama doğal bir kubbe, bir mağara. Bir oyuktan, giriliyor, içinde su kaynıyor. Kükürtlü bir sıcak su. Ciltte ne ekzama bırakır, ne yara... İyileştirici nitelikleri var.

Billuris'e giderken yol Botan suyunun kenarına iner. Billuris de Botan suyuna karışır. Siirt'ten Billuris'e gelirken yarım saat ötede bir kayalık bulunur. Yerliler Mendik kayası diyorlar.

Yoksul bir köylü oturmuş Mendik kayasının karşısına... Demiş ki:

Mendik kayası köfte olsa, Botan'ın ırmağı da çorba olsa... Bir köfteden ye, bir ekşili çorba iç... Ye Allah ye, keyfine bak...

Tahte mindik bibi kitlik, ave botan bibi turşik diye bir tekerlemeleri de vardır.

Açlık gerçeğinden kaynaklanmış bu öyküler güldürücü, ama düşündürücüdür; o yöre insanının kara yazgısını yansıtır.

Halk darı ekmeği yer. Konukları olursa soğanla darı ekmeğini sofraya koyup derler ki: Buhî kurban buhî.

– Nân-ı gilgil (darı ekmeği) Hazret-i Pivaz (soğan) ye kurban olayım ye).

Bu öyküler beni çok düşündürmüştü. Çevrenin durumunu

yakından izliyor, halkla ilişkiler kuruyordum. Türkiye'nin gerçeklerine ayaklarımı basıyordum. Ne var ki bu gerçekleri değerlendirip yorumlamak, bir senteze ulaşmak başka ve çok zor bir iştir.

İsmet Paşa, yanında Jandarma Genel Komutanı Kâzım Orbay, Umumî Müfettiş Abidin Özmen, ve Ordu Müfettişi Ali Sait Paşayla bölgeyi denetlemeye geldiler. Siirt'e de uğradılar. Yakın illerin yetkilileri, Valileri de birlikteydiler. İsmet Paşa Başbakan. Karşılamaya çıkıldı. Tören düzenlendi. Bütün birlikler hazır duruyor. Gelen büyükler elimizi sıkıyorlar. Bütün jandarma subayları bölge güvenliği için çevreye dağıldıklarından ben tek jandarma subayı olarak en sondayım.

Adımı söyleyip kendimi tanıtıyorum.

Törenden sonra Oduevine geldi İnönü...

Subaylarla konuşuyor.

Subaylar ev kiralarının yüksekliğinden, yakacak fiyatlarından, geçim sıkıntısından yakınıyorlar; İsmet Paşa dinler görünüyor; ama elinde kalem, önündeki kâğıtların üstüne bir şeyler karalıyor.

Bu toplantı Orduevinin büyük salonunda düzenlenmişti. Paşa, dinledi, dinledi; sonra kalktı.

Onlar çıkınca ben fırladım. İsmet Paşa'nın masasına koştum, kâğıtlara İsmet Paşa ne yazdı diye merak ediyorum.

Paşa'nın eli resme oldukça yatkınmış: subayların yakınmalarını dinlerken İnönü kâğıtların üstüne sürekli petrol kuyusu resimleri çizmiş. Demek ki o sırada aklı petrol konusuna takılıymış.

Gece oldu. İsmet Paşa ile çevresinden ayrı olarak Jandarma Genel Komutanı Kâzım Orbay bir toplantı düzenledi. Vali Sakıp Beygo'yu yanına aldı. Gündüzden Şırnak Kaymakamını da çağırtmıştı. Toplantının konusu ne? O sırada Şırnak bölgesinde bir soygun olmuştu. Olay bir raporla abartılmış; geziye çıkan Başbakan ve yanındakilere bir baskın yapılması kuşkusu istihbarat niteliğine dönüştürülmüş.

Kâzım Orbay, bu işle ilgileniyor.

Olay nedir?

Söylendiğine göre Şırnak yakınında 70 - 80 kişilik silahlı bir grup bazı adamları soymuşlar.

Orbay soruyor:

– Peki, Başbakana bir suikast yapılacağını nereden çıkardınız?

Bölge ve il yöneticileri terliyorlar.

Kâzım Paşa konuya ve duruma egemen:

– Beyler, siz önünüze gelen güvenlik dosyalarını okumuyorsunuz. Eğer birkaç yıl önceki dosyaları iyice inceleseydiniz, bu soygun olayının içyüzünü anlayabilirdiniz. Nedir durum? iki kişi soyulmuş. Kaç kişi soymuş bu iki kişiyi? 70-80 kişilik bir kalabalık grup mu? Soruma yanıt verin.

Jandarma Komutanı:

– Efendim, soygunu yapan üç dört kişiymiş.

Kâzım Paşa:

– Peki, 70-80 kişi nereden çıkıyor?

– Tepelerde duruyor, bekliyorlarmış.

Orbay üstüne gidiyor Komutanın:

– Soygun nerede yapılmış?

– Bir vadide...

– Nasıl bir vadidir?

– Ağaçlıklı derin bir vadi...

Kâzım Paşa.

– Peki, ağaçlıklı bir vadinin tepelerindeki 70-80 kişiyi nasıl görmüşler?

Ses yok.

Kâzım Orbay açıklıyor.

– Soyulanlardan birisi eskiden buralarda karakol komutanlığı yapmış, kabadayı kişiliği olan bir adam. Çevreden bir kızla evlenerek bölgeye yerleşmiş. Bu adam "biz iki kişiydik, üç kişi

bizi soydu der mi? Doğaldır ki olayı büyütecek, "70-80 kişi olduklarından bir şey yapamadık" diyecek... Bunları niçin düşünmüyorsunuz? Dosyaları okursanız anlarsınız ki bu işi Hamo yapmıştır. Hamo her yıl bu mevsimde haraç almaya gelir.

Yetkililer terliyorlar.

Hamo yoksul bir adam. Bir tepede yıkık bir değirmen görmüş. Karası, kızı, çocukları ve yakınlarının yardımıyla değirmeni onarmış, işler duruma getirmiş.

O yörede bir değirmene de gereksinme varmış. Çevrenin buğdayını Hamo değirmende öğütüyor, una çeveriyor, para kazanıyor, durumunu kurtarıyor.

Ama Hamo'nun para kazanması kıskançlıklar yaratmış; Hamo'yu çekemeyenler varmış.

Bunlar kaymakama duyurmuşlar:

– Bu değirmen emvali metrukedendir. (Türkiye'den kaçıp gidenlerin bıraktıkları mallardandır) Hazinenindir. Hamo, devletin malına el koydu.

Ne yapmak gerekiyor? Bu gibi durumlarda Hamo ile konuşup işi bir anlaşmaya bağlamak gerekir. Devlet, değirmeni Hamo'ya kiralar, ya bir başka yol bulunur. Ne var ki Hamo'nun durumunu anlayışla karşılamıyorlar, değirmeden çoluk çocuk çıkarıp atıyorlar.

Hamo deliye dönüyor:

– Beni aç bırakan kaymakamı öldüreceğim, diyor.

Bir gün kaymakamın ailesiyle birlikte bir kamyonla Şırnak'a geleceğini duyuyor, 4 - 5 yakınıyla, arabanın yolunu kesiyor:

– Durun!...

Kamyon duruyor:

– İçinizde kaymakam kim?

Adamın biri:

– Benim...

– İn aşağıya...

Hamo, bu arada soruyor:

– Sen benim değirmenimi niçin elimden aldın?

Kaymakam:

– Ne değirmeni? Böyle bir şeyi ilk kez işitiyorum, seni ilk kez görüyorum.

– Sen Şırnak kaykamakamı değil misin?

– Evet, Şırnak Kaymakamıyım, ama yeni atandım, Şırnak'a ilk kez geliyorum.

Meğer eski kaymakam, Hamo beni öldürecek diye korkmuş, bir hava değişimi raporu uydurarak ilçeden uzaklaşmış.

Hamo bu durum karşısında yeni kaymakama:

– Benim seninle işim yok, hadi git... demiş.

Kamyon yeniden yola koyulmuş. Ama yol kesmek bir suç. Hamo'nun üstüne jandarma göndermişler. Hamo oranın deyimiyle "Cenuba" kaçmış, yani Suriye'ye geçmiş. Her hasat mevsimi, ürün zamanı geliyor, kendisini fitneleyenleri tehdit ediyor, haraç alıyor, yine güneye kaçıyor; yaşamını böyle sürdürüyor.

Jandarma Genel Komutanı Kâzım Orbay, yörenin yetkililerine demek istiyor ki:

– Ben Ankara'dan bunları biliyorum izliyorum, siz burada neden ilgi göstermiyorsunuz?

İsmet Paşa'nın denetimleri sırasında sık sık toplantı yapılıyor. O dönemin ünlü "Umumî Müfettişi" Abidin Özmen de bu toplantılarda bulunuyor. Jandarma subayları için valilerin bir önerileri varmış, diyorlar ki:

– Jandarma subaylarına biz sicil verelim. Eğer biz sicil verirsek çalışmaları iyileşecektir. Çünkü illerde otorite ancak bu yöntemle kurulabilir.

İsmet Paşa, Kâzım Orbay'a bakıyor: Duyarlı bir konu bu. Nasıl Karşılanacak?

Kâzım Paşa:

– Bu bir meslektir, askerliktir, özel bir durum ama idarî bakımdan valilerin yetkileri biraz daha artırılabilir

İsmet Paşa'nın keyifli bir zamanı, gülerek diyor ki:

– Siz bu sorunların aslı nedir bilir misiniz? Jandarma ile mülkiyelilerin geçimsizliği nereden doğuyor. Şimdi bir Anadolu kasabası düşünün. Jandarma Yüzbaşısı evden çıkıyor. Çizmelerini parıl parıl parlatmış, yakasında kırmızı - lacivert baklava dilimi gibi işaretler. Jandarma çavuşu kapıda bekliyordur. Sırmalı şapkasını giyen yüzbaşı, mahmuzlarını şakırdatarak çarşıdan geçiyor. Bütün dükkânlarda sıra sıra esnaf ayağa kalkmış, selamlıyor. Biraz sonra kaymakam görünüyor. Herkes gibi giyinmiş, paltosunun yakasını kaldırmış, arkasında odacısı, koltuğunun altında birkaç dosya... Tın, tın yürüyor. O da sivil, halk da sivil... Çoğu kişi kulak asmaz, bu işin fiyakası yok...

Gülüşürlerken Abidin Özmen lafa girdi.

Özmen, Anadolu şivesiyle konuşuyor.

– Paşa Hazretleri bendeniz fi tarihinde Bursa Valiliğinde bulunmuştum...

İsmet Paşa:

– Malum...

– Bizim orada bir eşkiya türemişti.

Paşa:

– Olur...

Özmen:

– Bu herifleri derdest edin, derim, candarma kumandanı işim var cetvel çiziktiririm der: bir türlü candarmayı kıpırdatamadık. Mülhakını çağırırım, kuvve yapıpbatırırım der.

"Umum Müfettiş" jandarmadaki kırtasiye yoğunluğuna dikkati çekmek istiyordu. Bu kez Kâzım Orbay'a döndü:

– Paşa hazretleri, dedi, siz bu vilayete kaç top, kaç tüfek, kaç candarma, kaç nevresim, palaska gönderdiğinizi bilmiyonuz da mı her ay soruyorsunuz?

Kâzım Orbay:

– Müfettiş Bey bu şikâyetinde haklıdır. Yalnız bize iki yıl daha izin verin. Bakın şimdi ordudan ödünç subay alıyoruz. İki yıl sonra subayları Jandarma Okullarından sağlayacağız. Jandarma ayrıntılı işlere boğulmadan güvenliğe yönelecek.

Gerçekten jandarmada en büyük reformu yapan Kâzım Orbay'dır. Örgütü derleyip, toparlamış çağdaş bir düzeye getirmeye çalışmıştır.

Orbay, çok dikkatli bir adamdı. Başbakan giderken biz hepimiz yine sıra sıra dizilmiştik. Orbay benim önüme gelince elimi sıktı:

– Allahaısmarladık Yüzbaşı Madanoğlu, dedi.

Komutanın belleğinin gücüne çok şaşmıştım.

O zaman Siirt'te bir piyade alayı, bir topçu alayı, bir seyyar jandarma taburu vardı.

Jandarma Taburu üç piyade bir süvari bölüğünden, bir de makineli tüfek takımından oluşuyordu.

Askeri birliklerin bağlı olduğu Tümen Karargâhı da Siirt'teydi. Tümen Komutanı ünlü Osman Tufan'dı. Ulusal Bağımsızlık Savaşında adını duyuran Osman Tufan...

Tümen karargâhı Siirt'in yüksekçe bir yerindeydi. Orası serin olur, bahçesi var, gazinosu var; akşam üstü orada toplanılır; arkadaşlar arasında söyleşi başlar.

Yine böyle bir saatte postacı bir telgraf getirdi. Açtım, baktım, şifreli.

Jandarmanın çok basit bir şifresi vardı. Ezberlemiştik. Ben telgrafı okuyabilirdim. Ama nedense o sırada şifreyi değiştirmişlerdi. Ne ola ki? diye düşündüm. Önemli miydi? Her olasılığa karşı kalktım.

Aşağıya indim. Hava o arada kararmıştı. Kapıda elektrik fenerini yüzüme tuttum. Nöbetçi tanıdı. Selama durdu. İçeri girdim. Odamın yanında yazıcıların odası (jandarmada kalem odası deniyor) vardı. iki oda arasında kâğıt, belge, dosya vermek için bir küçük pencere bulunuyordu. Pencere mandalından kurtulmuş, açılmış. İçerde yedi - sekiz yazıcı fosur fosur sigara içiyorlar. Ocaktan, bacadan duman çıkıyormuş gibi benim odaya açılan küçük pencereden duman geliyor.

Oda karanlık.

Yazıcılar beni görmüyorlar.

Elimde elektrik feneri kasayı açtım. Şifreyi buldum, baktım ki gelen telgraf önemli değil.

Kasayı yine kapadım. İçeride gülüşmeler duyuluyor. Biri diyor ki:

– Yaman, eşşeoğlu eşşek yaman...

Kimmiş o eşşeoğlu eşşek diye kulak kabarttım... Baktım, isli bir gaz lambasının çevresine toplanmışlar yazıcılar, kaynatıyorlar. Bekledim.

Birisi:

– Yahu elin oğlunun sana ne kötülüğü var da sövüyorsun?

Söven er oturduğu yerden kalktı, elini ileriye doğru uzatarak:

– Kardaşım goca Cemal resmen Bölük Komutanı mı?

– Evet...

– Goccük Cemal iresmen onun Takım komutanı mı?

– Hıı...

– Eeee bu güççük Cemel Tabur Komutanının ardına yaslandı, emir subayı oldu: İmtihanda (sınavda) kendisine tam numereyi bastı, yüzbaşılığı gaptı geçti. Goca Cemal de göbek şişirsin ki yüzbaşı olacağım diye... Eyyy gidi dünya... Sen ne diyon ağa? Ne diyon?

Ben güldüm.

Koca Cemal'a anlattım, öfkelendi.

Yazıcının tepkisi bu; ama, ben Koca Cemal'den gerçekte daha kıdemliyim; o benden iki yıl küçük. Yazıcılar bizim de erlikten onbaşılığa geçerken olduğu gibi sınavla yükseldiğimizi sanarak böyle konuşuyorlardı.

BÖLÜM 7

Sason'da Baskınlar, Çatışmalar.

Sason, Siirt'in kuzaybatısında Türkiye'nin en sarp bölgelerinden birisi, belki de birincisidir. Dersim, Sason'a göre Batı sayılır. Dersim'den Şark hizmetiyle bizim birliklere gelen subaylar şaşırırlardı.

Biz Sason bölgesine yönelik bir görev aldık.

Başlangıçta bu görevin anlamını değerlendirecek durumda değildim. Olayların içinde yaşadıkça kavramaya başladım. Sasonda doğanın en sert koşullarında çok çetin bir yaşam sürdürdüm.

Mareşal demişti ki:

– Ben subayları jandarmaya kâtip olsunlar diye vermedim. Seyyarlara tayin edin ki biraz kurşun sesi duysunlar.

Kurşun sesleriyle uyuyup uyanmak ölümle sık - sık karşılaşmak Sason'da doğal bir şeydi.

Sason, kuş uçmaz kervan geçmez dedikleri yabanıl ve sarp bir bölgedir. Burada halk askere gitmez, vergi vermez, kendine göre bir düzen içinde ve ilkel koşullarda yaşar. Türkiye Büyük millet Meclisi'nden çıkarılan bir yasaya göre, hükümet bu yöreyi yasak bölge yapmış. Ankara'dan bir kurul gelmiş, Sason çevresindeki sarp tepelerin üzerine birer flama dikmiş, bu sınırlar içinde oturmak yasak denmiş.

Halk, yönetimin gösterdiği, önerdiği başka bölgelere yerleştirilecek. Ancak bu yasa çıkmış, yaptırım kullanılmamış, o bölgedeki aşiretlerin üstüne gidilmemiş.

Böylece yasak bölgede, ya da o yörenin deyimiyle "mıntaka-i memnu"da yaşayanlar hayatlarını bildikleri gibi sürdürü-

yorlarmış. bir olay patlak vermiş.

Sason ilçe merkezine çok doğrucu bir kaymakam gelmiş. İlçedeki ileri gelenlerin uygunsuz tutum ve davranışlarına ilişkin dosyalar tutmaya başlamış. İlçedeki yetkililer de kaymakama karşı birleşmişler. Kaymakam bu cephe karşısında yenilgiye uğramış. Adamcağızı görevden almışlar. Onun yerine hemen bir kaymakam atanamamış. Ancak o yöreden bir bucak müdürü vekil olarak gelmiş. Yeni kaymakam vekili hırslı bir kişi olsa gerek. Kaymakamlığa asil olarak yerleşmek istiyor. Ordudan uzaklaştırılmış eski bir subay olduğu söylenen bu adam hemen işe girişmiş, ilçe merkezindeki ileri gelenleri avucuna almış; Jandarma Yüzbaşısı, Tayyare Cemiyeti Reisi, Müftü, Posta Müdürü, kim varsa bütünleşmişler! İlçede karakolları kapatmışlar; karakollardan getirdikleri erlerle ilçe merkezinde bir bölük kurmuşlar. Bu bölüğün başına geçerek bölgede vergi toplayacaklar.

Yeni kaymakam vekili de diyecek ki:

– Şimdiye dek ilçede vergi toplanamamıştı, ilk kez ben topladım.

Bu plan yukarıya yaranmak ve göze girmek için başarılı görünüyor.

Kaymakam vekili, emrindeki birlikle planı uygulamak için Sason dağlarında yürüdükçe haber de yayılıyor. İlk yöneliş: Harbak Vadisine...

Harbak Vadisinde, Harbak köyünün bir ağası var.

Adı Tatarı Batıki.

Bizimkiler Tatar Badik derlerdi.

Harbak Vadisinin içindeki bütün köyler, bütün halk bu adamın ağzının içine bakıyor. Tatari Badik'e askerin geldiğini söyledikleri zaman:

-Durun bakalım hele yaklaşsınlar, diyor.

Jandarma Tatari Badik'in köyüne varınca tepelerden tepelere seslenip anlaşıyorlar. Buluşma sağlanıyor. Kaymakam vekili isteklerini bildiriyor:

- Vergi almaya geldik.

Tatari Batik akıllı adam; düşünüyor ve diyor ki:

- Ben istesem elimdeki kuvvetle bu bölüğü durdurabilir, en azından ürkütebilirim; ama karşımdaki devlettir; sonra arkadan bir tümen gelir, büyük zarara uğrarız, iyisi mi, bunlara biraz para verelim, gitsinler.

Tatari Batik diyor ki:

- Asker ilerlemesin, olduğu yerde konaklasın; sizler konuğumuz olun; köyümüze buyrun; biz de bu arada istediğiniz parayı toplayalım.

Anlaşma gerçekleşiyor.

Köye yukarıdan bakan bir tepeye asker yerleşiyor; aşağı inmiyor; kaymakam, jandarma komutanı, müftü ve ötekiler köyde çeşitli evlerde konuk olarak ağırlanıyorlar.

Jandarma Yüzbaşısını da Tatari Batik kendi evinde ağırlıyor.

Yorgun konuklar ellerini yüzlerini yıkayıp dinlenmek için çekiliyorlar.

Tatari Batiki adamlarını yöredeki köylere koşturarak para toplamaya çalışıyor.

Ancak ters bir iş oluyor:

Tatari Batik'in evinde erkek yok; gelin harıl harıl yemek hazırlıyor. Tam o sırada Yüzbaşı geline yaklaşmak isteyince olay çıkıyor. Kadın direniyor, başlıyor bağırmaya...

Ve kötü rastlantılar birbiri ardına gelişiyor. Oraların evlerinde pencereler çok küçük birer delik. Gelin bağırınca elinde mecidiye dolu çıkınla yakın bir köyden dönen bir erkek duyuyor. Bir kez patırtı gürültü çıkmaya görsün. Herkes birbirine seslenmeye başlar. Erkekler toplanıp eve doğrulunca Jandarma Yüzbaşısı evin damına çıkıp durumu görüyor. Oradan bir gübre yığının üstüne atlayıp askerin bulunduğu tepeye doğru koşmaya başlıyor. Peşinden koşanları korkutmak için de birkaç el ateş ediyor. Bu durumda Yüzbaşının üstüne gidemiyorlar. Bölük de Yüzbaşıyı görünce koruma ateşi açıyor.

Yüzbaşı kurtuluyor.

Ama köylünün gözünü kan bürüyor, ne kaymakam vekili, ne müftü, ne Tayyare Cemiyeti Reisi kurtulabiliyor; hepsini öldürüyorlar.

Jandarma Yüzbaşısı olayı rapor ediyor; ne var ki gerçeği olduğu gibi yazmıyor.

Sason'da harekat emri bu gerekçeyle veriliyor.

Yürüyoruz.

Bölgeye girdikçe dağlar yükseliyor, sarplaşıyor. Hazo denilen bucak merkezine yaklaştıkça, görünüm daha da ürküntü vermeye başladı. Yürüdüğümüz yerler zaten yüksek sarp; ama ilerde gökyüzünü kaplamış kapkara dağlar düşündürücüydü.

Bölgeye girip halktan temsil gücü olanlar çağrılarak ögütler verildi, bu bölgede oturmanın yasalara ters düştüğü anlatıldı.

Yasak bölgeydi oraları...

Ama birlikler yürüdükçe köylüler de dağlara çekildi. Yasak bölge Hazo denilen bucağın öte yanından başlıyor, Norşin deresinin öte yakasından...

Norşin köyü de yasak bölgede. Asker ilerledikçe koşullar zorlaştı. Bunca askerin yiyeceği, içeceği, gereksinmesi nasıl sağlanacak? Üç beş hafta sonra havalar bozulunca büsbütün çıkmaza girildi.

Asker geri çekildi.

Bizim seyyar Jandarma Taburu bırakıldı geride.

Kış bastırınca biz de çekildik.

Sason'daki ilk deneyimimiz bu oldu.

Vali böyle koca tümenle Sason dağlarında işlerin yürümeyeceğini, başarılı olamıyacağını kestirmiş. Durumu biliyor olmalı ki yönetsel yöntemlerle bu işi çözmek istiyor. Yasak bölgede oturan köylüler, yasal bölgeye gilip gidiyorlar, gereksinmelerini gidermek için...

Vali Sakıp Beygo, iyi bir yönetici.

Onlarla ilişki kuruyor.

Ancak vali böyle düşünürken, Tümen Komutanı Osman Tufan'a da şu söyleniyor:

– İl yönetiminde çoğu memur yerlidir. Asker ne yapmak isterse önceden yasak bölgeye haber gider. Askerin Sason'a yürüyüşünden de yasak bölgede oturanların daha öncesinden haberi olur...

Osman Tufan:

– Ben valiye bildirmaden gizli bir baskın harekatı düzenler, bu işi çözümlerim... diyor.

Bir gece emir aldık. Yürüyüşe geçtik.

Yürüyüşe geçmeden önce birliğimizde bir dizi değişiklik oldu. Binbaşı Emin Akın Tabur Komutanlığına geldi. Bu değişim sırasında taburda yeni düzenlemeleri yapmak bana düştü. Ben kendimi Üçüncü Bölüğün Komutanı, o arada yeni gelenlerden Üsteğmen Nazmi Karakoç'u iaşe subayı bir başka arkadaşı da emir subayı yaptım. (Karakoç sonradan Kara Kuvvetleri Komutanı oldu).

Bu düzenle Sason dağlarına doğru yola çıktık.

Ancak operasyonun nasıl yürütüleceğini bilmiyorduk. Bildiğimiz şuydu: tümen Komutanımız Osman Tufan emir vermişti. Bizim Taburla Sason'a gönderilen VII. Seyyar Jandarma Taburu ve Tümenin erleri tümden onbaşı olan çavuş eğitim bölüğü bir grup oluşturacaktı. Bu grubun başına Yarbay Mustafa Uludağ getirilmişti.

Biz olan bitenlere pek aldırmıyorduk, yeterince önem vermiyorduk.

Sason dağlarına doğru gece yürüyüp gündüz yatıyoruz.

Gece yürü, gündüz yat, gece yürü, gündüz yat... Sanırım üçüncü gündü. Hepimiz gündüz uykumuzu aldıktan sonra çadırlara girip kâğıt oynuyoruz.

Bir gün biz kâğıt oynarken karargâh çavuşu geldi:

Efendim, yeni bombalar gelmiş, bunlar Rus bombalarıymış. Tüfekçi nasıl kullanılacağını öğretecek... Tabur Komutanı "subaylar gidip tüfekçiden bombaların nasıl kullanılacağını öğren-

sinler" diye emir verdi.

Ben bizim bölüğün çavuşunu çağırdım. Gerçekte çavuş değil, er; ama çavuşluk görevini yapıyor.

– Oğlum, dedim, git sen öğren bombaları... Arkadaşlarda öyle yaptılar.

Üçüncü günü akşamı hava kararırken, Tabur Komutanı ben çağırıp görev verdi.

Yanında uzun boylu, zayıf, yaşlı çökük avurtlu bir Kürt var. Bu kürt işimde bana kılavuzluk edecekmiş.

Haritayı açıp gideceğim yeri gösterdi.

Norşin suyu, bir vadide akıyor.

Vadi bir yerde çatal yapıyor, ikiye ayrılıyor.

Haritadaki eğrilerden anlıyorum, vadinin kuzey yamaçları çok sarp, dimdik. Güney yanı yayvanca. Arziv Dağı, vadinin çatallaştığı yerde kale duvarı gibi yükseliyor. Bir de Şalaş Dağı var ki kışın sarp doruklarından çığ düşermiş. Köylüler çığa - çıkardığı gürültüden ötürü– Allahın topu diyorlar.

Bu en sert bölgede Asi Köyü var.

Vadinin çatallaştığı yere ulaşınca bana verilen kapalı zarfı açacağım. Görevim zarfın içinde yazılı.

Kılavuz o noktaya dek bana yol gösterecek.

Bölüğümü aldım, sırtların üzerinden birerle kolda ve karanlıkta yürüyoruz.

Kimi zaman diz kapağımıza değin kara gömülüyoruz, kimi zaman karsız yerlerden geçiyoruz. Saatlerce yürüdükten sonra bir yere vardık.

Kılavuz dedi ki:

– Aha benim seni getireceğim yer.

Çevre karanlık, ama karların yansımasıyla durum az çok seçilebiliyor. Şu karşımızdaki dik karaltı Arziv Dağı onun solundaki şu koyuluk Asi Köyü.

Burası Norşin suyunun tam ikiye ayrıldığı yerdir. Bu durumda Şalaş Dağının sağ gerimizde kaldığı anlaşılıyor.

Kapalı zarfı açtım.

Tümenin Eğitim Bölüğünün başında Yüzbaşı Refik var. Bu Refik, Cizre Hudut Taburu'nda bana bölük teslim eden subay. Oradan tanıyorum.

Zarftan çıkan görevde yazıldığına göre Yüzbaşı Refik birliğiyle Hazo'dan (şimdiki Kozluk ilçesi) yola çıkarak bu vadinin kuzey yamaçlarından ateş ederek ve gürültü yaparak ilerleyecek. Bizim tabur da bu işi güney yamaçlarında yapacak. Silah sesinden ürkenler, askerden uzaklaşmak için bana doğru gelecekler. Ben vadinin ikiye ayrıldığı çukurlukta çatalı tıkayacağım. Sason ilçe merkezinden gelecek olan 7'inci Seyyar, beni yüksek tepelerden koruyacak. Böylece yasak bölgede direnenler ortada kalıp sıkışacaklar. Hepsini toplayıp yasal bölgeye götüreceğiz, hükümetin gösterdiği yerlere yerleştireceğiz.

Ben çatalın birleştiği yerde tabandayım. Başımı kaldırdığımda ancak gökyüzünü görüyorum. Çevremde yüz metrelik bir düzlük var. Kulağıma bir su şırıltısı geliyor. Demek ki Norşin suyuna aşağı - yukarı elli metre uzaklıktayım.

Su sesinin geldiği yana baktım:

– O yana bir manga çıksın, dedim.

Sonra bu mangaın yüz metre soluna doğru bir manga daha yolladım.

Biz bölükte rüzgarsız, kuytu bir yerde bekleşiyoruz. Ortalık alacakaranlık

Herkes avucunun içinde sigara içebilir, dedim.

Biraz daha ortalık ağarsın da, durumu göreyim, gerekli düzeni alayım, diye düşünüyorum.

İleriye yerleştirdiğim iki mangayı gidip görmek istedim. Yürüdüm, sağdaki mangaya baktım. Aralıklarla güzel yatmışlar. Önlerinde Norşin akıyor. Akıntısı güçlü

Onbaşıya sordum:

– Solundaki mangayla bağlantı kurdun mu?

– Onlar kuracaktı yüzbaşım.

– Oldu mu oğlum? O yapmadığına göre sen yapacaktın. Ben

şimdi soldaki mangaya gidiyorum

Bir çukura düşmeyeyim diye dikkatle ilerliyorum. Onlara da çıkışacağım, neden bağlantı yapmadınız diye... İki manga arasında yüz metre var.

O sırada hava ağarmaya başladı.

Ve sol yandan üç el silah sesi:

– Tak, tak, tak...

Baktım ki sola yolladığım manga koşarak dağınık biçimde kaçıyor. Tabancamı çektim, onlara doğru koştum. İki el ateş edip:

– Durun, diye bağırdım, ne oluyorsunuz?

– Efendim ateş ettiler, geriye çekilmek için buraya geliyorduk...

– Kaş'lı Mustafa vuruldu, orada kaldı.

Biz göreve çıkarken yolda bildirmişlerdi, savaş kuralları geçerlidir diye... O zaman "Harp hükümleri caridir" diyorlardı. Bu durumda gık diyen vurabilirim.

Erleri mevzie soktuktan sonra boyumdan yüksek ve geniş bir kayanın arkasına girdim, kendimi güvenceye aldım. Bunlar olurken ortalık bayağı ışımıştı.

Şöyle bir kafamı kaldırıp bakayım deyince cıvvv bir kurşun yaladı. Çektim başımı.

Benim 30 metre ilerimde bir çukur var. O çukurda Veli Onbaşının mangasında vurulan Kaş'lı Mustafa yatıyor.

– Yüzbaşım beni koyup gitme... diye bağırıyor.

– Seni bırakmam oğlum, yalnız sen dayan...

Er biliyor ki biz bıraktığımızda kürtler gelip tüfeğini ve cephanesini alacaklar.

Yaralının üzerinde bir tüfek ve 100 fişek var.

Ben bu durumu biliyorum, görüyorum; yaralının yanına kimseyi yaklaştırmıyacağım. Bağırdım:

– Kimseyi yınınıza yaklaştırmıyacaksınız. Geriye bir adım atmıyacaksınız.

Şunun şurasında biraz daha dayanırsak 7'nci seyyar yetişecek.

Bizim erler emirleri yerine getiriyorlar; ama 7'nci seyyarın komutanına sövmeye başladılar; duyuyorum.

Nerede kaldı 7'nci Seyyar?

Sonradan öğrendiğime göre Mustafayı vuranlar Norşin'den geliyorlarmış. Yüzbaşı Refik'in komutasındaki Bölük Hazo'dan çıkıp plan gereğince gürültü yaparak Norşin köyüne indiğinde ordan kaçanlar Norşin çayının dönemeç yerine kadar gelmişler. Norşin çayı orada kayaları oyup bir mağara yapmış; köpürerek ve dirsek çevirerek akmaya devam ediyor. Norşinliler oradan çıkarken bizim mangayla karşılaşınca ateş edip Kaş'lı Mustafa'ya yaralamışlar, ancak ilerliyememişler, yerlerinde kalmışlar ben mangayı karşılarına dikince işleri zorlaşmış.

O sırada üstümüze yoğun bir ateş yağmaya başladı. Bu etkili ateş 7'inci Seyyar'ın bizi koruması gereken tepelerden geliyordu. Kürtlerin büyük bir bölümü o tepelere yerleşerek bizi ateş yağmuru altına almışlardı.

Ben de bölükten 150 metre kadar uzakta kalmıştım.

Yüzbaşı Refik'in bölüğünde de ses yok; bizim taburdan da; beni koruyacak olan 7'nci seyyardan da...

Erlerimden uzak kaldım, onları çekeyim desem bir sürü yaralı ve ölü veririm; tepeden aşağıya durmadan ateş yağıyor.

Aklıma birden Manavgatlı Ramazan geldi. Ramazan yürekli bir onbaşı. Ben kayanın ardında durumu düşünürken bizim bölük erkanından erler yanıma sokuldular. Bir er yeterince yaklaşınca:

– Bak oğlum, al bu saati Ramazan onbaşıya götür. Ramazan ne yaparsa yapsın, mangasını bölüğün bulunduğu kayalıkların ardındaki tepeye çıkarsın. Ramazan o tepeyi tutacak ve bölüğü koruyacak. Ben bu saati ne zaman geri istersem, görevi o zaman biter.

Saati neden gönderdim? Biraz da şaşırmışım, aklıma öyle esmiş, söylemişim.

Birinci eri gönderdim.

İkinci haberci sokuldu:

– Komutan var mı bir emrin?

Bölükte emir - komutayı bölük erkânı denen erlerle sağlıyoruz. Bunlar emirleri takımlara, ya da gerekli yerlere ulaştırıyorlar. Telsiz yok, telefonumuz da yok. iletişim için o güne göre düzen kurulmuş. Bir borazanımız var; bir de pırıldak var, uzaktan uzağa işaretleşmek için... Pırıldakçı Muhsin, mors alfabesini ezberlemiş bir er. Uzaktan uzağa pırıldakla haberleşeme olanağımız bulunuyor. Bizim asker ona "Fırıldak Muhsin" diyor.

Bölük tam siper, yaralı filan yok; ateş sürüyor. Yalnız orman içinden bir ses geliyor. Kürtlerin ateşinden bu ses duyulmuyor. ama ateş biraz yavaşladığında birisi "Madanoğlu'na haberci, Madanoğlu'na haberci" diye bağırıyor; anlıyorum.

Dur bakalım dinleyelim.

Ramazan'ın mangası tepeyi tutunuş, bölüğü koruyabilir, makineli tüfekler mevzie girdi mi? Haberci:

– Kaydırmaya çalıştık, olmuyor, dedi.

Bunun üzerine Veli Onbaşıya döndüm:

– Veli onbaşı, diye bağırdım ben Kaşlı Mustafayı kurtarmadıkça buradan çekilmem. Şimdi bölüğü toparlamaya gidiyorum.

Yaralı er bizi işitiyor.

Bütün bu anlattıklarım sanki çok uzun bir zaman süresi içinde geçiyor gibi geliyor.

Cebimde bir ayna var.

O sırada bıyık bıraktığımdan meraklıyım. Hepimiz cebimizde teneke kapaklı yuvarlak birer ayna taşıyoruz; arada sırada çıkarıp bıyıklarımıza bakıp buruyoruz.

Aynayı cebimden çıkarıp suratıma bir baktım. Neden yaptım bunu? Sanırım kendi halimi görmek istedim. Benzim atmış, bembeyaz mı, sapsarı mı? Hiç beğenmedim yüzümü. Yanımda asker olmadığından hiçbiri görmüyor yüzümü...

iyi ki, görmüyor.

Her biriyle uzaktan konuşuyoruz. En yakını 30 metre beriye sokulabiliyor.

Yüzümü oğuşturdum, oğuşturdum, rengimi yerine getirdim. Bir yandan da kendi kendime söyleniyorum:

– Kendine gel!...

Sonra bağırdım.

– Veli onbaşı şimdi ben sıçrıyorum, siz beni koruyun.

Ben kendimi yere attım, yuvarlanarak, sıçrayarak, atlayarak çalıların arasına girdim, oradan da bir atılım daha yaparak elli altmış metre kadar ateş yağmuru altında ilerledim. Kendimi güvenceye alınca bağırdım:

– Madanoğlu'nu kim arıyor? Ben madanoğlu'yum...

– Tabur Komutanlığından rapor getirdim efendim.

– Okuryazar mısın?

– Okuryazarım.

Eri çağırırsam vurulması olasılığı büyük.

– Oku oradan, dedim.

Er okuyor, ben dinliyorum.

Ama ateş seslerinden anlamak olanaksız. Oku, bir daha oku, bir daha oku... Er duyuramıyor ve anlatamıyor. 15 - 20 dakika sonunda üç-dört satırlık yazının ne demek istediğini anladım. Tabur Komutanı diyor ki, Sason'dan gelecek olan 7'nci Seyyar karın çokluğundan Hov boğazını aşamamış geri dönmüş. Zor durumda kalışının nedeni budur. Emir gereğince biz de bütün kuvvetlerimizi elimizden çıkardığımızdan sana ancak mekkârecilerden (mekkâreci - katır bakıcısı) sekiz erle üsteğmen Vedat'ı destek olarak yollayabiliyoruz.

Tabur komutanının özetle demek istediği bu...

Bağırdım:

– Nerede o Vedat teğmen?

Daha önce belirttiğim gibi Norşin suyu bir köşede dönemeç yapıyor ve o köşedeki kayayı oyup bir koca mağara oluşturuyor. Biz köşenin karşısında vadiyi ikiye ayıran çatalın başında-

yız. Kürtler kayanın oyuk yerinden ateş edip bizim eri vurdular öyle bir rastlantı ki Vedat da yanındaki sekiz erle tam kaya oyuğunun üstündeki yüksek yere gelmiş.

Ben haberci ere dedim ki:

– Sen bulunduğum yerden ateş et sürekli... Ben sıçrayıp sana doğru geleceğim. Beni koru...

Yine ateş altında kendimi çalıların kayaların arasından atarak ilerlemeye çabalıyorum. Bir kez tepeye ulaşsam iş değişebilir. Ama kurşun sesleri patır patır; mermiler sağımdan solumdan geçiyor. Bir çukurda dinlenmek istedim. Yine aynayı çıkarıp yüzüme baktım:

– Yüzüm niye san?

Korkuyor muyum yoksa?

İstemiyorum askerin bu yüzümle beni görmesini... Yine ellerimle yüzümü oğuşturdum, oğuşturdum; biraz düzeldim; kendime geldim. Sonra oradan buradan kendimi atarak, yerden yere savurarak, sürünerek, sıçrayarak bir atak daha yaptım; habercinin yanına ulaştım. Yazıyı alıp bir kez daha okudum. Doğru anlamışım. Arkama döndüm, bölük erkanı benim ardımdan gelmeye çabalıyor.

Ramazan onbaşı kayalık tepede bölüğü koruma görevinde... ne var ki makineli tüfekleri tepeye çıkaramamışlar. Çünkü gün ışımış; aşağıdan yukarıya sıyrılıp mevziye girmek isteyen makineli tüfeklere Kürtler ateş yağdırıyorlar. Oysa eğitim sırasında gösterirler; makinalı tüfeklerin çekme ipi vardır. Çekme ipi olsa iş kolay, bir er mevzie girecek, ipi atacak kancasını makineliye taktın mı rahatça çekeceksin. Elimizde çekme ipi yok.

Biz Norşin suyunun bir yanında, Kürtler karşı yanında. ama onlar bizden yüksekte olduğundan biz ateş altında kalıyoruz.

Ben erlere:

– Hele durun, makineli tüfek işini de çözümleriz, deyip yürüdüm. Üsteğemen Vedat nerede? Gerçi bizim bulunduğumuz yere de ateş yetişiyor: ama, etkisiz. Ağaçlar var. Üsteğmen Vedat, iki elle kuşatılabilecek kadar geniş bir ağaca sırtını daya-

mış; şapkasının siperini arkaya çevirmiş, iki elini dizlerine vuruyor. İnançlı bir adam; morali bozulmuş, dövünüyor:

– Yüzbaşım, Divanı Harplere düştük; yüzbaşım, Divanı Harplere düştük, yüzbaşım...

Kestim:

– Neden?

– Osman Tufan Paşa bizi kurşuna dizdirecek...

Vedat, görevi yerine getirememiş olmamızdan üzüntülü. Onunla uğraşacak zaman yok. Sus pus dediysem de dinlemedi. Oturdum. Hemen Tabur Komutanına bir rapor yazdım. Daha doğrusu Tabur Komutanının raporuna bir yanıt verdim. Durumu anlattım. Sıkışmış olsak bile kurtulacağımızı belirttim. Sonra raporu Vedat'a verdim:

– Al bunu Tabur Komutanına çabuk götür, çok önemlidir...

Amacım Vedat'ı uzaklaştırmak.

Çünkü moral bozuyor.

Raporun içini de Vedat'ı özellikle gönderdiğimi yazdım ki, Komutan anlasın diye...

Vedat bunun üzerine çıktı gitti.

Erlerden birine emir verdim:

– Oğlum bomba getirin.

Ben önde kalan ve Kürtlerin ateşi altında bulunan erleri de bölüğün yanına çekmek istiyorum. Çukurdan güvenceli bölgeye çıkmak gerekiyor.

Dokuz bomba getirebildiler.

Düşünmeye başladım. Bizim Kaş'lı Mustafa'yı vuranlar, daha altta Norşin'in oyduğu kaya altında bulunuyorlar. Biz birisine göre üstte, ötekine göre alttayız. Ne yapayım? derken aklıma geldi. Ben bu bombaları kullanmasını bilmiyorum. Bunlar yeni gelen Rus bombaları. Oysa biz İngiliz el bombalarını biliyoruz. İngiliz bombasının bir maşası vardır, bir de maşayı tutan kıvrık bir teli. Maşayı telden kurtardın mı, maşa kalkar, kalktı mı bomba ateşlenir, birkaç saniye sonra patlar. Çok kullanışlıdır.

Peki, bu Rus bombası nasıl atılacak?

Anımsadım ki bu bombalar geldiği zaman biz arkadaşlarla çadırda iskambil oynuyorduk. Tüfekçi bize komutanın emri üzerine bombaların nasıl kullanılacağını öğretecekti. Oysa ben kendi yerime Hasan onbaşıyı göndermiştim.

Hasan nerede?

Dalgacılığımın faturasını ödüyordum. Birinci bombayı bir deneyeyim dedim; kafama göre mandalını çevirip ileriye doğru savurdum.

Bamba patlamadı.

ikinci bombada anahtarı buldum. Çevirip attım. Bekliyoruz patlamasını... Zaman geçiyor. Bomba suyun içine düştü, patlamadı; derken birden patladı. Vadiden öyle büyük bir gürültü yansıdı ki kulaklar sağır olur. Üzerimize yağmur gibi su yağdı.

Ben ağaçlıklı bir yerde bulunduğum için güvencedeyim. Çevremde Üsteğmen Vedat'ın getirdiği mekkâreci erler var. Ağaçlar onlarda koruyor.

– Bakın oğlum, bu altımızdakileri yakalamak gerekiyor. Kaş'lı Mustafayı bunlar vurdular. Eğer bunları yakalayamazsak arkadaşımızı kurtaramayız. Mustafa bu aşağıdakilerin ateşi altında. Ben şimdi üçer dakika arayla aşağıya birer bomba atacağım. Her bombadan sonra teslim ol çağrısı da yapacağım. Teslim olurlarsa sorun yok. olmazlarsa elimdeki bombalar bittiği zaman ve ben işaret verdim mi, buradan aşağı kendinizi atacaksınız. Tüfek elde atlayıp bunları yakalayacaksınız. Böyle kıçınızın üstüne oturup kendinizi saldınız mı, huuup diye inersiniz. Kim var aşağı atlamaya gönüllü?

Erlerde ses yok. Hiç biri:

– Ben varım... demedi.

O zaman yanlış bir iş yaptığımı anladım. Oysa "sen, sen, sen" diye erleri ayırsam gık demeden atlayacaklardı.

Çünkü emir almış olacaklardı. Bu benim deneyimsizliğimden doğan bir yanlış yaklaşımdı. Ama iş işten geçmişti. Gönüllü istemiştim, gönüllü çıkmamıştı. Zor durumda kaldım:

– Ne duruyorsunuz be... dedim sizinle birlikte ben de atlayacağım.

Birisi

– Öyleyse biz de varız, demesin mi?

İş, emir olmaktan çıkmış, pazarlığa dönüşmüştü. Ama geri de dönemiyorum. Askerliğin dışına çıkmış bulunduk. Yanlışımı anlamakta geç kalmıştım.

Başladım bombaları atmaya...

Sular fışkırıyor, ortalık birbirine giriyor, suyun oyduğu mağaradan çığlıklar yükseliyor, vurulmuyorlar ama korkularından bağırıyorlar.

O sırada karşımda oturan erlerden birisi gözünü benim gözümün içine dikmiş bakıyor sürekli...

Bana bakan erin adı Ali. Arkadaşları Gâvur ali diyorlar. Gözünü dikmiş bakıyor, ben de "Neden bakıyorsun?" diye sormuyorum. Ancak yaptığım işi ağırlaştırdığımı farkettim. Gerçi yanımda saat yoktu. Şaşkınlıkla saatimi de Ramazan onbaşıya göndermiştim. Bununla birlikte bombalar azaldıkça süreleri ister istemez uzattığımı görüyordum. Üç dakika, belki de altı dakikaya çıkmıştı.

Tam elimdeki bombayı atacakken Gâvur Ali:

– Yüzbaşım dur, dedi, bombayı atma!

– Neden?

– Sen bizimle birlikte aşağıya atlarsan ne olur? Aşağıdakilerde silah var. Bunlar, subaysın diye önce seni göbeğinden vururlar. O vakit bu bölüğün kurtuluşu yoktur. Sen ölür gidersen bu bölük buradan çıkamaz.

– Eeee? dedim.

– Sen atlama, biz atlayalim.

Ben dedim ki:

– Size bunu söyledim ama, gönüllü çıkmayınca çaresiz kaldım, beni korkuyor sanıyorsunuz diye işi üstlendim. Oysa aşağıdakileri yakalamak zor değil.

Peki, Gâvur Ali neden böyle araya girmişti?

Olayın öyküsü var.

Ben Diyarbakır'da hastanede yatarken bizim birlik çevred silah toplamaya çıkmış. O sırada Şırnak'ta Ayşe diye bir kad varmış. Şırnaklı Ayşe diye tanınıyor bu hayat kadını. Gâvur Ali, ne etmişse etmiş, bu kadını Siirt'te getirmiş. Sözleşmişler mi? Önceden para mı vermiş? Başka bir yöntem mi kullanmış? Bilmiyorum. Bildiğim Şırnaklı ayşe'yi Gâvur Ali, Siirt'te bir eve kapatmış, geceleri onun yanına gidiyor.

Bu durum duyulmuş.

Gece baskın düzenlenecek, Gâvur Ali ile Şırnaklı Ayşe yakalanacak...

Ben böyle şeyleri sevmem. Hem bu tür olaylarda zayıfımdır, ya da biraz daha insanca düşünmeyi yeğlerim. Bir yandan emirler alıyorum. Tabur Komutanı, filanca adresteki evin basılması yolunda ayrıntılı emir veriyor; öte yandan benim canım sıkılıyor; sonunda güvendiğim iaşe onbaşısını çağırdım; usulca;

– Bana bak, dedim, o Gâvur Ali böyle bir halt etmiş, sen kulağına üfle, bu gece baskın var, karıyı kaçırsın! Kimseye bu işi duyurmayın, çaktırmayın.

O gece baskında kadın bulunamadı. Ali'nin de koğuşunda yattığı saptandı.

Demek ki çocuk bu iyiliğin etkisinde gözümün içine bakıyor ve beni kurtarmaya çalışıyordu.

Kimbilir, belki kurtardı da...

Ben elimde sondan ikinci bomba beklerken, birisi yaklaştı. Baktım, bana destek olarak gönderilen sekiz mekkâreci arasında bulunan sarışın uzun boylu yakışıklı Süleyman onbaşı...

Süleyman kaputu sırtında, sanki kışladaymış gibi, arkadan dolaşıp geldi, benim sol gerimden hazırol geçti:

– Yüzbaşım, aşağıdaki Kürtlerden birin gördüm, gözleri ışılayordu (ışıldıyordu).

– Yaaat, diye bağırdım, ulan eşek herif, nedir bu selamlar sabahlar, ateş altında hazırola olur mu? Sen bana bir şey söyleye-

ceksen seslenirsin, ya sürünerekten gelir, söylersin... Ben sana ne diyorsam onu yap!

Onbaşı benim azarlamamla mahçup oldu. Döndü gitti.

Ben elime bombayı aldım atacağım.

O saniye yirmi beş adım solumdan tak diye bir kurşun sesi. O yana baktım, tramplenden atlar gibi bir er. Norşin suyuna başaşağı...

Anladım. Süleyman onbaşı yine merak edip gitmiş, kafasını çıkarıp bakayım derken alnından kurşunu yemiş.

Bunun üzerine çevremde bir tek er kalmadı. Gâvur Ali'de içlerinde olmak üzere gerisin geriye bir marş marş kopardılar ki kimse tutamaz.

Elimde iki bombayla kalmıştım.

Tabancamı, çekip kaçanların peşinden koşmaya başladım. elli altmış metre içerde, ağaçların arasında hepsini durdurabildim:

– Ulan korkak herifler, nereye gidiyorsunuz?

Yanıt ne oldu?

Sanki bir yerden emir almışlar gibi erler halka oldular, dövünmeye başladılar:

– Süleyman onbaşı da gitti. Süleyman onbaşı da gitti...

– Bağırmayın söz dinlemiyen tabii gider. Ben Süleyman'ı uyarmadım mı sürenerek git, yerinde dur diye... Benim emrimi dinlemediği için kurşunu yedi.

Erlerden biri:

– Efendim, üzerine atladılar, hemen kenara çektiler tüfeğini cephanesini almak için... Ben gördüm.

– Bir kurşun da sen yiyeydin.

O sırada bir hışırtı duydum.

Çalıların arasından benim topaç gibi seyisim çıktı.

– Ne var?

Seyis:

– Yüzbaşım karşıdan tabur gelecekti, gelmedi. Nah bu dağın

başı silahlı Kürtle dolu. Her yan ateş. Biz nereye gideceğiz. Biz Arziv'in ta dibindeyiz.

Ben güçlü kuvvetli seyisimi kabadayı bir şey sanıyordum. Bu konuşmasıyla moralimi bozdu.

Tam o saniyede iki silah sesi:

– Grav grav...

– Grav grav...

Seyis:

– Bakın diye bağırdı: İçimize girdiler.

Ne oldum bilmiyorum. Yorgunluktan mı, bitkinlikten mi' heyecandan mı, korkudan mı, neden bilemem; içimde bir sızı başladı. Yanımdaki ağaca dayandım. Askere renk vermiyorum. Bacaklarım titriyor; acıyla karışık bir tatlı sızı belimden aşağıya iniyor.

Biraz sonra kendimi toparladım, kesin bir emir verdim:

– Arkamdan gelin.

Silah sesine doğru yürüdük. Yerde iki Kürt yatıyor.

Sonradan anladım ki Süleyman Onbaşı boş bulunup vurulmasaymış, biz son bombadan sonra aşağıya atlayıp mağaradakileri yakalıyacakmışız. Çünkü o kalabalığın içinde dört-beşi silahlıymış. İçlerinden ikisi bizimkilere görünmeden sızıp kurtulmak istemiş. Bizimkilerde onları görünce vurmuşlar.

Benim bölük erkânında Serikli Koca Hüseyin var. Kapı gibi bir asker, o almış sırtına Kaşlı Mustafayı kayadan kayaya tepeden tepeye çekip götürmüş.

– İlerdeki iki manga yerinde duruyor mu?

– Birinci manga çekildi, Veli onbaşının mangası emir bekliyor.

Emri verdim: Ramazan onbaşının koruması altında Veli onbaşının mangası da çekilecek, sonra Ramazan onbaşı da çekilecek, bütün bölük burada toplanacak.

Toplandık, artık ormanın içindeyiz

kürtler elli altmış tüfek hep birden ateş ediyorlar gırr diye bir

ses çıkıyor. Üç dört dakika geçiyor yine hep birden akeşe başlıyorlar:

– Kimse ateş etmesin...

Kürtler de sustu. Sanınm asker çekildi diye düşündüklerinden sustular. Biz de kendimizi daha güvenceye almak için 200 - 300 metre kadar içeri çekildik. Aşağıdan sevinç çığlıkları işittik. Aşağıdaki ve yukarıdaki Kürtler buluşup birleştiler.

Sayım yaptık.

Süleyman Onbaşı yok, dediler. Kaş'lı Mustafa yaralı, Serik'li Koca Hüseyin onu götürdü.

Gerisi tamam. Er olarak bölük iyi. Ama benim gözüme birden çarptı.

– Ağırlıklar nerede?

Cephane katırları yok ortada...

Bizi buraya getiren kılavuz da ortada görünmüyor. Neredeyiz? Hangi yöne gideceğiz, ne yapacağız?

Borazan başladı:

– Dokuz on kez tiii çektik. Bizim tiii çektiğimiz yönün biraz daha sol yanında bir pırıldak yanıp sönmeye başladı. Fırıldak Muhsin, pırıldağın başında, karşıya bakıyor, not aldığı yok. Ben uzun boylu emir verecekler sanıyorum:

– Yaz diyorum.

– Ne yazayım Yüzbaşım, diye yanıtladı Fırıldak Mühsin, "Geri" dediler, kapattılar.

İçimden yemin ettim. İlk fırsatta şu "Mors"alfabesini ezberleyeceğim. Ezberlemiştik Harbiye'de; ama unutuyor insan...

Geri gidiyoruz, ama ayaklanın gitmiyor. Çünkü ağırlıklar yok. Aklıma binbir şey dolanıyor. Üsteğmen Vedat, "Osman Tufan bizi kurşuna dizdirecek, demişti. Muğla'daki Alay Komutanı" Bu Cemal 20 katın idare edemiyor, 150 askeri nasıl yönetecek demişti, 8 katır, 16 sandık cephane, 16 kere 1400 kurşun, yani karşımızdakilerin eline geçerse bir Kolordu desteği vermiş bulunacağız.

Karanlık da bastı...

Gelin daha yukarılara çıkalım dedim.

Erin birisi:

– Yüzbaşım, "Sen ağırlıklar burda bir yerde kalsın" diye emir verıniştin. İşte şu ağacın yanında mıydık neydik?

Ağaç değişik, budaklı bir ağaç... Er tanımış.

– Sağı solu tarayalım, dedim. Katırlar nereden geçmişler anlamaya çalışalım.

Derken bir yandan sesler gelmeye başladı. Erler sekiz katırı bir mağara bulup içine sokmuşlar. Katırlar ayakta, yükleri de sırtlarında...

Bizim kaygısızlar ateş yakmışlar, başına geçmişler, ısınıyorlar. Mağara duman içinde...

Katırların de gözleri dumandan yaş içinde, ağlayıp duruyorlar.

Hepsini çıkardık, öfkelenmişim:

– Ben sizinle sonra konuşurum, dedim.

Yön sapması yaptıktan sonra yürüyoruz. İkide bir tiii çekiyoruz. Dağa doğru yükseliyoruz. Ha bakalım de bakalım. Derken karşı tii sesleri derinden derine duyulmaya başladı. Biz de o seslerin üstüne gitmeye başladık.

Yürüyüş kolay değil.

Bir gün önce hava kararırken yola çıkmıştık. Bir gün dövüştük. Akşam hava kararırken yine yola çıktık. Gece sabaha değin yürüyoruz...

Bir yere geldik, iki yüksek sırt ortasında ışıklar göründü. Bizimkileri bulmuştuk.

Yaklaştık. Nasıl karşılanacağımızı merak ediyorum. Bizim geldiğimizi artık anladılar.

Grup Komutanı Yarbay Uludağ bağırdı:

– Madanoğlu sen misin?

– Benim komutanım.

– Gel buraya...

Yaklaştım.

Grup Komutanı Yarbay bana bir sarıldı, kucakladı...

– Gazan mübarek olsun evladım, seni kutlarım.

Ben şaşırdım.

Sanıyordum ki azar işiteceğim.

Birden kahraman olmuştum.

Neden acaba?

İki seyyar jandarma var. Bir de tümenin eğitim bölüğünü vermişlerdi. Bu kuvvetin başına da Piyade Yarbay Mustafa Uludağ'ı koymuşlardı. Eylem planını biliyoruz. Ne var ki plan yarım kalmış bulunuyordu. Çünkü 7'nci Seyyar Jandarma Birliği, Sason'dan gelecekti. O gelemeyince ben ateş altında kalmıştım. Kürtler bir yandan da Grup üzerine sarkmışlar, vermişler ateşi, vermişler ateşi...

Ben akşama değin karşımdaki kuvvetle uğraşırken, bombaları atarken karşılıklı ateş açarken, Kürtleri oyalamışım. Eğer paniğe kapılsaydım ya da çekilmeye kalksaydım, işler büsbütün karışacaktı. Çünkü benim bölüğüm planın uygulanamaması yüzünden zor duruma düşmüştü. Buna karşın Kürtlerin tüm dikkatini ve gücünü üzerimize çekerek, onları oyalamıştık. Grup Komutanı bu bakımdan bizi kahraman gibi karşıladı.

Ayrıca bunlar bütün gece düşünmüşler:

– Bu çocuğu nasıl kurtaracağız?

Oysa biz grubu kurtarmışız.

Baktım benim çadır kurulmuş, karyolam açılmış, hazır.

Benim iki dilim yatağım vardı. Biri yün, biri pamuk. Soğukta ince yün şilteyi üste koyardım, sıcakta ise pamuk şilteyi üste koyardım.

Baktım şiltelerden birisini alıp yere koymuşlar. Bizim yaralı Kaş'lı Mustafa'yı üstüne oturtmuşlar. Sıhhiye erleri yarasını sarmışlar. Sabaha hastaneye götürülmesi gerekir. İki oyluğundan da vurulmuş.

Bir sigara verdim. İçti.

– Canın çok yanıyor mu?

– Çok yanıyor.

Sabaha değin sigara verdim, çay verdim, konuştuk.

– Ölür müyüm yüzbaşım?

– Ölmezsin oğlum, bu gelir geçer.

– Bu dağdan hastaneye nasıl gideceğim?

O gece nasıl akıl edemedim, daha doğrusu edemedik? Ben bir sedye getirin, bu adamı uzatalım diyemedim. Sabaha kadar konuştuk, uykusuz kaldık.

Sabah sekiz - on er korumasında aşağıya hastaneye yolladık.*

7'nci seyyar'ın gelememesinin nedeni sonra anlaşıldı.

Tümenin emri geç gelmiş. Bir ön emir de almadıklarından çabucak toparlanamamışlar. Kar çok kalın. Onun için Hov boğazına tırmanış uzun sürmüş, Boğaza girdiklerinde birden kar fırtınası bastırmış, gözgözü görmez olmuş, yumulup kalmışlar. Fırtına dindiğinde çok geciktiklerini anlamışlar; ama, görev görevdir diye yine de yürüyüp Hov düzüne dalmışlar; bu kez de yollarını, daha doğrusu yönlerini şaşırıp uzun süre oraya buraya

(*) Aradan yıllar geçti. Ben Harp akademisi'ndeyim (1938-1941). Bir gün ders arasında hademe beni Zat İşleri'nden (Personel İşleri), çağırdıklarını söyledi. Kalktım gittim. Orada bir Albay kalın bir dosyayı bana uzatarak, "Şuna bir bakın" dedi. Konu şu: Bir gün Kaş Bucak Müdürü bir köyde dolaşırken duvarın dibinde oturan bir adam görmüş. Gelenektir. Müdür geçerken köylü ayağa kalkıp selamlar. Adam oturduğu yerden kalkmayınca Bucak Müdürü: "Yahu, hemşerim sen selam nedir bilmez misin?" diye sormuş. Adam "Beyim, benim bu iki ayağımla kalkacak durumum yok" diye yanıt vermiş. Meğer duvar dibinde oturan kişi, bizim Kaş'lı Mustafa. Müdür ilgilenmiş, Kaş'lı Mustafa öyküsünü dinlemiş. Sonra "Sana aylık bağladılar mı?" diye sormuş. Olumsuz yanıt alınca girişime geçmiş. Kaşlı Mustafa'nın ağzından bir dilekçe yazmış. Dilekçe, Askerlik Şubesi'nden sonra dönmüş dolaşmış, eski arşivlere, belgelere başvurulmuş. Harp Cerideleri'ne (Her çatışma savaş sonunda olayların nasıl geliştiğini gösteren raporların yazıldığı kütük defteri) bakılmış. Sonuç alınamamış. Bucak Müdürü inatçı adam: "Mustafa askere sağlam gidip sakat dönüyor. Bu saptanıyor; nerede, nasıl olduğu da saptanmalı" diye direniyor; dosya büyüdükçe büyüyor. O sırada Jandarma Genel Komutanı orgeneral Naci Tınaz; deneyimli komutan. Dosya önüne gelince demiş ki: "Siz bunu yüzbaşısına sorun. Yüzbaşısı olayı bilir." Kaş'lı Mustafa ya sormuşlar. Benim adımı vermiş. Harp akademisi'nde dosya bana gelince sorun çözüldü. Çünkü ben Harp Cerideleri'ni saklamıştım. Oturup belgelere dayanan bir rapor yazdım.

Bir akşam Akademi'den eve döndüğümde annem, "Yukarda bir konuğun var" dedi. Baktım giyimli kuşamlı bir köylü kadını; dizinin dibinde iki oğlan çocuğu oturuyor. Kadın; "Ben Kaş'lı Mustafa'nın karısıyım" dedi ve sözünü sürdürdü. "Bütün birikmiş aylıklarınızı aldık. Mustafa pek kızandı, git yüzbaşıyı bul dedi, sana bir teneke yağla, bir teneke peynir gönderdi, ellerinden öpüyor."

dolandıktan sonra katırlarının kılavuzluğuyla çok kötü bir durumda geri dönebilmişler. (Katır başını boş bırakırsanız, yem yiyip su içtiği yeri çok kolay buluyor.)

Bizim tümen kurmayının masa başında düzenlediği baskın planı doğrusu doğrusuna gerçekleşseydi, çoluk çocuk, genç kocamış, onca insanı üstelik hırtı pırtılarıyla, tavuklarıyla, keçileriyle, koyunlarıyla, nasıl götürecek, nereye yerleştirecektik bilemem.

Bizim Taburu Hazo'da, 7'inci Taburu Sason'da bıraktılar. Diyarbakır'daki Umum Müfettişlik böyle uygun görmüş olmalıydı. İki günde bir yasak bölgeye çıkışlar yapacak, direnenleri tedirgin edip dirençlerini kıracaktık.

Ne var ki bu işin kolay olmadığını sonradan anlıyacaktık. Bir kez kış bastırıyordu. Doğa koşulları çok çetindi. Sürekli gece yürüyüşleri yapmak zorundaydık. Yasak bölge Türkiye'nin en sarp doğasını oluşturuyordu. Bu bölgede yürümek bile güçtü. Gece birerle kolda gürültü çıkarmadan bir keçi yolundan, – hele ki öncü olarak– ilerlemek çok güç bir iştir. Yol karla örtülü olmasa da sık sık çatallanır. Bu çatalların çoğu ilerde birleşir, ama birleşmeyeni de olur. Sonra en önde yürüdüğünüzden ilk ateşi sizin bölüğünüz yiyecektir. Onun için öncülük sırayladır. Bölüğün kendi ilerisine sürdüğü uç takımı, uç mangası, çifte gözcüler için de bu koşullar geçerlidir.

Yine böyle bir gece yürüyüşünde yolumuz çok uzamıştı. Cevdet Gürkaynak öncü. Bizden oldukça kıdemli, uzun boylu, sırım gibi bir yüzbaşı. O yıllar yüzbaşılık süresi 10 yıldı.

Benim bölüğüm yürüyüş kolunun sonunda.

Kar çok değil, ama kuru bir ayaz var.

Sendeleye, tökezleye yürüyoruz.

Bir aralık için geçmiş olmalı, çenemin acısıyla kendime geldim. Vurulduğumu sanmıştım.

Sonra durumu anladım.

Bir duraklama olmuş, ben önümdeki erin sırtındaki tüfeğin mekanizma koluna çenemi çarpmışım. Ağrısı bayağı sürüyor-

du. Yararı olur diye başıma kar başlığımı geçirdim.

Biraz daha gittik, ortalık ağarmaya, Gürkaynak'ın bölüğü de ateşe başladı. Kendi bölüğümü yüksekçe bir yere yerleştirip Gürkaynak'ın yanına sıçradım. Gürkaynak bir kayanın arkasında soğuktan tir tir titriyordu, yürürken insan terliyor, durunca teri soğuyup dişleri birbirine çarpmaya başlıyor. Başlığımı çıkarıp onun başına geçirdim. Elimle çenemi ovuşturuyordum. Anladı, ve:

– Önüne Sıhhıye erini alırsan çeneni korumuş olursun, dedi.

Bu öğüt, ilerde benim işime çok yarayacaktı.

Birlikte durumu gözlüyorduk.

Beş altı yüz metre kadar ilerde Rabi denilen küçük bir köyden arada bir yaklaşmayın gibilerden birkaç el ateş ediyorlar. Darda kalmadıkça vurasıya atmazlar, "asker emir kuludur" derler. Yalnız çizmeli oluşumuzdan, tüfeksiz bulunuşumuzdan subay olduğumuzu anlarlarsa iş değişir.

Çenem hâlâ sızlıyordu.

Yüzbaşı başlığımı geri vermeye kalktı. Başlığı almadan fırlayıp Grup Komutanı Yarbay Mustafa Uludağ'ın yanına gittim. Onun da çenesi takırdıyordu. Soğuk iliklerimize işlemişti. Uygun bir biçimde görevi yerine getirmiş bulunduğumuzu, gökyüzünün karışmakta olduğunu anlatmaya çalışırken Grup Komutanı yerinden kalktı:

– Hadi, dedi, geriye doğru öncüsün yürü. Biz arkadan geliriz.

Geriye döndük;

Bir kış aşağı yukarı böyle geçti.

Karlar erimeye başlayınca baskınlarımız da kızıştı. Eylemlerimizde Kürtlerin sürekli bir yöntemi vardı. Bizi yan ateşine alıp ilerleyişimizi engellemeye çalışıyor, çoğu zaman da başarıyorlardı.

Bu durumda bana taburun yanını koruma görevi verildi. Bölüğümle Hazo'dan Melefan'a (bir bucak merkezi) gönderildim. Tabur Arziv doğrultusunda göreve çıktığında ben de Norşin su-

yunun berisindeki sırtlardan tabura koşut olarak ilerliyor, bizimkileri yan ateşinden koruyordum.

O sıralarda İtalyan-Habeş Savaşı sürüyordu. Habeş Ordusunda sağ kanat birliklerinin komutanı Ras (Prens) Kassa idi.

Bu yüzden arkadaşlar bana Ras Kassa diye takılmaya başladılar.

Melefan bizim bölüğün yerleşim yeri oldu; çıkışlarımızı buradan yapıyorduk.

Bir bucak merkezi olmasına karşın bir küçük köy idi Melefan; köyün bir meydanı bile yok. Bir yıkıntı yeri vardı. Düzeltip meydan yapalım dedim.

– Şu yıkıntıyı kaldıralım, burasını düzleyelim, bir meydan yapalım.

Askeri getirttim. Köylü dedi ki:

– Buranın sahibi var.

– Satmaz mı?

– Satar niye satmasın?

– Kaça satar?

– Toprağın çevresine mecidiyeleri dizeceksin, kaç mecidiye ederse o fiyata satılır.

– Hadi canım...

Demek ki böyle bir yöntem geliştirmişler.

Benim yanımda sürekli olarak para bulunuyordu. Bu meydanı gözüme kestirmiştim. Meydanın sahibini bulduk; kimsesiz bir ihtiyarmış; meydanı düzeltip kullanmamıza izin verdi.

Ben parayı şöyle sağlıyordum.

Çatışmalar boyunca çekilen ya da kaçan kürtler; koyun, keçi, eşek, tavuk gibi hayvanlar bırakırlardı. Yasak bölgede ele geçen canlı hayvan Tabura teslim edilmeliydi: ama ben öyle yapmazdım. Çünkü Sasondaki yasak bölge ile yasal bölge halkı içiçeydi; akrabalıkları vardı. kimileri hükûmet yanlısı olmuşlar, kimileri hükümete başkaldırmışlar. Çünkü bir bölümü yasal bölge sınırları içinde kalmış, bir bölümü de yasak bölgede...

Ne var ki, halk aynı halk.

Çatışmalar süresince Kürtlerden kalan havyanları satışa çıkarırdım. Ama nasıl? Diyelim eşekler 20 kuruş, koyunlar 15 kuruş, keçiler 10 kuruş. O zamana göre de bu para sayılmaz. Köylüler biz gittikten sonra, kaçanlar geri gelince bana verdikleri parayı onlardan alır, hayvanlarını geri verirdi. Bölükte para böyle toplanırdı. Bu parayla askere bakılırdı; pabuçlar onarılırdı, çamaşırlar yamanırdı. Bir köye vardığımda ortaya 1 lira attım mı, bir kazan ayran yapılır, benim bölük tas tas ayran içerdi.

Durumu izleyen arkadaşlar sorarlardı:

– Sen ne yapıyorsun yahu? Bütün aylığını, askere mi yediriyorsun? Ben yanıtlardım:

– Eee ben bekârım oğlum.

Nasıl yaptığımı kimseye söylemezdim.

Melefan'da düzenlediğim köy meydanına direkler diktirip bir de ağ uydurdum. Siirt'ten top getirttim.

Muhtarla konuşmuş; uygun evleri askerlere verdirmiştim; erler geceleri iyi - kötü bir dam altında yatıyorlar.

Akşama doğru voleybol saati geliyor. İkindi oldu mu köyün damları tribünler gibi doluyor, ne kadar kadın, çocuk varsa damlarda... Ben hakemlik yapıyorum. Birinci takım ile ikinci takımın voleybol timleri arasında maç başlıyor.

Ama kıran kırana bir maç.

Birinci takım kendi timini, ikinci takım da kendisininkini desteklemek için büyük gösteri yapıyorlar. Bağrışmalar, çağrışmalar, alkışlar, ahlar, ohlar...

Erler maçı kazanmak için paralanıyor, kendilerini yerden yere atıyorlar. Köy halkı erkek, kadın, çocuk izliyor. Maçın sonunda kazanan timi arkadaşları omuzlarına alıyorlar. Yenilenlerin durumu kötü. Bu çekişmeyi anlamıyor muhtar, köyün ileri gelenlerinin de aklı bu işi almıyor.

Muhtar diyor ki:

– Yüzbaşı Beg, bu ne iştir? Aha bu toptir, ha oraya düşmüş, ha buraya düşmüş... Bunlar çırpınıyorlar, birbirlerini yiyorlar...

Anlıyamadık bu işi.

Oysa işin içinde iş var.

Voleyboldaki kıncı savaşım sonunda yenik düşen takımın manga komutanları, hava karardı mı bana geliyorlar; kasketimin içindeki dürülü kâğıtları çekmek için... Bu kâğıtlarda değişik yer adları ve görevler yazılı. O gece yenik takımın her mangasına bir görev düşüyor.

Melefan'ın üstbaşında bir pınar var.

Kadınlar yıkanmak ve çamaşır için oraya gidiyorlar. Ateş yakıyorlar, su kaynatıyorlar, yıkanıyorlar; ama dışarı çıkmak gereksinmelerini de orada gideriyorlar. Su aşağı akıyor.

Aşağıda, hepimiz bu sudan içiyor.

Muhtara dedim ki:

- Bana bak muhtar, yukarıya bir ayakyolu yaptır ki kadınlar suyu kirletmesinler.

Köylülere de ayakyolunu anlattım:

– Önce bir büyük çukur kazacaksınız, üstünü kapatacaksınız, bir deliği olacak, pislik delikten aşağı gidecek.

Köylü diretiyor:

– Yüzbaşı Beg, çukur dolar; dolduktan sonra ne olacak?

– Ulan, bir de bokçunuz olacak, doldu mu bokları taşıyıp uzak bir yere atacak...

– Yok yok, bu kötü bir şey.

Melefan Bucak Merkezinde ne genel, ne de özel ayakyolu var. Sinekten durulmuyor.

Muhtara:

– Bak Muhtar, dedim, bizim askerin hepsi delikanlı; sonra kadınları gözetletirim.

Muhtar aldırmadı. Ben erlere:

– Gidin suyun başına gözetleyin, gözetlediğinizi de belli edin, dedim.

Yöntem etkili oldu; sonucu aldık. Köylüler ayakyolu yapmak zorunda kaldılar.

Köyün içinde ayakyolu yaptırmak için Melefan'ı askerle çevirdim. Dedim ki:

– Kimse dışarı çıkmayacak.

Köylünün zaten uzun boylu işi gücü yok. İlk önce genel bir ayakyolu yaptık; sonra kendileri de yaptılar evlerine, alıştılar. Sorun çözümlendi.

Gerçi başka köylerde, bucaklarda ayakyolu bulunan evler görmedim değil; ama, daha çok, düşmanları bulunan aileler evlerinde ayakyolu yapıyorlardı. Çünkü olur olmaz saatte dışarı çıkmak, pusuya düşürülmek olasılığını artırıyordu.

Melefan'da eskiden ağa olan, sonradan gücünü yitirmiş bulunan Hasani Genco ile tanıştık. Hasani Genco, güzel Türkçe bilir, bana da Kürtçe öğretmeye çalışırdı. Uzun boylu, koca burunlu, tatlı bir adamdı. Evi iki katlı, geniş ve güzeldi. Hasani Genco yöreyi çok iyi tanıyordu.

Zaten kimi zaman hükümet yanlısı olmak, ya da başkaldırmak ağaların çatışmasında biçimlenen bir işti. Olayın içinde İngiliz ve Fransız parmağı da bulunuyordu kuşkusuz. Ancak bu devletler her ülkede yerel ayrılıklardan, toplumsal çelişkilerden yararlanarak işlerini yürütmek için belirli yöntemler kullanırlar.

Melefan bizim üssümüz olduğundan çevreye çıkışlarımızı oradan yapıyorduk. Bir gün pusuya giden erler geldiler:

– Ormanın içinde bazı kişiler gördük, sonra gözden yitirdik, birkaç hayvana da rastladık, oralarda hayvan olmaması gerekirdi.

– Peki, dedim, bu gece orayı saralım.

Gece çevreyi sardık, iki - üç saat bekledik.

Küçük bir ormancık.

Ben bir yerde duruyorum. Birden, durduğum yerin altından bir adam çıktı. Biz bir buçuk insan boyu yukardayız. Ortalık sisli. Adam, kim var, kim yok diye çevreye bakınıyor.

Yanımdaki eri dürttüm. Bu parola gibiydi. Konuşmadan anlaşıyorduk. İkimiz birden aşağı adamın üstüne atlayınca ıhhh, deyip kalıverdi.

– Kımıldama!...

Kımıldayacak durumu yoktu zaten. El fenerini yüzüne tuttum; 45'lik bir adam.

– Sen kimsin?

– Hiç, burada kalıyorum.

Geride mağara gibi bir yer. Hayvanlar, kilimler, yataklar, bir delikanlı, iki genç, iki yaşlı kadın, üç dört çocuk...

– Sen necisin?

– Ben Abdurrahman Ali'nin hizmetçisiyim.

Abdurrahman Ali, dağda en büyük ağa...

Ve yasak bölgede en büyük güç.

– Adın ne?

– Abdo.

Oralarda herkesin adı Abdo...

Abdo'nun üstünü aradık. Bir belge bulduk. Belgede kırmızı mürekkeple bir şeyler yazıyordu.

– Bu ne? diye sordum.

Abdo:

– Benim burada kalmam için vesika... dedi.

Belgeye baktım. Bucak Müdürü, Abdo'ya değirmene gidip gelmek için izin vermiş.

– Nasıl aldın bunu?

– Nahiye Müdürüne 20 mecidiye verip aldım.

Bucak Müdürüne kızdım. Mağarayı arayınca bir yastık dolusu mecidiye bulduk. Abdo'ya dedim ki:

– Bak, paranız pulunuz da var, gelin bucakta oturun, bu kadınlara da giysi al, temizlenin.

Bucak Müdürünü de rapor ettim. Görevden aldılar, yerine Mehmet Akdağ adında doğru dürüst bir Müdür geldi.

Melefan'dayken çoğunlukla Taburun operasyonlarında yan koruma görevini aldığımı söylemiştim. Bu operasyonlar daha önce anlattığım gibi yasak bölgede, direnenlerin dirençlerini

kırmak ve hükümetin gösterdiği yerleşim merkezlerine gitmeleri için gerekli önlemleri almak amacıyla yapılıyordu. Eğer silahlı direnme görmezsek, sorun yoktu. Ama her zaman pusuya düşürülmek olasılığı da vardı. Bu yüzden benim görevim önemliydi. Taburu yan ateşi yemekten koruyordum. Ben de kendi güvencem için ayrıca yancı çıkarıyordum.

Bir gün benim yancılar bir kadınla iki kız çocuğu getirdiler.

Kız çocuğu görünümünde kadınlarmış bunlar... Oralarda 12 - 13 yaş evlilik çağı sayılıyordu. 30 yaşlarında kadın çektiği yaşam zorluklarından kocamış görünüyordu.

Şimdi bu kadınları ne yapacağım?

Gerçekte bunları geriye göndermek gerekir. Önce "sabit jandarma" ya teslim edilecekler. Sabit jandarma kaymakamlığa yollayacak. Garzan Kaymakamlığı ellerine bir çıkın bazlama verip, Diyarbakır'a gönderecek Umum Müfettişlikte onları Anadolu'ya sürecek. Ne var ki bunları bir sabit jandarma karakoluna ulaştırmak iki-üç erin yapacağı görev değil. En aşağı manga ister. Çünkü yolda saldırıya uğramaları olasılığı da var. Sordum:

– Siz necisiniz? Ne yapıyorsunuz?

– Ot topluyoruz.

– Ne otu?

– Ebegömeci şu bu...

Kadına yine sordum:

– Kocan var mı senin?

– Var. Musayi Sa'do.

– O nerede?

– Evimizde.

Kendi kendime "be kadın" dedim, ben şimdi seni gönderecek olsam, kimbilir Anadolu'nun hangi iline gönderecekler. Kocan duyup gelse, onu da bir başka ile yollarlar... Birbirinizi yitirir gidersiniz.

Biraz düşündükten sonra:

– Hadi gidin, dedim, buradan uzaklaşın.

Norşin suyunun yanında Hıniri köyünde bir gün otururken bazı sesler ve güleşmeler duydum. Birkaç kişi toplanmış konuşuyorlar gülüyorlar. Yanlarına gittim:

– Ne var yahu, ne gülüşüyorsunuz?

Anlattılar.

Bir yaşlı adam varmış köyde, genç de bir karısı. Bu yaşlı adamın karısını Abdurrahman Ali'nin sağ kolu durumunda olan Abdo kaçırmış. Bu Abdo, benim bulup Melefan'a getirdiğim Abdo değil.

Yaşlı koca ne yapsın?

Genç karı elden gitmiş.

Bunun üzerine yaşlı koca varmış Abdurrahman Ali'ye durumu anlatıp yakınmış...

Abdurrahman Ali büyük ağa...

Şikâyeti dinlemiş, şöyle bir düşünmüş; bir karar vermesi gerekiyor; ama, sağ kolu durumundaki adamını harcamak ister mi? Bununla birlikte öfkeli, görünmüş, olayı duyunca birden heyheylenmiş.

– Vay, demiş, demek bu bizim namussuz senin karını kaçırdı ha?

– He ağam kaçırdı.

Ağa:

– Gidin bu karı kaçıran herifin karısını alıp getirin buraya.

– Gidip Abdo'nun evinden yaşlı karısını getirmişler.

Abdurrahman Ali:

– Madem ki o namussuz senin karını kaçırdı, ben de şimdi onun karısını sana veriyorum demiş.

Böylece adaleti gerçekleştirmiş.

Şimdi köylüler yaşlı adamla alay ediyorlar; çünkü genç karı Abdurrahman Ali'nin sağ kolu Abdo'nun yanında kalmış; üstelik yaşlı karı da yaşlı kocanın başına gelmiş.

İşte o sıralarda bir emir geldi. Bu Abdo'yu ölü veya diri ya-

kalayacağım; bulamazsam karısını alıp getireceğim.

Grup Komutanı'nın emrini yerine getirmek için hazırlığa geçtik. Hasanî Genco'ya er giysisi giydirdik. Hasanî Genco, gerektiğinde yüzünü gözünü sarıp tanınmamak için bezler istedi. İstediklerini sağladık.

Nasıl yakalayacağız Abdurrahman Ali'nin sağ kolu Abdo'yu?

En etkili yöntem köyüne baskın yapmaktır.

Yola çıktık. Hasanî Genco'nun klavuzluğunda yürüyoruz. Dağda bütün gece yürüdükten sonra Abdo'nun kızı sakladığı köye vardık ve çevresini sardık.

Sonra ben yanıma üç – dört kişi alıp köye yaklaştım.

Seslendik:

– Köyün mollası gelsin.

Yasak bölgedeki köylerde muhtar diye bir şey yok; ama köyün mollası var. (Köyün hocasına molla diyorlar.)

Mollayı uyandırdılar, iki - üç adamla birlikte geldi. Sordum:

– Abdo nerede? Bu adam birinin karısını kaçırmış; buradaymış.

Molla:

– Ben bilmiyorum, kadını getirelim, dedi.

Kadını getirdiler. Yirmi yaşlarında görünen kadın sessiz ayakta durup bekliyor:

– Abdo nerede?

– Haberim yoktur.

– Gelmez mi buraya?

Kadın susuyor, yanıt vermiyor.

Başka kadınları çağırttım.

Hiç kimse bir şey söylemiyor. Bunları söyletmek gerekiyor. İki yöntem var söyletmek için: Ya döveceksin, ya korkutacaksın. Ben Pırıldak Muhsin'e kadınların kocalarını göstererek emir verdim:

– Al bunları götür, öldür.

Numaram tuttu, kadınların dilleri çözüldü:

– Abdo haftada bir iki kez buraya gelir: ama, biz görmeyiz: yalnız ertesi sabah karısı çeşme başında çok neşeli olur: biz de Abdo'nun geldiğini kadının bu değişikliğinden anlarız.

Ben söylenenlere inandım, Abdo'nun karısına:

– Hazırlan, dedim, seni götüreceğiz.

Kadın yalvarıyor gitmemek için...

Bu işler olurken iki köylü geldi:

– Buraya dek gelmişsiniz; hiç olmazsa askere bir bulgur pilavı pişirelim; yiyip öyle gidin.

Hava soğuk.

Çevrede çekinecek bir şey olmadığını anlayınca erleri köyde topladık. Bulgur pilavının pişmesi uzun sürdü.

Ben kadının evindeyim.

Birkaç asker kapının önünde beni bekliyor. Isınmak için ateş de yakmışlar. O sıra kadın yalvarmasını sürdürüyor, geliyor, çizmelerime sarılıyor.

Can sıkıcı bir durum.

Birden dışardaki erlerin sesleri yükseldi; tartışmaya dönüştü; içlerinden birisi:

– Yüzbaşıya söylesek mi? diyordu.

Dışarı fırladım.

Köyün yanında bir yamaç var. Bir adam o yamaçtan köye doğru gelirken o yöne düşen evlerden kadınlar ."Gelme asker var" diye bağırmışlar. Adam gerisin geriye kaçmaya başlamış: erler bunu görmüşler.

Ben de gördüm, adam yokuş yukarıya karların içinde yamacı tırmanmaya çabalıyor. Sırtında kara bir post var. Ben düşündüm ki bu adamın bir suçu olmasa bizden kaçmaz. Neden kaçsın?

Askere:

– Ateş edin, dedim.

Orada bulunan erler ayakta ateş etmeye başladılar; ama,

adam tepeyi aştı.

Döndüm erlere dedim ki:

– Size ne bulgur pilavı, ne ekmek... Bu kadar kişi 300 - 400 metreden bir kişiyi vuramadınız. Fırlayın, bu adamı bulmadan geri gelmeyin.

Gerçekte üzerinde çok durmuyorum, bulurlarsa bulurlar, bulamazlarsa ne yapalım? Yarım saat sonra bizimkilerden haber geldi:

– Adamı yakaladık, bir çardak gönderin.

Meğer kaçak yamaca doğru koşarken yaralanmış, can havliyle kendisini tepenin öte yanına atmış; ama olduğu yerde kalmış. Çardakla (ağaçlardan yapılan uydurma sedye) taşıyarak getirdiler. Hasanî Genco, (tanınmasın diye) yüzünü gözünü sararak yaralıya baktı:

– Bu Abdo, dedi, aradığınız adam.

Abdo'nun yarasını sardık. Götüreceğiz. Suskun yatıyor. İriyarı, koca kafalı bir adam. Benim görevim götürmek, Oyluğundan yaralanmış Abdo. Bu durumda kadını götürmekten vazgeçtik.

Kadına dedim ki:

– Çorap getir, battaniye getir, yünlü ne varsa getir...

Kadın Abdo'yu giydiriyor;

Ben o arada askerin yemeği pişti mi, pişmedi mi diye odadan çıktığımda askerler haber verdiler:

– Kadın geldi, yorganı filan aldı götürdü, çorapları da çıkardı, adamı öyle bıraktı.

Öfkelendim.

Oysa Abdo'yu sevdiğinden bu kadın evinden kaçmıştı. Ne oldu aşk?

Kadın mal derdine düşmüştü. Abdo'nun artık geri gelemiyeceğini bildiğinden, yorgan, çorap, kıyamıyordu. Öfkelenip kadının üstüne yürüdüm:

Be kadın, bu herif senin kocan olmadı mı? Sevmişsin ona

kaçmışsın; adam yolda donsun mu?

Kadın sessiz duruyor.

Sason'da yaşam acımasız; gerçekler katı...

Bulgur pilavı yendi. Biz dönüşe başladık.

İkindiye kadar yürüdük. Ayrıgâris köyünün yanından geçiyoruz. Köyden bizi görenler koşarak yolumuzun üstüne çıktılar. Yedi - sekiz kişi:

– Selamünaleyküm...

– Aleykümselam.

Birisi:

– Yüzbaşı Beg bu akşam bizim köyde kal, gitme;

Askere bir koyun keselim, bulgur pilavı yapalım oturalım dedi.

Asker de gözümün içine bakıyor. Yüzbaşı "evet" desin diye... Dün gece sabaha dek karda yürümüşüz, bugün de akşama değin yürüdük.

Ben şöyle köyün çevresine bir baktım. Hani biz köydeyken baskın olur mu? Kürtler bakışımdan anladılar:

– Efendim, sen bize beş tüfek ver; gerisine karışma! Kimse gelemez, kimse bir şey yapamaz.

– Peki...

Ben köylülere beş tüfek, her tüfeğe bir tarak fişek verdim. Güvencemizi onlar sağlıyacaklardı. Ben ortamı bildiğimden yaptığım işi de tartabiliyordum.

Gece oturduk.

Benim küçük lüks lambam var. Lambayı yaktık. Köyün erkekleri toplandılar. Lüks lambasının ışığında öğütler veriyorum. Devleti, hükümeti ağalığı anlatmaya çalışıyorum. Nasıl anlatacaksın? Oralarda ağalık düzeni geçerli. Yörelerin ağaları var. Bütün güç onlarda toplanıyor. Örnek veriyorum. Diyorum ki birine:

– Diyelim ki senin karın çeşme başında su dolduruyor. Ağanın oğlu geldi, sarkıntılık etti. Ne yaparsın?

Köylü:

– Estağfurullah, diyor.

Yineliyorum:

– Ne yaparsın?

– Estağfurullah...

Ne kadar sıkıştırsam yanıt vermiyor köylü, elini göğsüne götürüp estağfurullah diyor.

Ağasına lafla bile olsa karşı çıkmaktan kaçınıyor. Düzen böyle...

İçlerinden hiçbiri "bucak müdürüne şikâyet ederim, hükümete başvururum, jandarmaya giderim" demiyor. Ben ise gerçek otoritenin ve adaletin devletten geleceğini anlatmak istiyorum.

Anlatabilirsen anlat...

Lafa dalmışım.

Tam o sırada köylülerden birisi benim çizmeme sarıldı. Şöyle ayağımı çeker gibi oldum. Baktım çizmemi dizkapağıma değin öperekten tatlı gözlerle bana bakan adam, otuz yaşlarında sakallı birisi...

– Dur, dedim, dur yahu...

Ve sordum:

– Kimdir bu?

– Musayî Sa'do, dediler, birkaç ay önce sen bunun kansını kızlarını salıvermişsin; o günden beri senin peşinde geziyor; sana sığınmak istiyor; buradan geçeceğini anlamış; bu köydeki yemeği o düzenledi.

Musayî Sa'doyu sevdim; Melefan'a getirdim, eline bir belge verdim; serbest dolaşmasını sağladım.

Musayî Sa'do kısa sürede bizim bölükle kaynaştı. Çarpışmalarda Kürtlerin eline geçen tüfeklerimizi bize getirir, yerine onların bizde kalan tüfeklerini götürürdü.

Bakarsın bir gün askerin arasından bir gürültü kopar. Sorarsın?

-Ne oluyor?

Musayî Sa'do gelmiş.

Yeni Bucak Müdürü Mehmet Akdağ bir gün dedi ki:

– Baklava yiyelim, bizim hanım baklava yapmış.

Mevsim ilkyaz. Dışarda oturuyoruz.

Baklava yerken baklavayla rakı içmeye de başladık. Öğleyin rakı içilir mi? diye biraz direndim önce, ama, bahar öylesine güzel ki dayanamadık.

Biz bu durumdayken iki atlı jandarma geldi. Atlar da jandarmalar da Norşin suyunu geçerken sırıl sıklam olmuşlar. Erler grup komutanından bir mektup getirmişler.

Grup Komutanı diyor ki:

– Madanoğlu! Kalkıp Hazo'ya geleceksin. (Hazo Grup Merkezi) Ama benim emrimle değil, kendiliğinden gelmiş olacaksın. Ben seni gördüğüm zaman "Niçin buraya geldin. Bölüğü yalnız bıraktın" diye çıkışıp surat edeceğim ve eve gideceğim. Sen arkamdan geleceksin, konuşacaklarım var.

Mustafa Uludağ'ın emrini alınca Hazo'ya gittim. Arkadaşlarla konuşuyoruz. Komutan gördü suratını astı:

– Neden bana sormadan geldin?...

Sonra kalkıp gitti.

Biraz sonra ben Grup Komutanının evine gittim, beni bekliyor.

Söze başladı:

– Bak oğlum, dedi, öyle bir bilgi aldım ki adımın Mustafa olduğunu bildiğim kadar doğruluğuna inanıyorum. Abdurrahman Ali "cenuba" gitmiş: orada Fransızlarla ilişki kurmuş yeni silahlar alınış; şimdi "Yasak bölgeye geçmek için yöremizde bulunuyor. Yanında 12 - 13 kişi varmış. Taburu senin emrine veriyorum. Bu adamı yakalarsak işin sonunu getirmiş oluruz, çünkü dağdaki direnme bu adamda odaklaşıyor.

Ben dinliyorum. Oralarda Suriye'ye geçmeye "cenuba geçmek" denirdi. Demek ki Abdurrahman Ali'nin ilişkileriyle Fransızların bölgeye dönük çalışmaları bir yerde bütünleşiyor. Gözlerimin önüne Fransız subayı Alfons'la lacivert sallı arabası

geldi.

Grup Komutanının taburu benim emrime vermesi anlamlıydı, bana güvendiğini gösteriyordu; ama Tabur Komutanı bu işe öylesine kırılıp gücenirdi ki bir dizi sorun oluşabilirdi. Tabur Komutanı çok iyi adamdı ve üstelik benim sicil amirimdi. Ne yapacağımı kafamın içinde tasarladım. Sonra dedim ki:

– Komutanım, ben taburla değil, bölükle bile bu operasyona gitmem. Görevi gerçekleştirmek için çok er, büyük kuvvet istemez, ben bölüğümden 20-30 kişiyle bu işi yaparım.

Mustafa Uludağ:

– Sen bilirsin ben sana görevi verdim, nasıl istersen öyle yap.

Gerçekten de düşündüğüm plan benim anlayışıma uygundu. Ben bölüğün tümünü çatışmaya–eğer gerekmezse–katmaz, her zaman küçük kümelerle iş görürdüm. Bunun nedenleri vardı. Biz sarp dağlarla düzenli çatışmalar, büyük askeri savaşlar yapmıyorduk. Bir çeşit gerilla savaşı diyebileceğim düzenleri deneyimlerin sonunda bulup uygulamayı öğrenmiştim.

Grup Komutanı Mustafa Uludağ'ın beni gizlice çağırmasının nedeni vardı. Çünkü görev duyulursa yasak bölgeye haber uçurulurdu. Elimiz boş dönerdik.

Melefan'a döndükten sonra benim bölükten 35 kişi seçtim. Birkaçı Hoçkis alacaklardı, yani hafif makineli tüfekle yola çıkacaklardı. Ateş gücü bakımından yeterli etkili, çevik olmak gerekiyordu.

Gece yürüyüşe çıktık.

Grup Komutanı, Abdurrahman Ali'nin adamlarıyla gizlendiği mağaranın yerini bildirmişti. Bölgeyi artık iyice öğrendiğimden yanıma kılavuz almadım. Önümüze güvenlik için birkaç er sürdüm. Karları çiğneyerek bir dere tabanından yürüyoruz. Sigara içmek yok. Konuşmak yok. Gürültü yok. Sessiz bir yürüyüş. Her 50 dakikada bir duruyoruz. On dakika dinleniyoruz.

Dinlenme süresinde içmek isteyen varsa, fitilli çakmağını avucunun içinde çakarak sigarasını yakıyor, ateşini yine avu-

cunda gizliyerek içiyor. Dinlenmeden sonra (yani her saat başı) ben güvence için öne çıkardığım erleri değiştiriyorum. Çünkü onlar karı çiğniyorlar, daha çok yoruluyorlar.

Böyle gidiyoruz.

Ortalık karanlık. İki yanımız sarp olduğundan yancı çıkarmak olanağı yok. Yalnız ilerimize karşı güvenliğimizi sağlıyoruz.

Yürüyoruz.

Ben Birinci Manganın arkasındayım.

Üç ya da üç buçuk saat geçti. Arkamdaki erler konuşmaya başladılar. Sesler geliyor. Arkaya dönüp:

– Şşşşşşşit... diyorum.

Sesler kesiliyor.

Biraz sonra yine konuşmalar başlıyor. Ben yine arkama dönüp kısık bir sesle:

– Susun ulan... diyorum.

Üç-beş dakika sessizlikten sonra yine gürültü başlıyor. En sonunda kızdım.

Durdum.

Gelen geldi, gelen geldi toplandık; ben ortalarına girdim ve dedim ki:

– Oğlum bir baskına gidiyoruz: konuşmayın diyorum neden konuşuyorsunuz?...

Sonunda biri dedi ki:

– Komutanım Manavgatlı Ramazan onbaşı geride mola verdiğimiz yerde bir kayanın üstüne dinelmiş (yaslanmış) Hoçkis'i kayaya dayamış, sen yürü diyesiye tüfeği orada unutup yürümüş. Sonra aklına düşmüş. Buna sana desek mi demesek mi deye müşavere edip batırız.

Er bunları anlatırken Ramazan onbaşı arkaya arkaya saklanıyor. Kar beyazlığının yansıması içinde onu seçiyorum. Ramazan onbaşı benim çok sevdiğim yürekli bir asker.

Bu durumda ne yapılır? Ne denir?

– Silah askerin namusudur, sen tüfeği nasıl unutursun? diye çıkışmak zamanı değil.

Ramazan onbaşı Hoçkis taşımaya alışık olmadığından makineliyi unutmuş.

Hiç uzatmadım:

– Geriye marş!

Kaygım büyük: makineli ya kürtlerin eline geçerse?

Bir saat kadar geriye doğru yürüdükten sonra makinalıyı bulduk. Ramazan onbaşının bıraktığı yerde duruyor. Yine hiç konuşmadan yürüyüş emri verdim. Bir saat geriye hiç mola vermiyorum: gecikişimizi kapatmak için. Yine de ortalık hafif hafif ağarırken istediğimiz yere ulaştık.

Bulunduğumuz yer bir yamaçtı. Karşı yamaçta mağarayı seçtim. Dürbünü çıkardım, bakıyorum. Abdurrahman Ali ile adamları orada olmalılar...

Mağaranın sağına soluna birkaç er gönderdim.

Bizimkiler arkadan dolaşarak mağaranın kapısına yaklaştılar. Biz izliyoruz. Erler içeriye doğru sesleniyorlar. Kimse çıkmıyor.

Mağaraya taş attılar; yine ses yok.

Sonunda bir el bombası attılar. İçerden dumanlar çıkmaya başladı. Sonra bizimkilerin bir bölümü dışarda koruma durumunda beklerken bir bölümü de içeri daldı.

Olanları dürbünle gözlüyorum.

İçeri girenler çıktılar, aralarında konuştular, sonra birisi şapkasını sallamaya başladı; bir yandan da elleriyle bizi çağırıyorlar.

Şapka sallamak, kimse yok, düşman yok, anlamına geliyor. Biz de gittik, mağaraya girdik. Gördüğüm şu: 13 tane defne dallarından yatak, başlarında 13 tane odundan yastık. Orta yerde yemek yenmiş. Bir sürü artık ve kemik. Kemiklerin üstündeki yağlar yarı donmuş. Demek ki en çok birkaç saat önce Abdurrahman Ali buradaymış.

Kaçırmıştık.

Ama ben zamanında yetişmiştim. Tüfeği almak için geri dönmemize karşın yine saatinde mağarayı sarmıştık.

Dönmeye karar verdim.

Geldiğimiz yoldan dönmedim. Yolu değiştirmek, pusuya düşmekten sakınmak için yerinde bir önlemdi. Daha uzun ve daha güvenli bir yoldan geri döndük.

Grup Komutanına bir rapor yazdım, durumu bildirdim.

Melefan'da bir toprak evde oturuyorum. Evin alt katı, yalnız giriş katı. Ben buraya bir ayakkolu eklettim. Küçük bir merdivenle üste çıkılıyor. Yukarıda iki oda var. Birisini banyo odası yaptım. Altını tenekeyle döşettim. Ayrıca bir gaz tenekesinin altını çiviyle deldirip süzgeç durumuna getirmiş tavandaki bir ağa astırmıştım. Kazanda su ısıtıyoruz. Su ısınınca askerler kazandaki suyu tenekeye döküyorlar. Sıcak su dolu tenekeyi tavandaki kirişe iple çektikleri zaman su yavaş yavaş akıyor, ben de altına geçip yıkanıyorum.

Ne var ki ben bu lüks içinde banyo yaparken farkına varmamışım. Sular yerdeki tenekelerin aralarından toprak yere sızmış, kerpiç duvarı göçürmüş. Kadıköylü Kunduracı Agah bir akşam devriye gezerken seslendi:

- Yüzbaşım kalk, dedi, senin evin yarısı yok.

Yaşayışımız böyle...

İşte bu evde bir gece uyurken dışarda bir gürültü duydum. Bir patırtı koptu. Musayî Sa'do gelmiş, ille de "yüzbaşıyı göreceğim" diyor; erler bırakmıyorlar; "yüzbaşı uyuyor" diyorlar.

Seslendim:

– Bırakın gelsin...

Vakit geceyarısı.

Portatif karyolada oturuyorum. Musayî Sa'do geldi; bana bir sarıldı, öptü: sonra:

– Geçmiş olsun, dedi.

– Hayrola?

Musayî Sa'do anlattı:

Grup Komutanı Mustafa Uludağ beni Hazo'ya çağırıp gizli emri verdiği zaman meğer neler olmuş? Komutanın oturduğu ev muhtarınmış. Muhtarın karısı da Yarbay Uludağ'ın çamaşırlarını yıkarmış. Komutan emirerine çamaşırlarını vermiş:

– Bunları yıkattır.

Hizmet eri çamaşırları yıkaması için muhtarın karısına vermiş. Kadın çamaşırı yıkadıktan sonra Komutanın evine getirmiş. Ortalıkta emirberi göremeyince içeri girmiş. Çünkü ev kapısı zaten bir mandalla kapalı. Kadın çamaşırları bırakıp çıkacakken bizim konuşmaları duymuş; hemen kocasına yetiştirmiş. Kuşkusuz haber Abdurrahman Ali'ye uçmuş.

Abdurrahman Ali demiş ki:

– Yüzbaşı Madanoğlu madem bize baskına geliyor; biz ona bir pusu kuralım da baskın ne demek görsün.

Ve pusuyu kurmuş.

Eğer Ramazan onbaşı makineli tüfeği unutmasaymış, biz pusuya düşüp yok olacakmışız.

Bu rastlantı sonucunda kurtulmuşuz.

Çünkü Abdurrahman Ali beklemiş, beklemiş: sonunda gelmediğimizi görünce gelen haberden kuşkulanmış. "Bunlar öbür yoldan geliyorlarsa biz onların pususuna düşeriz" diye toparlanmış, çekilip gitmiş.

Musayî Sa'do bir daha:

– Geçmiş olsun, deyip gitti.

Bir gün Grup Komutanı Uludağ'dan bana bir yazı geldi. Komutan diyor ki:

– İlişik mektubu oku! Sorumluluğu üstüne alırsan Abdurrahman Ali ile görüşebilirsin.

Mektuba baktım.

Eskî yazıyla kurşun kalemle ince uzun bir kâğıda yazılmış.

Abdurrahman Ali'nin mektubu aynen şöyle:

"Hazo'da Seyyar Alay Komutan Beyefendi.

Bir aydan evvel dolaşıyorum. Bir adam bulmuyorum ki za-

alinize gönderiyorum. Çünkü arzı ihtiramımız çok begefendi.

Bilirsiniz ki, bu muhit civarımız fesat ve melanet çoktur. İstemiyor ki iş dogri yola geçer. Zatıalinizden akıllı bir adam ve hem kâtip olsun istiyorum. Yanıma gönderesiniz. O adem konuşuyorum. O zaman dogri iş meydan gelir. Çünkü biz fesat istemiyorum. Çok çok selam.

O zamanlarda Yeni Jandarma Genel Komutanı, Naci Tınaz Paşa bölgede denetleme yapıyormuş. Abddurrahman Ali büyük bir paşanın Hazo'ya geldiğini duyunca bu mektubu iletmiş. Devlet kuşkusuz eşkiya ile oturup konuşmaz, ama bir yandan da belli ki iş çıkmaza girmiştir, bir çözüm de bulmak gerekiyor. Naci Tınaz Paşa Grup Komutanına özel olarak diyor ki:

– Nasıl istiyorsan, öyle davran...

Grup Komutanı da benzer bir mantıkla düşünüyor: "Bu işi Madanoğlu becerir" diyor; ama, yine de sorumluluğu bana bırakıyor.

– Ben sana emir vermiyorum, sen kendiliğinden davranışını sapta...

Ben Musayî Sado'ya haber saldım, gelsin diye...

Sa'do geldi Sordum;

– Oğlum, ben Abdurrahman Ali'yle görüşebilir miyim?

– Vallahi görüşürsünüz.

– Baht veriyor musun?

– Baht veririm.

Baht, dağlarda güvence demektir. Bir kez baht verildi mi veren ile alan birbirilerinin kılına dokunmazlar. Dağların yasasıdır bu.

Musayî Sa'do:

– Ben Abdurrahman Ali'ye giderim, söylerim, o dağda Mirgân tepesine gelir, sen de buradan kalkıp Mirgân tepesine gidersin, orada oturur konuşursunuz.

– Yok, olmaz öyle şey...

Çünkü ben işi biliyorum. Bu iş kısa sürede bitmez. Bir dağın

tepesinde yarım saatlik konuşmayla sonuçlanmaz. Uzun uzun söyleşeceksin, inandıracaksın, güvendireceksin; konuya sonra gireceksin. Ultimatom verir gibi koşulları söyleyip işi bağlamak olasızdır. Yaptığım girişimin bir işe yaraması için koşulları iyi ayarlamak gerekiyor.

Musayî Sado'ya dedim ki:

– Ben abdurrahman'ın istediği yere gider, orada iki – üç gün konuk olurum.

– Hele gidip kendisini göreyim.

Musayî Sa'do gitti, geldi, haber getirdi. Abdurrahman Ali çok sevinmiş. "Hürürük köyünde buluşalım" demiş.

Norşin çayının aktığı derin vadinin çatallaştığı yerde sarp Arziv Dağı'nın karşısında Şalaş Dağı'nın yamacında Hürürük adında büyükçe bir köy var.

Bölükten iyi nişancı sırım gibi on er seçtim.

Bunların ekmek torbalarına çok güzel azıklar koydurdum, sövüş et, bazlama gibi...

Çünkü bize Gruptan "ayaktan (canlı) koyun" yollarlardı. Bulgurlarımız çuvalla gelirdi. Bir bölük askerin ekmeği, yemeği, karavanası için düzen kurulmuş. Yancı güç olarak bağımsız birlik konumundayız. Ekmek fırınımız yok; ama, çuvalla gelen undan saç ekmeği, yufka ekmeği, ince ekmek yapılır. Hayvanlar kesilir, yüzülür, pişirilir. Biraz başımıza buyruk yaşıyoruz.

Bölük Melefan'da kaldı.

Biz yola çıktık. Baht verildiği için kaygımız yok. Baht sanırım Arnavutların "besa"sına benziyen bir söz. Şalaş dağına yaklaştık.

Ben atlıyım. Musayî Sa'do önümde, asker arkamda yaya. İki de katırım var. Bunlara benim ve askerlerin öteberimiz yüklü.

Sonradan öğreniyorum, Abdurrahman Ali uzaktan dürbünle bizleri gözetlermiş.

Hürürük köyüne ulaşmak için bir boyundan geçiliyor. Köye yaklaştıkça gördük ki iki yanımızda sıra sıra Kürtler, beş on adım arayla oturuyorlar; geçerken beni selamlıyorlar:

– Merhaba onbaşı!...

– Merhaba onbaşı!...

Onbaşıdan büyüğünü bilmiyorlar bunlar... Kendi tütünleri var, yaprakları buruşturup uzun ağızlıklı lülenin içine koyup çekerler, bir çeşit pipo gibi...

Köye girdik.

Katırların, yükünü indirdik, çadır kuracağız.

– Ev var, dediler.

Ben eve girmem. Evlerin içinde pireden duramasın. Orada bir tarlaya çadırı kurdurdum. Köylü izliyor. Portatif karyolayı açtırdım. Yatağı serdiler.

Portatif masayı çadırın önüne kurdum.

Hesaplı gelmişim; kara katırın üstünde Sahibinin Sesi gramofonum bile var. Dokuz on plağımın içinde kaçak olanlar da bulunuyor. Kaçak plaklar "Cenup" tan geliyor, sözgelişi Şeyh Sait isyanını anlatan, ağıt yakan, savaş övgüsü yapan plaklar da bölgede kaçak satılırdı.

Abdurrahman Ali ortada görünmüyor.

Musayi Sa'do dolaştı, geldi, dedi ki:

– Abdurrahman Ali sizi izlemiş, on silahlı askeri görünce çekilmiş, burada bir olay çıkarsa arkadan bir tümen gönderirler, diye düşünmüş, çekilmiş.

Musayî Sa'do'nun anlattıklarının üzerine düşündüm, ben askeri yanıma yolda korunmak için almıştım. Az ötede bir ağaç vardı. Askeri tüfek çattırıp bir ağacın altına oturttum.

Biraz sonra silahlı bir Kürt ortaya çıktı. Bizim tüfekleri saydı, tüfek çatısının çevresinde dolaşmaya başladı. Bir başka silahlı çıktı; benim çadırın kapısına nöbetçi durdu.

Bu arada biraz açığımıza bir ayakyolu kazdırdım. Çevresine dört kürek çaktık. Portatif çadırları gerdik.

Kürt onun başına da silahlı nöbetçi koymaz mı?

– Buraya nöbetçi istemez.

– ?...

– Yahu bu ayakyolu

– Haaaa... dediler, nöbetçi çekildi.

Biz duruma göre düzenimizi alıyoruz, Abdurrahman Ali daha ortada yok.

Masuyî Sa'do benim sıkıldığımı anlıyor.

Vakit geçsin istiyorum.

– Biraz eğlenelim, dedim:

Portatif masanın üstüne örtüsünü yaydırdım. Örtü büyük, masanın altı görünmüyor. Gramofonu masanın üstüne yerleştirdik. Gramofonun başındaki Haymanalı er Kürtçe biliyor. Haymanalı ile ordaki Kürtlerin ağızları birbirini tutuyor: rahatça konuşuyorlar. Hasanî Genco da bana biraz öğretmişti; yavaş yavaş konuşmaya, meramımı anlatmaya başlamıştım.

Biz ne yapıyoruz diye çevredeki Kürt kadın ve erkekleri bakıyorlar. Haymanalıya dedim ki:

– Oğlum Nargi Nargi plağını koy, şunları bir oynatalım...

Bizimki gramofonu kurdu, plağı koydu. Oynak bir Kürt havası. Yirmi otuz kişi kadın erkek elele tutuştular. Kadınlar da asker iç gömleği gibi bir gömlek giyiyorlar. Yakasında iki ipi vardır asker gömleğinin; onu bağlamıyorlar. Bir erkek, bir kadın. Oynamaya başladılar; ama plak küçük, çabuk bitiyor; köylüler tam keyfe gelmiş durumdayken kesiliyor; haydi plağı baştan koyuyoruz. Bir yandan oyun oynanırken, köy halkı da çevrelenip seyretmeye başladı.

O sırada yaşlı bir Kürt geldi:

– Müsaade et yüzbaşım, dedi.

Ne için dedi anlamadım, ama:

– Müsaade senin, dedim.

Yaşlı Kürt yavaş yavaş çekingen bir tutumla masa örtüsünün eteğini kaldırdı.

Masanın altına baktı.

Kimse yok.

Konuştu:

– Kesiktünne lo... (Kimse yok be!)

Sonra masayı gramofonla birlikte yerden kaldırdı ve yine çevresindekilere şaşkın bakarak:

– Ev zahf hafife lo... (Bu çok hafif be.)

Sonra bana döndü:

– Evçiye Yüzbaşı beg. makineye? telsiz telefuneee?

Telefonu telgrafı duymuş yaşlı Kürt ama gramofonu ilk kez görüyor. Bir süre sonra,

Musayî Sa'do:

– Abdurrahman Ali geliyor, dedi.

Köylüler, ortalığı çabucak boşalttılar, çevrede kimse kalmadı.

Peki, şimdi ne yapalım? Nasıl karşılayalım bunları? Ben düşündüm ki çadıra buyur edelim.

Geldiler.

Üstlerinde kahverengi giysi, ceket, pantolon, başlarında puşi denen ve Güney'den gelen renk renk yünlü bir örtü. Bellerinde fişekler, tabancalar, ellerinde tüfekler, onüç kişi, içlerinde birisi yaşlıca göbekli...

Abdurrahman Ali sırım gibi bir adam.

Yalnız o Türkçe biliyor, ötekiler bilmiyor. Abdurrahman Ali önden girdi, el sıkıştık, hoş geldiniz, hoş bulduk.

Yaşlıca göbekli, Abdurrahman'ın ağabeyi Misti imiş, onu sağ başa oturttu, kendisi yanına oturdu, hepsi bağdaş kurdular. Sigara verdim, bizim asker çay yapıyor. Ben karyolamda oturuyorum; ama bir burukluk, bir tutukluk içindeyim.

Abdurrahman Ali anladı:

– Yüzbaşı bey, dedi, biz senin çadırına girerken sen bize baktın, üstümüzde bir katır topu eksik. Sen bize inanmışsın, baht üzerine buraya gelmişsin, tabancanı da çadırın direğine asmışsın.

Kürt ağasının söyledikleri doğruydu. Gerçi ben 10 silahlı askerle gelmiştim, ama, o yol güvenliği içindi. Bunun anlamını

Musayî Sa'do'ya anlatmıştım. Sa'do, Abdurrahman Ali'ye söylediklerimi aktarmış.

Abdurrahman Ali sözünü sürdürdü:

– Çadırdan dışarı bakar mısın?

Biz konuşurken Abdurrahman Ali'nin ağabeyi ayağa kalkmış, çadırdan çıkmıştı. O ayağa kalkınca hepsi de kalkmış, sonra yine oturmuşlardı. Şimdi çadır kapısından baktığım zaman şunu görüyordum. Misti yüz metre ilerde bir ağacın altında namaz kılıyor, ama gelen 13 kişiden bir kaçı çevresinde tüfek elde namaz kılan Misti'yı koruyorlardı.

Abdurrahman Ali, dikkatli ve duyarlı adam:

– Yüzbaşı Beg, biz çadıra silahlı girdiğimizde sen çadır direğinin çivisine astığın tabancana bir göz attın. Haklısın, çünkü biz silahlıyız. Ama böyle gezmek zorundayız. Bu silahlar size karşı değil, kendimizi korumak içindir. Sizler sanıyorsunuz ki ben bu dağların başkomutanıyım, bütün dağ benim emrimde... Oysa iş başkadır. Beni bir yerde yalnız ve silahsız görseler hemen kıstırırlar, kellemi de Umum Müfettişe götürürler. Kimimizin kellesine 30 bin not, kimimizinkine 50 bin not değer biçilmiştir. Biz burada böyle yaşıyoruz, komutan değiliz, bir aileyiz, aşiretiz, durumu işte görüyorsun.

Abdurrahman Ali'nin konuşması üzerine bendeki tedirginlik, burukluk geçti.

Birlikte yemek yedik, söyleşi koyulaştı, karşılıklı bir anlaşma ortamı doğdu.

Ben gelirken her şeye karşın bir güvence düzeni almıştım. Bizim Bucak Müdürü Mehmet Akdağa.

Dedim ki:

– Ben gidiyorum, burada yokken Bölük Komutanı sensin. Ona aldığım düzeni anlattım.

– Buradan Hürürük köyüne doğru her beş kilometrede dörder-beşer erden birer geçici karakol kurulacak. Gereğinde haberleşeceğiz.

Bucak Müdürüne güvenmem, onu sevindirmişti. Biz Abdur-

rahman ali ile konuşurken elden ele Melefan'dan bana bir mektup geldi. Demek ki haberleşme zincirini iyi kurmuşum. Kâğıtta bir olaydan söz açılıyor. Kürdün biri Bucak Müdürüne başvurmuş. Diyor ki "Dağdakiler benim öküzümü çaldılar, hazır Yüzbaşı yukardayken benim hayvanımı geri alsın".

Abdurrahman Ali'ye olayı anlattım.

Abdurrahman, "adet-i aşir" (Aşiret töresi) diyerek açıklamaya girişti:

– Ben bu işi çözümlerim, başım üstüne... Ama bir ay sonra öküzü yine bulup kaçırırlar. Buralarda bu işler kan davası gibidir: birisi ötekinin keçisini kaçırdı mı; karşılıklı kavga sürer gider; beriki de koyun kaçırır; zincirleme olayların halkaları birbirine geçer. Öldürme olayları da böyledir, kan davasıdır, dağ yasasıdır.

Abdurrahman Ali haber salmış, öküzü geri vermişler.

Ona sordum:

– Türkçeyi nerede öğrendin?

Anlattı Abdurrahman Ali yaşam öyküsünü ve bu aşamaya nasıl geldiğini... Belki olayları kendine göre değiştirerek anlattı; kendisini aklamaya çalıştı; belki doğruları söyledi; ne olursa olsun öykü şöyle:

Abdurrahman Ali daha çok küçükken dağ yasaları içinde yaşıyor. Birbirine düşman aşiretler, ağalar, kan davaları, yasa dışı işler oralarda toplumsal ortamı oluşturuyor. Abdurrahman Ali'nin babasıyla üç kardeşini Hükümet Niğde'ye sürmüş. Abdurrahman Türkçeyi orada öğrenmiş. Sason'un dar dünyasından dışarı böylece çıkmış. Bakmış ki ülke çok büyüktür; kentler, kasabalar, örgütlerle koca bir devlet sözkonusu...

Aklı şuna yatmış:

– Bu devletle uğraşılmaz, vergi istiyorsa vereceksin, askere gel diyorsa gideceksin. Sonra bağışlanmışlar.

Babası öldükten sonra Garzan'a yakın bir köye yerleşmiş, devletin yasaları içinde yaşamaya başlamış, durumu iyi, bölge de sayılıyor, seviliyor. Öyle ki Siirt'e Kolordu Komutanı mı ge-

lecek? Vali haber salıyor, Abdurrahman Ali yolları düzenleyip güvenceye alıyor.

Neden sonra bir gün bir adam geliyor:

– Kalk ağa, diyor, biz sana kötülük ettik.

– Nedir?

– Fransızlar sana sekiz katır yükü silah yollamışlar; bunu gördüğümüzü jandarmaya bildirdik.

Adam bunları söylüyor, çünkü o da iki sıkı arasında kalmış. Abdurrahman Ali'nin başını derde sokmanın ne demek olduğunu biliyor. Bu tür düşmanlıklara zoraki araç olan köylülerden biriymiş, korkusundan gelip anlatmış.

Abdurrahman Ali düşünüyor. Valiyle arası iyi. Bir suçu da yok. Gidip Valiyle konuşsa, sorunu çözümlenir. Gerçekten.

Siirt'e iniyor. Ama Valiyle görüşmek zor. Bugün Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) balosu var, ertesi gün Tayyare Cemiyeti toplantısı var. Sonuçta Abdurrahman Ali, iki – üç dakika Valiyi görebilmiş; derdini anlatınca yanıtını almış.

– Sen merak etme...

Vali Sakıp Beygo bunu söyledi mi, yeterlidir. Nitekim Vali, Garzan Jandarma Bölük Komutanına Abdurrahman Ali için bir gözaltı ya da tutuklama emri verilirse bunu yapmamasını ve durumu kendisine bildirmesini söylüyor.

Ama il örgütünde çeşitli güçler var. Abdurrahman Ali'ye yönelik ihbar, ilçe savcılığına gelir. Vali Jandarma Komutanını daha önce uyarmıştır. Ne yapsın Jandarma Komutanı? Savcılıktan gelen gözaltına alma istemiyle Valinin isteği çelişiyor. Komutan ikisiyle de arasını açmak istemediğinden bölgesindeki karakolları denetlemeye çıkmış, yerine İbrahim Çavuş'u vekil bırakmış.

İbrahim Çavuş, savcılığın emrini yerine getirmek için yanına birkaç jandarma alıp Abdurrahman Ali'nin evine gidiyor.

– Hoşgeldin, deyip buyur ediyorlar.

Abdurrahman Ali yatakta hastadır, sıtma tutmuş, ateşi var.

İbrahim Çavuş diyor ki:

– Savcılıktan istiyorlar, seni götüreceğiz:

– Hastayım Garzan'da doktor yok, ama Sıhhiye memuru var, çağırın rapor versin: Şimdi gidemem.

Çavuş:

– Yok, diyor, emir aldım göstüreceğiz:

– Yarın sabah gündüz gözüyle gidelim, gece vakti olmaz.

– Paki.

Jandarmalar zorlamıyorlar. Akşam yemeği yeniyor, Abdurrahman Ali hasta olduğundan 17-18 yaşlarında yeğeni sirkeye batırılmış tülbent getirip alnına koyuyor; bu işlem sık sık yineleniyor. Jandarmalarla söyleşi de bir yandan sürüyor. Bir jandarma eri de güvence için sofada merdivenin başında bekliyor.

Sirkeye batırılmış bezi getirip götüren delikanlı merdivenden çıkarken ceketi açılıp belindeki tabanca görünüyor. Dışarda nöbet tutan jandarma bunu görünce almak için tabancaya asılıyor. Genç delikanlı da jandarmanın tüfeğine sarılıyor. Sessizce itişiyorlar. Jandarma gürültüsüz patırtısız tabancayı iç etmek istiyor; oğlan direniyor. İçerdekiler olayı haber alırlarsa işin rengi değişecek.

Tam o sırada yine evde akrabadan 15 – 16 yaşında bir çocuk durumu görüyor; iki kişinin silahlarına yapışarak kapışmasından etkilenip bıçağını jandarmanın sırtına saplıyor; jandarma da silahını ateşliyor. İçerde oturan jandarmalar da ilk anda basıldık diye ürküye kapılıyorlar; odadan fırlıyorlar.

Onlar odadan çıkar çıkmaz, Abdurrahman Ali kol direğini oda kapısına vuruyor, yastığının altından silahını alıp bir kenara çekiliyor.

Ama iş işten geçmiştir.

Bıçaklanan jandarma ölmüş, ötekiler atlarını da bırakıp kaçmışlardır.

Abdurrahman Ali durumu tartıyor:

– Haydi bakalım, biz artık buralarda duramayız.

Çoluk çocuğunu topluyor, yüklerini hayvanlara vuruyorlar, doğru dağların içine çekiliyorlar.

Abdurrahman Ali sonradan jandarmaların atlarını Valiye yolluyor. Bunun anlamı:

– Vali Bey yapacağın bu muydu?

Vali Sakıp Beygo içerliyor; ama artık yapılacak bir şey yok.

Abdurrahman Ali yaşam öyküsünü anlattıkça konu ister istemez açıldı, gündeme geldik.

Abdurrahman Ali:

– Bu dağda ne olursa benim defterime yazılıyor; oysa böyle bir şey gerçeğe aykırı düşer.

Ben diyorum ki:

– Doğru yöntem teslim olmak. Hükümete güvenmektir. Sen hapse gireceksin. Savcı işe el koyacak. Kimliğini saptayıp çevreye soracaklar. Anlattığına göre bir suçun yok. Halkın içinden herhangi bir kişi için de durum böyle. Yasak bölgeden kendi isteğinle çıkıp teslim olana hiçbir şey yapılmaz. Hükümet Anadolu'da bir yer gösterir: gider yerleşirsin. Sen teslim ol, hiçbir baskı görmiyeceksin. Ben bu konuda Valinin eğilimini de biliyorum.

Gerçekten Siirt'e indikçe Vali Sakıp Beygo ile konuşmalarımda bu alandaki düşüncelerini öğrenmiştim.

Abdurrahman Ali'nin kaygıları var:

– Senin dediğin gibi olmaz ki, diyor, benim dağda çok düşmanım var. Siirt'e inip teslim oldum mu, Savcılığa dilekçeler yağar; yıllarca öncesinden başlayarak suçlamalar yapılır. Ben bunların altından nasıl kalkarım? Bu dağda çağlar boyunca birbirine dolanmış nice işler, nice kan davaları vardır. Benim aleyhimde verilecek dilekçeleri incelemek için Savcının ömrü yetmez. Eğer Hükümet bunları saymayıp da beni doğrudan Anadolu'da bir yere gönderirse, diyeceğim yok, ama, bu sözü bana vermezseniz, nasıl teslim olabilirim?

Musayi Sa'do çok istiyor bir anlaşma olmasını:

– İsterseniz önce bir deneme yapalım. Köylerden üçer beşer tüfekli toplayıp 50 - 60 kişi teslim edelim. Onlara ne yapılacak görelim?

Düşündüm, taşındım: Ben seni hiçbir koşul tanımadan alıp götürmeye geldim, şimdi ortaya yeni bir durum çıktı. Gideyim komutanlarla görüşeyim, üç gün sonra Mirgân tepesinde buluşalım. Komutan razı olup onaylarsa adamlarını alırım; komutan hayır derse, adamlarını geri götürürsün. Ne yapalım...

Anlaştık, birbirimizi bayağı sevmiştik. Bu adama yakınlık duymuştum.

Güle güle diye bizi uğurladılar.

Osman Tufan Paşa, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın ünlü adlarındandı.

Ben yokken Hazo'da Grup Karargâhına gelmiş.

Orada haber almış benim Abdurrahman Ali ile konuşmaya gittiğimi; içerlemiş:

– Eşkiya ile pazarlık mı olur?

Ama sonucu da bekliyor.

Ben döndüğümde Osman Tufan Paşa da denetimini bitirmiş dönüyordu. Norşin suyundan geçememiş, orada kalmış; oysa ben suyun geçitlerini biliyorum. Paşa'yı atla geçirdik karşı kıyıya ayrılacakken dedi ki:

– Anlat bakalım, sen bir yere gitmişsin...

Anlattım. Paşa emir verdi:

– Altmış adam maltmış adam dinlemem; koşulla iş görülmez; böyle bir şey onaylanamaz; benim istediğim gibi gelirlerse gelirler; işte bu kadar.

– Başüstüne komutanım.

Ben Melefan'a döndüm. İçim sıkılıyor.

Günü gelince Musayı Sa'do göründü, benim keyfim yok:

– Olmadı bu iş, sen git söyle!...

Sa'do:

– Ayıp olur:

İçim götürmüyor, olumsuz haberi iletmek istemiyorum. En sonunda çaresiz kalktım, hazırlandım.

Mirgân ağaçsız bir tepe. Orada buluştuk. Biraz ilerde elli -

altmış kişi oturuyor; ellerinde de birer tüfek. Ama işe yaramaz silahlardan olmalı... Korkutmuşlar mı, para mı vermişler, ne yapmışlarsa köylerden adam toplamışlar.

Abdurrahman Ali'nin ağabeyi yok, kardeşleri var, altı - yedi kişilik bir grup.

Hemen yere bağdaş kurup oturduk. Açıkladım:

– Paşa onaylamadı.

Abdurrahman Kürtçe "Bu iş yattı" anlamına gelebilecek bir şey söyledi onlara.

Birdenbire Mirgân tepesinde olumsuz bir rüzgâr esti. Güleç yüzler değişiverdi. Gözler çukura kaçtı. Yüzlerdeki çizgiler derinleşti. Renkler soluklaştı. Elle tutulurcasına bir hüzün çöktü ortalığa, bir suskunluk başladı.

Ben etkilenmiştim.

Abdurrahman Ali dedi ki:

– Biz böyle ayılar gibi mağaralar içinde yaşamayı istiyor muyuz. Yüzbaşı Beg? Sizin büyük paşalarınız var; ama bizim de büyük Allahımız var.

Gözümün önüne Titanik gemisinin batışı geldi:

Titanik ünlü bir transatlantik. Okyanus'ta buzdağına çarpmış batmıştı.

Olayı gazeteler yazdılar, filmi de yapıldı. Beyoğlu sinamalarında aylarca oynadı. O filmde unutamadığım bir sahne vardı.

Geminin alt katında büyük bir salon, masalar var. Bir masada sakallı bir ihtiyar profesör, biri genç biri yaşlı iki kadın ve bir genç erkek oturuyorlar. Dört kişilik bir aile. Kaptan emir vermiş. Gemi batacak, kadınlar kurtarma sandallarına binecekler, erkekler başlarının çaresine bakacaklar.

Gemi subayı yanlarından geçerken yaşlı profesör ona diyor ki.

– Ben ve karım yaşadığımızca yaşadık, kızım mutlu olsun istiyoruz; eşim kendi hakkını damadımıza vermek istiyor. Gençler yaşasınlar, bu iyiliği bize yapın.

Gemi subayı yanıtlıyor.

– Emir emirdir, elimden bir şey gelmez...

Herkesin yüzü umutsuzlukla kaplı, insanlar ölümü düşünüyorlar, yazgıları kapkara...

Derken birdenbire geminin bandosu çalmaya başlıyor. Bir ses duyuluyor.

– Kurtulduk yardım geliyor...

Yüzler birden değişiveriyor. Herkes sevinçle bara koşuyor, camları kırıp içkileri çıkarıyorlar, zıplıyorlar, birbirlerine sarılıyorlar, oynuyorlar, dansediyorlar, kurtulduk diye bağrışıyorlar!

O sırada merdivenlerden deminki gemi subayı ile dört tayfa, bir sedyeyi tutarak iniyorlar. Denizciler sedyeyi profesörün masasının önüne koyuyorlar. Subay:

– Damadınıza hasta işlemi yapacağız, çocuklara, kadınlara, hastalara öncelik var size bir olanak tanıdık...

– Peki ama bando çalıyor, hepimiz kurtulmadık mı?

Subay:

– Hayır, diyor, yukarda erkekler kurtarma sandallarına saldırdılar; kaptan vur emri verdi: Bando ürkü (panik) büyümesin diye çalıyor.

Bunları dinleyenlerin yüzleri öylesine değişti ki; gözler çukura kaçtı, bakışlar donuklaştı, yüzler sararıp buruştu, anlamsız bir görünüm aldı, yeniden ölümle karşılaşınca bir anda sanki on yıl kocamış gibi oldular.

Doğanın ortasında, Sason'un sarp dağlarının Mirgân tepesinde Abdurrahman Ali'yle arkadaşlarının yüzlerine bakarken, birden Titanik filmindeki bu sahneyi anımsadım.

Elimden hiçbir şey gelmezdi. Ayrılma zamanı gelmişti. Abdurrahman Ali durgundu, bana baktı:

– Yüzbaşı beg dedi, her bahta inanmayasın, bu dağın bahtı yoktur. İşte biz bu bahtsız dağlarda yaşıyoruz.

Bir çeşit barışta savaş, ya da savaşta barış durumları birbiri içinde yaşanıyor. Günler geçtikçe ustalaşıyordum. Ama insan her gün yeni bir şey öğreniyor, her yeni durum yeniden oluşuyor.

Sonra insan yaşamının kendine özgü süreleri vardır. Bir erin askerlik süresinde Sason dağlarında görev yapması, barış döneminde, savaş koşullarında çarpışması demekti. Biz her zaman şehit vermemek için çok dikkatli ve özenli davranırdık, ama kayıplarımız olurdu.

En yürekli ve atılgan erler bile terhis zamanı yaklaştıkça yavaşlıyorlardı. Artık tezkere alacaklar, memlekete dönecekler, öyleyse çekingenlik başlamıştır... Biz de gider ayak er vurulmasın isterdik, o güne dek postu deldirmemiş bir askerin son görev günlerinde şehit olması daha büyük acı yaratırdı.

Bazı erler ise daha başlangıçta ürkek olduklarını belli ederlerdi. Bunlar yaratılıştan öyle olurlardı; zaman içinde savaşa yatkınlıklar da olurdu kuşkusuz.

Ben korkuyu doğal sayarım; korku insan içindir, hepimiz korkarız. Günlük yaşamında korku geçirmeyen insan var mı? Hastalıktan, ölümden, işsiz kalmaktan, aç kalmaktan, her şeyden korkup çekinebilir insan...

Sason'da yaşadığımız bazı olaylarla bu söylediklerimi somutlaştırmak isterim.

Savaşta her bir sözcüğün ayn ayn anlamı vardır. Korku, başkadır, ürkeklik başkadır; ürkü başkadır.

Hazo Bucak Merkezi'nin üst yanında bir vadi var. Yasak bölge oradan başlıyor.

Bir gün emir verildi. Biz kuzeyden ilerleyerek, 7'nci Seyyar da güneyden sarkarak bu bölgede tarama yapacağız.

Norşan suyunun kenarındaki Norşin köyüne vardım. Köyün bir mahallesi de karşı yakadaydı. Ancak köy boşaltılmıştı. Kürtler kaçmışlar, belki de geleceğimizi haber almışlar.

Ama kulağıma çocuk ağlaması gibi bir ses geldi. Yanıma seyisimi aldım, suyun üzerinden ayaklarını biraz kaldırıp hayvanın üstüne yatınca, at kendiliğinden yolunu buluyor ve güvenceyle karşıya geçiyorsun.

Suyu böyle geçtik.

Ağlayan çocuğu aramak için dolaşıyorum. Köylü nesi var

nesi yoksa alıp gitmiş. Zaten nesi var ki? Küp gibi taşıyamadığı şeyleri kavak ağaçlarının tepesine çıkarıp bağlamış. Köpekler de köylüyle gitmişler; ama kediler kalmış. Ben kedilerin miyavlamasını çocuk ağlaması sanmışım.

Dar köy yolunda ilerleyerek yamaca çıktık. Son eve vardık. Kapı yarı açık, Ayağımla dürttüm, kanat sonuna dek dayandı. Bir göz oda. Yer toprak. Girdiğimiz odanın sol duvarında bir kapı yeri var. Kuru taşla örünmüş. Ola ki önce kapı oradaydı, sonra örüp buradan açmışlar. Çünkü evin o yanı rüzgara karşı.

Tam o sırada ayak sesleri duyuldu. 7'nci Seyyar da gelmiş olmalı. Taşla örülmüş kapıyı dışardan görünce, içerde bir şey gizlenmiş olmalı diye taşları çekmeye başladılar. Oysa evin ardına dolansalar bizim girdiğimiz kapıyı bulacaklar.

Taşın birini çektikleri sırada yanımdaki seyisim beni dürttü:

– Şunları korkutayım mı?

Bu davranış belki normal zamanda ters gelebilir. Ama günün yirmi dört saatinde bir arada yaşadığımız, en yakınlarımızdan daha yakınlaştığımız, ağabey, kardeş ilişkileri içinde bulunduğumuz askerle aramızda eksiksiz bir anlaşma ve bağdaşma oluşmuştu. Erler benim şakaya yatkınlığımı çok iyi biliyorlardı. Mardin'deki 8'inci Seyyar'ın Süvari Bölük Komutanı Azerbaycanlı Feridun Daryal vardı; Derdi ki:

– Bütün tümenin içine Madanoğlu'nun erlerini dağıtın, sonra tümeni getirin, ben teker teker hepsini çıkarırım.

7'inci Seyyar'ın erleri iki taş çekmişlerdi; bizimki içerden dışarıya delikten tüfeğini uzattı. Dışardakiler namlunun ucunu görünce bıldırcın sürüsü gibi pırr diye dağılıp kaçışmaya, bayır aşağı koşmaya başladılar. Çömelse, sağa ya da sola çekilse kendisini güvenceye alacak olan er neden bu akılsızlığı yapıyor? Birisi kaçmaya başladı mı, ötekiler peşine takılıyor.

Ürkü (panik) böyle oluşuyor.

Biz arkadan;

– Durun ulan hıyarlar diye bağırarak kaçanları zor durdukduk.

Bir gün ben 7'inci Seyyar'a konuk gittim. Arada sırada eylemden çekilir, temizliğe girerdik. Çamaşırlar kaynatılır, yıkanılır, traş olunur, dinlenilir, her şey tertemiz edilirdi. Böyle bir arada 7'inci Seyyar Jandarma Taburu'na vardım. Yedik, içtik, ertesi günü döneceğim. Tabur Komutanı dedi ki:

– Gitme! Biz emir aldık, sizin taburla ortak bir operasyona çıkılacak. Biz de sizin oraya gidiyoruz. Birlikte gidelim.

– Olur.

Benim birliğim Hazo'da. 7'inci Tabur Sason'da.

Sason'dan Hazo'ya yola çıktık. Erler yürüyüş kolunda. Biz subaylar atlıyız. Ben Cizre'den beri tanıdığım Ethem'le konuşuyorum. Yol uzayınca çevremize arkadaşlar toplandılar. Biz yedi-sekiz atlı olduk. Böylece iki bölüğün arasında 40-50 metre bir açıklık oluştu. Atlı subay grubu bu açıklığın ortasında yürüyor.

Birdenbire önümüzdeki bölük kuş sürüsü gibi dağılıp arkaya doğru koşmaya başladı. Atlar ürktü. Ne oluyor? Baktım ilerde iki Kürt ayağa kalkmış duruyor.

Sürdüm atı Kürtlerin üstüne:

– Ne oluyor?

Birisi konuştu:

– Yüzbaşı Beg, biz burada yatıyorduk. Baktık asker rap rap rap geliyor. Bu yanımdaki dedi ki "bak asker geliyor, niçin selam vermediniz diye çıkışırlar, bize kızarlar". Bunun için selama kalktık, ama asker biz ayağa kalkınca ürktü.

Ürkü, Ürkeklik, korku...

Bunlar utanılacak duygular değildir. İnsan yaşadı mı, hele silahlı çatışmalar içinde yıllarca yaşadımı, hepsini görüp duyuyor. Bir tek erin yarattığı ürkü, en yürekli birliği darmadağın edebiliyor...

Ben bölüğün bütünüyle görev yapmazdım. Ürkekleri üçüncü takıma ayırmıştım. Bunlar ürkü yaratan kişilerdi. Zorunlu olmadıkça da iki takımı birden çatışmaya sürmezdim. Hep bölüğün üçte biriyle görevi sürdürmeyi yeğlerdim. Böylece şehit ve ya-

ralı sayısı da en aza inerdi. Zaten askerle baba-oğul, ağabey-kardeş olmuşuz. Can pazarı bu. Herkes birbirini koruyup destekliyecek.

Sonra kurnazlıkların ve taktiklerin büyük etkileri ya da uygulama güçleri vardır. Askerin içinde savaş kurallarını ve koşullarını kavrayanlar, hemen belirginleşirler, öne çıkarlar. Bunlar öncü rolü oynayabilir. Gösterişsiz ya da sünepe görünen erlerin ateş altında Aslan kesildiklerini görmüşümdür. Bunları görevlerde yetkili olarak kullanmak yararlı olur, öteki erler de birbiri ardına yüreklenerek işin içine girerler.

Sıkışık durumlarda soğukkanlılığını koruyabilen subayların birliklerinde korku, ürkü olmaz. Çatışma başlayınca sesi ötercesine gırtlaklarından çıkan bir dizi tutarsız buyruk sıralayan subayların erleri ürkek olurlar, böylesi subaylar birliklerin başında pek tutunamazlar, çabucak elenirler.

Çatışma, ateşe, savaşa atılırken kiminin aklına ölüm gelmez; kiminin alkından ölüm çıkmaz. Ben o zaman gençtim. Ölümü düşünmüyordum. Daha doğrusu ateş yediğimiz zaman korkardık bir kurşun gelir de burnumuzu, çenemizi götürür de görünümümüz bozulur diye...

Bir Miktat Ulu (Ünlü) vardı. Atılgandı. Yürekli subaylar rütbelerinin üstünde saygı görürlerdi. İnsan subay olurken herkes gibi koşulların içinden gelir, yetişir, ya da raslantılar sonucu mesleğe girer. Ama bir kez girdikten sonra zorunluklar yürekli olması gereğini kendisine anlatır. Yürekli olmak korku duymamak değildir. İnsan korkar, korkusunu yenmeye çalışır.

Miktat yürekli bir çocuktu. Atılgan subayların çevreden gördüğü saygıya da özeniyordu. Görev duygusu da üstündü. Ama gereğinden çok atılgandı. Birkaç kez anlattım.

– Bak oğlum, iyisin, hoşsun, ama bir yere giderken güvenliğini sağlamadan gitme!..

O bunları dinlemedi.

Bir gün ben yoktum. Bir ateş sesi gelince, sesin geldiği yere doğru fırlamış kendi başına...

Bir kurşun yemiş çenesinden. Gece getirdiler. Bir çardağa

yatırmışlar. Miktat'ın çenesinin bir yanından girmiş, öteki yanından çıkmış kurşun. Yüzü gözü sarılı,

Miktat kâğıt kalem istedi, işaretle; konuşamıyor, yazdı:

– Canım çok yanıyor. Tahsin (Doruk) ağabey timar ederse geçer.

Tahsin ağabey bizim taburun veterineri. Yazıyı Tahsin Ağabeye gösterdim. Veteriner:

– Ben el süremem, dedi. Yetkili değilim. Sonra bir şey olursa beni sorumlu tutarlar.

Dokunamadık.

Miktat'ı yolladık. (*)

Biz hastalandığımız zaman çoğunlukla baytara başvururduk.

Doktora gittiğimiz zaman şöyle bir bakar:

– Üşütmüşsün, bir aspirin al geçer... der, ilgilenmez.

– Baytarın ise yaklaşımı başka... Bir gün ben arkadaşların çadırında oturuyorum, söyleşiyoruz. O sırada baytar başını çadırın kapısından uzattı:

–Tahsin ağabey hastayım, dedim, göğsüme soğuk oturmuş hırlıyorum.

Tahsin ağabey:

–Belli; deyip gitti.

Ama doğru çadırıma gitmiş benim eri bulmuş:

–Ulan, demiş, sen ne biçim adamsın? Koskoca Yüzbaşı böyle çadırda yatar mı? Çadırın çevresine hendek kaz, eteklerini göm, çadırın içine köz, ateş koy.

Er ateş yakmış, baytarın bütün dediklerini yapmış, ateşin közlerini tenekeyle çadıra taşımış. Çadırın içi hamam gibi ısınmış, Tahsin ağabey:

– Koy çaydanlığı da ateşin üstüne... Tentirdiyotu getir, alkolu de getir, aspirin bul... Nerede Yüzbaşının çamaşırları?

(*) Miktat'ın sonradan çenesi çarpık kaldı. Ama yazgısında şehit olmak varmış. Kore savaşında bir mayının üstüne bastı; paramparça havaya uçtu.

Yarım saat sonra Tahsin ağabey kafasını oturduğumuz çadırdan içeri uzattı:

– Hadi kalk, yürü, dedi.

Beni alıp çadırıma götürdü, yatağa yatırdı, bir şey içirdi, sırtıma kupa çekti, tentürdiyot sürdü kafes kafes... Bir çay daha içirirken aspirini de yutturdu, bir ayrı ilaç verdi. Sonra ere:

– Bak oğlum. Yüzbaşı şimdi terliyecek, terledi mi çamaşırını değiştireceksin, çadırın kapısı açılmayacak, kapalı kalacak, sen burada duracaksın, çadır soğumayacak. Yarın bu adam ayağa kalkmazsa gözünü patlatırım.

İki saat sonra baytar yine geldi, denetledi:

– Hah şöyle, dedi.

Tabiî ben ertesi gün çakı gibi ayağa kalktım. Baytarın bakımı işte böyle başka türlü oluyor.

Gruptan bir emir gelmişti. 7'inci Seyyar'la birlikte yine dağa doğru bir operasyon planlanmıştı.

Bilindiği gibi Grup 7'inci Seyyar'la bizim taburdan oluşuyor. ayrıca dağ topçusu da var. Grup Komutanımız Yarbay Mustafa Uludağ, bizim taburun Komutanı Binbaşı Emin Akın.

Ancak ben Melefan'da başıma buyruk, ya da bağımsız durumda olduğumdan bizim tabur iki bölüklü kalıyor. Tabur Komutanımız Emin Akın demiş ki:

– Cemal Madanoğlu'nu da çağıralım; böylece tabur, üç bölüklü kuvvetiyle operasyona katılsın.

Ben Grup Komutanlığının bulunduğu Hazo'ya ulaşmakta geciktim. Garzan suyundan askeri geçirmek çok zor oldu. Geçit yerlerini biliyoruz; ama, su azgınlaşmış, taşkınlaşmış. Askeri soyuyoruz. Yüzmesini iyi bilenler, kasaturaları kollarına alıyorlar, tüfekleri iki elleriyle yüksekte tutuyorlar, adım adım karşıya götürüyorlar. Askeri de elele tutuşturarak koyun sürer gibi güdüyoruz.

– Havaya bakın, suya bakmayın, karşı yamaçlara bakın...

Çünkü akan suya baktın mı başın döner; erleri bir disiplin ve düzen içinde taşkına kaptırmadan karşıya geçirmek zor iş. Bö-

lüğün yükünü karşıya geçirmek için katırlardan yararlanıyoruz. Bu iş sırasında baskına uğramamak için güvence düzeni de alıyoruz.

Ancak sudan geçerken hayvanların tırnakları gevşemiş, nallar atmış, az sonra nallar ayaklarından kurtulunca katırlar yürüyemez oldular.

Gecikmenin bir nedeni de bu.

Her eylemde yeni bir şey öğreniyordum. Bundan sonra yedekçilerin torbalarında, nal, çekiç ve çivi bulundurmaya başladım. Sözgelişi bir yokuşu çıkarken hayvanın ayağında bir çıngırtı mı işitiyorsun, hemen duruyoruz. Nalın biri çıkmak üzere... Hayvanın ayağını tutuyoruz, çakıyoruz; çakma işi de ayrı ustalık ister.

Grup Komutanlığının bulunduğu Hazo'ya vardığımda gördüm ki gecikmişim, haber bırakıp yürüyüşe çıkmışlar.

Bana gösterdikleri yönde ilerlemeye başladım.

Grubu yetişmek için hızlı gidiyoruz. Birliğe yetiştik. Dediler ki:

– Sağdan 7'inci Seyyar ilerliyor. Bizim tabur da soldan yürüyor. Sen de ortadan Ayinraz tepesine doğru yürü...

Ayinraz tepesine doğru yöneldik. Karşımızdakilerden bir direniş beklemediğim için oldukça umursamazca ilerliyoruz. Ben attan bile inmiyorum. Ortalık sessiz.

Ayinraz, sivri bir tepe.

Tepeye yaklaştığımız sırada 20-25 tüfeklik bir ateşle karşılaşınca önlemsizliğimin cezasını çektim. Ateşi yer yemez atın üzerinden bağırdım:

– Derenin içine tam siper, marş marş.

Asker dağınık düzende koşarak derenin içinde tam sipere doğru yönelirken ben de atı sürdüm. Kürtler hayvanlara ateş etmiyorlar. Aşağıya doğru bir kayayı gözüme kestirdim. İstiyorum ki hayvandan atladığımda kayanın ardına sığınabileyim. Ancak yanlış hesaplamışım, kendimi kayanın ardına attığımda açıkta kaldığımı gördüm. Çünkü toprağın eğimi beni koruyamı-

yacak biçimde... Sağıma soluma kurşunlar düşmeye başladı. Benim subay olduğumu saptadılar ya üstüme ateş yağıyor. Hemen yerde sürünüp sekerek tanı siper yapabileceğim bir kayayı gözüme kestirdim. Bu kayanın alt yanı birbuçuk insan boyu. Kendimi oradan aşağıya atarken ayağım bögürtlenlere, çalılara takılmış, tepe üstü aşağıya indim.

Çenem sert bir yere çarptı. Öyle ki bu olayın ardından bir-iki ay süreyle ancak çorba içerek ve yumuşak şeyler yiyerek besin alabildim.

Benim tepe aşağı gittiğimi görenler:

– Yüzbaşı Cemal vuruldu.

Demişler. Haber her yana yayılmış, beni sevenler acımışlar, üzülmüşler.

Araziden yararlanarak arkadan dolaştım. Bölüğün içine girdim. Erler kayaların ardına sığınmışlar. Yukarıdan ateş sürüyor; başını kaldırmak isteyen ateşi yiyor.

Kürtlerin silah sesleri arada bir kesilince ortalığı garip bir sessizlik kaplıyor.

Benim önümdeki kayanın arkasında bir er var. Sırtından görüyorum. Sağ ayağı diz kapağından aşağıya titreyip duruyor. Belli ki korkuyor. Kafamı biraz uzatıp kimdir diye baktım. Bu Kadıköylü kunduracı Agâh...

Agâh, Jandarma Genel Komutanlığı'ndan sürgün geldi. Değişik çatışmalarda ürkek olduğunu saptadığımdan kendisini Üçüncü Takıma koymuştum. Neşeli ve şakacı bir çocuktu Agâh. Fransızca konuşur, İngilizce konuşur. Almanca konuşur; ama sözde konuşur; gerçekte taklitçidir, herkesi güldürür, çok marifetli bir adam...

Ben Agâh'ın titrediğini görünce Fransızca taklitlerini de ansıyarak bağırdım:

– Ulan Agâh, komansava?

Agâh yüksek sesle yanıtladı:

– Sava bombok Yüzbaşım, sava bombok...

Bu kez bütün bölükten bir kahkaha koptu.

Ben:

– Manavgatlı Ramazan Onbaşı uzaklarda mısın?

– Buradayım Yüzbaşım.

Az aşağıdan sesi geliyordu. Ramazan'ın; anladım ki alt yanımda sipere girmiş.

– Sen başına bir iş gelmeden tepenin ardına şöyle bir dolanabilirmisin?

Ramazan anladı.

– Yanıma iki kişi alıp gidiyorum.

Benim asker bilinçli. Ramazan tepenin arkasında iki bomba patlattı mı yukarıdakiler sarıldık diye tepeyi bırakıp kaçarlar.

Nitekim öyle oldu. Biz Ayinraz tepesinin başını tuttuk.

Görüyorum ki çıktığımız tepenin önünde elli metre uzaklıkta daha alçak bir tepe var; ikisini bir boyun birleştiriyor.

Bu çarpışma sırasında vakit ilerlemiş, güneş de batmak üzere ufka bir mızrak boyu yaklaşmıştı.

Geriye doğru pırıldakla ilişki kurdum.

Tabur Komutanı emir verdi:

– İlerlemeyin, olduğunuz yerde kalın.

Ben elli metre uzaklıktaki tepeye birinci takımı yerleştirdim. Yüksek tepeye ikinci takımı koydum. Üçüncü takımı da tepenin arkasına aşağıya doğru yukarıyla bağlantıyı sağlamak için posta posta yerleştirdim. Ve aşağıya indim. Düşünüyorum ki arkadaşlar gelecekler, çoktan beri onları görmüyorum, oturup konuşacağız geceyi birlikte geçireceğiz.

Nitekim arkadaşlar görünmeye başladılar, çadırlar birbiri ardına kuruluyor.

Bu sırada, yukarıda bir ateştir gürültüdür başladı.

Bölüğü yukarıda bırakıp aşağı inmekle iyi etmediğimi anladım, hemen fırladım, koşarak tepeye çıktım. Sırılsıklam ter içinde kalmışım. Yukarıda çatışmalar sürerken ben nasıl aşağıda olurum; bölüğümden ayrı kalırım? Soluk soluğa:

– Ne oldu? diye sordum. Kürtler tam hava kararırken kayala-

rın ardından fırlayıp baskın yapmışlar. Bizim alçak ve küçük tepedeki birliğimizden bir manga geri çekilmiş.

Manga komutanını çağırdım:

– Neden çekildin?

Bir şeyler anlattı, ama tutarlı görünmedi. Öfkelendim:

– Sen dedim manga komutanına, Üçüncü Takımın Üçüncü mangasına komutan olursun.

– Yapmayın Yüzbaşım...

Ürkek ve korkak erleri Üçüncü Takıma veriyorum ya, bu davranışım Manga Komutanı için en büyük ceza...

Ben artık aşağıya inmedim, emir verdim, Tabur Komutanı duymadan benim çadırı söküp yukarı getirecekler. Doğrusu Tabur Komutanı'ndan çok utanmıştım.

Ama Tabur Komutanı niçin aşağı inmediğimi anlamış. "Bunun canı sıkılır" diye düşünmüş. Taburun Makinalı Tüfek Komutanı Üsteğmen Avni Özkalyoncu'yu takımıyla birlikte yukarı yollamış, bana arkadaşlık etsin diye...

Avni iyi arkadaştır.

Tepenin ortasında bir çukurluk var, çadırı oraya kurduk, lüks lambasını yaktık.

Durumumuz iyi...

Geride kara tepeler var. Grup Komutanı Yarbay Mustafa Uludağ da oralarda... Grup Komutanı:

"– Sebükbar bir harekât yapalım..." istemiş.

Bu deyim askerlikte en az ağırlıkla (yükle) yapılan eylemler için kullanılır. Birlikler konik çadırlarını almamışlar, hepsi erlerinki gibi yer damı biçimi, içine emekleyerek girilen çadırlarda. Ben ise yukarıya büyük çadırımı kurmuştum, lüks lambamı da yakmışım. Kürtler arada sırada ateş ediyorlar, kurşunlar çadırın başını delip geçiyor, biz aldırmıyoruz.

Ertesi sabah gün ışığıyla uyandım. Kürtlerin bulunduğu yöne baktığımda 200-300 metre genişliğinde 500-600 metre uzunluğunda kayalık bir düzlük görünüyor. Bu düzlüğün sonunda yükselen yan yana iki tepe var, Kürtler ateş etmiyorlar. Bu tepe-

leri tutmuşlar.

Biz de duruyoruz.

Güzel bir gün başlamıştı. Elimi yüzümü yıkadım. Çadırıma girdim. Gün ışığı çadırın kapısından sızıp yatağın üstüne vuruyor. Battaniyenin üstünde kocaman bir bit gördüm.

– Eyvah, dedim, bitlendik.

Hemen biti yakaladım, er giysisi giyiyoruz ya, pantolonun ağına dört dikişin birleştiği yere biti yerleştirdim.

Sonra onbaşıları çağırdım, birisine pantolonu, birisine kazağımı, birisine ceketimi, birisine battaniyeyi, birisine yastığı, ve neyim varsa hepsini verdim.

Dağıtımı yaptıktan sonra:

– Gidin bunlara bakın, araştırın, bit bulmadan gelirseniz gözünüzü patlatırım.

Onbaşılar gittiler, bir süre sonra geldiler:

– Yüzbaşım, dediler, sen kuruntu yapmışsın bit mit yok.

Bunun üzerine:

– Bir de ben bakayım, dedim.

Ellerinden pantolonu çektim, ağını açtım, benim koyduğum yerde bit duruyor:

– Ulan bu ne? Defolun gidin bir daha bakın...

Onbaşılar yine gittiler, yarım saat sonra döndüler, sırıtarak bir ağızdan:

– Yüzbaşım, O biti sen oraya saklamışsın...

– Haydi öyleyse, gidin erlerinizi bit muayenesinden geçirin. Bu biti ben nereden buldum?

Güneş ortalığı ısıttıkça sıcak başladı. Tek tük ateş sesi duyuluyor.

Kımıldamıyoruz.

Havada bir tuhaflık var. Karşımızdakiler ve biz birbirimizi kolluyoruz.

Ben bir kayanın ardına geçtim. Birkaç küçük kaya parçasını da yanyana ve üst üste koyarak kendime mazgal deliği gibi bir

görüş yeri hazırladım. Çünkü ikide bir başını çıkarıp bakmak tehlikeli. Kürt yapıştırır kurşunu... Kayaların arasından mazgal deliği gibi yerden durumu izliyorum. Bekliyoruz.

Canım sıkılıyor. Ortak bir eylem var; ama durum belirsiz. 7'inci Seyyar ne yapıyor? Ya da biz ne yapmalıyız? Gruptan henüz ses yok. Çat pat silah sesleriyle durgunluk ara sıra bozuluyor.

Biz bütün arkadaşlar o sıralarda bıyığa merak salmıştık. Cebimizde teneke kaplı küçük aynalar ve cımbız taşırdık. Kozmetik de sürüyoruz bıyıklarımıza, burduğumuz zaman uçları kıvrılıyor, hoşumuza gidiyor.

Cebimdeki aynayı çıkarıp bıyıklarıma bakmaya başladım. Dudağımın üstünde burnuma yakın yerde düzensiz birkaç kıl gördüm. Şunları cımbızla çekeyim dedim.

Yine aynaya baktım, bu kez yolduğum kıllar yüzünden dudağımın iki yanındaki bıyık dengesi bozulmuş gibi geldi. Sağ yandan da birkaç kılı cımbızla yoldum. Yine aynaya baktığımda durumu beğenmedim. Bir yandan sıkılıyorum, bir yandan düşünüyorum, bir yandan bıyıklarımı yoluyorum. Sağdan yoldum, olmadı, soldan yoldum, olmadı.

Bazan aynayı bırakıp mazgal deliği gibi kayanın ardından karşıyı gözetliyorum. Sonra yine aynaya dönüyorum. Sağından solundan yola yola baktım ki bizim bıyıklar azaldı, biçimsizleşti. Dedim ki:

– En iyisi ben şu bıyıklarımın hepsini yolayım, yeniden ayva tüyü gibi güzel bıyık çıksın...

Hırsımdan mı, sıkıntıdan mı nedir? Tüm bıyıklarımı yolunca dudaklarım kıpkırmızı kabardı.

Aynayı bırakıp karşıyı gözetlemeye koyuldum; güneş altında sert kayalıklı toprak ve karşıda Kürtlerin yerleştikleri iki tepe pırıl pırıl parlıyor.

Durup oturmak ve hiçbir şey yapamamaktan sıkılıyorum. Çünkü ortak operasyonda yanımdakilere ve geriye bağlıyım. Kendi girişimlerimle yapılacak birş ey yok.

Çatışma alanında bıyıklarımı işte böyle yoldum, sonunda pişman oldum, ama iş işten geçmişti.

Ertesi sabah emir geldi:

– İlerleyin!..

Biz ortadan ilerlemeye başladık. 7'inci Seyyar yine geride kalıyor. Yürüdükçe solumuzdaki birlikler bizi izliyorlar. İki vadi arasında yükselen kayalık düzlükte ilerliyoruz. Bir haber daha geldi. 7'inci Seyyar çok geride kaldığından durup beklememiz gerekiyor. Ama bu ilerleyiş sırasında benim iki erim yaralandı.

Sordurdum:

– Ağır mı?

– Hayır.

Bu iki eri geriye aldırmalıyım. Zaten durmuşuz; 7'inci Seyyar'ı bekliyoruz. Öğle sıcağı da bastırdı. Kayalar kızdı.

Sağımız solumuz aşağıya doğru dik birer yamaç. Ortası kayalık bir düzlük. O arada dedim ki ben kürtlerle bir ateş kes anlaşması yapayım. Bağırdık:

– Bahtlaşalım, bir süre ateş keselim.

Bahtlaştık.

Ateş kesildi. Bir Kürt, kayanın üstüne çıktı. Kürt, bir taş almış, üstünde oturduğu kayaya tak tak tak vuruyor, sesler vadiden vadiye yankılanıyor.

Kürt:

– Bu, taş, diyor, burası hep taş, ne istiyorsunuz buradan? Gidin Hazo'ya muhallebi yiyin.

Bir başkası çıkıyor:

– Sizi buraya İsmet Paşa gönderiyor. İsmet Paşa da bizden yahu, nasıl oluyor bu iş.

Karşılıklı konuşmaya başladık, biz diyoruz ki:

– Emir kuluyuz, emir aldık.

Ama biz onlarla yarenlik ederken benim verdiğim emir yerine getirildi, iki yaralıyı geriye çektik.

Ben daha önce Sıhhiye erine emir vermiştim:

– Git şu yaralılara bak!..

Sıhhiye eri çekinmişti. Ateş altındayız. Kürt, sıhhiye eri dinler mi? Ayakta gördüğünü vuruyor. Sıhhiye eri kayaların ardından dolanarak ilerlemek istiyor, ama korkuyor. Ben mavzerle ayağının ardına doğru "yürü ulan" diye ateş ediyorum, sihhiye eri bir sıçrıyor, üç-beş metre gittikten sonra yine yatıyor.

Biliyordum Sıhhiye erinin yaralılara kavuşamadığını, yaralıları bahtlaşarak geri çektik. Bu arada Tabur Komutanı Emin Akın, meraklanmış:

– Ne oluyor? Çatışma varken neden ateş birden kesildi?

Haberciye dedim ki:

– Yaralılarımı çekmek için ateş kestim, bir saat sonra hava serinler yine başlarız.

Tabur Komutanı koşulları biliyor; benim yaptıklarımı anlayışla karşılıyor. Ama Grup Komutanı geridedir. Ateşkesi çok sürdürürsek korktuğumuzu sanır, çekindiğimiz için durduğumuz sanısına kapılır.

Bunun için çok da zaman geçirmedim. Baht'tı kesip ateşe başladık. Ama ne biz ilerliyebiliyoruz, ne de onlar çekiliyorlar. Olduğumuz yerde kaldık, karşılıklı ateş ediliyor.

Taburun doktoru geldi, bizim yaralılara bakmak için... Doktor ilk kez ateş kesimine girmiş, coşkulu bir genç... Hem yaralının bacağını sarıyor, hem nutuk atıyor:

– Sen vatan millet için yaralandın, büyük hizmet gördün, onur kazandın...

Tendürdiyotu basıyor doktor. Yaralı er dişini sıkıyor, ben bakıyorum canı acıdığı için doktorun nutkuna da içeri yor, "be adam nutuk atacağına işini yapsana" der gibilerden bakıyor, sonunda dayanamadı...

– Hep biz taarruz ediyok, bi de o taarruz etsin de görelim boyunun ölçüsünü dedi.

O sırada bir er geldi:

– Efendim, dedi. Tabur Komutanından ve durdu.

– Nedir söylesene!

Er susuyor.

– Söyle oğlum...

Er söylemekte zorluk çekiyor, çünkü Fırıldak Muhsin vurulmuş. Asker benim Fırıldak Muhsin'i çok sevdiğimi bildiğinden konuşmakta duraklamış. Ben Fırıldak'la Tabur Komutanlığına haber göndermiştim. Nasıl oluyor da ateş hattında vurulmuyor, geride bu iş başına geliyor.

Bölük erkânına:

– Siz duruma bakın, dedim.

Zaten ilerlemiyoruz, olduğumuz yerden ateş ediyoruz, yaralıların da yaraları sarıldı, geriye gönderilecekler. Doktoru aldım. Tabur Komutanı 300 metre geride. Muhsin'i buldum. Fırıldak yerde kanlar içinde yatıyor, alnından kanlar akıyor. Doktor baktı:

– Bu ölmemiş, dedi, yaşıyor.

Meğer Muhsin, Tabur Komutanına haberi ulaştırmak amacıyla gelmiş, selam vermek için elini kaldırmış, tam o sırada nereden sektiyse bir kurşun alnına çarpmış, kemiği delemeyince derinin altında yürümüş şakağının üstünde bir şişkinlik yapıp kalmış.

Doktor hemen çantasını açtı. Muhsin'in saçlarını ayırıp orayı yardı, eliyle bastırınca mermi fırt diye çıktı. Yaralının burnuna da bir ilaç dayadı.

Bizim Fırıldak Muhsin gözlerini açtı, karşısında beni gördü:

– Yüzbaşım sen misin?

– Benim.

– Ben ölmedim mi?

– Ölmedin.

– Fırıldak bağırdı:

– Yaşasın.

O gün böyle geçti. Ertesi günü Grup Komutanından bir emir geldi. Tabur Komutanına da bildirilmesi isteniyor. En yüksek

yerde bulunduğum için haberleşmede odak noktası benim. Her birlik durum raporu verecek. Ne var ki durum raporları verilirken ayrı yaklaşımlar ortaya çıktı. Sağımdaki 7'inci Seyyar'dan gelen bilgiye göre, karşıda 1000 tüfek var, solumuzda bizim taburdan gelen bilgiye göre 300 tüfek var.

Oysa ben gerçek durumu biliyorum, karşımızdakilerde olsa olsa 50 tüfek var. Ama sağımla solumla gereğinden çok çelişkiye düşmemek için benim karşımda 100 tüfek bulunduğunu Grup Komutanı Mustafa Uludağ'a bildirdim. Yarbay Uludağ bilgileri toplayıp değerlendirince karşımızda büyük bir güç olduğu sanısına kapılmış 1400 tüfeklik bir direniş karşısında olduğumuz sonucuna varmış.

Bunun üzerine ilerleyişi durdurdu. Gruptan bir emir geldi ertesi günü...

Tabur Komutanıyla beni çağırıyor. Grup Komutanı...

Bölüğü Üsteğmen Avni Özkalyoncu'ya bıraktım. Tabur Komutanı Binbaşı ile ben tepeden aşağıya indikten sonra buluştuk, ata bindik, iki de seyis aldık yanımıza, yola çıktık.

Grup Karargâhına yaklaşırken hava kararmak üzere. Yolda Tatar Sava'ya rastladık. Biz arkadaşları, Tatar Sava diyoruz; Doğan Yüzbaşıya... O zamanlar Ordu'da Azerbaycanlı subaylar vardı. Azerbaycan ordusundan bizimkine geçen subaylar rütbeleriyle benimsenmişlerdi. Tatar Sava'yı görünce sordum:

– Yüzbaşım ne haber?

Bir söğü salladı.

– Gece karanlığında nöbetçiler birbirini vuruyor, dedi.

Atı sürüp yaklaştım, meraklanmıştım. Olay şu: Bir ileri karakolda çifte nöbetçi değiştirmenin kuralı var. Karşıdan gelip nöbet değiştirilmez; arkadan yaklaşılır; parola verilir. Manga Komutanı nöbetçileri değiştirir, yeni nöbetçilere parolayı verir, eski nöbetçileri alır döner. Bu yöntem güvencelidir. Ama nöbeti değiştirmeye gelen er yolu şaşırıp karşıdan gelince ateş başlamış, düşman geliyor sanısıyla açılan ateşten er yaralanmış, Grup Komutanı soruyor; yanıt verilemiyor; düşman baskın yapmış, çatışma çıkmış deniyor.

Doğan Yüzbaşı hem içerliyor, hem yakınıyordu.

Bu olay genel durumu belirtiyordu. Çatışmalar gereğinden çok abartılıyor; karşımızdakilerin gücü, olduğundan yüksek gösteriliyordu. Komutan bu durumda sağlıklı bir yaklaşım içine giremezdi.

Yarbay Uludağ bizi karşıladı.

– Evet Madanoğlu, dedi, sen ilerde koca çadırı kurmuşsun, biz de bu durumdayız. Ama önceden böyle karar vermiştik, karar sana ulaşmadığı için çadırını getirdiğini biliyorum. Bunlar önemli değil. Tümen Komutanı Osman Tufan'dan bir şifre geldi.

– Yarın akşama kadar Harbak vadisinde taş taş üstünde bırakıldığı takdirde başta Grup Komutanı olmak üzere bütün heyeti zabitanı Divan-ı Harbe vereceğini tebliğ ederim diyor.

Grup Komutanı Mustafa Uludağ, onurlu bir askerdi:

– Ben, diyordu. Galiçya'da savaşmış bir subayım. Bu telgrafı alınca ilk aklıma gelen şey intihar etmek oldu; ama ailem, çoluk çocuğum gözlerimin önüne geldi. Harbak vadisinde güçlü bir direnme olduğu anlaşılıyor, bu işi nasıl çözeceğimizi konuşmalıyız.

Bunun üzerine ben Tabur Komutanından önce söze girdim:

– Komutanım, 7'inci Seyyar geri kalışının gerekçesini oluşturmak için karşısında büyük bir kuvvet varmış sanısını yaratmıştır. karşımızdaki güç size yansıtılanın dörtte biri bile değildir. Biz büyük kayıplar vermeden bu işi çözümleriz. Eğer onaylarsanız emir verin, ben bu sabaha karşı bir baskın yapayım, karşımdaki kayalık iki tepeyi ele geçireyim. O tepeler düştü mü, tüm Harbak vadisi ayaklarımızın altında kalır.

Uludağ düşündü:

– Başarır mısın?

– Bu büyük bir iş değil, yalnız istirham ederim 7'inci Seyyar'a biraz gürleyin, nedir bunca geri kalmaları? Ben ilerlerken sürekli yan ateşi alıyorum, bu yüzden yavaşlıyoruz.

Grup Komutanı:

– Haydi gidin, dedi.

Ayrıldık, Tabur Komutanı:

– Yahu Cemal, başımıza iş çıkardın.

– Efendim, dedim, gücüme gitti, bizim Yarbay çok iyi adam, telgrafa ne kadar üzüldüğü belli...

Birliğimize döndük, yokuşu tırmandım. İyice yorulmuştum. Üsteğmen Avni beni merakla bekliyor.

– Onbaşılar gelsin, dedim.

Onbaşılar çadırın önünde toplandılar.

– Oturun şuraya...

Oturdular.

– Bakın çocuklar, sabaha doğru bir baskın yapacağız ve karşımızdaki iki tepeyi ele geçireceğiz. Biri kayalı tepe öteki yumurta tepe. Tepeleri ele geçirdiğimizde ortalık ışımaya başlamalı. Baskını buna göre ayar edelim. Siz şimdi ne yapacağınızı düşünün, bu işi nasıl düzenleriz diye aranızda konuşup anlaşın. Ben çok yorgunum, hiç olmazsa iki saat uyuyayım.

Onbaşılar gittiler. Manga Komutanları gidince Avni'ye dedim ki:

– Avni ben yatıyorum, sen beni saati gelince çayla uyandırırsın.

Çadırın direğinin dibinde köz ateş var, oraya yerleştiriyoruz çaydanlığı, çay yapıyoruz.

Ben uyurken Tabur Komutanı Emin Akın aşağıdan gelmiş, bakmış ki Avni oturuyor, durumu sormuş, Avni anlatmış:

– Yarım saat daha var, isterseniz uyandırayım.

Tabur Komutanı Akın:

– Yok, demiş, bırak uyusun.

Sonra tepenin bir yanına çekilmiş, sigarasını yakmış, çadıra da girmemiş beni rahatsız etmesin diye...

Binbaşı Emin anlayışlı, bir asker...

Zamanı geldi, Avni beni uyandırdı: Tabur komutanının dışarda olduğunu da söylemedi:

– Hadi kaptan, dedi, çayını iç.

Avni bana "Kaptan" derdi.

Çayı içtim, kendime geldim. Giysilerimle yatmıştım, yalnız ceketimi çıkarmıştım. Ceketi giydim, palaskayı, tabancayı kuşandım; dışarı çıktım. Benim onbaşılar masaya benzer bir taşın çevresinde toplanmışlar, yanyana duruyorlar. Gece karanlık ama tepenin başında bulunduğumuz için birbirimizi görüyoruz.

– Eeee çocuklar ne yapacağız? Birinci Manga söylesin...

Birinci Manga Komutanı Onbaşı:

– Benim, diye kendini gösterdi ve şöyle dedi.

– Komutanım biz arkadaşlarla konuştuk. Ben tepelere doğru sağdan birerle kolda 15'er adım açıklıkla yürüyeceğim, yüz metre kadar gittikten sonra sağa yönelik mevzie gireceğim.

Hemen anladım ki biz ilerlerken asker sağdaki ve soldaki dereden baskına uğramayalım, ateş yemeyelim diye önlem alıyor.

– Peki, solda bu işi kim yapacak? diye sordum. Dördüncü Manga Komutanı seslendi:

– Ben yapacağım.

Demek ki birinci ve dördüncü mangalar sağımızı ve solumuzu güvenceye alıyorlar.

– Sonra?

İkinci mangayla üçüncü manga yanyana 30-40 adım aralıkla avcı kümesinde ilerliyecekler. İki takımla işi bitireceğiz. Bunun için beşinci ve altıncı manga da ikinci ve üçüncü manga gibi soldan ilerliyecek. Böylece birinci takım kayalı tepeye ikinci takım yumurta tepeye yönelik eylemi gerçekleştirecekler. İki takım altı manga olduğundan, iki manga yan güvencesi için sağda solda düzen kuracak, ikişer mangadan dört manga da iki tepeyi ele geçirmek için saldırıya geçecek.

Üçüncü takımı hiç konuşmuyoruz. Çünkü ben daha önce söylediğim gibi ürkeklerden oluşturmuştum üçüncü takımı; bunlar başka işler yaparlardı.

Tam biz bunları konuştuğumuz sırada onbaşıların arasından bir er çıktı; benim önüme geldi:

– Yüzbaşım, dedi.

Sesinden tanıdım, bu Kunduracı Agâh'tı.

Agâh konuşmaya başladı:

– Yüzbaşım, vallahi billahi şu üçüncü takımda çamaşır yıkamaktan, odun yarmaktan, patates soymaktan imanım gevredi. Ver beni birinci mangaya Kürd'ün gözüne gözüne gitmezsem namussuzum...

Şöyle bir durdum. Üçüncü manga komutanıyla göz göze geldik. Onbaşı:

– Komutanım biliyorsunuz benim manga eksik, Agâh iyidir, bana ver...

– Peki, üçüncü mangadasın.

– Yaşşa Yüzbaşım.

Onbaşılar bana:

– Yüzbaşım, dediler, biz böylece tepeleri alırız, sen burada kalacaksın.

– Yok, dedim, şimdi beni dinleyin: İkinci, üçüncü manga birinci hatta sağda, beşinci altıncı manga birinci hatta solda ilerliyor. Arada elli adım var. Bu elli adımlık aralıkta ben bölük erkânıyla bulunacağım. Soldaki takım Yumurta tepeye doğru kaymaya başladığı zaman ben sağdaki takımın iki mangasının ortasına geçerim. İlerlerken yavaş yürünecek. 50 adım atacaksınız, duracaksınız, içinizden 100'e kadar sayacaksınız, sonra yine 50 adım atacaksınız. Çıt çıkmayacak. Ben sağdaki takımla kayanın dibine varacağım. Tepenin doruğunu ki kayanın üstüne bir bomba atarız, bombanın patlamasıyla fırlarız. Sağdaki takımla yapacağımız iş budur. Bir diyeceğiniz var mı?

– Yok...

– Şimdi soldaki takıma söylüyorum. Siz de dediğim gibi ilerliyeceksiniz. Bomba sesini duyar duymaz fırlayıp tepeyi alacaksınız. Olağanüstü bir durum olursa, yardım isterseniz, kırmızı işaret fişeği atarsınız, yaralınız varsa yeşil işaret fişeği atarsınız, işler yolundaysa beyaz işaret fişeği atarsınız. Anladınız mı?

– Anladık.

Biz bunları konuşurken Tabur Komutanı Akin arkamda bizi dinliyormuş. Dedi ki:

– Madanoğlu, şu işaret fişeği işinde bir yanlışlık olmasın?

– Siz burada mıydınız, bilmiyordum, affedersiniz, dedim, işaret fişeği konusunu bir kez daha yineledim.

Asker hazırlanmaya başladı. Manga komutanları gittiler. Tabur Komutanı dedi ki:

– Madanoğlu senin yöntemine bayılıyorum. Benim bildiğim askerlikte bölük komutanı emir verir; oysa sen onbaşılara soruyorsun, onlar ne yapacaklarını söylüyorlar. Sen azıcık konuştun iş bitti.

Ben dedim ki:

– Efendim, bunlar artık usta oldular, bütün kurnazlıkları öğrendiler, karşıyı gözetirler, yolu izi bilirler; kendi aralarında danışıp tartışarak bütün güvencelerini düşünürler, ama ben yanlış bir şey söylerlerse düzeltirim, olmadık bir plan yaparlarsa hayır derim.

Gece karanlığında kararlaştırdığımız gibi ilerlemeye başladık. Çıt çıkmıyor. Yürüdükçe ben iki takım arasında sağa doğru kayıyorum. Karanlıkta alçak sesle erlere soruyorum:

– Kaçıncı manga?

– Üçüncü manga...

Ben biraz daha sağa kayıyorum, bölük erkânıyla birlikte...

Bir başka ere soruyorum:

– Kaçıncı manga?

– İkinci manga...

Böylece iki manganın arasına girdim. Kimseden ses çıkmıyor. En küçük bir gürültü, işimizi bozar. Bir terslik olmadan tepenin doruğundaki kayanın dibine ulaştık. Gelen çöküyor, gelen çöküyor, gelen çöküyor... Ben bölük erkânıyla ortadayım. Solumda üçüncü, sağımda ikinci manga bulunuyor. Buraya dek her şey iyi gitti.

Kürtler birkaç günden beri bizden saldırı gelmediği için gevşemişler. Böyle bir baskını beklemedikleri anlaşılıyor. Yine de

kayanın üstüne bir nöbetçi koymuşlar. Kayanın arkasında uyuyorlar belliki...

Ama kayanın üstünden de bir horultu geliyor. Anlaşılan nöbetçi de uyuya kalmış. Sağımdaki Süleyman onbaşının omuzuna dokundum. Onbaşı anladı, bombayı çıkardı.

Elimizde maşalı İngiliz bombaları var. Süleyman onbaşı bombanın maşasını çekti, çöktüğü yerde davrandı:

– Bismillah... diye fısıldadı, Fırlattı bombayı.

Hepimiz kulak kesildik. Bomba nöbetçinin horlamaları arasında tak diye bir ses çıkararak dibinde bulunduğumuz kayanın üstündeki düzlüğe düştü. Tak diye bir ses çıkardı.

Bu sesten sonra Kürt horlamayı kesti. Biz de soluğumuzu kestik.

Ve ardından bir tıkırtı duyuldu; Bomba kayanın üstündeki eğik düzeyden tıkır tıkır yuvarlanarak geldi aramıza düştü. Nereye düştü? Görmüyoruz karanlıkta.

Nöbetçi kulaklarını dikti, dinliyor. Bizde çıt yok.

Saniyeler yüzyıl gibi geliyor. Acaba hangimiz havaya uçacağız? Tam bu sırada dört beş adım ötemden birisi bağırdı:

– Patladı mı ulaaan?...

Bu kez tam uyanan Kürt nöbetçi başladı ateş etmeye... Ancak karanlıkta bir şey görmediği için, biz de kayanın dibinde bulunduğumuzdan ateşin etkisi yok. Ben artık durmanın gereksiz olduğunu kavradım ve bağırdım:

– Fırlayın.

Hepimiz fırladık. Kayanın arkasında uyuyan Kürtler uyanıp davranıncaya kadar tepeyi tuttuk. Nöbetçi başta olmak üzere kaçmaya başladılar. Ateş ediyoruz, vurup vuramadığımızı göremiyoruz.

Amacımıza ulaşmıştık.

O sırada soldan kırmızı bir işaret fişeği göğe yükseldi. Eyvah!..

Bölük erkânını yanıma aldım. Kayalara tırmanırken ceketim yırtılmış, palaska kopmuş, farkında değilim. Yumurta Tepeye

koştuk. Ancak daha önce Kayalı Tepe'deki durumu düzenlemeyi de unutmadım... Koşarak Yumurta Tepeye ulaşınca baktım ki herkes yerli yerinde:

– Ne oldu?

– Hiçbir şey yok yüzbaşım herşey yolunda...

– Neden kırmızı fişek attınız?

Erlerden birisi öne sıyrıldı:

– İvediye atmışım yüzbaşım...

– Hay senin...

Böyle zamanda insanın aklına bile gelmiyor; biraz soluklanınca el bombası ne oldu, diye düşündüm. Bomba patlamamıştı. İngiliz bombasıydı; ama sonradan duymuştuk. İngilizlerin Çanakkale'de denize attıkları bombaları çıkarıp bize yolluyorlarmış. Bu söylenti doğru muydu, bilemem.

Ortalık ışıyordu.

Harbak vadisi ayaklarımızın altındaydı. Görüyorduk, köylüler çekiliyorlardı; pılı pırtılarını hayvanlara yüklemiş karşı yamaçlara tırmanmaya başlamışlardı.

Üstlerine varmadık, ateş etmedik, zaten uzaktayız. Pırıldakla durumu geriye bildirdik.

Grup Komutanı "Geliyorum" diye haber saldı. Tabur Komutanı bana:

– Sen, dedi, geriye çekil, dinlenmeye geç. Üçüncü Bölük cepheyi Birinci ve İkinci Bölüğe teslim edecek.

Bir bölük Yumurta Tepeyi, bir bölük Kayalı Tepeyi tuttu. Biz geriye çekildik. Çadırlar kuruluyor, Yatıp uyumadan önce askeri topladım:

– Kimdi o "Patladı mı ulan?" diye bağıran?

Ses yok. Soruyu yineledim.

Bölüğün çavuşluğunu yapan er öne çıktı, bir selam çaktı:

– Efendim, dedi, Bu Kadıköylü Agâh, kunduracı Agâh... Kızmıştım.

– Agâh gel buraya... diye bağırdım.

Agâh çıktı:

– Nedir ulan bu yaptığın iş?

Agâh demez mi;

– Vallahi ben bağırmadım, yanımdaki erin kulağına eğilip yavaşça "Patladı mı ulan" diye sordum.

Bunun üzerine çavuş işin iç yüzünü açıkladı:

– Yüzbaşım, bu sabit jandarmalardan esrar bulup çekmiş. Sonra senin gözüne gireceğim diye kabadayılık taslamış.

Gerçekten Kadıköylü Agâh, esrar çektiğinden Jandarma Genel Komutanlığından bize sürgün gelmişti. Agâh'a;

– Bana bak, dedim, gidip o bombayı bul; yanına pek sokulma...

Agâh gitmiş, bulmuş; bomba kayalıklardan aşağı yuvarlanınca bir çalı kümesinin üstünde terazilenip kalmış. Agâh'a dedim ki:

– Bombayı bir kurşunla patlatabilirsen seni bağışlarım; yoksa yine 3'üncü takıma gidersin.

Erler yere yatıp kendilerini güvenceye aldılar. Agâh 30-40 metre geride siperlenip bir kurşunla bombayı patlattı.

Böylece mangasında kaldı.

Benim çadır kurulurken Grup Komutanı Yarbay Mustafa Uludağ geldi.

Osman Tufan Paşa'nın emri yerine getirilmişti. Harbak vadisi boşaltılıyordu.

Uludağ Yarbaya dedim ki:

– Efendim ben yedeğe alındım, dinleneceğim. Bakın bende iki yatak var, birini alır şu çimene sererim, öteki de karyolada kalır. Siz karyolada yatın, biraz kestirelim.

– Olur, ama sen iki yatağı da alacaksın, ben karyolada yataksız yatarım.

Portatif karyolada yataksız uyunabilir.

Hazırlıklar yapılırken yanımda bulundurduğum kanyağı açtım. Bir küçük cam kadehim vardı. Komutana bir kanyak sun-

dum, bir de kesme şeker verdim. Kendime de doldurdum. Keyifle içtik.

Uludağ sonradan Çatalca'da Tümen Komutanı oldu, bayramlarda buluştuğumuzda kanyak getirirdi. Kesme şekerle içerdik, o günü ve o anıyı yaşamak için...

Ben gerideyken bir olay patlak vermiş. Daha önce bildiğimiz Hürürük köyüne bir bölük göndermişler. Hürürük köyü Şalaş Dağına yaslanmıştır. Kürtler bölük gelirken dağa tırmanmışlar, bölük yan ateşi aldığından ilerleyememiş. Gerçekte ilerleyebilir; ama haklı olarak şehit vermek istememişler. Bunun üzerine destek bir bölük daha yolanmış. Kürtler de buna göre önlem alıp güçlerini artırmışlar. Bizim birlikler ilerliyemiyorlar.

Oralarda doğa öyle ki Şalaş Dağının tepesini tuttun mu, ilerlemek isteyene adım attırmıyorsun.

Tabur Komutanı bana dedi ki:

– Şalaş Dağına taarruz edeceksin.

– Başüstüne...

Ayrılırken uzaktan görünen Şalaş Dağına şöyle bir baktım. Zaten oralarda doğayı tanıyorum. Dağ çıplak, beyazımsı, kurşunimsi, sarp, kayalık...

Ama öteki yüzü çamlık.

Yarım saat sağa-doğru yürüyüş yaparsam ağaçların arasından yukarıya tırmanma olanağı bulurum. Sağ yöne doğru bölükle birlikte yürümeye başladık. Tabur Komutanı sordu:

– Nereye gidiyorsun Madanoğlu?

– Görevin uygulaması bana düşer Komutanım, dedim.

İçerlemiştim, ama belli etmedim. Yarım saatlik bir yürüyüşle dağın ağaçlık eteğine ulaştık.

–Dinlenelim...

Oturduk, asker sigarasını yaktı, ben de yakıyorum, bir yandan dağa bakıyorum.

Erin biri:

– Yüzbaşım sağımızdan ormanın içinden bir ses geliyor.

Dinleyelim. Hepimiz sustuk.

Uzaklardan biri Kürtçe bağırdı. Bizim Haymanalı erler yanıtladılar. Daha önce söylediğim gibi Haymanalı erle Kürt çok güzel anlaşırlardı, ağızları birbirine uyardı.

Uzaktan ses duyuluyor:

– Kimin askerisiniz?

– Madanoğlu'nun...

– Ben Musayi Sa'do, bekleyin geliyorum.

Musay'i beklerken aramızda geçen bir olayı anımsadım.

– Musayi Sa'do ile iyi dosttuk. Bir gün bana gelip dedi ki:

– Bizim küflet (o yörede eşlerine kuflet-külfet-derler. Aile yükümlülüğü erkeğin sırtında olduğundan böyle bir deyim yaygınlaşmış) bizle kavga yapıyor. Yüzbaşı Begi niçin yemeğe çağırmıyorsun, diyor.

Bu çağrı üzerine ben de kalkıp Musa'nın evine yemeğe gitmiştim. Ağaçlık bir yamaçta tek katlı küçük bir ev. Musa'nın karısı bulgur pilavı üstüne keklik kızartması hazırlamış yanında hazreti pivaz (soğan) ... Musa'dan başka tanımadığım iki Kürt daha vardı.

Yemekten sonra söyleşiyoruz. Ben yeni öğrenmeye başladığım Kürtçeyi kullanmaya çalışıyorum. O sırada Musa'nın karısı sofrayı toplamış, duvarın dibinde namaza durmuştu. Kurduğum Kürtçe tümcelerde sözcükleri yerli yerine oturtamadığım için konuşmam gülünç oluyordu. Bir kulağı bende olduğundan kadın arada sırada kıkırdıyordu. Namaz bittikten sonra kendisini çağırdım. Yetersiz Kürtçemin bütün olanaklarını kullanarak dedim ki:

– Bak kızım, bir savaşta Hazreti Ali'nin sırtına ok saplanmış. Çok acı verdiği için kimse oku çekip çıkarmaya cesaret edemiyormuş. Namaz vakti gelmiş. Hazreti Ali namaza durmuş. Arkadaşlarından biri oku sırtından yavaşça çekip çıkarmış. Ali, kendini namaza öylesine vermiş ki duymamış bile... Sen bir yandan ibadet ediyorsun, bir yandan kıkırdıyorsun, Allah bunu yutar mı?

Bunun üzerine üç Kürdün arasında ateşli bir tartışma başladı. Ben anlayamıyorum, çünkü özellikle Arapça* konuşmaya başladılar. Arada sırada meraklanıyorum, soruyorum. Musayi Sa'do beni durduruyor. En sonunda Musa sordu:

– Yüzbaşı Beg, hükümet size kaç lira aylık veriyor?

Biz 48,5 lira alıyorduk, yuvarak sayıyla konuştum:

– 50 Not...

Kürtlerin biri dedi ki:

– Biz bu parayı sana veremeyiz.

Öfkelendim:

– Ulan ben buraya konuk geldim, sen ne diyorsun?

Musa durumu açıkladı:

– Yüzbaşı Beg biz sana bir ev verelim...

Sonra düşüne düşüne konuşmasını sürdürdü:

– İki tarla verelim... 5-10 koyun verelim... 20-30 keçi verelim... Bir çift öküz verelim. Yalnız yapamansın, bir de hizmetkar verelim. Sen bu subaylıktan vazgeç, gel bizim köyün mollası ol, ama bizden aylık isteme...

Bekledik 15-20 dakika kadar... Ağaçların arasından çıktı musayi Sa'do.

– Yüzbaşı Beg merhaba.

Hal hatır sorduk.

– Ne yapıyorsunuz?

– Şalaş'ı alacağız.

Sa'do bir dağa baktı, bir benim yüzüme baktı.

– Zahmet Yüzbaşı Beg, zahmet... (çok zor yüzbaşı bey).

Musayi Sa'do'nun sırtında beyaz bir gömlek, ayağında beyaz kalın kumaştan bol paçalı bir pantolon var. Altı ip üstü yün örgü pabuçlar giymiş. Bu o yörede üretilen giysiler ve pabuçlardı.

Dedim ki:

– Zahmet, mahmet emir aldım.

---

* SasonKozluk bölgesinde Arapça'da konuşulur. Bunlar İslam Halife ordularının kalıntıları olsa gerek.

Sa'do:

– Sen bana bir tüfek ver, bir de manga, ben giderim siz arkadan gelirsiniz.

– Yok öyle şey...

Emir verdim, asker de dinliyor:

İkinci Takım önde yürüyecek. Bu Takımın 4'üncü 5'inci mangaları ilerde 6'ıncı manga geride ilerleyecek. Ben ve bölük erkânı bu üçgenin ortasında yürüyeceğiz, sen benimle birlikte olursun.

– Peki. dedi...

Başladık yürümeye, daha doğrusu tırmanmaya...

Çamların sivri kürdan gibi yaprakları yere düşmüş toprağı kayganlaştırmış; bir adım atıyorsun, iki adım kayıyorsun. Çık çık bitmiyor.

İki manga önde olduğu için ben bakıyorum. Bir manga ilerliyor. Tek tük, ama etkisiz ateş geliyor. Bunun üzerine manga bir yaylım ateşi yapıyor. O ateş ederken öteki manga ilerliyor. Tam tepeye ulaştık derken, bakıyoruz bir tepe daha var.

Çok yorulduk. Bir yerde mola verdik. Aşağıya doğru bir dere ayağı iniyor, dipte Ayingâriz köyü görünüyor.

Musayi Sa'do dedi ki:

– Su getirteyim.

– Nasıl getirtirsin?

Musa elini şakağına attı, aşağıdaki köye bağırdı, on onbeş dakika geçti geçmedi, 15-16 yaşlarında yalınayak kızlar, sırtlarında su tulumları, derenin içinde bize doğru gelmeye başladılar. O kızlar nasıl da yürüyorlardı derenin içinde en sarp yerlerde... Kızlar suları dağıtmaya başladılar.

Askerler tulumlardan kana kana su içiyolar, kızlar sabırla bekliyorlar, tulumlar sırtlarında... Dedim ki kızlara:

– Burada bekleyin, arkadan öteki takım gelecek, onlara da verirsiniz.

Biz yine ilerlemeye başladık, doruğa giden yamaçta bir tepe bir tepe daha, kaç saat geçti bilmiyorum, en son tepeye vardığı-

mızda doruk göründü, çıplak ve kayalık... Musa dedi ki:

– Ben bir bakayım.

Yavaşça süründü, dört-beş metre önümüzde bir diklik var, tırmandı, yükseldi, durumu anlamak için kafasını çıkarıp bakmak istiyor. Ve başını çıkarır çıkarmaz tak diye bir tüfek patladı.

Musayi Sa'do yuvarlandı.

Benim önüme düştü.

Biz marş marşla fırladık tepeye...

Baktık karşıda bir tek kişi var. Ateşe başladık. Adam kendini yerden yere atıyor, sıçrayarak kaçmaya çalışıyor. Vuramadık.

Sonradan öğrendik durumu... Dorukta mevzilenmiş Kürtler biz ağaçlıklar arasından tırmanırken bir şey yapamıyacaklarını, askeri engelliyemiyeceklerini anlamışlar. Aralıklı ateşleriyle bizi vazgeçirmeye çalışmışlar. En sonunda çekilmek zorunda kalmışlar. İçlerinden birisi demiş ki:

– Bunlar asker, emir kulu, ama aralarındaki birisi bizden... Ötekiler hükümetin emriyle geliyor, bu neden geliyor? Ben herifi temizlemeden dönmem, siz gidin.

Sipere yatmış, Musa başını çıkarınca, vurmuş.

Musayi Sa'do yerde yatıyor, konuşamıyor, eliyle işaret ederek su istiyor.

Ben hemen pırıldakla aşağıya haber verip "Tepe alınmıştır, yaralımız var, doktor gönderin" dedim. Yaralının kimliğini bildirmedim. Ayrıca dedim ki:

– Sigaramız bitti, gelirken sigara getirin.

Ne yazık ki doktor gelinceye kadar Musayi Sa'do öldü. Bizim asker başladı ağlamaya...

Tepeye su getiren kızlar da öğrendiler, Musa'nın öldüğünü, onlar da ağlaşmaya başladı. Aşağıdaki köyde duyuldu kötü haber, Hürürük köyüne dek dağın içinde bir ağlama yankılanıyor. Kürtlerin ağlaması bir tören niteliği taşıyor.

Öteki birlikler ilerlemeyi durdurdular. Köylerde kadınlar damların üstüne çıktılar. Tempo ile:

– Ah breymin, ah breymin... (Ah kardeşim, ah kardeşim...)

Ağıtlar yakıldı... Saatlerce sürdü...

Biz tepeyi tutunca Hürurük köyü boşalmıştı. Tabur komutanı geldi. Ben de indim, komutanla buluştuk. Durumu anlattım:

– Bizim bir Musayi Sa'do'muz vardı, yitirdik, bu eyleme katılmıştı...

Komutan:

– Yarın ona bir tören yapalım.

Ertesi günü bir yere çıkmadık. Ateş kes sürüyor. Askeri topladık. Kürtler çekildiler, uzaktan bakıyorlar. Musayi Sa'do'yu gömerken tören yaptık. Havaya üç el ateş ettik. Sonra aramızda para topladık, karısına verdik (*).

Musayi Sado'yu çok seviyordum, iyi dost olmuştuk. Ölünce tepem attı:

– Bunu öldürenlerden intikam alacağım, dedim.

Bölükten 15 kişi seçtim. Hava kararırken derenin içine indik. Böğürtlenlerin, çalıların içinde mevzlendik. Bir iki saat bekledik. Oradan buradan kayalıkların arasından birkaç karaltı çıktı kadınlı erkekli.

Kimi ateş yakıyor, kimi bir şeyler konuşuyor, kimi yemek hazırlıyor, düşündüm:

– Oğlum, dedim, askerlere! vazgeçelim, bunların ne günahı var ki, suçsuz insanlar...

Döndük, geldik.

Sason'daki eylemler ve çatışmalar bitip tükenmiyordu. Başarılı olduğumuz söylenemezdi. Başarısızlığın nedenleri çoktu.

Tümenden emir aldık. Tabur'la gidecek Ayingozik'teki tepeleri tutacağız.

(*) Aradan 20 yıl geçti. Ben Siirt'e tümen komutanı olarak gittim. Musayi Sa'do'nun karısı haber gönderdi, beni çağırdı. Gittim. Kadın dedi ki "Benim kocamı öldüren kardeşimmiş. Bu işi bilmeden yapmış. Şimdi çocuklar büyüdüler. "Babamızın kanını yerde bırakmıyacağız" diyorlar, dayılarını öldürmeye kalkıyorlar. Sen bu işe bir çare bul."

Ben çocukları doğrudan doğruya çağırsam olmaz. Siirt'te yüzbaşılık zamanında tanıdığım bir arkadaşım vardı. Sayılan bir kişi. Çocukları birlikte çağırttık. Oğüt verdik. Kan davasını durdurduk.

Ve orada emir bekleyeceğiz.

Düşünüyoruz:

Herhalde Tümen kurmayı bir yeni operasyon hazırlıyor.

Biz Taburla Ayingozik'e doğru yürüyoruz. O gün öncülük sırası bende. İleriye doğru çifte nöbetçi çıkardım, onun birkaç yüz metre berisinde uç mangası: daha geride uç takımı, ben takımın önündeyim; tabur daha arkamda.

Keşif kolu çıkarmadım.

Kayaların arasından tırmanıyoruz. Tabur Komutanıyla emir subayı benim yanıma kadar geldiler. Gerçekte onların yeri gerimizde. Komutan önde ateş yiyebilir. Ama bir şey söyleyemiyorum.

Emir subayı sordu:

– Ayingozik tepesi nerededir?

Yanıt vermedim. İçimden kızıyorum, çünkü onların yeri burası değil:

Komutanla emir subayı yürüdüler, ben de sürdüm atı, yetiştim. Gördüğüm şu: Ayingozik tepesindeyiz, yukarıdan bakıldığında ilerde 300 metre kadar uzaklıkta bir tarlada iki kadın bir erkek çalışıyorlar. Kulübemsi bir ev var. Tabur Komutanı benim uç mangasının makineli tüfek nişancısını yatırmış, emir veriyor:

– Ateş...

Gerçi bulunduğum yer yasak bölge, ama gereksiz bir emir. Er hem Tabur Komutanını dinliyor, hem bana bakıyor. Asker beni bilir, anlaşmışız, bütünleşmişiz. Er bana bakarken kaşlarımı yukarı kaldırdım.

– Ateşşş...

Bizimki şarjörü boşalttı, ama havaya boşalttı, vurmaya atmadı.

Tarladakiler kaçtılar. Sen misin ateş eden?

Doğru değil ki ateş etmek, bize verilen görev tepeyi tutmak, boşuna direnme yaratmanın anlamı ne?

Bu ateş olayı ağızdan ağıza yayılıyor, Kürtler bize iyice kızı-

yor, bunun üzerine çevremizdeki bütün su başlarını tutuyorlar.

Tepede çevre savunması düzeni aldık. Yemek pişireceğiz, ama suya yaklaştın mı ateşi yiyorsun. Ben biliyorum: istesek suyun başından Kürtleri atarız, ama, şehit vermeyi göze almak gerekir. Bu kez Tümen sorabilir: Biz size tepeyi tutun dedik; tepede bir direnmeyle mi karşılaştınız da şehit verdiniz?

Can sıkıcı bir durum.

O akşam aç kaldık. Yattık. Durumu yarın düşünürüz, dedik. Sabah oldu, birkaç deneme yaptık, ama kolay değil. Su başlarını iyice tutmuşlar. Bu kez başladık Tabur Komutanına içerlemeye... Komutana diyoruz ki:

– Burada bir bölük bırakalım, çekilelim, buraya su gönderelim, hep birlikte susuzluk çekmiyelim. Ya da yüklenelim üç su başından birini ele geçirelim.

Tabur Komutanı ne ona razı oluyor, ne buna razı oluyor. O sırada bir bunalım geçiriyordu. Komutan; karısıyla arasında bir sorun var; ayrılacak mı, ayrılmayacak mı? Karar veremiyor. Aile sorunları insanı bunaltır, boğar... O ayrı oturuyor, biz ayrı oturuyoruz.

İki buçuk gün susuz kaldık.

Erzakımız olduğu gibi duruyor, yemek pişiremiyoruz, yufka ekmeği de yapamıyoruz. Kısacası aç ve susuz.

Üçüncü günün akşam üzeriydi. Bir Cemal Çavuş vardı, karargâh çavuşu, nalbant çavuşuydu, çıktı ortaya:

– Hayvanlar suya diye bağırdı.

Öyle bir ortam ki, bezginlik, umursamazlık, savsaklama herkese egemen olmuş. İki günden beri aç ve susuz ya, kimse karışmadı, yahut su başı ne zaman ele geçirildi? diye birbirine sormadı ya da Kürtler subaşını ne zaman boşaltmışlar diye kimse ilgilenmedi. Herkes mataralarını verdi, nalbant çavuşu aldı katırları, yürüyüp gittiler.

Biz bitkin bekliyoruz. Tabur komutanı da çadırının yanına bir güneşlik yaptırmış, oradan ayak altındaki vadiye bakıp düşünüyor.

Bekledik bir ya da bir buçuk saat kadar, gelen giden olmayınca çadırlarımıza çekildik. Ben yatağa uzandım. Aradan ne kadar geçti bilmiyorum. Üsteğmen Avni koşarak geldi:

– Kaptan kalk...

– Ne var?

– Yahu su başının açıldığı maçıldığı yok, Kürtler oradalarmış, bir eri vurmuşlar, senin kara katır da alnından kurşunu yemiş, kalk bakalım...

– Gidelim, dedim.

Gidip, erin cesedini getirdik, en önde gidiyormuş er. Tabur Komutanı ertesi günü karar verdi:

– Dönelim.

Birinci Bölüğü bırakıp tepeden ayrıldık. Sonra tepeye su gönderdik.

Birinci bölükten sonra sıra ikinci bölüğe gelecekti, sonra da benim üçüncü bölüğe...

Ama tepedeki birlikten boyuna raporlar geliyor, çatışmalardan, ateşlerden, olaylardan söz açıyorlar...

Sıra bana gelirken Hazo'ya haber gönderdim. Orada tanıdığım sırım gibi bir delikanlı var Sofi adında...

– Sofi gelsin, dedim.

Sofi geldi.

O'na bir er giysisi verdim:

– Soyun bunu giy!..

– Ne oluyor?..

– Sen giy oğlum... Yarın göreve gideceğim, bana su başındakilerin bildiği bir adam gerek...

– Peki.

Yarım saat geçti geçmedi, bizim erler:

– Efendim, dediler, iki kadın geldi, seni görmek istiyorlar.

– Getirin...

Baktım, birbirinden güzel genç iki kadın.

– Ne istiyorsunuz?

– Adamımızı öldürme...

Sofi'nin meğer iki karısı varmış. Sofi'yi çağırıp gösterdim:

– Bakın, görün, dedim, öldüreceğim adama asker giysileri verir miyim? Bizim özel bir işimiz var, ben kimseyi öldürür müyüm?

Erlere dedim ki:

– Bir Kur'an getirin.

Kadınlara güvence vermek istiyorum. Kur'an'a el basıp yemin ettim:

– Hadi gidin, kimseye görünmeyin, gördüğünüzü de söylemeyin, evde oturun.

Ertesi günü görev sırası bende. Sofi de askerin içinde...

Tepeye varınca Sofi ileriye doğru gitti. Kürtlere bağırıyor...

– Yüzbaşı Cemal Begin bölüğü gelmiştir. Bir kişi tek kurşun atacak olursa, köyüne kadar kovalayıp köyün altını üstüne getirecek. Kendisi de bir kurşun atmayacak bahtlaşıyor musunuz?

– Bahtlaşıyoruz.

Ben görevi Üsteğmen Vedat'tan teslim alıyorum. Ayingozik denen yerde beş küçük tepe var. Ortası düzlükçe... Dağın doruğunda beş tepecik çember gibi. Orta yere ben çadırımı kurdurmaya başladım. Üsteğmen Vedat:

– Yüzbaşım ne yapıyorsun?..

– Çadırımı kuruyorum.

– Ne çadırı?.

– Görüyorsun işte.

– Yahu yüzbaşım sabaha kadar o tepeden ateş geliyor, ben o tepeye koşuyorum, bu tepeden ateş geliyor, bu tepeye koşuyorum. geceleri uyku durak yok, gündüz uyuyorum.

– Sen hadi git, ben çaresine bakarım.

Her tepeye bir manga gönderdim. Manga komutanlarına dedim ki:

– Oğlum, bu adamlarda havan topu var mı?.. Yok. Öyleyse

havadan ateş edecek durumları da yok. Bakın ortalık kayalıktır. Kayaları duvar gibi dizeceksiniz. Arkasında oturacaksınız. Çifte nöbetçiniz olacak, üst yanınız uyuyabilirsiniz. Uykusuz kalmak yok. Yalnız nöbetçilerden uyuyan olursa gözünü çıkarırım. Tepeye yaklaşana ateş edeceksiniz.

Üçüncü takımı bu işlere hiç karıştırmıyorum. Onlara dedim ki:

– Siz de bir nöbetçi çıkarın bakalım, silahbaşı nöbetçisi.

Sonra seslendim:

– Borazan...

– Buyur.

– Sen benim ayakucumda yatacaksın.

Nöbetçiye saatimi çıkarıp verdim.

– Saat başında senin yerine geçecek nöbetçiyi uyandıracaksın, onunla birlikte borazanı da uyandıracaksın. Borazan, seni uyandırdıkları zaman bir tiiii çekeceksin.

– Ama sen uyanırsın Yüzbaşım.

– Uyanırım tabiî, sen benim uyandığıma bakma. Sen tiii çektiğinde kulak vereceksiniz, beş tepenin beşinden de şarkı sesi geliyor mu? Eğer bir tepeden şarkı sesi gelmezse, beni uyandırın, o tepeye gideceğim... Demek ki orada nöbetçiler uyuyor. Her tepeden şarkı sesi gelirse demek ki işler uygun gidiyor.

Biz yattık uyuduk.

Ertesi günü pırıldakla aşağıya "bir vukuat olmadığını" bildirdik. Daha ertesi günü de öyle. Biliyorum, arkadaşlar bana içerliyorlar. Çünkü onlar bu düzeni almıyorlar, bir domuz ya da başka hayvan gece karanlıkta geçse boşaltıyorlar tüfeklerini, sonra da rapor veriyorlar: Çatışma sonunda beş yüz mermi yakılmıştır" diye... Oysa ben bahtlaşıp işi sağlama bağlamışım.

Gündüz vakti karşıdan bir oğlan çocuğu, elinde bir sopa üstünde beyaz paçavra göründü. Bir bakraç yoğurt geliyor. Ben de sabun gönderdim. Oğlana dedim ki:

– Su alacağım...

Su almaya da başladık. Günler böyle geçiyor. Keyfimiz ye-

rinde.

Ama beni değiştirmek için öteki bölüğü göndermeleri gerekiyor. Nöbetçiler bir haber verdiler:

– Bölük değil, taburun tümü geliyor.

Bütün Tabur geldi.

Nereden buldularsa arkadaşlar içki de getirmişler. Tabur komutanı görev almış. Dedi ki:

– Tümenden kapalı zarf geldi, yarın sabah 6'da açacağız.

Oturduk, içkiler içiliyor, benim kafam karışık, kaygılıyım: yarın sabah zarfı açıp saldırı emri aldığımız zaman bizim baht ne olacak?.. Üsteğmen Avninin sesi güzeldir, şarkı söylüyor. İçiyoruz, ama benim aklım başka yerde.

Baht ne olacak?..

Bizim arkadaşlar baktılar ki işler iyi, ben kaç gündür "vukuat yok" diye rapor vermişim, çadırımı kurmuşum, her yer durgun ve sessiz.

– Eh, burası aydınlık olsun, dediler.

Sağa sola gemici fenerleri koydular. "Böyle şehrayin gibi aydınlatma da olmaz, karşıdakine hedef oluruz" demedim:

O sırada bir kurşun geldi.

Fenerin birisi parçalanıp düştü.

Yavaşça bizimkilerin arasından sıyrıldım. Sofi'yi buldum:

– Bak Sofi dedim, biz bahtlaşmıştık, bunlar bahtı bozdular, sen bunlara seslen bundan sonra elimden çekecekleri var. Baht kalkmıştır, haberleri olsun.

Haberi gönderdikten sonra gelip oturdum. Tabur Komutanı boşanma davasını anlatıyor. Aklı fikri aile sorununa takılmış, boşanmak istiyor, boşanamıyor. Avukat ne demiş? Yargıç kimmiş? komşular neler söylemiş? Sorun ne imiş?

İçiyoruz, konuşuyoruz, binbaşı anlatıyor, anlatıyor.

Ama ben hep düşünüyorum. Kapalı zarfta ne yazılı? Bir punduna getirip söze başladım:

– Binbaşım, karşıda bizim önümüzde bir, iki, üç tepe var.

zarftaki emir saldırı niteliğinde ise ne yapacağız? Sabahleyin hazırlanıp bu tepeleri almaya kalkarsak en aşağı üç saat uğraşmamız gerekir, öğleye kadar çabalarız. Ortak bir operasyona giriyoruz. Üç seyyar olduk. Biz 10'uncu Seyyar Jandarma taburu, 7'inci Seyyar da var, Mardin'den 8'inci Seyyar Jandarma Taburu da gelmiş. Bunlar yüksek noktaları tutuyorlar. Karşılarında bir engebe, dağ, tepe yok. Emri yerine getirmek için onlar yürüyecekler, biz çarpışacağız, onlar ilerleyecekler, biz saldırı yapacağız. Karşı tepeleri ancak öğleye doğru tutabiliriz. Tümen bu durumları bilmiyor ki... Şu zarfı şimdi açalım, içindekini görelim, ona göre karar verelim.

Tabur komutanı:

– Olur mu yahu? dedi.

Olurdu olmazdı derken biraz daha içtik, ben üsteledim, arkadaşlar da bana katıldılar; Binbaşı "Olur" der demez, zarfı açtık; beklediğim gibi saldırı emri çıktı.

Ben: Öyleyse tepeleri bizim daha önceden ele geçirmemiz gerek dedim. Arkadaşlar da "evet" dediler. Bunun üzerine Tabur Komutanı caymasın diye, hemen konuyu değiştirdim. Yine boşanma davasına döndük. Tabur Komutanı derdi yeniden deşilince anlatmaya başladı, İçki sofrasında söyleşi koyulaştıkça zarf unutuldu. Ben unutmadım. Bir ara oradan yavaşça sıyrılıp uzaklaştım; benim Manga Komutanlarını topladım. Durumu anlattım. Ne yapacağımızı konuştuk. Gereken emirleri verdim. Gün ağarmadan her şeyin sonuçlanmış, tepelerin alınmış olması gerekiyordu.

– Bana bakın, dedim, sabah karanlığında bu iş bitmiş olacak, sakın yanlışlık yapmayın. Şehidi, yaralısı olan kırmızı işaret fişeği atar, tepeyi alan şarkısına başlar. Haydi bakalım.

Tabur Komutanı sabah erkenden gözlerini şarkılarla açtı. O tepeden bir şarkı. Bu tepeden bir şarkı.

Komutan:

– Madanoğlu dedi, ne oluyor?

Komutanım gece emir vermiştiniz ya...

– Ne konuşmuştuk?

– Her şey tamam efendim. İşte tepeleri aldık, bir vukuatımız yok.

Komutan karşıya bir göz attı:

– Bak yaralın var...

Karşıdan bir er geliyor, sırtında büyük bir yük taşıyor. Acaba bir yaralı mı? Hayır. Er yaklaştı. Sırtında bir çuval taşıyor. Asker karşı tepede bir kar kuyusu bulmuş, bir çadırın içine kar doldurmuş getiriyor. Keyfimiz yerine geldi.

Biz önceden bu atılımı yapınca, grubun ortak operasyonunda geri kalmadık. Tepelerden aşağıya vadilere inip hedefi tutmak kolay oldu. Öteki taburlar bizden üç-dört saat geri kaldılar.

Tabur Komutanı hoşnut. Ama vadilerdeki köylerde hiç kimse bulunamadı. Tümenin planı yine boşa çıkmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, ulusal direnmeyi Anadolu'da örgütlemeye çalışırken çoğu devlet memuru, subay ya da eşraftan ileri gelenler İstanbul'a kulak veriyorlardı.

Kimileri de daha ilk aşamada Atatürk'e bağlanmışlar, davaya inanmışlardı.

Atatürk kendisine başlangıçta ve en umutsuz günlerde bağlananları hiç unutmamıştır.

Tümen Komutanımız Osman Tufan Paşa da bunlardan biridir:

İstanbul-Anadolu çekişmesi Babıâli ile Mustafa Kemal eylemi arasındaki çelişkiyi de simgeler. Bu çatışmada Amasya toplantısı önemli bir yer tutar.

Anadolu'da Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal'in güçlendiğini ve adım adım ilerlediğini gören İstanbul Hükümeti bahriye Nazırı Salih Paşa'yı Atatürk'le konuşmak üzere temsilcilik görevi vermişti. Mustafa Kemal Paşa da yanına Rauf ve Bekir Sami Beyleri alarak Amasya'ya gitti...

Mustafa Kemal Paşa kendisini İstanbul'a karşı güçlü göstermek için Heyeti Temsiliyenin ağırlığını duyurmaya çalışıyor. İstanbul, ipleri elinde tutmak istiyor. Rauf Beyin bile hilafete ve padişaha ne denli bağlı olduğu sonradan açıkça ortaya çıktığına göre, Atatürk'ün durumu sallantılı.

İşte böyle bir ortamda Sivas'tan Amasya'ya bazı telgraflar çekiliyor. Bu telgraflarda, bölgenin güçlü kişileri, Padişah ve Halifeye bağlılıklarını dile getirip Babıâli'den işaret gelmedikçe hiçbir eyleme girişmeyeceklerini vurguluyorlar.

Mustafa Kemal Paşa, Babıâli temsilcisi Salih Paşa karşısında güç duruma düşüyor.

Amasya'dan Sivas'a gerekli uyarıları yapmak ve yeterli önlemlerin gerçekleşmesini sağlamak için telgraf çeken Mustafa kemal Paşa bir oyun karşısında bulunduğunu bilmektedir. Bu oyunu bozmak için Sivas'ta Yüzbaşı Osman (Tufan) ve Recep Zühtü Beylere şu telgrafı çekiyor:

"Harekât-ı Milliye aleyhinde küstahlık edenler hakkında yapılacak muamele icabedenlere bildirilmiştir. Vaziyeti bittakip harfiyen tatbik olunup olunmadığını ve müsamaha görüldüğü takdirde bizzat müdahale ederek eşhas-ı malumenin tevkifi ve hempalarının (yoldaşlarının) iskatı (susturulması) matluptur. Bu bapta lüzum hasıl olursa her kime karşı olursa olsun, icabını ifada tereddüte mahal yoktur."

İşte bu Tufan Paşa yüzbaşı iken arkadaşı Recep Zühtü'yle birlikte yöneticilerin savsaklamalarına karşın bu telgrafı çekenleri yakalayıp içeriye tıkan kişidir.

Daha sonra Mustafa Kemal Paşa güvendiği "Yüzbaşı Osman"ı Adana bölgesine özel görevle yollar. O yörelerde ulusal örgütlenmeleri gerçekleştiren Osman Tufan'dan Atatürk'ün Söylevinde şöyle söz açılır:

"Şarki Adana mıntıkasında Tufan Bey ünvanıyla hareket eden Yüzbaşı Osman Beyin kahramanlıkları kayda şayandır."

Komutanımız Osman Tufan, böyle geçmişi olan bir kişiydi. Çok sertti. Verdiği emirler de sert karakterinin bir ürünüydü.

Grup Komutanı Yarbay Mustafa Uludağ, başka yere atandı. Yeni bir komutan geldi. Yarbay değil binbaşı.

Dendi ki:

– Üçüncü Bölük istinat (dayanak) noktası olarak Ayingozik'i tutacak...

Ben Ayingozik'e yerleştim

Günler geçiyor. Bazlamayı yiyoruz, bulgura kaşık sallıyoruz, pırıldak aracılığıyla arkadaşlarla konuşuyoruz. Kimi zaman posta geliyor, iki ay önceki İstanbul gazetesini okuyoruz. O sırada telefon hattı da çektik.

Nazmi Karakoç, iaşe subayı, iyi cümbüş çalar. Telefonun başına oturup bana cümbüş çalıyor, ben sevdiğim şarkıları istiyorum, zamanı öldürmeye çalışıyoruz arkadaşlarla birlikte...

Bir gün yeni Grup Komutanı beni aşağıya çağırdı:

– Bölüğünü alıp gelsin, demiş.

Gozik tepesini bırakıp indim. Yeni komutan otoriter görünümlü; ama daha gerçekleri kavramamış.

Hürürük köyüne bir saldırı düzenleyelim, demişler. Bunu nasıl düzenleyeceğiz?

Hürürük evleri taş duvarlı, köyün evlerinde pencere yok; hepsi mazgallı. Bu köye taarruz emri vermişler, saldıran birlik birkaç şehit vermiş, sonuç başarısız olmuş. Grup Komutanı yanlış iş yapıyor.

Ben aşağıya indim. Demişler ki:

– Bu görevi Madanoğlu'na verelim, o yapar...

Öteki Seyyar'ın Süvari Bölük Komutanı Rifat (Ürgen) dedi ki:

– Efendim, Madanoğlu'na bir bölük daha verin.

Rifat erkek bir kişi, sonradan general oldu, o zaman yüzbaşıydı; ama o kıdemli olduğundan konuşabiliyordu; ben yeni yüzbaşı olduğum için ses çıkarmamayı yeğliyorum.

– Peki, bir bölük daha verelim.

Gerçekte iki bölük olunca Tabur Komutanının görev alması gerekiyor; ama bunu düşünen yok. En sonunda dedim ki:

– Madem iki bölük olduk, bir de makinalı tüfek takımı verin.

– Peki.

Ben, Makinalı Tüfek Takım Komutanı Avni (Özkalyoncu), ve emrimdeki Bölüğün Komutanı Vedat (Duru) erkanlarımızı

da yanımıza aldık; durumu görmeye gittik. Durum tartışması yapıyoruz. Başarısız kalan birlik nereden saldırmış, nereden ateş yemiş? Bu kale gibi köye nasıl girilir?

Dedim ki:

– Ben buraya gündüzün saldırmam.

Aşağıda köye doğru bir set uzanıyor. Makinalı Tüfek Komutanı Avni'ye dedim ki:

– Sen burada mevzilenirsin.

Avni:

– Makinalı tüfekler bu kadar ileriye çıkar mı?

Canım sıkıldı.

– Gel, sana göstereyim.

Gittik makineli tüfekleri mevzilendireceğimiz yere; köye 200 metre uzaklıktayız; çukurlardan gidiyoruz; bize ateş edemiyorlar zaten mermilerini hesaplı kullanıyorlar. Tam makinalı için öngördüğümüz mevzilere geldiğimiz zaman baktık ki dağ topları mevzilenmiş. Dedim ki:

– Oğlum, top mevzilenmiş, sen toplardan da geride mi mevzileneceksin?

Avni durakladı:

– Peki...

Biz bu gözlemlerimizi yaparken dört bir yanından köye doğru seyrek ateşler sürüyor.

Yalnız bu arada şunu gördüm. Eğer bu köyü almak istiyorsak sokak sokak çarpışacağız. Bütün çevre tepeler ve dağlarda asker var. Köy çepeçevre sarılmış. Ben emir verdim:

– Ateş kes...

Biz ateş kesince her yana yansıdı. Bütün cephe ateş kesti. İşi kendi yöntemlerimce çözeyim istiyorum. Ateş kesince köye bağırdık.

– Ben Yüzbaşı Cemal Madanoğlu; baht veriyorum; bir kişi gelsin konuşalım...

Bir Kürt beyaz kirli bir çaputu bir sırığa bağlamış; çekine çe-

kine ortaya çıktı, yürüdü, geldi... Onu öyle bir yerde karşıladım ki toplar, tüfekler, makinalı tüfekler, cephaneler üstüste... Çarpıcı bir görünüm.... Gelenin adı Rizko imiş...

Gel bakalım Rizko... Rizko keçi gibi kokuyor, kaç gündür çember içinde köy...

– Bak, dedim, her yanınızdan çevrilmişsiniz teslim olun.

– Yüzbaşı beg nasıl olur?

– Çareniz yok oğlum, ben size baht veririm, hiçbir şey olmaz korkmayın.

– Biz senin bahtına inanırız; ama, bizi süreceksiniz, gitmek istemiyoruz buradan... Bizimkileri sıtmalık yerlere sürüyorlar, orada ölüyorlar; burası dağ havası, biz niçin gidelim sıtmalık yerlere?

Ben Rizko ile konuşup tartışırken Grup Komutanı atla arkamdan gelmiş. Sordu:

– Ne oluyor?

Durumu anlattım.

Grup Komutanı:

– Yürü: dedi Rizko'yu alıp götürdü. Ben ata atladığım gibi doğru bizim Tabur Komutanına gittim, durumu anlattım:

Tabur Komutanı anlayışlı. Ne yapıp ne ettiyse Grup komutanını razı etmiş, Rizko'yu bıraktılar. Rizko'ya;

– Haydi oğlum köyüne git, dedim.

Rizko köye gidince anlatmış; "Bu Yüzbaşı Cemal" demiş, "Komutanını da aşıp beni salıverdi. Hem topları, makinalı tüfekleri, çok kuvvetleri var."

Biz ertesi günü alaca karanlıkta türlü güvenlik önlemiyle saldırıya geçtiğimizde köyü boş bulduk. Bir kişiye raslamadık. Demek ki derelerin içerisinden karanlıkta sıyrılıp gitmişler.

Hürürük köyünü böyle aldık.

Arziv Dağını daha önce de anlatmıştım. Sason bölgesi çok geniş değil, ama çok sarp bir yöredir. Dersim'den gelen subaylar araziyi görünce şaşırırlardı. Arziv, dikine çıplak bir dağ...

Yeni gelen Grup Komutanı, 7'inci Seyyar'dan Üsteğmen Şemsi'ye Arziv Dağını tutacaksın diye emir vermiş.

Şemsi, bölüğüyle dağın doruğunu tutmak istiyor; ama tıkanıyor. Çocuğun durumu gittikçe güçleşiyor.

Yeni gelen Grup Komutanı bu durumları iyice kavrayamadığından sinirleniyor; görevin en kısa sürede yerine getirilmesini istiyor. Oysa asker bir çıkmaz içinde... Çünkü Arziv gibi kayalık bir dağın içine mevzilenmiş az sayıda tüfek, koca bir bölüğü kolaylıkla durdurabilir. İlle de saldırıyı sürdürmek, çok şehit vermek demektir. Nitekim Şemsi, beş şehit, beş yaralı verdikten sonra tıkandı. Oysa dağın ancak üçte birine tırmanabilmişti.

Akşama doğru güneş inerken durum böyleydi. Komutan da inatçı... Bir türlü çekil emri vermiyor.

Şemsi'nin bölüğünü korumak ve desteklemek görevini bana verdiler. O sırada Hürürük köyünde konaklamış bulunuyorum. Avni de makineli tüfek takımıyla yanımda. Emri alınca bizim bölüğün ağırlıklarıyla Avni'nin makineli tüfek takımını bir grup yaptım ve dedim ki:

– Ben yürüyorum, siz arkadan yetişirsiniz.

Avni her nedense gecikti.

Biz çatışma bölgesine ulaştığımızda hava kararmıştı. Yürüyüş sırasında terlemiştim. Eşyam ve kaputum ağırlıklarla birlikte arkada kaldığından çok üşüyorum. Gecenin ayazı keskin... Başladım titremeye...

Isınmaya çabalıyorum, olmuyor; erler yaklaşıyor:

– Yüzbaşım, benim kaputu al...

– Oğlum, senin sırtından çıkardığın kaputu ben giymem; sonra sen ne yapacaksın?

Sabaha kadar takırdadım. İçimden Avni'ye okuyorum. Sabah oldu. Güneş doğdu. Güneş bizim yana değil karşıya vuruyor. Böylece karşımızdakileri iyi görüyoruz. Güneş senden yanaysa, daha etkili ateş açabilirsin; çünkü karşıdaki gözüne güneş girdiğinden iyi göremez, iyi ateş edemez. Ben Şemsi'ye haberci yolladım.

Şemsi durumun kötülüğünü belirtti. Şehitleri ve yaralıları geriye çekmek gerekiyor. Şehitleri katırlara yükleyip arkaya yolluyoruz. Pırıldakla Grup'tan yaralılar için doktor istedim; geldi.

O sırada bir çardakta yaralı bir Kürt getirdiler. Bu birkaç arkadaşıyla birlikte hükümet kuvvetlerine katılmış Çirri aşiretinin eski reisi imiş. Abdurrahman Ali'nin baskısıyla başkanlıktan uzaklaştırılmış. Arziv operasyonuna katılmış, ama kurşunu yemiş.

Aşiret reisi çardakta türkü söylüyor. Adam yaralı... Neden türkü söylüyor?

Canı acıdıkça bağıramıyor... Bağırmak ayıp... Türkü söyleyerek bağırmış oluyor.

Duruma baktım içinden çıkılır gibi değil... Bizim Tabur komutanını baskı altına almaya çalışıyorum. Bana güveniyorlar. Diyorum ki:

– Bu iş olmaz, bu kadar dik ve sarp bir kayalığa çıkış olanaksızdır. Bana da görev verseniz çok şehit veririm; doğa elverişli değil...

Tabur Komutanımız da Grup Komutanını uyarmaya inandırmaya çalışıyor ki bu iş çıkmaz.

En sonunda bizim Tabur Komutanından bir mektup geldi. Komutan diyor ki:

– Madanoğlu, Grup Komutanını razı ettim; Arziv dağında eşkıya kalmadığını bir raporla bildirirseniz "çekil" emrini verecek.

Mektubu alınca Şemsi'ye bir yazı yazdım; durumu bildirdim. sonra açıkgöz bir eri çağırdım:

– Git bu yazıyı ver, Tabur komutanının mektubunu da okut; ama mektubu orada bırakma geri getir.

Şemsi, benim yazıyı alınca hiç düşünmeden çantasını açıyor, bir kâğıt çıkarıyor, "Arziv dağında tek eşkiya kalmamıştır" diye raporunu yazıyor.

Gönderdiğim haberci Tabur Komutanının mektubuyla Şem-

si'nin raporunu birlikte getirdi. Mektubu cebime koydum Raporun altına da hiçbir şey eklemeden "arz olunur" diye yazıp imzamı bastım, geriye gönderdim. Bir ya da bir buçuk saat sonra emir geldi:

– Çekilin.

Biz karşıdakileri ateş baskısına aldık, Şemsi'nin bölüğünü geri çektik. Şemsi'nin bölüğü kaç gündür ateş içinde... Ben koyun kestirdim, askere yedireceğim... Kayalıkların içinde aç susuz becelleşen askerin karnı doysun. Şemsi askeriyle birlikte bizim yanımıza gelince dedim ki:

– Alın birer but, yola çıkın...

Çünkü Grup Komutanı Şemsi'nin birliğine yeni bir görev vermiş; akşama dek orayı tutması gerekiyor. Güneş yavaş yavaş iniyor. Şemsi ise bölüğüne odun ateşinde et pişirmeye kalktı. Dedim ki:

– Pişmez oğlum, gecikirsiniz... Hele görev aldığınız yeri bulun, orada istediğinizi yaparsınız.

Bizim Makineli Tüfek Komutanı Avni araya girdi.

– Sen de kaptan, dedi, yüzbaşılık yapıyorsun... Bu adamlar kaç gündür aç, perişan olmuşlar, bırak da şu etleri pişirsinler.

– Ben yüzbaşılık yapmıyorum, ama siz bilirsiniz.

Bir kenara çekildim. Yaktım bir sigara... Onlar eti pişirmeye uğraştılar. Közde taze et pişirmek kolay mı? Pişmiyor. Pişti sanıyorlar, bakıyorlar, diş kesmiyor. Baktılar ki hava kararıyor, yola çıkmak zorunda kaldılar. Ama gecikmişlerdi. Gidecekleri yere gece ulaşabilmişler; orada görevli Tuzsuz Bekir dedikleri bir jandarma teğmeni gelenlerin asker olduğunu bilmediğinden ateş açmış.

Şemsi'nin birliği karşılık vermiş.

Grup Komutanı durumu anlamak istiyor. Pırıldaklar kuruluyor. Durum ortaya çıkanca Grup Komutanı zaten Şemsi'ye bozuk olduğundan kovuşturma açıyor. Durum şöyle:

Şemsi'nin tutacağı yere gelmediği görülünce oradaki 7'inci

Tabur Komutanı görev yerinin boş kalmaması için "Tuzsuz Bekir" diye anılan bir jandarma Teğmenine emir vermiş. Şemsi bölüğüyle görev yerine ulaştığında Tuzsuz Bekir'in ateşiyle karşılaşmış. Bir çatışmadır başlamış.

Ertesi günü hepimiz tabur karargahında buluştuk.

Şemsi'yi getirip bir çadıra hapsetmişler.

Söylentiler büyük. Şemsi sorguya çekildi, dosyası oluşturuldu, tutuklu olarak Tümen'e gönderilecek...

Biz çevredeyiz; Şemsi'nin çadırına yakın oturuyoruz. Dört atlı geldi. Şemsi çadırdan çıkarıldı, ata bindirildi; önde iki atlı jandarma, arkada iki atlı jandarma; öndeki erlerden birinin koltuğunda kocaman bir dosya...

Şemsi gidiyor.

Tümene gönderiliyor.

Yargılanacak.

Biz olan bitenlere bakıyoruz.

Yeni gelen Grup Komutanı kapalı bir adam, çadırından çıkmaz; bizlerle konuşmaz; söyleşmez; kendisini çektikçe çekiyor; oysa insancıl bağları iyi kurmasını bilen komutanlar sorunları daha kolay çözümlerler.

Bizim çocuklar üzgün.

Çünkü Şemsi'yi hepimiz seviyoruz.

Ben dedim ki;

– Bana bak Avni! Ben Şemsi'ye bu et pişmez göreve yetişin dediğimde sen bana "Yüzbaşılık taslıyorsun" diye karşı çıktın. Ben yüzbaşılık taslamadım, doğruyu söyledim. Şemsi o sırada benim emrimden çıkıp yeni göreve atandığından işi oluruna bıraktım. Eğer emrimde olsa hemen gönderirdim. Şimdi kimse yaptığı işin sonunu düşünmüyor, sonra da dövünüyor. Ama ben istersem Şemsi'yi kurtarabilirim.

Herkes kulaklarını dikti:

– Haydi canım sen de...

– Birer şişe rakısına var mısınız?

– Varız.

– Söz mü?

– Söz...

– İyi dinleyin, ben Şemsi'yi geriye getirtemezsem hepinize birer şişe rakı alacağım; ama başarırsam hepiniz teker teker bana birer şişe rakı alacak mısınız?

– Alacağız.

Çocuklar Şemsi'yi sevdiklerinden benim elimden geleni yapmamı istiyorlar. İddialaşma da bu yüzden... Dedim ki:

– Ben şimdi şöyle biraz açılacağım; siz Tabur Komutanının bana bakmasını sağlayın "Madanoğlu'na bir şeyler oluyor" diye kendisini uyarın, bu yeter...

– Peki.

Ben altmış-yetmiş metre açıldım. Bir ağacın altına oturdum. Bir sigara yakıyorum, iki nefes alıp atıyorum. Biraz düşünüyorum. Sonra elimi "Hay Allah kahretsin" gibisinden sallayıp kasketimi çıkarıyorum; yere vuruyorum.

Bizimkiler Tabur Komutanını uyarmışlar:

– Cemal'e ne oluyor böyle? Garip davranışlar yapıyor.

Tabur Komutanı yavaştan bana doğru yöneldi. Ben görmezlikten gelip sigara üstüne sigara yakıp atıyorum, bir sigara çıkarırken paketi döküyorum. Tabur Komutanı yaklaştı:

– Cemal Beyciğim hayrola?

– Vallahi binbaşım bunun hayrı şerri yok, bir belaya girdim ki sormayın, altından nasıl kalkacağım?

– Nasıl bir bela?

– Siz bana bir mektup göndermiştiniz ya... Hani "Grup Komutanını razı ettim, Arziv Dağında eşkiya yok diye rapor verirseniz ben de çekil emri veririm" diye...

– Evet, göndermiştim.

– Ben de mektubu Şemsi'ye göndermiştim ki okuyup inansın, çünkü karşıda düşman varken nasıl "Yok" diye rapor verebilir?

– Eeee?

– O mektup Şemsi'de kaldı. Şemsi diyor ki ben bu mektubu Divanıharp'te açıklarım... Ben şimdi ne yapacağım? Bana güvendiniz mektubu gönderdiniz, ben de güvendim Şemsi'ye gönderdim, şimdi, işler sarpa sardı... Ben ne bilirim bu çocuğun Divanıharp'lere düşeceğini?

Tabur Komutanı yumruk yemiş gibi oldu.

– Yaaa... dedi.

Benim yapmacıktan bunalımımı Tabur Komutanı gerçekten geçirmeye başladı. Doğru Grup Komutanının çadırına yöneldi. Ben de geldim arkadaşların arasına oturdum.

– Bekleyin, dedim.

Bekliyoruz. Aradan yirmi yirmibeş dakika geçti. Bir bağrıldı Grup Komutanının çadırına bir er koştu. Derken er koşarak çıktı, sonra iki er atlandı, dörtnala yola koyuldular. Ben keyifle:

– Çağırmaya gidiyorlar, dedim...

Arkadaşlar:

– Yok canım...

– Görürsünüz.

– Ne yaptın sen?

– Durun bakalım, çocuk gelsin sonra anlatırım.

Aradan birbuçuk saat geçti, geçmedi, Şemsi'yi geri getirdiler. Bütün subayları çağırdılar. Kendisine "Aleni ihtar verdiler, sorunu kapattılar. Çünkü Tümen Komutanı Osman Tufan öyle bir adam ki olan biteni duyarsa hepsini yakar. Osman Tufan bazan öfkelenip tabura:

– Ne biçim askersiniz, iki manastır mangası olsa bu işi söküp atar... diyen adam.

Sağı solu yok, sert ve sinirli. Ben arkadaşlara olayı anlattım, sonra çantamı açıp mektubu gösterdim:

– Mektup bende, dedim, gördünüz mü?

Benim çevremle ilişkilerim iyiydi. Epey dostum vardı. Bunlardan biri Aşiret Reisi Ahmeti Çirri...

Ahmeti Çirri gerçekte aşiret reisi değil, ama Abdurrahman Ali'nin baskısıyla başa geçmiş oturmuş. Abdurrahman Ali'nin ağırlığı büyük...

Buna karşın Abdurrahman Ali, yasak bölgede yasa dışı yaşıyor; Ahmeti Çirri, yasal bölgede. Zaten iki bölge arasında ayrı gayrı yok, akrabalıklar, hısımlılıklar, kan davaları, dayanışmalarla içiçeler. Yüzlerce yıllık ilişkiler nasıl koparılabilir ki? Ahmeti Çirri beni yemeğe çağırınca;

– Gelirim, dedim.

Belirli günde yanıma seyisimi aldım, yola çıktım. Gerçekte bir mangayla gitmeliyim, ama "Korktuğundan kalabalıkla geliyor" dedirtmek istemedim. Seyisim de atlı. Birbirimizi koruyarak yürüyoruz. Seyis önden gidiyor, bir tepeye çıkıp çevreye bakıyor, bana işareti çakıyor, ben de yürüyorum.

Bir düzlükte seyisimle yanyana geldik, yürüyoruz. Üstümüze birden bire 10-15 tüfeklik bir ateş açıldı.

Kaçmadık. Durduk, bakıyoruz. Çünkü Kürtler atsalar hemen vururlar. Bu işin içinde bir iş var...

– Ne oluyor? diye düşünüyoruz.

Süvari Bölük Komutanı Yüzbaşı Feridun Daryal. Mardin 8'inci Seyyar Jandarma Taburuna bağlı ama destek olarak bizim grubun emrine verilmişti. Feridun bir görevden dönüyormuş, bizi görünce mangasına emir verip korkutmak için ateş ettirmiş. Tepeden aşağıya atla inen Feridun:

– Yahu, dedi, sen "bize kurşun murşun işlemez mi" diyorsun? Nereye böyle?

– Ahmeti Çirri'ye yemeğe gidiyorum.

– Ben de geleyim.

– Gel...

Feridun döndü bağırdı:

– Dört kişi sağa geçsin, üç kişi sola geçsin...

Güvence düzeni alıyor.

– Yoooo, dedim, senin kaç atın var?

– Doksan-doksan beş.

– Benim 150 erim var yahu... Güvence düzeni alacak olduktan sonra piyade daha sağlama alırdı. Biz böyle gideceğiz, gelirsen gel...

Feridun:

– Peki, dedi.

Teğmeni Osman var, bölüğü ona bıraktı, yalnız seyisini aldı. Biz çifte seyisle dört kişi gidiyoruz. Kendimizi korumaya da özen gösteriyoruz.

Sonunda ulaştık, bir yamaçtan aşağıya inerken gördük, karşıda Kürtler bembeyaz giysileriyle duruyorlar. Onlar da bizi görünce karşılamak için bulundukları yamaçtan aşağıya indiler. Aramızda Norşın çayı var. Bizim Feridun arada bir anlatır:

– Ben Çar'ın ordusunda süvari subaylığı yaptım.

Feridun gerçekten usta binici. Atın üzerinde ayağa kalkar, altından döner, sıkı bir eğitim görmüş. Hepimizden üstün olduğuna kuşku yok.

Norşın çayının üstündeki köprüden geçeceğiz. Ev sahipleri bekliyorlar. Çayın üstünde bir arşın (bir metreden az) genişlikte, iplerle yanyana birbirine bağlı odunlardan yapılmış asma bir köprü var. Köprü sallanıyor. Bu oynak dar geçitten karşıya geçmek zor. Ama karşıda bizi 10-15 kişi bekliyor. Feridun'a dedim ki:

– Ben şimdi bunların önünde atımı yedeğime alıp köprüden yaya geçmem.

– Eeee ne yaparsın?

– Ben bu köprüden atın üstünde geçerim.

Ben atıma koca-doru diyorum. En olmadık yerlere çıkıyor. Olmadık yerlerden geçiyor.

Feridun:

– Sen deli misin yahu, dedi, bu hayvanın üstünde o köprüden nasıl geçersin? Ben bile geçemem...

– Sen şimdi bak, ben nasıl geçerim.

Köprüye girdim. Benim koca-doruyu biliyorum, kendi haline bırakıyorum, at köprünün üstünde adımlarını içgüdüsüyle atıyor, köprünün yaylanmasına kendini uyduruyor, bir sağa bir sola, bir sağa, bir sola... Ben hayvanın ürktüğünü anlarsam, hemen kendimi suya atarım, ama, koca-doru işini biliyor. Bir şey olur da kendimi aşağıya atarsam, su iki üç metre altımda. Bunu bildiğimden fiyakamı yapıyorum.

Köprüyü dediğim gibi geçtim.

Önümde sekiz on metre genişliğinde ve uzunluğunda bir yeşillik var. Çevre kayalık.

Sağdaki kayaların önünde beni karşılamağa gelenler onbeş kişi kadar, el bağlamış duruyorlar.

Kafası kızmış olacak ki arkamdan Feridun da at üstünde köprüye girdi. Benim köprüden çıkış yerini boşaltmam gerekiyor. Feridun'un atı huylanmasın, hayvan bir an önce köprüden geçmek ister, önünü boşaltacaksın ki rahatlasın.

Ben bunları düşünerek önümde yukarı doğru yokuş gibi görünen boşluğa atı sürüp sonra ineyim diye düşündüm. Ahmeti Çirri de ilerleyip karşıladı:

– Hoş geldin Yüzbaşı Beg.

Başımı çevirdim, Ahmeti Çirri'ye "Hoş bulduk" derken yanındaki onaltı-onyedi yaşlarındaki kıza gözüm takıldı. Mavi mi desem, yeşil mi desem bir göz; ama nasıl bir göz? Kızla gözgöze geldik. Hani şeytan çarpar derler ya, ürperdim. Hayvanı da mahmuzlayıp yokuşa sürmüş bulundum. Koca-doru iki adım attı ve şaha kalkmaya başladı. Ben öne doğru ağırlık verdikçe şaha kalkıyor. Baktım ki beni dinlemeyecek, koca-dorunun üstünden kendimi yere attım. Sağ ayağım hafifçe burkuldu, çaktırmadım. At sırtüstü dönüp kayalıkların arasına düştü ve iki taş arasına ön ayağı girdi. On onbeş Kürt hep birden üstüne atıldılar. Çünkü hayvan çıkınağa çabalarsa ayağını kırar, işi biter. ben öteki yandan dolandım. Kürtler zorla kayaları açtılar. Koca-doruyu hiç kımıldatmıyoruz. Kayaları açtıktan sonra at kalktı, ama su içerisinde kalmış, zıngır zıngır titriyor zavallı...

Biz Koca-doru ile de bütünleşmiştik. At binicisini, binici atı-

nı bilir, tanır. Acaba benim içime düşen irkiltiyi koca-doru da mı duymuştu?

Ahmeti Çirri bizi iyi ağırladı. Yedik içtik. Yerimize döndük.

Ertesi günü dediler ki:

– Seni Ayingâriz Köyü muhtarı görmek istiyor.

– Gelsin...

Ayingâriz Köyü muhtarı Mehmet geldi:

– Geçmiş olsun, dedi.

– Hayrola?

– O kız var ya, Ahmeti Çirri'nin yanındaki hangi delikanlıya baksa, o gencin başına bir iş gelir; ya uçurumdan yuvarlanır, ya boğulur, ya attan düşer... Ahmeti Çirri de bunu bilir; ama o kızı yanından ayıramaz. Neyse ki kızın gözü sana değil, atına değmiş.

Koca-doru'ya bir şey olmadı. Hayvan bir hafta kadar düşkünleşti, sonra kendisini toparladı.

Her bakımdan geri kalmış bir toplumda yaşıyorduk. Bu tür inanışları, yorumları doğal karşılamak gerekir. O dönemde yörede yaşayan insanlar bir ölüm kalım sorunu karşısındaydılar. Bu yazgıyı biz de paylaşıyorduk, asker de... Anadolu insanı çok eski bir tarihin kalıtımını paylaşıyor. Sonra o dönemdeki toplumda insanların bütünleşmesi ve ayrılması, birleşmesi ve karşıtlaşması da bir yazgıyı belirler. İnsan atıyla da bütünleşebilir, düşmanıyla da...

Ama erlerle durumumuz bir başkaydı. Ben bazı şeylere çok önem veririm. Hep birlikte dağda yaşıyoruz. Bir yerde konaklayacak mıyız? Önce erlerin çadırları kurulacaktır. Ben gezerim, bakarım.

Bütün erlerin çadırları kurulduktan sonra benimkine sıra gelir.

Bir gün hiç unutmam, taştan bir çeşme başına geldik, bölükçe yorgun, susuz...

Uzun bir yürüyüş yapmıştık. Her an ateş yemek korkusu içinde ilerliyorduk. Titiz bir güvenlik düzencesi almıştık. Ben

arada bir "Herkes birer yudum su içsin" diye bağırıyordum. Mataralarımızdaki suyu idareli kullanmak zorundaydık. En sonunda bir çeşme başına geldik. Güvenliğimizi sağladık. Su içeceğiz. Her mangadan birer kişi kalktı. Kendi mangasının mataralarını aldı. Ben çeşmenin üstüne oturdum. Taş serin. Altından su akıyor. Askerin mataraları doluyor. Bu iş için bir birbuçuk saat gerekli, çünkü çeşmenin suyu serçe parmak kalınlığından daha ince akıyor.

Arada bana matara uzatıyorlar:

– Yüzbaşım iç.

İçmiyorum. Gösteriş yapmıyorum, içimden öyle geliyor, asker üstünde bu davranış ayrıca etkili oluyor, birlik ruhunu yaratıyor. Birlik ruhu çok önemlidir.

Yeni Grup Komutanı bana demişti ki:

– Her bölükten beşer er seçelim, bir bölük yapalım başına geç...

Çünkü girilemeyen çok sarp bir Küskit yarıntısı var, Kürtler çok sıkıştılar mı buraya kaçıyorlar. Grup Komutanı beni o vadide bir operasyon için görevlendirmek istiyor. Kuşkusuz Komutana karşı durmak olanaksızdır; ama ben dedim ki:

– Başüstüne Komutanım, izin verirseniz ben kendi birliğimle gideyim.

Çünkü iyi biliyorum ki toplama asker ne kadar iyi olursa olsun birlikte eksiklik vardır, askerin beni tanıması gerekir. Asker bilecek ki "Ben yaralandım mı, dünya bir araya gelse Yüzbaşım beni burada koyup gitmez." Birlik ruhunun yaratılması başarıya giden yoldur. Küskit yarıntısı da öyle bir yer ki...

– Komutanım, dedim, ben buraya girerim, ama bölüğün yarısı gider...

Komutan üstelemedi (*).

Biz askerle yürürken neşeli olurduk. Bölüğün içinde sesi gü-

(*) Kore'ye gönderilen birliklerin toplama olması büyük bir eksiklikti. Asker ne denli yürekli, subay ne denli yetişkin olursa olsun, daha önceden birbirini tanıyıp anlamamışsa, bütünleşip kaynaşmamışsa eksiklik doğar.

zel olanlar, iyi türkü söyleyenler vardı.

Asker beni bilir, zamanını seçer; bir işaret ettim mi, sırtından çantasını atın üstüne alıveririm, o kolbaşına geçer, güzel bir türkü tutturur, bütün bölüğü sarar bu hava, nasıl yürüdüğümüzü bilmeyiz.

Bu kaynaşma içinde bana armağanlar da verirler. Bir sabah bakarsın erin birisi şafakla uyanmış, çalılıkların arasına dalıp bir keklik vurmuş. Usta nişancılar vardı. Onlar bu işi iyi becerirlerdi. Ben uyandığımda yufka ekmeğiyle birlikte kızarmış kekliği de sunarlardı. Böyle bir aile olmuştuk.

Bir ara erzakımız bitmişti. Gidip Hazo'dan alıp getirmek gerekiyor. İaşe subayının ayağı burkulmuş. Ben getiririm dedim.

Yirmi er, yirmi de katır, yola koyulduk. Bir yamaçtan ilerliyoruz. Sağımız aşağıya doğru dere, solumuz yukarıya doğru kayalık. Boşaltılmış bir köyün içinden geçiyoruz. Meyva ağaçları var. Erler katırların üstünden kollarını uzatıp dallardan armut koparıyorlar. Bana da veriyorlar.

Güvence düzeni almamışız.

Belki de olayları kanıksamaktan böyle yapmışız. Aylar yıllar boyu süren tehlike, tehlike olmaktan çıkıyor, doğallaşıyor. Bu tutum kuşkusuz büyük bir yanılgıdır. Yürüye yürüye bir yere geldik. İaşe onbaşısı Ramazan yanıma sokuldu:

– Yüzbaşım, dedi, başını kaldırma, ama çaktırmadan sol yukarıdaki kayalara bak...

Ramazan bunu söylerken, birden otuz kırk adım kadar önümde yalınayak, sırtında torba, koşarak kaçan bir genç kız gördüm. ben kıza bakarken Ramazan da bir tehlike işareti veriyor. Bunlar bir anda olup biten işler. Askerin tümü suskunlaşmış. Şöyle terimi silecek gibi yapıp bir göz attım. Solda beş-on metre yükseklikte, kayaların üstünde bellerinden yukarısı görünen silahlı bir kaç kişi...

Bir saniye içinde her şey gelip geçiyor. Önümdeki kızı yakalamaya kalksam hepimiz taranacağız.

Ramazan'ın uyarısıyla toparlandım. Atın başını biraz kastım.

Biz yavaşladık. Asker susuyor. Kıza dokunmadık. Tepedekiler de bize dokunmadılar. Geçip gittik. Yukardakiler de kızı erzak almak için yollamışlar. Bir rastlantı, ama böyle zamanda asker hemen toparlanıp bütünleşir, sanki bir ruhsal iletişim yoğunlaşıyor.

Sason bölgesinde köylü çoğu zaman gereksinmelerini kendi kendine sağlar. Çok yalın bir yaşamı vardır. Bunun dışındaki gereksinmelirini nasıl giderir? Satıcının birisi Hazo bucak merkezinden katırın üstüne yirmi-otuz top basma ve benzeri manifatura malı koyarak dağlara doğru vurur. Köy köy gezer, satışını yapar, kimse bu adama ilişmez. Çünkü bir gereksinmeyi karşılıyor.

Halk baskıdan ve rüşvetten bıkmıştır. Ama güvendiği yöneticilere de güvenir.

Ters türs işlerde ise tepki duyar, dikilir. O bölgede toplumsal düzen aşiret koşullarıydı. Kapalı bir ekonomi. Henüz pazar için üretim yok. İçtikleri tütünü bile kendileri üretiyorlar, yufka ekmeği yapıp yiyorlar, kaynaktan su içiyorlar; köylerde ve bucak merkezlerinde ayakyolu yok. Yolsulluk diz boyu (*). İçlerinde akıllı olanlar sivriliyorlar. Hasani Genco bunlardan biriydi. Ayrıca Hükümet yetkilisi ile ilişki kurabilmek için Türkçe bilmek gerekiyor.

Sason'da kışın eylem yapmak olanaksızdır. Zaten yol yok. Bütün dağlar kapanır. Ulaşım olanağı yoktur.

Yavaş yavaş mevsim geçiyor.

Bir akşam üstü Karatepe dediğimiz yerde Tabur Komutanıyla oturmuş söyleşiyoruz; Fenerlerimiz, lambalarımız, kırılmış. Karanlık basıyor. Benim lüksün gömleği yanmış, yedeğini bulamamışım.

Canımız sıkılıyor. Nöbetçiler bağırdılar.

(*) Bölgede uzun uğraşlardan sonra otorite sağlandı, yollar yapıldı. Sason boşaltıldı. Yol olmayan yere jandarmayla girmek bir anlam taşımazdı. Demokrat Parti iktidarından sonra oy almak amacıyla herkese istediği yere yerleşme olanakları tanındı.

– Aşağıdan beş-altı kişi geliyor.

Baktık, beş-altı köylü; sırtlarında eşyalar. Ama içlerinde bir yabancı var, giyimi değişik. Geldiler. Köylüler sırtlarındaki yükleri yere koydular. Sivil giyimli kravatlı 28-30 yaşlarında bir genç, yaklaştı, bize bakıyor, biz de ona bakıyoruz. Hepimiz er giysileri içindeyiz. İçimizde en göbekli, en yaşlı kişi Taburun Tüfekçisini Komutan sanıp selam verdi. Bunun üzerine Tüfekçi, Komutanı gösterdi.

Yeni gelen kendini tanıttı:

– Efendim, bendeniz Muş Hükümet Tabibi Zühtü Bilgin.

– Hoşgeldiniz, neden geldiniz?

– Dahiliye Vekâlet-i Celilesinden aldığım emir üzerine Taburunuza doktor gelinceye kadar vazife yapmak üzere geldim.

Bizim taburun doktoru hava değişimi almıştı.

Muş hükümet tabibini geçici olarak görevlendirmişler.

Biz Doktor Zühtü'ye hoş geldin dedikten sonra hemen bir er elbisesi giydirdik, bir de çadır verdik, yemek ister misin? diye sorduk.

– Hiçbir şey istemem, karnım tok...

Yağmur yağıyor pis pis... Hepimiz çadırlarımıza çekildik. Bir aralık baktım, tımbır tımbır bir mandolin sesi geliyor. Çadırımdan çıktım, doktorun çadırı benimkine yakın. Ses oradan geliyor. Çadırın aralık kapısından burnumu uzatıp baktığımda gördüğüm şu:

Doktor Zühtü yere yaygısını yaymış. Küçük bir sandığı var. Sandığın kapağı açık. İçinde içki şişelerinin konması için oyuklar bulunuyor. Biraz peynir, ekmek, bir de sardalya kutusu.

Yavaş yavaş demleniyor.

Göz göze geldik.

– Buyurun, dedi.

Hemen buyurdum. Bir-iki kadeh de ben aldım. Derken doktorla kaynaştık, çok sevdik bu çocuğu.

Bir süre sonra Jandarma Genel Komutanlığından bir emir

geldi. Komutan belli içerlemiş, çok sert bir emir:

– Harp koşullarının geçerli olduğu alanda sivil bir adam eylemlerin içine nasıl girer? Diyelim ki, şehit düştü, durumu ne olacak?

Bizim Zühtü, Mardin'de eylem dışında kalan Mardin Jandarma Seyyar Taburu'na gönderildi. Mardin Taburunun askeri doktorunu da bize gönderdiler.

Aradan bir süre geçti, biz yer değiştirdik. Bir gün nöbetçiler haber verdiler:

– Karşıdaki dağdan karabulut gibi asker geliyor.

Dürbünlerle baktık. Karşıdaki yamaçlar ağaçlık; ama gerçekten gelen asker görünüyor. Başladık tiii çekmeye... Pırıldağı da kurduk. Bizim tiii sesimize kulak verince pırıldağı da gördüler. Gündüz vakti pırıldağı görmek zordur. Tiii sesine yönelirsen doğrultuyu bulursun. Onlar da pırıldaklarını kurdular. "Kimsiniz?" diye sorduk. "Mardin Seyyarıyız" diye yanıt verdiler. Demek yakında bir işler olacak ki onları yeniden getirtmişler.

Ben Tabur Komutanı Siirt'e gittiğinden Komutan Vekiliyim. II. bölük komutanı Üsteğmen Vedat Duru dedi ki:

– Kaptan bu Mardin Seyyarı...

Ben sözü bitirmesini bekliyorum; Vedat yineliyor gözüme bakarak:

– Kaptan bu Mardin Seyyarı...

– Eeee ne yapalım yahu? herhalde yakında bir operasyon emri gelecek ki buraya kondular. Vedat:

– Kaptan "Bu Mardin Seyyarı..." diyorum.

O zaman durumu anladım. Bizim Doktor Zühtü karşıdaki birlikte... Vedat'la anlaştık. Hemen arkamdaki tepeye bir manga, solumdaki tepeye bir manga çıkardım. Onbaşılara dedim ki:

– Sıkı bir ateş çatışması yapın, birkaç da bomba atın...

Bizim asker bir kıyamet kopardı. Mardin Seyyar'ından başladı pırıldak çalışmaya:

– Ne oluyor? Yardım ister misiniz?..

Yanıt:

– Baskına uğradık, püskürttük, yaralımız var, doktorunuzu yollayın.

Onlar bir manga asker ile derenin içine Zühtü'yü indirmişler, biz de bir manga gönderip aldırdık. Görünce, sarıldık, kucaklaştık, öpüştük. Zühtü başladı:

– Ben sizin taburda kalayım. Ne varsa sizin taburda var. Mardin'dekilerin hepsi uyuntu.

Gözü bizde açıldığı için Zühtü bizleri özlemiş. Hemen sofrayı kurduk, içiyoruz, söyleşiyoruz. Dağbaşında böyle karşılaşmalar bir keyifli oluyor. Hepimiz sarhoş olmuşuz. Sarhoş olan çadırına gidip yatmış, ama, Zühtü hepimizden çok içtiği halde uyanık kalmış. Bizim gidip uyumamıza da içerlemiş, demiş ki:

– Öyleyse ben de giderim.

Nereye gidiyorsun? Ortalığın ağarmasına daha bir buçuk iki saat var. Zühtü aşağıya doğru dikine dereyi tuttumuş. Yanında koruması yok. Aşağıya inünceye değin bir saat geçmiş, yukarı tırmanıncaya kadar bir saat daha geçmiş. Yamacı tırmanıp düzlüğe çıktığında ortalık iyice ağarmış. Bakmış ki tabur açılmış, yayılmış, Batıya yönelik biçimde ilerliyor. Yakınından geçen bir manganın onbaşısı Zühtü'ye raslamış. Taburun doktoru olduğunu görünce koşarak gelip tekmil vermiş:

– Biz görev aldık, Dilbi köyüne gidiyoruz.

Bizimki içkili:

– Bu kaçıncı manga?

– Üçüncü manga...

– Üçüncü Manga! Manga Komutanınız benim, adım Zühtü Bilgin...

Onbaşı içerlemiş ama, Taburun doktoruna bir şey diyememiş. Hep birlikte ilerliyorlar. Dilbi köyüne gelince karşılıklı ateş başlamış. Bizim doktor bir tüfek almış erlerden, bir ağaca sırtını dayayıp oturmuş, dirseklerini dizlerine dayayıp rahat bir biçimde ateş ediyor. Oysa ağacı siper alıp öyle ateş etmesi gerekir. Karşıdan bir Kürt:

– Ulan kim bu kabadayı? demiş.

Şöyle dengine getirip bizim doktorun göbeğinden yapıştırmış. Bereket Zühtü'nün belinde tabancası var. Kurşun tabancanın korkuluğuna çarpıp doktorun karnına girmiş. Epey uzaktan ateş edildiği ve tabancaya çarparak karına girdiği için etkisini yitiren mermi derinin altında yürüyerek kaba etinde biryumru yapmış.

Onbaşı "manga komutanımız yaralandı" diye Zühtü'yü erlerin sırtına verip geriye yollamış.

Yatırmışlar yaralıyı... Tabur Komutanı önce Zühtü'ye bir çıkışmış:

– Sen neler yapıyorsun?

Sonra bize pırıldakla haber verdiler. Bizim doktoru yolladık. Gerekeni yapmış doktor, mermiyi Zühtü'nün kaba etinden çıkarıp yarayı bir güzel sarmış.

Ancak, savaş hükümlerinin geçerli olduğu jandarma taburlarında, geçici de olsa asker olmayan hükümet tabiblerinin çalıştırılmasının anlamsızlığı ortaya çıkmış oldu.

Böylece iki yılımızı doldurduk dağda. Sürekli tehlike, çatışma, eylem, yokluk, zorluk içinde bir yaşam. Doğayla içiçe koyun koyuna.

BÖLÜM 8

Doğu Hizmetinden İstanbul'a...

Bir sabah çok erken uyandım, çadırdan çıkıp yürüdüm.

Ortalık ağarıyor, güneş yavaş yavaş doğuyor, çevre ışıyınca baktım ki bulutların üstündeyim. Kelle Şalaş dediğimiz Şalaş dağının doruğundayım, bulutlar bir pamuk tarlası gibi önümde uzanıyorlar. Karşıda uzaklarda Siirt belli belirsiz. Çünkü bulutlar, o yöne doğru dağılmışlar, seyrekleşmişler.

Birden kent özlemi içimi sardı. Siirt bana, İstanbul değerinde görünüyor.

İki-üç gün için Siirt'e ineyim dedim. İzin aldım.

Arkadaşlardan ayrıldım. Yanımda iki üç atlı erle Garzan'a ulaştık.

Kaymakam beni gördü:

– Ooooo Cemal Bey, dedi, maşallah tam zamanında geldin; bil bakayım sana ne yedireceğim?

– Ne yedireceksin?

– Öğleyin yemeğe bizdesin, bizim hanım bamya pişirmiş.

– Bamyayı nerden buldunuz?

– Bizim odacı açıkgözdür. Bir kamyon geliyormuş. Arabada kuru bamya varmış. Bizimki üç dizi zorla koparmış.

Yıllardır görmediğimiz bir sebze de bamya.

Yemeğe oturduk. Benimle birlikte Garzan'a gelen erlerden açıkgöz birisi dedi ki:

– Yüzbaşım çarşıda Siirt'e gidecek bir kamyon var, içinde işçiler var, daha beş-altı kişi alır, ama bizi almıyor.

Ben yemek yerken:

– Siz kamyonu salıvermeyin, dedim.

Sonra çabucak lokmaları yutup sofradakiler kalkmadan doğruldum. Çarşıya indim. Kamyonun arkasında yedi-sekiz kişi var, şoförün de yanına biri oturmuş. Şoförün yanındaki işçinin omuzuna elimi koyup dedim ki:

– Arkadaşım, ben de Siirt'e gideceğim, sen arkaya geç, beş lira vereyim.

– Peki...

Şoförün yanına oturup:

– Haydi çek... diye seslendim.

Şoför:

– Arabanın patronu var, o gelmeden hareket etmez.

– Git bul patronu...

Şoför indi, patronu aramaya gitti. Biraz sonra kamyon sahibi geldi. İbrahim Çavuş diyorlar, bir iriyarı adam. Siirt'e işçi götürüyonnuş. İbrahim Çavuş arabanın önüne geldi, elini kaldırdı:

– Dağbaşında mıyız? diye bağırdı, ne demek benim arabamdan adam indirmek. Hem arabayı zorla yola çıkarmak olmaz. İstersem götürürüm, istersem götürmem. Bu araba benim.

İbrahim Çavuşun bunları bana söylediği belli. Şoför geldi yanıma oturdu. Ben kapıyı açıp dışarı çıktım. Yavaş yavaş yürüyerek İbrahim Çavuşa yaklaştım:

– Yahu dedim, ben dağdan geliyorum. Siirt'e gitmek istiyorum, uzatma şu işi gidelim.

Barışçı bir tutumum var, olay çıkarmak da istemiyorum, yalnız bunları söylerken elimi uzatmışım. İbrahim Çavuş elimi aşağıya bastırdı:

Öyle yapınca ben de bir yumruk aşkettim çenesine...

İbrahim Çavuş koca bir adam... Sendeledi, üstüme geldi, bir yumruk daha çıkardım, bu kez...

Jandarmalar hemen yetiştiler:

– Ne yapıyorsun be? diye adamı alıp götürdüler...

Ben şoförün yanına oturup, elimi tabancamın üstüne koydum:

– Yürü, dedim kesin bir sesle...

Şoför gaza bastı Siirt'e geldik... Sonradan düşündüm.

Bir özeleştiri yaptım; Ben öndeki işçiyi para verip arkaya geçirirken "geçmem" diye dirense ne yapacaktım? İşçi ne yapacağını anlamıştı. Ben dağdan geliyordum. İki yıla yakın bir süre çarpışmalar için yaşıyordum. Birden kent özlemine girmiştim. Bir an önce kente ulaşmak istiyordum. Ama dağ yasalarını özümsemiştim. Uyum sağlayamadım kentin kurallarına... Bunca çarpışmadan sonra ister istemez insanın kişiliğinde bir değişim olmaz mı?

Siirt'te iki üç gün kaldım.

Tümen Komutanı Osman Tufan Paşayı da ziyarete gittim. Komutanın yanına girmeden önce emir subayı Vehbi'nin odasında oturuyoruz. Tam o sırada kavga ettiğimiz İbrahim Çavuş geldi, elindeki dilekçeyi emir subayına verdi. Vehbi, olayı kavrayınca bizleri barıştırmak istedi, ama İbrahim Çavuş direndi.

Ben hiç sesimi çıkarmadım.

Birliğime döndükten iki ay sonra İbrahim Çavuş bu kez doğrudan doğruya Tabura bir dilekçe daha verdi.

O sıralarda dağda iki yılımı doldurmuştum. Jandarmada böylece üç yılım tamamlanmış oluyordu. Biz ordudan jandarmaya üç yıllığına verildiğimiz için yine Ordu'ya dönmem gerekiyordu, daha Doğu Görevi bitmemişti, ama Sason'daki görevin sonuna yaklaşıyordum.

Jandarmalıkta son günlerimi geçiriyordum. O günlerde başımdan geçen iki olayı hiç unutmam;

Anılarımın başında hayvanları çok sevdiğimi söylemiştim. Çocuklukta başlıyan bu eğilim, annemin etkisiyle gelişmişti. Sason'da doğanın ortasında yaşıyorduk. Her durumda olmadık yerlerde olmadık hayvanlarla karşılaşmak olasıydı.

Bir gün çatışma sırasında sürünerek ilerliyordum. Ateş altındaydık. Toprağın engebelerinden yararlanarak ilerleme çabasın-

dayken önümdeki çalı çırpı arasında bir kuş yuvasına rasladım. Yuvanın içinde altı tane yavru vardı. O sırada insan ne düşünür? Benim aklıma ilk gelen şuydu:

– Burada çatışma olunca ateş seslerini duyan anne yavrularını bırakıp kaçmış...

Oysa biraz sonra o yörede çatışma bitmiş olacak ve ana kuş yerine dönecekti, ama, ben bunu düşünemedim. kabalağımı çıkardım, palazları içine doldurdum. Çatışmadan sonra askere gösterdim. Erlerden biri dedi ki:

– Yüzbaşım, bunlar keklik...

Bu yavruları, besleyip büyüttük, bize alıştılar. Onları bir yerden bir yere giderken katırın sırtına yerleştirdiğim bir kafesin içinde taşıyorum.

Bu kekliklerin benim olduğunu bilmeyen yeni gelmiş bir subay; bunları kayaların önünde ötüşüp dolaştığını görünce teker teker hepsini avlamış, hepimizi yemeğe çağırdı. Ben bu yemeğe gitmedim. Kekliklerimi de aylarca unutamadım.

Bir gün bizimkiler yasak bölgede dolaşan bir Kürdü yakalayıp getirmişler. Baktım zavallı bir adam... Sordum anladım ki çoluğu çocuğu var. Ben şimdi bu adamı ne yapayım? Görevim aşağıya teslim etmek.. Oradan da kimbilir nereye gönderirler? İçimde birdenbire oluşan bir duyguyla yanımdaki erden tüfeğini, mavzeri aldım. Biliyorum silah boş, ama, şöyle arkaya dönüp mekanizmayı kurdum, verdim Kürde...

– Yat dedim şu leyleğe ateş et vurursan seni salıveririm.

Leylek ikiyüz metre kadar uzakta dolaşıyor.

Adamı izliyorum. Kimbilir aklından neler geçiriyor? Eğer leyleği vurursa, karısına, çocuklarına, evine kavuşacak. Kolay değil durumu... Yüzünden tüm düşünceleri, kaygıları okunuyor.

Kürt nişan aldı, hedefe baktı, bir daha baktı, kıvrandı, işi uzatıyor:

– Atsana ulan, ne duruyorsun?

Yalvarır gibi döndü bana adam, insanlığı sanki gözlerinde toplanmıştı, ağlamaklı bir sesle:

– Yüzbaşı Beg, dedi, hacı leylek yahu?..

Bunun üzerine, elinden mavzeri aldım, çok duygulanmıştım:

– Hadi git dedim, ortalıkta görünme...

Atanma emrim geldi. Jandarmadan ayrılıyordum. Bölüğümdeki erlerle, arkadaşlarla uzun, uzun kucaklaştık, beni uğurladılar yola koyuldum.

Yine Garzan'a değin atla gidip orada bir araç bularak Siirt'e ulaşmak gerekiyordu. Garzan'da araba beklerken çarşıda kılığından mübaşir olduğu anlaşılan biri yanıma sokuldu:

– Yüzbaşı Cemal Beg siz misiniz?

– Evet.

Mübaşir eliyle yol gösterdi, bir fiyakayla:

– Öyleyse buyurun mahkemeye...

Garzan'a gittiğim zamanlar ilçenin ileri gelen devlet görevlileriyle konuştuğumdan mübaşir beni sanırım tanıyordu; ama davranışından anladım ki, işin içinde bir iş var. Ses çıkarmadım, onu izledim.

Daha önce bir kavga yüzünden kısa süre hapiste yattığımı anlatmıştım. Böyle şeyler kurmaylığa engeldir. Şimdi başıma bir ikinci terslik mi çıkacaktı? Ne olduğunu da sormadım; mübaşire:

– Öyleyse düş önüme, dedim.

Mübaşir önde ben arkada mahkemeye vardık. Toprak damlı bir ev. Yanyana iki odası var. Mahkeme salonu soldakiymiş. Ben tam girecekken mübaşir durdurdu:

– Palaskayı çıkar.

Karargâh subayları komutanın yanına palaskasız girerler. Ama o karargâha bağlı birlik komutanları palaska çıkarmazlar. Gelenek, görenek böyle... O zaman omuzdan askılı kayışı olan subay kemerlerine palaska deniyordu. Mübaşirle yine tartışmadım. "Subay palaskasını çıkarmaz" demedim. kaygılıyım, olay çıkarmak istemiyorum. Palaskayı çıkarıp orada bir çiviye astım; içeriye girdim.

Loşça bir oda. Gözlüklü yaşlı bir yargıç kürsüde oturuyor.

Sağ yanda esmer, uzun boylu, kara kuru bir kâtip yazı makinesinin başında. Sol yanda bir kalabalık. Önlerinde İbrahim Çavuş:

Anlaşılan İbrahim Çavuş hazırlıklı gelmiş, tanıklarını da beraberinde getirmiş. Durum iyi değil. Yargıcın karşısındayım. Adam gözlüklerini düzelterek bana baktı:

– Adınız, soyadınız, doğumunuz.

Bu saptamayı yaptıktan sonra İbrahim Çavuş'un dava dilekçesini okuttu. Dinledim. Ama dinledikçe kendi kendime "meğer ben neler yapmışım" diye düşünmeye başladım. İbrahimÇavuş olayı şişirdikçe şişirmiş, ben hükümete valiye bile söğmüşüm devlete karşı çıkmışım. Yargıç sordu:

– Ne diyorsunuz Yüzbaşı Bey?

– Hakim Bey, dedim, İbrahim Çavuş daha önce Tümen ve Tabur Komutanlıklarına birer dilekçe ile başvurmuş ve benden şikâyetçi olmuştu. O dilekçelerle bu iddialar arasında büyük ayrılıklar ve çelişkiler var. O dilekçelerin getirilip okunmasını istiyorum. Böylece işi uzatmış olacaktım. Sonra sözümü sürdürerek dedim ki:

– Ben İbrahim Çavuş'la kavga etmek istemedim. Kendisine derdimi anlatmak için elimi uzatınca, o yanlış anladı, elimi alıp bastırdı. Ben de kavgaya girişiyor sandığımdan bu üzücü olay meydana geldi. Kötü bir niyetim yoktu. İbrahim Çavuşu tanımam, bir kastım ya da düşmanlığım olamaz.

Barışçıl yaklaşım içinde konuşmam havayı değiştirdi. Yargıç yine gözlüklerinin ardından deneyimli bakışlarını İbrahim Çavuş'a çevirdi:

– İbrahim Çavuş, bak Yüzbaşı Bey ne söylüyor?

Yargıcın bizi barıştırmak istediğini anladım. İbrahimÇavuş'a doğru yöneldim. Yargıç biraz daha baskı yaptı. Çavuş da direnmedi. Ben elimi uzattım, kucaklaştık, barıştık. Bir rahat soluk alıp "oh" çektim, böyle bir iş her şeyi altüst edebilirdi. Yargıç kararı yazdırdı.

Biz duruşma odasından çıktık; mübaşir beni yakaladı:

– Serkldoryan dedi.

O zaman Serkldoryan sigaraları vardı. Anlaşılan yakamı sıyırdığım için mübaşir de kendine düşeni istiyor. Bir 50 kuruşluk uzattım: Sonra gittik. İbrahim Çavuş dedi ki:

– Ben sonradan araştırdım, çiğerliymişsin...

Orada yürekli, anlamına "ceğerli" deyimi kullanılıyor. Ben de gerekli şeyleri söyledim. İbrahim Çavuş'la ahbap olduk. Siirt'te bu dostluk sürdü gitti.

Garzan'dan Siirt'e böyle döndüm.

Siirt'te Birinci Piyade Alayının Sekizinci Bölük (Makineli Tüfek) Komutanıyım.

Doğu görevimin bitmesine az bir süre kalmış. Yeniden klasik askerlik koşullarına girmiştim. Bir ev tuttum. Askere eğitim yaptırıyoruz. Akşamüstü ben hemen eve koşuyorum. Elime ne kitap geçerse okuyorum. Coğrafya, tarih, askerlik...

Askerliğe ilişkin okumadığım kitap kalmadı. Evimde rahattım. Siirt'te çok sinek var.

Benim evimde sinek yok. Arkadaşlar bunu saptamışlar, diyorlar ki:

– Hep senin evinde toplanalım, senin evde rahat ediyoruz, çünkü sinek yok...

Peki, neden benim evde sinek yok? Anlamıyorum. Ev biraz loşça, perdeler kalın; belki bunun için sinekler gelmiyor diye yorumluyorum.

Benim ev "Cas" tan yapılmış. Bir tür çimento gibi harç... Buna Siirtliler "Mübarek cas" derler; çünkü bu maddeden yapılan duvar birden yıkılmaz, bel verir, yani yıkılacağını önceden haber verir. Benim odanın bir penceresinin camı köşesinden kırılmış aldırmıyorum. Bir kırlangıç alışmış, o delikten eve dalıp yuva kurmuş, giriyor çıkıyor kuş; ortalığı kirletiyor ama aldırmıyorum.

Ne olsa bekar evi... Uzun süre dağda çadırda yatmışım, bana saray gibi geliyor. Kırlangıca dokunmuyorum.

O zaman orduda manda kolları vardı. Eğitmelik yazıyor, manda kollarını ne kadar zorlarsanız zorlayın bir anlam taşı-

maz. Bu hayvanlar günde 25 kilometre yürüme gücündedirler. Bu yolu hep bir tempoda yürürler, zorlarsanız düşüp ölürler."

Kendi kendime:

– Allah, Allah diyorum.

Ben bunları bilmiyorum. Bir başka maddeye daha bakıyorum:

– Tavlalardaki (askerlikte atların bulunduğu ahırlar) kırlangıç yuvalarını bozmayınız. Çünkü bu kuşlar sinekle beslenirler, hayvanlar böylece rahat ederler.

Gözüm bizim kırlangıca kaydı, o sırada kırlangıç bir dalış yaptı, benden biraz ötedeki uçan bir sineği kaptı.

Durumu kavradım, bizim evde neden sinek olmadığını anladım.

Siirt'teki yaşayışım bu.

Yönetmelikleri okurken bir yerinde gördüm ki, birkaç yıl üstüste benim gibi çetin görevlerde bulunan ve izin alamamış olanlara üç ay izin veriliyor. Hem de yollukla birlikte. O maddeye dayanarak bir dilekçe verdim. Kolordudan yanıt geldi. Kolordunun yetkisi bir buçuk ay içindi, arkadan bir buçuk ay daha verilecekti. Böylece Doğu görev sürem doluyordu.

Ver elini İstanbul diye yola çıktım. Üç ay iznimi İstanbul'da Kadıköy'de annemin yanında geçirdim. Sonra yine İstanbul'da göreve başladım.

Askerliğimin yeni bir dönemi başlıyordu İstanbul'da 189'uncu Alayın 2'inci Bölük komutanlığına verilmiştim. Yıl 1937... Bugünkü teknik Üniversite binası o zaman Taşkışla diye anılırdı. Birliğimiz Taşkıyladaydı. Kent içinde sıkışıp kaldığımızdan savaş eğitimi yapamıyoruz, ama yanaşık düzenden yana çakı gibiyiz.

Benim bölüğümde dokuz takım subayı vardı. Oysa üç takım komutanı olması gerek. Kimi bölüklerde subay azlığından bir teğmen bulunurdu. Benim takım subaylarının ikisi havacı, birisi jandarma. Bunlar piyadecilik stajı yapıyorlar. Geriye kalan altısı Ankara'da "Durmayalım düşeriz." diye şöylev atanların ya-

kınları. Yedeksubaylar... Bunların ayakbağı olmaktan başka yaptıkları ve yapacakları bir iş yok. Hepsini evlerine gönderdim:

– On onbeş günde bir uğrarsınız.

Gitgide bizimkiler aybaşında aylık almak için gelmeye başladılar.

Havacı teğmenler Ekrem'le, Kadri adında iki genç Ben de bekarım. Evim Kadıköy'de ama, çoğu kez kışlada arkadaşlarla kalıyorum. Paramız yettiği oranda Beyoğlu'nun tadını çıkarmaya çalışıyoruz.

İstanbul sinemalarıyla, gazinolarıyla, tiyatrolarıyla, pastaheleriyle, mağazalarıyla, Beyoğlu'su, Bebek'i, Kadıköy'ü, Moda'sı, Şişli'siyle Sason dağlarından ne kadar uzaktı.

Türkiye'de birbiri ile ilişkisi bulunmayan iki dünyanın birinden çıkıp ötekine gelmiştim.

Sason dağlarındaki savaş durumundan İstanbul caddelerindeki tören subaylığına geçiyordum. Bizim Sason'daki Tümen Komutanımız General Osman Tufan da İstanbul'a Selimiye'ye gelmişti. Taşkışla Selimiye'ye bağlıydı.

O sırada Atatürk'ün Balkan Antantı politikasında trafik yoğun, Balkan Antantı üyelerinin diplomatları, Bakanları, sık sık Ankara'ya geliyorlar. Hava Yolları bugünkü gibi gelişmediğinden konuklarımız treni yeğliyorlardı. Sirkeci'de hepsini törenle karşılayıp ağırlamak gerekiyordu.

Osman Tufan emir vermiş; bu görev bana verildi. Tören Bölüğünün Komutanı oldum. Kolordunun bandosu da Taşkışla'da bulunuyor. Bando da bana bağlandı.

Sirkeci Garı'na bir konuk geldi mi, Emniyet'ten daha önce bildirilen saatte biz garda hazır bulunmak zorundayız. Çoğu zaman konukların Sirkeci'ye varış saatlerini bir gün öncesinden biliriz.

Ben artık Sason'daki Madanoğlu değilim.

Sason'da er giysileri giyer üstüne de süvari çizmesini çekerdim.

Teneke çerçeveli yuvarlak cep aynasına bakarak bıyık burardım. Bıyıkları kestim.

O yıllarda İstanbul'da subay giysileri ve çizmeleri yapan ünlü mağazalar vardı. Bazı arkadaşlar rugan çizme yaptırırlardı; ben ruganı sevmezdim; glase denen yumuşak deriden çizmeler; lastikotin kumaştan giysiler yaptırırdım. Törensel bir kılığım vardı.

Konuklarımızı karşılamaya giderken bölüğü ve bando takımını da kendime özgü bir düzene sokardım.

Taşkışla-Sirkeci arasında yaya gidip geliyoruz.

Önce Taksim'e, sonra da Beyoğlu İstiklal Caddesi'nden geçip Tünel meydanına varıyoruz; Yüksekkaldırım'dan inip Karaköy'ü, Köprü'yü geçtikten sonra Sirkeci'ye ulaşıyoruz.

Düzeni nasıl almıştım? Benden otuz adım önde bando. Arkada ben yüksek ve gösterişli bir at üstündeyim. bölük benim ardımda...

O zaman dörtlü sıralar konumunda yürüyüş vardı. Ben bölük uzun görünsün, birlik büyük izlenimi versin diye, üçerle kolda yürüyüş düzeni yapmıştım. Takım Komutanlarını da takımlarının on adım önünde yürütüyordum.

Birgün bir albay bize baktı:

– Bu düzen nerede yazar? diye sordu.

– Osman Tufan Paşa böyle buyurdu. dedim.

– Haaa... O zaman başka.

Nasıl olsa Osman Tufan Paşaya soramaz.

Geliş gidişlerimizde yolu Yüksekkaldırım'dan inerek kısaltıyordum ki bandocularımız şişmesinler... Fiyakamız da bozulmasın.

Konuklarımız genellikle gece saat 20 sularında gelirlerdi. Bizim Sirkeci'ye gidiş gelişimiz uzardı. Tören bittiği zaman biz dönüşe geçeriz. Yüksek Kaldırım'dan adi adım çıkarız. Tünel meydanında askere tüfek çattırır; hem bölüğü hem bandoyu soluklandırırım. Biz subaylar da Alman Fişer'in birahanesinde birer duble içeriz. Biralarımızı Baba Fişer'in güzel kızı verir.

Sonra Tünel Caddesinden Taksim'e doğru uygun adım yürümeye başlarız.

Gece Beyoğlu civcivlidir. Biz Galatasaray'a doğru yaklaşırken, bando iyice coşar; kadınlar, kızlar çığlık atarlar. Bir cümbüşlü olur geçişimiz. Bando çalar, davullar vurur, asker rap rap yürür; benim at salına salına ilerler. Beyoğlu'na eğlenmeye çıkmış çoğu kişi kafayı daha önce bulduklarından bölüğün sağına soluna geçerek bizi izlerler. Taksim'e değin böyle yürürüz.

Taksim'den kışlaya kadar yollar boş ve loştur. Artık uygun adım zorunluğunu kaldırırım; sigara içilebilir, konuşulabilir, bandocular çifte telli bile çalarlar, bir keyif içinde kışlaya döneriz.

Sason'da savaş düzeninden, İstanbul'da tören düzenine böylece geçtim.

O yıl dünyada savaş bulutları yoğunlaşıyordu.

Hitler Avusturya'yı yutmuştu, Çekoslavakya'ya sarkıyordu. Südetler Almanya'nın eline geçmişti; dünyada kaygılı bir dönem başlamıştı.

Askerliğimde ikinci dönemle birlikte bütün dünyayı ateşe boğan İkinci Dünya Savaşı başlayacaktı. Çocukluğumu Mütareke'de yaşamıştım; öğrencilik yıllarımda ulusal Bağımsızlık Savaşı sürüyordu; subaylığımın ilk dönemi oldukça çetin görevlerde geçmişti.

BÖLÜM 9

Atatürk'ün hastalığı kulaktan kulağa yayılmıştı; artık herkes ağırlaştığını biliyordu. Atatürk Savarona'dan Dolmabahçe Sarayına alındı. Dolmabahçe'ye bir koruma bölüğü gerekliymiş. Tümen Komutanı Osman Tufan Paşa bu görev için benim bölüğümü seçmişti.

O arada ben Harp Akademisi sınavlarına da girmiştim. Zaten sürekli bu işin peşindeydim. Bundan önce iki kez sınava girmiş birincisinde Fransızca'dan ikincisinde "tahkimat"tan dönmüştüm.

Bir dersten takıldın mı, bütün sınav yanıyor. Oysa tabiye'den (taktik) 95 numara almıştım.

Üçüncü kez girişimde sınavı kazandım. Haberi tam benim bölüğümün Dolmabahçe'de Atatürk'ün korumasına verildiği günlerde aldım.

Mayıs ayının ortasındaydık.

Davutpaşa kışlasındaki birinci topçu Alayının dördüncü Bataryasında staja başladım.

Topçuluk piyadecilik gibi yorucu değil.

Her sabah Kadıköy'den yola çıkıyorum. Karaköy'e geçiyorum. Tramvayla Topkapı'ya ulaşıyorum. Oraya atlar geliyor. Atlara binip Davutpaşa'ya varıyoruz.

Benim bölük komutanı Üsteğmen olduğundan ona tekmil veriliyor. Ben açıkta duruyorum. Eğitim başlayınca katılıyorum. Batarya komutanı anlatmaya başlıyor; yavaş yavaş topçuluğun içine girmeye başlıyorum.

Benim gibi stajer olan üsteğmen Şefik Erensu ile iyi anlaşıyoruz. Onun bulunduğu İkinci Batarya'nın Komutanı benim Muğla'dan arkadaşım bir yüzbaşı... Ona Tarık Mitroviçe derdik. Bizim bataryanın üsteğmeni de Şefik'in sınıf arkadaşıymış.

Şefik dedi ki:

– Bu işi nasıl çözümleriz?..

– Dur bakayım, ben bunu Alay Komutanının emir subayına söyliyeyim.

Alay Komutanı anlayışlı adamdı:

– Doğru, demiş, üsteğmen üsteğmen ile çalışsın, Yüzbaşı da yüzbaşıyla...

İdari olarak değişim yapıldı; Bakanlığın bizi kurs için atadığı bataryalar değişti.

O zaman bataryalar koşuluydu. Denetimler de başladı. Kolordu Komutanımız Korgeneral Zeki Erokay'dı.

Kurmayları önüne denetim programını getirdikleri zaman, Korgeneral Erokay bakıyor, hangi bataryayı ne zaman denetliyeceğini görüyor. Ne var ki kâğıt üzerinde ben Dördüncü Bataryada görünüyorum. Tabiî General denetlemede bizlere sorular yöneltecek.

Ancak denetim başladığında ilginç bir olay gelişti. Korgeneral Zeki Erokay dördüncü Batarya Komutanı Tarık'ın yanındaki kurmay stajyerini Şefik Erensu olarak görünce şaşırdı. Çünkü belleğindeki ad Madanoğlu.

Denetim yerinde bütün subaylar toplanmış durumda. Şefik Erensü soruları güzel güzel yanıtlıyor. İşler yürüyor, ama Korgeneral Erokay kafasındaki soruyu yanıtlamak istercesine çevresine bakındı.

– Yüzbaşı Cemal nerede?

Soyadımı unutmuş olacak ki böyle sordu; yalnız küçük adımı söyleyince aramızda bir yakınlık varmış duygusu oluştu.

Bir adım ileri çıktım:

– Buradayım.

Paşa bana baktı...

– Hımmm... dedi, peki.

Sonra yine denetimle uğraşmaya başladı. O sırada gözüm bizim alay komutanına gitti. Alay Komutanı emir subayına birşeyler fısıldıyordu.

Emir subayı kulağını komutana vermiş, gözlerini bana dikmişti. Sonra yavaş yavaş arkadan dolanıp bana sokuldu:

– Yüzbaşım, Kolordu Komutanını nereden tanıyorsun?..

Ben gayet ciddi,

– Halamın oğlu olur, dedim.

Şaka yapmıştım; emir subayı gidip Alay Komutanına söylemiş:

– Korgeneral Erokay. Madanoğlu'nun halasının oğluymuş.

O dönemde üniversite öğrencileri yaz aylarında kampa çıkarılır askeri eğitimden geçirilirdi. Korgeneralin halasının oğlu olunca beni üniversitelilerin başına verdiler. Sıcak yaz günlerinin tadını Florya'da bu gençlerle birlikte çıkardım.

Arasıra Dolmabahçe'ye gidip eski bölüğüme de uğruyordum. Hal hatır soruyordum.

– Ne var ne yok çocuklar?

Ancak ben artık bölüğümden kopmuş Akademik öğretim sürecine girmiştim.

* * *

Topçuluk stajını bitirmiştim. Bir sabah yine Dolmabahçe'ye eski bölüğüme uğradım.

Ortalıkta bir durgunluk var.

Bizimkiler üzgün.

Havacı Teğmen Kadri'nin gözleri dolu dolu. Kadri yakışıklı duyarlı bir çocuktu. Havacı Ekrem de öyleydi... Hemen anladım...

– Atatürk ölmüş...

Olayın etkisi büyük oldu.

Bu ortamda Akademiye başladım.

Atatürk'ün Ankara'ya törenle uğurlanması tüm İstanbul'u ayağa kaldırdı.

Bir olayı unutamam.

Törende Galata Köprüsü'nün üstüne ilkokul çocuklarını sağ-

lı sollu dizmişlerdi. Atatürk'ü taşıyan top arabası köprüye girdi. Atatürk geçerken ilkokul öğrencileri ağlamaya başladılar. Sanki bir sürü kuş cıvıldıyor. Bir sürü değil sürülerle kuşu bir araya getirmişsin, bir tepeye konmuşlar, cıvıldıyorlar... Ağlamayla cıvıldamak arası bir dokunaklı ses yükseliyor çevreden...

Atatürk'ün ölümü bir şok yarattı.

Bu sonucu beklemiyor değildik, ama donduk kaldık.

Hepimiz devletin başına kimin geçeceğini düşünmeye başladık. Kulaklarımıza bizi karamsarlaştıran, kaygılara düşüren söylentiler geliyordu.

İnönü neden duruyordu?

Neden ortaya çıkmıyordu?

Bu gerilimli ortamı dağıtmak için olacak Genelkurmay'dan bir bildiri geldi.

Bildiri dersler kesilerek hepimize okundu; şu anlamdaydı:

– Sonuç olumlu olacaktır; kaygılanmaya gerek yoktur. Mareşalin bildirisi hepimizi dinginleştirdi, çok geçmedi, İnönü Cumhurbaşkanı oldu.

Ülkenin durumu ne olursa, olsun savaşta ya da barışta, kişilerin özel yaşamı da sürüyor, annemle dayım evlenmemi istiyorlardı.

Dayım Erkânı Harp Miralayı (Kurmay Albay) emeklisiydi. Daha önce sözünü etmiştim. Sonra "İnhisarlar (Tekel) Umum Müdürü" oldu. Çatalca, Edirne Valilikleri ardından "Urfa Mebusluğu"na seçildi.

Ben arada sırada ablamla sinemaya giderken dayımın ortanca kızı Ulviye de bizimle geliyordu. Derken sonraları Ulviye ile kendi başımıza dolaşmaya başladık, aramızda bir kafa denkliği de vardı; ortak eğilimlerimiz gelişiyordu.

O günlerde ömür boyu sürecek bir hayat arkadaşlığının başında bulunduğumuz için için anlıyor, seziyor, ama bunu dile getirmeden birlikte gezip tozuyorduk.

Ulviye ile yakınlaşmamızı izleyen ve bilen annemle dayım aralarında karar vermişler:

– Bunları evlendirelim.

Evlendirme işlemlerini ağabeyim Nazmi Madanoğlu üstlendi.

Nikâh günümüz de saptandı, bir cumartesiye rastlıyor.

Ağabeyim benim yaşamımda yönümü seçmemde büyük çapta etkili olmuştur.

Ben Kartal'da daha ilkokuldayken ağabeyim genç bir teğmendi.

Hem de çok yakışıklı bir teğmen...

Birinci Dünya Savaşındayız.

Duyuyorum:

Ağabeyim Doğu Cephesi'nde Kâzım Karabekir Paşa'nın birliklerinde görevliymiş, sonra Suriye Cephesi'ne geçmiş.

Savaşın sonunda ağabeyimle dayım Şam'dan döndüler.

Ağabeyim her gün gıcır gıcır üniformasını giyiyor, gezmeye gidiyor.

Ben çocuk ruhumla ağabeyimi seviyor, beğeniyorum.

Kurtuluş Savaşı başlayınca işler değişti.

İstanbul'da dayım Anadolu'ya bağlı gizli örgütte çalışmaya başladı. Ağabeyime de Mustafa Kemal Paşa'nın emrine girmesini önerdi. Nazmi Madanoğlu Anadolu'ya geçti.

"Büyük Taarruz"da yaralandı. Sonra (İstiklâl Savaşı gazisi) ve "Harp malulü" olarak döndü. Üsküdar'da "Tayyare Cemiyeti Reisi" ve "Müntehibi Sani" (*) idi.

Ağabeyim evlenme işlemlerimizi yürütüyordu.

Bizim nikâh günümüz cumartesiydi, ama çarşamba günü bir emir aldık. Avrupa'dan bir askeri kurul gelmiş; Harp Akademisi'ne Davutpaşa dolaylarında bir tümen tatbikatı yaptırılacak.

Bizim sınıf bu görevi üstlendi. Tabiye öğretmeni Albay Rahmi Egemen:

(*) O zaman seçimler iki dereceliydi. Milletvekillerini müntehib-î saniler denen ikinci seçmenler seçerlerdi.

– Bu görevde Tümen Komutanlığını sen yürüteceksin! dedi.

Birden Tümen Komutanı oldum.

Heyecanlıyım.

Peki, şimdi kalkıp diyebilir miyim:

– Komutanım ben cumartesi günü Kadıköy'de evleneceğim, bu görevi üstlenemem...

Gerilim içindeydim.

Cuma akşamı tümen tatbikatı bitti. Yabancı askeri kurul gösteriyi beğendi.

Davutpaşa kışlasına döndük.

Atıma atlayıp, Topkapı surlarına ulaştım. Oradan tramvaya bindim. Karaköy'den Kadıköy vapuruyla eve vardım. Baktım ki ağabeyim Nazmi Madanoğlu öfkeli...

Niçin?

Çünkü nikâh işlemlerinde Ulviye'nin bir belgeyi imzalaması gerekiyormuş. Ağabeyim kızı Nimet'i dayımlara yollamış. Ulviye'nin annesi, Nimet'e:

– Dur Ulviye'yi çağırayım, demiş.

Kimi zaman ufacık şeyler büyütülür.

Ulviye üstüne bir şey alıp gelirken kapı rüzgârdan kapanınca Nimet dışarda kalmış ve alınmış.

Beklemeden dönmüş eve...

Ağabeyimin öfkesi bana bulaştı. Ter içindeydim. Yıkandım. Traş oldum. Sivil giysilerimi giydim. Geceyarısı Bahariye'ye dayımlara vardım. Kapıyı çaldım, içeri girdim. Dayım bir şezlonga uzanmış.

Dedim ki:

–Ulviye ile görüşmek istiyorum.

Seslendiler.

Ulviye geldi.

Yan odaya geçtik.

– Nedir bu durum Ulviye?

– Vallahi bir yanlışlık olmuş işte...

– Peki, ben dışarı çıkıyorum ve on dakika içinde seni bekliyorum.

Ulviye ne yaptı bilmiyorum. Beş-on dakika sonra giyinmiş olarak dışarı çıktı: Yukarıdan ablası Zinnur kâğıt içinde bize şeker attı:

– Bu da nikâh şekeriniz olsun.

Ulviye'yi bizim eve getirdim.

Büyükler seslerini çıkarmadılar; gerilim geçiştirildi. İşlemlerin kalan bölümünü cumartesi öğleden önce bitirip nikâhlandık. Dört beş kişiyle töreni yaptık. sonra daha önce planladığımız gibi vapurla Köprü'ye geçtik, Köprü'den Paşabahçe vapuruna bindik. Akşam hava kararırken arabayla Polonezköy'e doğru balayına çıktık.

* * *

O günlerde Polonezköy'de yemek, içmek, yatmak, her şey 300 kuruş, Polonezköy'e bir subay ilk kez gidiyormuş. Madam Emma'nın pansiyonundayız. Madam bana 15 kuruş indirim yaptı; İki hafta kalacağız; sonra İzmir'e gideceğiz; Fuar'ı gezip döneceğiz; balayımız da bitecek.

Polonezköy'de bir Rum aileyle çok dost olduk. Rum'un adı Yorgi Ermenidis.

Akşamüstü atlarla ormanda gezinti yapıyoruz. Köyün tek bakkalı var. Dönerken bir de rakı alırsak madam Emma'nın pansiyonunda akşam sofrasında rakı servisi de yapılıyor. Masa mezelerle donatılıyor. Sabah çay, kahve, süt, tereyağı, peynir, reçel... İstediğin kadar ye. Öğleyin yemek, akşam rakı masası.

15 gün çabucak geçti; dönmek istiyoruz; ama, Yorgi (*) diyor ki:

(*) Bu Yorgi ile dostluğumuz yıllarca sürdü. Yorgi "biz bu ülkenin çocuğuyuz" derdi. Onunla dünya ve toplum sorunlarını tartışırdık. Kafası sağdaydı. Kapitalist düzene şartlanmıştı. 1967'de Yunanistan'daki askeri darbeyi çok övüyordu. "Türkiye'ye de böyle bir düzen gerekli" diyordu. 1974'te Atina Cuntası yıkılınca "gördün mü Yorgi fiyaskoyu?" dedim. Sonraları ayakları suya erdi Yorgi'nin... İnsanoğlu, iyi ya da kötü, şartlanmışlığı içinde ömür tüketiyor. Ama açık fikirli olmak, iyi yürekli olmak bir noktada insanı gerçeğe yakınlaştırabiliyor.

– Yahu buradan gidilir mi? Ben kalacağım, siz de kalın...

Dayanamadık kaldık.

Balayından sonra yine Akademi yaşamına döndüm: Düzenli bir çalışma dönemi başladı benim için..

Askerlik mesleğimde yeni bir sürecin koşulları içindeydim. Dağlarda savaşma dönemi arkada kalmıştı. Şimdi bilgi ve bilim alanında askerlik sanatının inceliklerini öğrenmeye çalışıyordum. 1938 kasımının başında Harp akademisine başlamıştım.

Komutanımız korgeneral Ali Fuat Erden'di.

Bilgin bir komutandı.

Karacılar, havacılar, denizciler hep ona bağlıydılar.

Öğretmenler usta ve uzman kişilerdi. İkisi almandı. Akademi düzeni tıkır tıkır işliyordu.

Birinci sınıfta 40-50 kişi kadar varız. Yüzbaşı rütbesinde beş-altı kişiyiz (**) kıdem sırasına göre ben yüzbaşıların ortasındayım. En ön sırada oturuyorum. Arka sıralarda Üsteğmenler bulunuyor. Öğretmenlerle aram iyi. Yalnız Askeri coğrafya hocası Kurmay Albay Raşit Gürgen ile başım dertte...

Bu durumun bir nedeni var.

Askeri coğrafya öğretmeni 1'inci sınıfta Harp Tarihi derslerine de giriyor. Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya'da geçmiş bir harekât için ev ödevi verdi. Görevin krokisi de yapılacak. Tuna nehri ölçeğe göre serçe parmağı genişliğinde krokide yerini alıyor. Oklarla, orduların devinimlerini, yönelişlerini krokide gösterdim. Bir de demiryolu var. Tuna nehrinde bir köprüden geçiyor.

Benim başım krokiyle haritayla hoş değil; elim de yatkın değil; ama, her şeyi kurşun ve renkli kalemlerle hazırladım, yalnız üstünden çini mürekkeple geçmek gerekiyor.

İşleri yaparken, kimi zaman sigarayı kâğıt üzerinde unuturum, kimi zaman hokkayı deviririm.

İptal edilmedi.

(**) O dönemde Yüzbaşıdan yukarısı kurmay olamazdı.

– Nasıl olsa krokinin kırmızıları, mavileri çizildi; yalnız çinilenmesi kaldı: onu da Ulviye'ye yaptırırım.

Ulviye'nin elinden resim işleri gelirdi. O gün pazar. Maça gideceğiz. Ben hazırlanıncaya kadar o da haritayı çiniledi. Bir göz attım; iyi olmuş; katladım, çantaya koydum.

Maça gittik.

Pazartesi sabahı görevlerimizi hoca topladı.

Aradan on gün geçti.

Kurmay Albay Raşit Gürgen ödevlerimizi inceleyip getirmiş.

Kürsüye çıktı:

– Baylar, dedi, üzülerek söylüyorum: aranızda topoğrafya bilmeyen biri var.

Albay Gürgen ev ödevlerini çantasından tomarıyla çıkarıp kürsünün üstüne koyarken göz ucuyla beni süzüyor gibiydi. Ben ise, bu sözleri hiç üstüme almadım; ama almalıymışım.

Ders bitti.

Albay Gürgen gitti.

Görevlerimizi aldık. Ben krokiye bakınca durumu anladım. Bir serçe parmağı kalınlığında görünen Tuna nehrini mavi boyamışım. Ulviye de demiryolunu çiniyle boyamış, Tuna'nın üzerinden demiryolunu geçirmesi gerekirken, sanırım, maviye kıyamamış, demiryolu işareti nehrin bir kıyısında kesilip öteki kıyısından başlıyor; demiryolu bu durumda nehrin altından geçmiş oluyor. Bir dalgınlık da olabilir. Benim de dikkatsizliğim, ya da aceleciliğim var; görememişim.

Bu yanlış Kurmay Albay Raşit Gürgen'i çok öfkelendirmişti. Kara kara düşünmeye başladım; Sonra kendimi avutmaya çalıştım.

– Kurmay olmasam, ne olur sanki...

Bizim sınıfta Yüzbaşı Remzi Hastal, Duvanyen sınıf kıdemlimiz, idi. İyi niyetle kollarını sıvadı. Sözde işi düzeltecek. Albay Gürgen'e gidip işin içyüzünü anlatmış. Sınıfta sevilen başarılı bir öğrenci olduğumu anımsatmış ama, bu kez hoca daha çok öfkelenmiş;

– Vay, demiş, öteki dersleri çok iyi de benim dersim önemsiz ders mi ki krokiyi karısına yaptırıyor?

Remzi Hastal kaş yapayım derken, göz çıkarmıştı. Albay Gürgen büsbütün kızmıştı. Ama, ben sonradan düşündüm:

– Eğer işleme koyacak olsaydı, ödevimi geri vermezdi; beni uyarmakla hoca bu işi kapadı, dedim.

Olgun bir adamdı Albay Gürgen, Akademi'de olağanüstü bir titizlik egemendi.

* * *

En küçük bir yanıltıya bile göz yumulmazdı.

Bu dikkat hepimizin özel yaşamını da kapsıyordu.

Açık söylemek gerekirse, biçimsellik biraz ağır basıyordu. Bu yüzden Akademi'den dışlanan arkadaşlarımız da eksik değildi. Bir kez "refüze" edildin mi, (Akademi'den dışlandın mı) yanıp gidiyordun.

Birinci sınıfta başarılı biçimde dersleri yürütüyordum. Bu durum Komutanın da gözünden kaçmamıştı. Girişken bir karakterim vardı. O yüzden yabancı askeri kurullar geldiğinde beni öne çıkarırlardı. Tatbikat yapılırken de, önemli görevleri bana yüklerlerdi.

Buna karşın en küçük bir gerekçeyle "refüze" edilmek korkusu benim de yüreğime sinmişti. Bir gün Kadıköy'deki Sultani'de birlikte okuduğumuz sivil arkadaşlarla bir eğlence yerine gitmiştik.

Konuşuyoruz. Birden bire karşıda bir masada oturan Zırhlı Birlikler Ta'biyesi öğretmeni Albay Hüsnü Göktuğ'u gördüm.

Yüreğim hopladı.

Neşem kaçtı, suskunlaştım.

Arkadaşlar soruyorlar:

– Yahu, ne oldu sana?

Yanıt veremiyorum.

Sonunda Albay Hüsnü Göktuğ'la gözgöze geldik. Albay bulunduğu locadan bana kadehini kaldırdı; ben de kadehimi içimden bir "oooh" çekerek kaldırdım.

Neşem yerine geldi, bu durumda "yaptığımı onaylıyor" diye düşündüm.

Böyle talihsiz raslantılarla kurmaylığımızın yanması olasılığı bizleri tedirgin ediyordu.

Bir arkadaşımız vardı: Nedim Dikmen...

Çok yetenekliydi; ama, "refüze" edildi. Büyük bir bunalıma girdi. Kendisini teselli etmek istedim.

Diyordu ki:

– Ben şimdi aileme, çevreme ne diyeceğim?

Kendisi için bu olguyu onur sorunu yapmıştı.

Ancak yaşam sürer gider. Nedim iyi bir askerdi. Sonra General de oldu.

* * *

Akademide "Devrim Tarihi" derslerini de okuyorduk. (*)

Bu dersler doyurucu değildi. Öğretmen olarak kim gelirse gelsin, devrimin anlamını, özünü, ilkelerini anlatacak yerde bir dizi öyküyü dile getirirdi. Kahramanlık ve özveri öyküleri bizleri coştururdu, ama dersin amacı bu değildi.

Sonradan anladığıma göre Atatürk'ün devrimlerini benimsemiş, özümsemiş, ya da iyice algılamış çok az kişi vardı.

Mustafa Kemal bir avuç insanla büyük işler başarmıştır. Çeşitli kanıtlarla bu gerçek sonradan ortaya çıkmıştır.

Atatürk demişti ki:

– Ben yapacağım çoğu şeyi bir milli sır gibi yıllarca vicdanımda sakladım.

Atatürk'ün Komutanlarından General Kazım Özalp'tan duyduğumuz bir tarihsel olayı buradan sırası gelmişken anlatmak istiyorum.

(*) Bu dersler üniversitede ilgili Fakültelerde izlenirdi.

İşgal altındaki İstanbul'da birçok siyasi fırka (parti) ve cemiyet (dernek) kurulmuştu. Kürt Teali Cemiyeti'nden ve Ahrar Fırkasına Halaskar gazilere doğru çeşit çeşit kuruluş söz konusuydu.

Ülkenin kurtuluşunu kimileri bir büyük devletin güdümüne sığınmakta görüyor, kimileri İslamcılık, Amerikancılık, İngilizcilik yolunda... Ulusal duygulan gelişmiş ve pekişmiş olanlar bile şaşkın görünüyorlar. Herkes bir çıkış yolu arıyor, ama fikirlerde ortaklık yok.

İşte bu karışık ve karmaşık ortamda "Gözcü Esat" dedikleri Esat Paşa (**) da kurtuluş yolu arayanlar arasında ağırlığı olan bir kişidir. Bir gün Esat Paşa belli başlı kuruluş, demek ya da partilerin liderlerini, Erenköy'deki köşküne çağırıyor. Toplanıyorlar bir akşamüstü...

Esat Paşa;

– Arkadaşlar, diyor, bir akşam yemeği yiyeceğiz, hepiniz çağrıma evet deyip geldiniz, beni onurlandırdınız. Şimdi birkaç dakikanızı alacağım. Eskiler "cümlenin maksudu bir, amma rivayet muhtelif" demişler. Hepimizin amacı bir olduğuna ve ülkemizin kurtuluşunu istediğimize göre, ayn yollarda yürümekten vaz geçip bir noktada birleşmemiz gerek. Önce şu soruyu hepinize yöneltiyorum; Bu yurdun kurtarılması için yapılacak çalışmalar, ya da direniş eylemi, İstanbul'da mı olmalı, Anadolu'da mı? Siz bu sorunun yanıtını ararken, ben de sofra düzeni için gerekli emirleri içeri verip geleyim.

Esat Paşa köşke girmiş; çağrılılar aralarında tartışmaya başlamışlar. Sonunda şu kanıya varmışlar: İstanbul'da İngiliz işgali altında büyük bir direniş yaratmaya olanak yok. Direnişin yeri ve kaynağı Anadolu olmalı.

Esat Paşa dönmüş ve sormuş:

– Sonuç?

– Anadolu'da... demişler...

Esat Paşa:

(**) Hasan Esat Işık'ın babası.

– İyi, demiş, böylece "nerede?" sorusunun karşılığı bulundu. Şimdi ikinci soruyu soruyorum. "Nerede?" sorusundan sonra "kim?" sorusu gündeme giriyor. Bu direnişi kim yaratabilir? Önder kim olabilir?

Çağrılılar arasında yeni bir tartışma başlamış. Sonunda Rauf Bey (***) üzerinde birleşmişler. Tam o sırada bahçe kapısının çıngırağı çalmış. İçeriye Albay Refet Bey (****) girmiş;

– Özür dilerim, demiş, geciktim. Çünkü izlendiğim sanısına kapıldım, bu kuşku yüzünden yol değiştirmek zorunda kaldım.

İstanbul işgal altında olduğundan bu gibi olaylar doğal sayılıyor.

Refet Bey'e hoşgeldin deyip buyur etmişler.

O sormuş:

– Bir karara varıldı mı?

– Evet...

– Nerede?

– Anadolu'da.

– Güzel... Kim?

– Rauf Bey...

Refet Bey biraz duraksıyor, soruyorlar:

– Sen ne düşünüyorsun?

– Ben geciktim, tartışma ve konuşmalarınızda bulunamadım. Bulunsaydım Rauf Bey'den bir başkasını önerecektim.

– Kimi önerecektin?

– Mustafa Kemal Paşa'yı...

Bir sessizlik ortalığı sarıyor.

Bunun üzerine Refet Bey, Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey arasında bir karşılaştırma yapıyor ve yineliyor.

– Bizi bu çıkmazdan çıkarsa çıkarsa ancak Mustafa Kemal çıkarabilir; bizi ancak o kurtarabilir; ama, o bizi kurtardıktan sonra biz onun elinden nasıl kurtuluruz onu bilemem.

(***) Rauf Bey ünlü Bahriye Nazırı ve Birinci Dünya Savaşında "Hamidiye Kahramanı" diye anılan Rauf Orbay.

(****) İstanbul'a 6 ekim 1923'te giren Türk ordusunun başındaki Refet Paşa... General Refet Bele.

Bunun üzerine durum yeniden tartışılır. Rauf Bey'in yerine Mustafa Kemal geçer.

Mustafa Kemal Anadolu'ya nasıl gönderilecektir?

Olur olmaz öneriler arasında toplantıda bulunan bir öğretmen söze girer. Ben der Ferit Paşa hükümetinin içişleri bakanıyla çok iyi arkadaşım. Onunla bu memleketin hali ne olacak diye sık sık dertleşiriz. Ondan duyduğuma göre hükümet Karadeniz yöresindeki karışıklıkları yatıştırmak için oralara bir general göndermek istiyormuş... İsterseniz içişleri bakanını Mustafa Kemal Paşa için yönlendirmeye çalışabilirim. Durumlar gelişmiş ve bu öğretmen bir gün Esat Paşa'ya gelmiş. Damat Ferit'in Mustafa Kemal Paşa'yı görmek istediğini söylemiş. Aman demiş paşayı uyarın Ferit Paşa'yla görüşürken sakın ittihatçılardan yana görünmesin...

Öte yandan Mustafa Kemal'de kendisini Anadolu'ya atmaya çalışıyordur.

Çoğu arkadaşının ya da yandaşının sonradan Atatürk'le birlikte yürüyemediğini, geride kaldığını biliyoruz. Refet Paşa ile ilişkileri de hep sisli bir dayanışma ya da karşılıklı politika üzerinedir. Savaştan sonra devrimler bir bir gündeme girdikçe Atatürk çoğu arkadaşının direnişleriyle karşılaşmıştır. Rauf Orbay'ın saltanatın yıkılması ve Cumhuriyetin kurulmasına karşı tutumunu biliyoruz. Buna karşın Atatürk duraksamasız yürümüştür. 1920'lerde cumhuriyet, hukuk, laiklik, öğretim birliği... harf devrimlerini yürürlüğe koyduktan sonra 930'larda devrim ilkelerini düzenleyip önce partisinin programına sonra Anayasa'ya geçirmiş, dil devrimini ve ulusal tarih tezini de yürürlüğe koymuştur.

Buna karşın o sıralar üniversitede okunan devrim tarihi derslerinin cılız oluşu da bir gerçektir.

Oysa bir dersin daha bilimsel ve aydınlatıcı olması gerekirdi. Ne yazık ki, böyle bir durum yoktu. Atatürkçülük ideolojisi üzerinde yeterince durulmuyordu.

* * *

21 Tümen, koskoca Rus cephesinde ne yapar ki?

Akademinin birinci sınıfı bu hava içinde bitti. Merzifon'a Muhabere stajına gittik. Dönüşte ikinci sınıfa başladık. Avrupa'da işler kızışmıştı.

Daha önce söylediğim gibi iki Alman öğretmenimiz vardı. General Fonşikfüz ile Albay Braun, Birisi Harp Tarihi öğretmeni, öteki Zırhlı Birlikler tabiyesi öğretmeni ülkelerine çağrıldılar. Giderlerken bizlerle teker teker kucaklaştılar. Üzüldükleri yüzlerinden okunuyordu; duygularını saklamıyorlardı.

Harp tarihi dersine General Fonşikfüs'ün yerine ayrıca bir öğretmen verilmedi. Generalin çevirmenliğini yapan Birinci Dünya Savaşı emeklisi Kurmay Yarbay Rıfat Sözüer görevi "vekil olarak" sürdürüyordu.

Bir gün Sözüer kürsüde ders verirken kapı açıldı. Akademi Komutanı Korgeneral Ali Fuat Erden sınıfa girdi. Bir sandalyeye oturup dinlemeye başladı.

1917 yılına ilişkin bir savaş durumunun üzerinde çalışıyorduk.

O tarihte Almanlar ordularını yeniden düzenlemişler, birliklerini dörtlü kuruluştan üçlü kuruluşa indirip artan birliklerle 21 tümen kurmuşlar. Eskiden Almanlar'da bir tümen, dört alaydı, alay dört tabur, tabur dört bölük... Yani dörtlü sistemden üçlü sisteme 1917 yılında geçiliyor.

Yarbay Sözüer, o sıradaki harp durumunu ortaya koyarak:

– Şimdi biraz düşünün, dedi, Alman Başkomutanı bu 21 tümeni nerede kullansın? Biraz sonra soracağım.

Bunun üzerine General Ali Fuat Erden ayağa kalktı:

– Hayır sormayın, dedi; bu sorunuz komutanlık görevi olsun. Süre on gün.

Komutanlık görevi çok önemliydi. Ali Fuat Erden yılda birkaç kez böyle görev verir; yanıtları da kendisi değerlendirirdi.

Ders bitti.

Biz toplandık; konuşmaya, tartışmaya başladık. O sırada odacı geldi:

– Harp Tarihi öğretmeni Yüzbaşı Hasdal'ı çağırıyor, dedi.

Hasdal gitti, hocayla görüşmüş, geldi. Üsteğmen Turgut Yurdabak'a:

– Sen kapıyı tut, kimse bizi duymasın.

Yurdabak kapıyı tuttu. Bizim Yarbay Sözüer sorunun çözümünü Hasdal'a anlatmış. 21 Tümenin Rus cephesinde kullanılması gerekiyormuş, yani Doğu Cephesi'nde...

Herkes bir oooh çekti...

Öğretmenimiz Yarbay Rıfat Sözüer, (sınıfı başarılı göstermek için olmalı) alışılmamış bir tutumla sorunun yanıtını önceden açıklamıştı.

Ancak benim kafam bu işe yatmamıştı. Kendi kendime düşünüyorum:

– Yahu, diyorum 21 tümen koskoca Rus cephesinde ne yapar ki? Bu tümenleri Rus bozkırına sürmek, kaynar bir kazana bir bardak soğuk su dökmek gibidir. Ben bu tümenleri Batı cephesinde İngiliz, Fransız ordularının iç kanatlarına doğru kullanırım.

İç kanatlar (**) en zayıf yerlerdir. Eğer 21 tümeni iyi kullanırsam İngilizleri bir yana Fransızları bir yana ayırırım, zaten arkaları deniz olduğundan tek tek oparesyonlarla işlerini bitirmeye çalışırım.

Ben kafamın dikine doğru sorunu böylece çözümledim.

Sağlam gerekçe gösterdikten sonra komutan ne diyebilirdi ki?

Aradan birkaç gün geçti. Bütün sınıf öğretmenin gösterdiği çözümü yeğlemişti. Benim dışımda arkadaşlar beni uyarıyorlar.

(**) İç kanat fransız ve İngilizlerin ortak cephesinde her iki ordunun bitiştiği kesimlere doğru yayılan kanatlardır.

En başta Remzi Hasdal:

– Madanoğlu, başını yiyeceksin...

İnatçılığım tuttu:

– Siz karışmayın!..

Beni seven arkadaşlar, benim adıma yanıt kâğıdı hazırlamışlar:

– Öğretmen çözümü verdikten sonra sana ne oluyor? Biz böyle bir delilik etmeni istemiyoruz.

– Beni rahat bırakın...

Baskı yapıyorlar arkadaşlar, benim adıma hazırladıkları görev kâğıdını kürsüye koyuyorlar; ayağa kalkıp bağırıyorum, çağırıyorum.

En sonunda dedim ki:

– Bana bakın, bu kâğıdı verirseniz öğretmene durumu anlatırım, benim yanıtım değildir derim.

Arkadaşlar artık üstelemediler:

– Aman, ne halin varsa gör...

Yanıt kâğıtlarını verdik.

Çocuklar da takılıyorlar;

– Hangi alaya gideceksin bakalım?

* * *

Günü gelince Harp Tarihi öğretmeni Yarbay Sözüer koltuğunda komutanlık sınavının yanıtları ve sonuçlarıyla kürsüye çıktı.

Sınıfta çıt yok.

Benim yüreğim atıyor. Geçen yıl Askeri Coğrafya dersinde bir terslik olmuştu. Şimdi bir terslik daha olursa Anadolu'daki alaylardan alay beğenmeliyim.

Akademi'den "refüze" edilenlerin atamaları hemen çıkardı. Bu Akademi öyle bir Akademiydi ki yeteneksiz görünenler, ya da öyle sanılanlar yıl sonunu beklemeden de verildikleri birlikleri boylarlardı.

Yaşlı Kurmay Sözüer söze başlamadan önce bana baktı:

– Yüzbaşı Madanoğlu Almanca bilir misin?

– Bilmiyorum efendim.

Sözüer başını salladı, söze başladı:

– Arkadaşlar, komutan görevlerinizi bir bir okumuş; Madanoğlu'nun dışında hepiniz doğru çözümü bulmuşsunuz. Doğru çözüm Doğu Cephesine taarruzdur.

İçimden "eyvah" dedim, yandık.

Sözüer sözünü sürdürdü:

– Gösterdiğiniz gerekçelere göre 75 ile 85 arasında not almış bulunuyorsunuz. Madanoğlu'nun çözümü başka türlü, ama Komutan ona 90 vermiş. Birinci Dünya Savaşı'nda Alman ordusunda çok yetenekli bir general vardı. Kayzer Vilhelm bu generali sevmezdi. Korgenerallikten yukarı yükseltmediği bu general, orgeneral ve mareşaller için açılan kursları yönetirdi.

İşte bu korgeneral bir Almanca yapıtında bu 21 tümenin Doğu Cephesinde değil Batı'da Flander Cephesi'nde kullanılmasının daha doğru olduğunu savunmuştur. Demin Madanoğlu'na "Almanca bilir misin?" diye sorduğumda bu yapıtı okumuş olabileceğini düşünmüştüm.

Geniş bir soluk aldım.

Dersten sonra ortalıkta bir dolaşıyorum ki görenler çatlardı, arkadaşlara epey kurum sattım.

* * *

Ben Akademi sınavını kazandığım sıralarda Avrupa İkinci Dünya Savaşına doğru sürükleniyordu. Ortalık karıştıkça karışıyordu. Hitler, Avusturya ve Südetler'den sonra Münih anlaşmasını da çiğneyip Çekoslovakya'ya girmişti. Mussolini Arnavutluk'a saldırdı. Arkasından Almanya ile bağlaştı. Hemen ardından Sovyetler'in, İngilizlerle Fransızları atlatıp Almanlarla anlaşmış olduklarını öğrendik. Stalin, Hitler'e karşı zaman ve alan kazanmak için böyle yapmış imiş.

Hiç unutmam; biz birinci sınıfta tank stajına başlarken Hitler Polonya'ya saldırdı. (1 eylül 1939), İki gün geçti, İngilizlerle Fransızlar, daha sonra Kanadalılar Almanlara karşı savaş açtı-

lar. Çok geçmedi Stalin de davranıp Polonya'nın üstüne yürüdü. Ankara'da çoktan unutulmuş olan Türkiye ile Sovyetler arasındaki zor zamanlar dostluğu ansınmış olmayıldı ki, Dışişleri Bakanımız Şükrü Saraçoğlu Moskova'ya koştu. Orada 20 gün kaldı. Dönüşünden iki gün sonra 19 ekim 1939'da İngiliz ve Fransızlar ile Ankara Antlaşası dediğimiz bağlaşmayı yaptığımıza bakılırsa, Moskova'da aradığını bulamamışu. Stalin Baltık devletlerinin üstüne yürüdü: Nisan 1940'ı bulduğumuzda Almanlar Danimarka'yı alıp Norveç'e saldırdılar. Arkasından Benelüks devletlerine (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) yöneldiler. Fransa'ya dalmaları uzun sürmedi. Nereye vursalar delip geçiyorlardı. Haziran başında Fransız ordusu bozuldu. İngilizler Dunker'te başarılı bir boşaltma yaptılar. Fransa yıkılırken, İtalya savaşa girdi.

Haziran 1940'ın sonuna geliyoruz. Almanlarla ticaret anlaşması yaptık.

Sovyetler durmuyorlar. Bukovina, Noyan, Besarabya'ya girdiler... Eylül ayına doğru Alman, İtalyan, Japon bağlaşması; ekim ortalarında Alman ordularının Romanya'ya girmesi; ekimin sonlarına doğru da İtalya'nın Yunanistan'a saldırısı gözlendi.

Savaş giderek kızışmaya başlamıştı.

Akademi Komutanı Ali Fuat Erden, Hitler Nazizmi'nden kaçarak Türkiye'de sığınak bulan yabancı profesörlerden yararlanma yollarını buldu. Onlara uzman oldukları dallarda konferanslar verdiriyordu. Bu bilgin kişilerin konferanslarından çok yararlandık

Kendi aramızda tartışıyorduk; Almanya'dan kaçıp, Atatürk Türkiye'sinde korunak bulan bu profesörlerin sosyal, ekonomik ve siyasal bilimlerde uzman olanlarına sorular yöneltiyorduk. Bunlardan birisine iki nokta üzerinde ne düşündüğünü sormuştum:

1) Savaşın süresi?

2) Kimin kazanacağı?

Profesör dedi ki:

– Almanya Birinci Dünya Savaşı'nda müstahkem bir kale idi; 4 yıl dayandı. İkinci Dünya Savaşı'nda müstahkem kale olmaktan çıkıp, müstahkem kıt'a oldu. Bir oran kurup savaşın süresini kestirebiliriz. En çok 6 yıl içinde Almanya yenilecektir.

Bu sözler kafama saplanmıştı.

Kuşkusuz Nazilerden kaçan profesörlerin ruhsal eğilimleri Almanya'nın, (daha doğrusu Hitler'in ve faşizmin) yenilgisine yönelikti; ama söylediklerinde gerçek payının büyüklüğü sonradan ortaya çıktı.

941 martında Bulgaristan üçlü pakta girdi. Daha doğrusu zorla sokuldu. Ardından Alman Ordusu Bulgaristan'a girdi... Ayın sonuna doğru Sovyetler Birliği'yle saldırmazlık deklarasyonu yayınlandı. Bir yanda da Ankara Antlaşması var. Stalin, önlem önlemdir diye düşünmüş olmalı. Yugoslavya da Üçlü Pakt'a katıldı. Alman orduları İtalyanlara karşı direnen Yunanistan'a saldırıya geçtiler.

İstanbul'un boşaltılması için yarım yamalak önlemler alındı. Savaşın yalazı çevremizi sarıyordu.

Kimi aileler Anadolu'ya geçmeye başladılar.

Bir arkadaşım evini toplayıp karısı ile çocuklarını sırtlayıp Anadolu'nun bir iline gitmişti. Yönetimin gösterdiği kolaylıklar kendisine pek kolaylık olarak görünmemiş olmalı ki bir süre sürünüp bir sürü masrafa girdikten sonra dönüp dolaşıp İstanbul'a geldi.

Nisan'ın ortalarında İngiliz birlikleri Basra'ya çıkarma yaptılar. Nisan sonuna doğru Almanlar Limni adasını aldılar.

1941 mayısında Akademi öğretimi bitti.

Genelkurmay'a staja gideceğiz, ama ben gidemiyorum.

Çünkü binbaşılığım yaklaşmış, bölük komutanlığımın üstünden üç yıl geçmiş. Kıt'a hizmetine gitmem gerekli.

Edremit'e 205'inci Dağ Alayı'nın 12'inci Makinelitüfek Bölük Komutanlığına verildim.

Arkadaşlar başkente giderlerken ben de Edremit'in yolunu tuttum.

* * *

Ulviye ile yola çıktık. Edremit'i bulduk. Orada atanmış olduğum 205'inci Dağ Alayı'nı bulamadık.

Bir gece kaldığımız otelin lokantasına bir albay ile iki asteğmen geldi.

Üçü de traşsızdılar ve yorgun görünüyorlardı.

Hemen yemek istediler.

Yanlarına gidip durumu anlattım, hem güldüler, hem sevindiler.

Albay bir yandan yedi, bir yandan konuştu.

Edremit'teki tümen Çanakkale'ye kalkmış.

Albay dedi ki:

– Biz Antalya'nın Elmalı'sında dağ tugayıydık, buraya gönderildik. Daha yeni geldik, burada tümen olacağız. Ben Tümen Komutan Vekili Kurmay Albay Fazıl Aykut. Bu (eliyle gösteriyor) Tugay Emir Subayı Rıza Atilla (*). Bu da Tugay Mülhakı Suphi Erte. Sen alayı unut. Bundan böyle Kurmay Başkanımızsın. Masadaki kız eşin değil mi?

Başımı salladım.

– İşimiz çok, yemeğinizi çabuk yiyin de karargâha gidelim. İsterse eşin de gelsin, haydi yallah...

Karargâha giderken komutan beni biraz yokladı:

– Alman paraşütçü birliklerinin Girit adasına indiklerini biliyor musun?

– Biliyorum komutanım.

– Bunlar bütün Ege adalarını alırlar.

– Alırlar komutanım.

(*) Rıza Atilla daha sonra Anadolu Ajansı Merkez Haber Müdürü oldu.

Ben böyle yanıtlar verdikçe komutan içinden: "çattık bir evet efendimciye" diye düşünüyordu sanırım...

Beni konuşturmak istiyordu:

– Ya sıra bize gelirse?

Ben:

– Sanmam komutanım, dedim.

Durup yüzüme baktı.

Sözümü sürdürdüm:

– Almanların bu bölgede çıkarma yapacak çapta kuvvetleri yok, çıkarma araçları da... Olsa bile Bulgaristan üzerinden İstanbul yönüne sarkmak varken ne diye denizden çıkarma yapsınlar? İtalyanların her yerde kelleri göründü. Artık Antalya bölgesinde bir kaygımız kalmadı.

Albay yine dönüp yüzüme baktı:

– Öyle ya, dedi, karadan yol varken denizden çıkarma yapmanın gereği ne desene... deyip kesti.

Bu arada bana Edremit'te bahçeli bir ev bulundu.

Biz yerleşmeye başladık.

Yeni birlikler kuruyoruz, birliklerimizi savaş durumuna geçiriyoruz.

Kolay değil tümen oluyoruz.

Askerlik şubeleri çektiğimiz telgraflara aldırmıyorlar; birliklerimize gönderecekleri erleri doğruca bize, tümene gönderiyorlar. Gerçekte bu erleri Bergama'ya, Ayvalık'a, Dikili'ye gönderseler, iş daha düzenli yürüyecek. Oysa Askerlik Şubesi sözgelişi 80-100 erlik grupları, başlarına birer görevli er koyarak trenle Balıkesir'e, oradan da yaya olarak Edremit'e gönderiyor, erler Balıkesir'den Edremit'e yaya nasıl gelebilir ki?.. Parası olan otobüse atlayıp Edremit yolunu tutuyor. Ne var ki Edremit'e doluşanların evrakı şubece görevlendirilen erin koltuğunun altında...

Böylece şubeden gelen erler Edremit'e yığılıyorlar: bağlara bahçelere giriyorlar, sokaklarda yatıyorlar.

Komutana diyorum ki:

– Efendim, bunlar bizim tümenin askerleri alalım kazana: arkadan kâğıtları gelir.

Bağlar, bahçeler, sokaklar, parklar erlerle dolu...

Tümen Komutanı adına kurmay Başkanı olarak bir emir yazıp, altına imzayı bastım. Durum düzeldi. Erleri kazana aldık.

* * *

Almanlarla yaptığımız anlaşmanın üzerinden dört-beş gün geçti geçmedi, Hitler Sovyetler'in üstüne yürüdü.

O günlerden birinde Komutanın yanına girmiştim, önüne sürdüğüm bir dosyayı eliyle masanın yanına çekip sordu:

– Bize de saldırırlar mı?

– Komutanım, dedim, biliyorsunuz. Almanlar kara Avrupa'sına egemen durumdalar; ama, İngiliz adasını düşüremediler. Sırtlarında İtalyan kamburu varken bu kadar açılıp saçılmak neye? Ruslar sıkışınca çekilirler; yerlerini kış doldurur. Artık Hitler'den bir çekintimiz kalmadı sanırım.

Komutan:

– Yine de belli olmaz, diyordu.

– Temmuz ortasına doğru Sovyetler Birliği ile İngiltere anlaşıp bağlaştılar.

* * *

Ağustos'un sonuna doğru "Zafer Bayramı" çalışmalarına başladık. Bandomuz yok. Koca alanı dolduran birliklerin "İstiklâl Marşı"nı doğru dürüst söylemeleri olanaksız. Bu işi bir başka yöntemle çözümleyeceğimi sandım. Hoparlörlerle sesi yükseltebilirsem Türk Ocağı'nda gramofonda çalınacak marşı alana yansıtıp durumu idare edecektim.

Kafam iyi çalışıyor, diye kendimle övünüyorum.

28 ağustos geldi, 29 geçti; bizim komutanın generalliği gelmedi.

Canı çok sıkkın...

30 ağustos sabahı tören için alana toplandık. Düzeni kurmu-

şuz. İstiklâl Marşıyla tören başladı; ama aynı dakikada Edremit'teki bütün fabrikaların, işyerinin düdükleri de ötmeye başlamasın mı?

Bunu hesap edememiştim, bozum olmuştum. Gerçi pek suçum yoktu. Çünkü biz askerler bir yanda tören düzenlerken, sivil yöneticiler de öte yanda kendilerine göre düzenler alıyorlar; saat 9'da fabrika düdüklerinin öttürülmesi için karar veriyorlar. Birbirimizden haberimiz yok. Böylece iki yanlı düzenleme ters düşüyor; benim kurmaylığım boşa çıkıyor, parlak düşüncem fosluyor; hele un fabrikasının düdüğü öyle keskindi ki bizim cılız hoparlörleri bastırdı.

Bu fiyaskodan sonra tören sürdü; zoraki bir havada bitirildi.

Ekim ayıydı; Tümene bir Kurmay Başkanı geldi: Kurmay Yarbay Kâmi Gürtan.

Artık alayıma gidebilirdim; ama Komutan da Başkan da pek oralı görünmüyorlar.

Ordu ya da Kolordu Komutanı geldiklerinde beni saklıyorlar; o gidince ortaya çıkarıyorlar.

Biliyorlar ki Abdurrahman Nafiz Gürman beni tümende bir görse mahveder; beni de onları da mahveder; herkesi yerli yerinde isteyen bir titiz kumandandı Gürman Paşa...

O ara Tümen Komutanı da değişti.

Yeni gelen Kenan Esen Kut Paşa'ya durumu ve derdimi anlattım, dedim ki:

– Ordu Komutanı Bergama'ya gider de beni denetlemek isterse ne yaparım? Binbaşılığım da suya düşer, kurmaylığım da..:

Komutan:

– Doğru, dedi, hiç buralarda durma...

Bergama'nın yolunu tuttuk.

Güzel sevimli bir kentçik Bergama; bağlık bahçelik.

Evimizin önünde alanımsı bir yer var. Ortada çok geniş ağızlı bir bostan kuyusu. Kuyunun çevresi tekerlemesine yarım metre yükseklikte bir duvarla çevrili.

Deveciler develerini bu kuyuda suluyorlar. Develer su içerken Ulviye, ne söylesen dinlemez. Deveciler develeri teker teker suluyorlar; bunun için kuyudan kova kova su çekiyorlar. Devenin biri su içerken ötekiler kuyunun çevresinde dönerek sıralarını bekliyorlar. Bu devinim ilginç bir tablo oluşturuyor.

Bizim evin üst katından bakınca aşağıda kalan bir evin bacasının üstünde bir leylek çifti var. Her sabah leylekleri de izliyoruz. Dişi leylek oradan buradan paçavralar bezler bulmuş, yavruların altına sermiş. Her sabah temizlik yapar, yavruları bir yana iter: paçavraları, bezleri, teker teker silkeler: sonra yerine koyar; kilim gibi serdiği bezlerin üstüne yavrularını yeniden yerleştirir.

Develerle leylekler komşularımız oldular: yaşantılarıyla bizi eğlendiriyorlar.

Bergamalılar sokulgan kişiler. Anadolu'nun kimi yerinde halk yabancılara uzak durur. Bergama'da böyle şey yok; sıcaklık var.

Kasım'ın sonuna doğru Rus cephesinde Rostov da düştü. Almanlar dişlerini tırnaklarına takmış görünüyorlar. 1941 aralığının ilk günlerinde Birleşik Amerika ile Japonya kapıştılar. İşe İngilizler de karıştı. Başkan Ruzvelt eninde sonunda Avrupa'da savaşa girer diye düşünüyoruz. Arkadaşlarla oturup kendi aramızda tartışıyoruz.

Alay Komutanımız Albay bir gün Komutan Avni Uçak'la askeri gazinonun bahçesinde oturmuş bunları konuşurken, nasıl oldu bilmiyorum, ben kendimi iskemleyle birlikte yerde buldum. Albay Uçak, gazinoya doğru hızla yöneldi. Çok ince davranışlıydı, ben "acaba düştüğümü görmezlikten gelmek için mi, uzaklaşıyor" diye düşünürken o beni çağırdı:

– Madanoğlu, gel bak!..

Koştum.

Ben durup dururken oturduğum sandalye ile birlikte yuvarlanınca komutan deprem olduğundan kuşkulanmış.

Kuşkusu da doğru çıktı, eliyle tavana asılı avizeyi gösteriyordu. Avize bir sağa bir sola doğru salıncak gibi gidip geliyor-

du.

Albay Uçak güldü:

– Deprem göstergesi, dedi.

Japonlar Singapur'a yükleniyorlar. Almanlar Moskova dolaylarında gerilemeye başladılar. Sovyet orduları Mayıs ayında Harkov'da karşı saldırıya geçti.

* * *

Bergama'da kıt'a hizmetini tamamlayınca Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı Birinci Şube'de kurmaylık stajına başladım. Akademide birlikte okuduğumuz arkadaşlar öteki şubelere çoktan yerleşmişlerdi. Bizim şube "Müstahkem Mevkilere" bakıyordu. Şube Müdürü Kurmay Albay Rüştü Pekdemir'di. Benim ağır bir işim yoktu. Dosyaları okuyorum, gündelik işlemleri yürütüyorum; arkadaşlarımla İkinci Dünya Savaşının gelişmesini yakından izlemeye çalışıyoruz.

Rommel, Libya'daki başarısından ötürü mareşal oldu.

Almanlar Doğu cephesinin güneyinde ilerliyorlardı.

Ağustos sonunda Alman birlikleri Karadeniz'in doğu kıyılarına ulaştılar.

Mısır'da geriliyorlardı.

O sıralarda Kurmaylığım onaylandı. 24. tümenin kurmaylığına atandım.

1941 ağustosundan geçerli olmak üzere binbaşılığa yükseltildim.

Çatalca'daki tümenlerden birisine bir kurmay subay verilecekmiş.

Arkadaşlara diyorum ki:

– Beni verseler ne iyi olur; ama vermezler ki...

Yanıtlıyorlar:

– Belli olmaz.

Sonradan öğrendim; beni seven arkadaşlar İstanbul'u çok istediğimi bildiklerinden Kurmay Şubesi Müdürüne isteğimi du-

yurmuşlar; bunun için konu ne zaman açılsa "belli olmaz" derlermiş; yani arkadaşların çabasıyla Çatalca'ya atandım.

Tümene Terkos köyünde katıldım. Komutanımız Rasim sengir. Ağırbaşlı; ama kasıntısız ve olgun bir tümgeneral.

Köyün üst yanındaki Terkos Su Fabrikası'nın küçük bir bölümünde komutan kalıyor. Fabrikada bana da bir oda bulundu. Öteki subaylar köyde birer yer bulmuşlar. Çoluğunu çocuğunu getiren de var.

Hafta sonu izinlerine Yassıviran köyünden kalkan bir asker treniyle çıkılıyor; ama, bizim uyduruk bir otobüsümüz var. Bozuk olmadığı zaman otobüsle Kemerburgaz üzerinden Eyüp'e iniveriyoruz. İyi de oluyor. Çünkü trenle yolculuk uzun sürüyor.

İstanbul'da savaşın etkileri görülüyor.

Koca kentte bir hizmet erleri ordusu oluşmuş. Subaylara aydan aya birer erlik erzak veriyor. Hizmet erleri bunları subaylarının evlerine tramvaylarda taşıyorlar. Asker, tramvaylara yağ tenekeleri, bulgur ya da pirinç torbalarıyla binmeye çabalayınca durum karışmış. Bakmışlar ki olmayacak. Belediye ile anlaşma yapılmış, "asker tramvayı" adıyla 1,5 saatte bir geçen özel servis oluşturulmuş.

Bizim tümen Karargâhı köyün küçücük okuluna yerleşmişti; üstüste çalışıyorduk.

Şube Müdürlerinin çoğu yarbaydı.

Ben binbaşıyım.

Onları yönlendirmek, kimi zaman da yanlışlarını düzeltmek benim görevim: ama bu işi yaparken kırıcı olmamak, çok özenli davranmak gereğini de duyuyorum.

İçimden:

– İyi ki kurmay olmuşum, diyorum kendi kendime, bir yarbayın koltuğunda dosyası binbaşının karşısına dikilmesi doğrusu yakışıksız kaçıyor. (*)

(*) Amerikan ordusunda bu işlerin kolayı çoktan bulunmuş. "İtibari rütbe" oluşturmuşlar; yaptığı göreve göre subaya rütbe veriyorlar. Bu rütbe geçici olsa da durumu koruyup kurtarıyor.

* * *

Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Von Papen'le neden sıkı fıkı ilişkiler içindeydi?

Terkos Su Fabrikası'nın müdürü Nail Pekiner, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nda pilotluk yapmış fabrikanın doktoru oldukça yaşlı, eski İttihatçılardan. Odamız yanyana olduğundan doktorla dostluğumuz gelişti; arada sırada söyleşiyoruz. İlginç bir adamdı doktor, anılarını tatlı tatlı anlatırdı.

Bir gün yine söze başladı:

"Talat, (**) elime bir bavul verip beni Trablusgarp'a yollamıştı. Bavul Kredi Foncier tahvilleriyle dolu. Ama bavulu benim elime verirken ne saydılar, ne sordular. Birbirimize güvenirdik.

Talat dedi ki:

– Ne ilaç lazımsa Mısır'dan al, Trablusgarp'takilere götür. Sakın İtalyanların eline geçme!.. O dönemde (1911) Trablusgarp'ta İtalyanlarla savaşıyormuşuz.

Kahire'ye vardığımda açtım indeksi A harfinden başladım. Şu ilaçtan bu kadar sandık, bu ilaçtan şu kadar sandık... C harfine gelince baktım konyak var. Eh, bu da ilaç yerine geçebilir diye birkaç kasa konyak aldım. Bir kervan tutup ilaç sandıklarını yükledim. italyanların eline geçmeyelim diye çöl yolundan develerle Trablus'ta bizimkilere ulaştım. Erkanı harp Binbaşısı Enver'i buldum. Kamış saplarından derme çatma bir dam yapıp üstüne de "Eczahane-i Amire" diye yazdık. Görevimize başladık.

Günler geçiyor.

Enver (doktor anlatırken Enver Paşa demiyor, Enver diyordu) kendisine paşa dedirtirdi.

(**) İttihat ve Terakki'nin ünlü Talat Paşası.

Erkanı Harbiye Kolağası Mustafa Kemal de oradaydı.

Bir gece uzak bir yere göreve gitmiştim.

Geç döndüm.

Enver'in çavuşu geldi:

– Yüzbaşım seni paşa çağırıyor, dedi.

Gittim, baktım ki Enver pek öfkeli:

– Yüzbaşı yüzbaşı, sen buraya doktorluğa mı geldin, meyhaneciliğe mi? diye bana çıkıştı.

Önce anlamadım; sonra iş anlaşıldı.

Biz geceleri Kolağası (Ön yüzbaşı) Mustafa kemal ile çadırlarımızın önündeki çardakta söyleşiyoruz. Enver, buna içerlemiş. Çünkü Mustafa kemal çevresini etkiliyor:

– İmparatorluk çöküyor. Memalik-i mahrusa-i Şahane'deki (*) uluslara sorumluluklar vererek kendimize kurtulma yolları yaratmalıyız... gibi fikirler ortaya atıyor.

Ama Mustafa kemal bunları anlatıp da kurtuluş yolları ararken arada bir yudumladığı içkisini bizim kamıştan yapılmış Eczahane-i Amire'den sağlamakta olduğunu ben nereden bilebilirdim?"

Bizim ittihatçı Doktor Ali Fuat, sözün burasında "anlarsın ya" der gibi sağ gözünü de kırpardı.

Bir gece odama epey geç döndüm. Baktım bizim doktor kapısını aralık bırakmış. Anladım, beni bekliyor. İçeri girdim, karşısına oturdum:

– Buyur, dedim, dinliyorum.

Doktor:

– Bizimkiler söylüyor... diye anlatmaya başladı.

"Bizimkiler" dediği eski İttihatçılardı.

Doktor konuşuyordu:

(*) Osmanlı İmparatorluğu böyle anılırdı. "Memalik-i mahrusa" gözetilen, korunan ülkeler anlamına gelir.

– Şükrü Saraçoğlu Von Papen'le çok sıkıfıkıymış. Sen kurmaysın, Enver'in başımıza ne işler açtığını bilirsin.

Saraçoğlu Dışişleri Bakanıyken gittiği Moskova'da gördüğü soğukluğu unutamamış olmalı ki Karpiç'te (*) iki kadeh çekerken Almanların Ruslara saldırdıklarını öğrenince kalkıp zeybek oynamaya başlamış; olay her yana yayılmıştı.

Oysa İnönü, Birinci Dünya Savaşından Almanları iyi tanırdı; Almanya'nın "Berlin–Belgrad–Bağdat" doğrultulu "Nah Osteren" dedikleri görkemli düşlerini bilirdi. Bu savaş öncesinde Alman üniversitelerinde yapılan araştırmalarda en verimli ve uygun sömürge olarak Türkiye'nin seçildiğini duymamış olamazdı. Ankara Andlaşması, Moskova'nın güvenilmez tutumundan sonra yapılmıştı.

Almanların Avrupa'yı dümdüz edeceklerini ve burnumuzun dibine (Bulgaristan'a, Yunanistan'a, Ege adalarına, Karadeniz'in doğu kıyılarına) geleceklerini nereden bilecektik?

Kendimizi güçsüz buluyor, savaşa bulaşmamaya çalışıyor, esnek davranıyorduk.

İngilizler bize yeterince yardım edemediklerinden seslerini çıkaramıyorlardı.

Saraçoğlu'nun Von Papenle ilişkisine bu açıdan bakmalıydı.

Durum bu kadar yalındı; ama, aması vardı: Bana öyle geliyordu ki biz bu savaşta eninde sonunda Almanların kazanacaklarına inanıyor, dahası kazanmalarını istiyor gibiydik. Bu yüzden de esnek politikanın ölçüsünü kaçırıyorduk; alış-veriş görüntüsünde Krom satıyorduk Almanlara... Krom stratejik bir maddeydi. Bu yüzden krom yüklü kimi gemilerimizi batırdılar. Batıranın kim olduğu anlaşılamadı; ama batıran bağlaşığımız (müttefikimiz) sayılan İngilizlerden başkası olamazdı.

Almanların Boğazlardan olur olmaz geçişler yapmalarına göz yumuyor; dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları imzalıyor; sonra da kendimizi "Bağlaşıklar Cephesinde" (müttefikler cephesinde) sayıyorduk.

Bizim koca doktora bu düşündüklerimin hepsini anlatma-

(*) Ankara'nın ünlü restoranı

dım.

– İsmet Paşa kimseye Enver Paşalık ettirmez, dedim.

Ama bunu söylerken Sovyetlerin, İngilizlerin, Amerikalıların uyguladığımız aşırı esnek politika yüzünden bize yapmadıkları uyarı, vermedikleri nota, çekmedikleri protesto kalmadığını; Saraçoğlu ile Papen'in Kırım tatarları üzerine kurdukları tasarımları nereden bilebilirdim?

* * *

Kemerburgaz'da kışlağa döndük. kemerburgaz Belgrat ormanlarının güneyinde, ormana bitişik bir bucak merkezi.

Yazın Terkos köyüne dek çıkıyoruz; kışın yıkımına uğramış mevzileri berkitiyoruz; savunma için gerekli yuvaları onarıp güçlendiriyoruz. Bizim tümen yaz döneminde bu konumu alıyor; kış döneminde Karaburun'da bir birliğimizi bırakarak Kemerburgaz'a çekiliyoruz.

Kemerburgaz'da komutanın ve benim evlerimiz var.

Benim ev Karadeniz'de batıp kıyıya vuran gemilerden sağlanmış kerestelerle yapılmış.

Kıyıya neler vurmuyor ki, içki damacanalarından benzin bidonlarına dek...

Subaylar da köy evlerinde.

Erler kerpiç izbelerde.

Karargâh büyük bir tahta barakada.

Yokluk içindeyiz.

Kolorduya yazı yazmak için kâğıt bile yok.

Yazı makinaları bozuk.

Yüklencilerden (müteahhitlerden) isteyeceğiz de onlar getirecekler.

Komutanın daha önceki deneyimlerinden ağzı yanmış olacak ki, kantin açma yanlısı değil.

Oysa bu gibi işler için bir kantin oluşturulsa ufak tefek kârlar gereksinmeleri karşılar; bizi şuna buna yalvarmak durumundan kurtarır.

Kâğıt yok, diyoruz.

Komutan:

– Kontratçılardan isteyin, diye yanıtlıyor.

Komutan müteahhitlere kontratçılar diye ad takmış.

Komutanın kantin konusundaki çekintisini bilmezlikten gelerek oldu-bittiye getirip bir kantin açtım. Bu kantinden kazandığımız paralarla istediklerimizi alabiliyorduk.

Güzel de bir gazino yaptık.

Komutan geldi, gazinoya baktı ki salon döşenmiş hasır koltuklar, kanapeler, tabureler...

– Sen bunları nereden buldun? diye sordu.

Ne diyeyim komutana?

Varlık vergisi satışlarından hepsini çok ucuza düşürdüğümüzü söyledim.(*)

O kış Almanlar Stalingrad'da bozuldular. 1943 yılının ilk aylarında Leningrat savaşlarında başarı göstergesi Ruslara doğru döndü. İngilizler de Kuzey Afrika'da ilerliyorlardı.

Yine o kış İngiltere Başbakanı Churchill Adana'ya geldi.

Bu geliş şöyle bir uğrayış değil; önemli bir pazarlık içindi.

Sovyet orduları Almanların Stalingrat'daki birliklerini tutsak ettiler. Artık Sovyet ordularının önü açıldı; oyalanmadan ilerlemeye yöneleceklerdi. Biz daha Almanlarla kredi, değiş-tokuş, ödünç anlaşmaları yapmaktayız.

Mayıs ortasına doğru Kuzey Afrika savaşı bitti.

Biz yine yazlığa döndük. Karargâha da gönlümce bir ordugâh kurdurdum.

Cephane örtülerinden kocaman bir de gazino yaptırdım. Subaylar eşlerini çocuklarını çevre köylere getirmişlerdi.

Bandomuz var, ince sazımız da...

Kıvrak havalarla birlikte dans müziği de çalabilen ünlü Er-

(*) Varlık vergisi savaş içinde daha çok azınlıklara yönelik olarak konan bir vergiydi.

köse kardeşler ve arkadaşlarından kurulu saz takımı sanatlarında çok yetkinler.

Gündüzleri, kara kışın mevzilerimizde yaptığı yıkımı, yıkıntıları, çöküntüleri onarıyor, beton döküyor, koruganlar yapıyoruz ve Temmuz geldi, Bağlaşıklar (müttefikler) Sicilya'ya atladılar.

Almanların Doğu'daki karşı saldırıları gelişemedi.

Mussolini tutuklanmış.

Eylül'de İtalya'ya çıkarma yapıldığı günlerdeydi.

Çatalca mevziinden bir bölgedeki savunmanın biçimlendirilişini beğenmemiştim.

Kolorduya bir yazı yazarak buradaki koruganların yerlerinin değiştirilmesini istedim. Neden sonra kolordudan bu konu üzerinde ivedi ek bilgiler istendi.

Tamda hafta sonu iznine çıkmak üzereydik.

Kolordunun istediği bilgileri İstanbul'da evimde hazırlamayı düşündüm. Onun için de Çatalca mevzilerinin proje dosyasını yanıma alıp İstanbul'a indim.

Ertesi günü de çalışmaya başlamak istediğimde içinde projenin bulunduğu çantımı vapurda unuttuğumun ayrımına varınca beynimden vurulmuşa döndüm. Fırlayıp Denizyollarına koştum. Çantam kayıp eşya bürosunda yoktu. Çok kötü durumdaydım. Dosyayı Ruslara satmakla suçlanabilirdim. Kendimden geçmiş ne yapacağımı düşünmez bir durumda vapura doğru yürürken karşıma bizim karargâhtan bir er adı Ziya Tim çıktı...

Başkanım çok bozuk görünüyorsunuz, ne oldu? diye sordu. Durumu anlattım. Ziya Tim hangi vapura bindiğimi sordu. Vapur saatini söyledim, birde ben bakayım deyip gitti...

Akşam geç vakit eve döndüğüm de Ziya Tim'i, beni bekler buldum gülerek elindeki çantamı bana gösteriyor. Vapurun garsonlarına yalvardım, saklamışlarmış... Aldım getirdim dedi...

Bu açıkgöz er olmasaydı başıma neler gelecekti. Bunu düşünmek bile istemiyordum.

* * *

Bizde Çatalca dolaylarında manevraya çıktık

Manevra, kırmızılarla maviler arasında bir savaş oyunu. O dönemlerde kırmızı dost mavi düşman güçler sayılıyor.

Manevrayı ordu komutanı Orgeneral Fahrettin Altay yönetiyor:

Batı'dan gelen düşman kuvvetlerini Çatalca mevzilerini yarmış Osmaniye telsizi sırtlarına doğru ilerlemekte.. İstanbul boğazını korumakta olan kırmızı kuvvetler osmaniye telsizinden kuzeye, Karadenize doğru, Güney'e Çekmece göllerine uzanan sırtların üzerinden tutunmaya çalışıyor. Bu savunma kuvvetlerinin komutanı Korgeneral Ali Fuat Erden, (Harp Akademisi komutanı). Ona görev verilmiş.

Görevi yeniden saldırıya hazırlanan Mavi kuvvetlerin toparlanmalarına engel olmak... Bu görevin çözümü Manevraya katılan tümenlerin komutanlarınada soruldu. İki Çekmece gölünün arasından kuzeyde ki düşman kuvvetlerinin yanına doğru saldıracaktık. Çözümü hazırlamam sabaha kadar sürdü. Birkaç daktilo kağıdı durum değerlendirmesi, buna göre karar ve düzenlemeler gerekli emirler ayrıca krokiler.... Bunları çadırın içinde gemici fenerinin ışığında tıngırdayan bir saç masanın başında, tavuk yemi toplar gibi daktilo yazan bir yazıcı er ve yardımcı bir subayla birlikte güçlükle yapıp bitirdiğimde ortalık ağırmak üzereydi. Manevrayı yöneten komutanlık (harekat Müdürlüğü Karargahı) Halkalı ziraat okulunda... yaptığım bu çözümü saat 10'da oraya götürüp elden vereceğiz.. Biraz kestirmek için kendimi portatif karyolaya attım. Sızıp kalmışım. Komutan beni istemiş uyandırdılar.

Reis bey dedi. Az önce kolordu komutanı geldi. 26. tümen yerinde kalsın. İstanbul doğrultusunu büsbütün boş bırakmayın diyor. Onun için yaptığın çözümü çabucak düzelt. Saat 9.30'da götürüp veririz. Başüstüne dedim. Ona bu 26. tümenin düşmana

saldıracağımız yerde kullanılması gerektiğini boşuna anlatmaya çalışmadım.

Çünkü kolordu komutanı öyle istiyor deyip beni susturacaktı. Ayrıca bu düzeltmeyi yapmak için vakitte yoktu. Zamanı gelince komutana elimdekini zarflayıp balmumu ile mühürlediğim çözümü gösterip gidebiliriz komutanım dedim. Halkalı'ya vardığımızda çözümü hareket şubesi müdürü açıp karar bölümünü okudu. "Çok güzel" dedi. Komutan okulun bahçesinde ordu kurmay başkanı tümgeneral Yümnü Üresin'le konuşuyordu.

Az biraz benzi atmış görünüyordu. Oradan ayrıldığımızda söylenmeye başladı... Kurmay başkanına sorumu sordum.. Saldırıya bütün birliklerin bir arada katılması gerekiyormuş. Ne güzel, biz de öyle yapmıştık... Kolordu komutanı 26. tümeni karıştırmayın diye bizi yanılttı. Biraz düşündüm. Ne olursa olsun dedim, gerçeği kendisine açıkladım. Bütün gece yaptıklarımı yarım saat için yeniden yapmaya olanak bulunmadığını anlattım. Hiç sesini çıkarmadı. Ama benzi yerine geldi.

* * *

Ertesi sabah manevra komutanları Arnavutköy'e çağrıldılar.

İnönü gelecekmiş.

Karşılamaya gittiler.

Ben manevra alanında kaldım. Süvari olduğunu sandığım bir alay kadar mavi görev gücü saldırı gösterisi yaptı. Karşımızdaki sırtlara ip gibi sıralanarak yattı.

Bunlar bizi yerimizde bağlamak içindi.

O sırada Arnavutköyü'nden bize doğru uzanan yayvan sırtın üstünden başta İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı forsunu taşıyan arabası olmak üzere uzun bir otomobil kolu bize doğru yaklaştı. Benim bulunduğum yerde durdu.

Arabadan İsmet Paşa, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Asım Gündüz, ve bizim Ordu Komutanı Orgeneral Fahrettin Altay indiler; bakınıyorlar.

Yönetme yerinden fırlayıp İnönü'ye kendimi tanıttım.

Baktı:

– Ne demek Madanoğlu? diye sordu.

Ben durakladım: askerlik sorusu yerine soyadımın anlamını soruyor.

Fahrettin Altay karıştı:

– Efendim, eski bir aile adı, dedi:

İnönü:

– Ha, peki...

Manevra'nın adı "Cumhuriyet Manevrası"ydı. Cumhurbaşkanının izlediği manevralar böyle anılırdı.

Ben kendimi tanıttıktan sonra tümenimizin görevini anlatırken, arkadan kan ter içinde bizim komutan yetişti. Arabası konvoyun gerisinde kaldığından çabuk yetişmek için koşup zorlanmıştı.

Tümen Komutanı gelince İnönü beni bırakıp ona döndü: sorularını ona yöneltmeye başladı.

O sırada otomobillerden inen komutanlar, kurmaylar konuşulanları duymak için çevremizde halka oldular. Bizim komutan çok iri yapılıydı. Komutanın arkasında duruyordum. İsmet paşa sordukça ben fısıldayarak bizim komutanı destekliyorum:

– Tümenin görevi Baruthane deresinin doğusunda iki alay birinci hatta, bir alay sağ geride ihtiyatta olmak üzere savunma yapmaktır Cumhurbaşkanım.

Ben arkadan fısıldadıkça çevreden görüyorlar; ama İnönü'nün duyması ve görmesi olanaksız. Zaten ağır işittiğini biliyoruz. Bizim komutan durumu bilmiyor değildi; ama koşarak geldiğinden soluk soluğaydı. Ben işini kolaylaştırıyordum.

İnönü sorularını bitirince bizim komutanın elini gülerek sıktı.

Ben geri çekileyim derken bir de baktım, sağ omuzumun üstünden uzun boyuyla Genelkurmay ikinci Başkanı Orgeneral Asım Gündüz beni izliyor.

Ben Asım Gündüz'le burun buruna gelince birden şeytan görmüş gibi çarpılıp düşünmeden toparlandım, bir selam çaktım.

Asım Gündüz Paşa bana kızmış görünmedi: hiç beklenmedik bir biçimde iyi yaptın dercesine selamımı gülerek aldı. İnönü yürüdü? yanındakilerle otomobillerine binip uzaklaştılar.

Biz de komutanla yönetme yerimize döndük.

* * *

Durum gelişmeye başladı. Mavi güçler iki göl arasına doğru saldırıya geçtiler; demek ki İstanbul'a yönelmek için önce güney yanlarını güvenceye almak istiyorlardı.

Çekmeceler bölgesinde bir kapışmadır başladı.

Tümenimizle bir yürüyüversek mavi güçlerin gerilerine düşüp ortalığa duman attıracağız. Bizim komutan benim gibi düşünüyor; ama, kolordunun emri olmadıkça saldırıya yanaşmıyor.

Saldın karşısında karşı saldırıya geçmek komutanın yetkisindeydi. Şimdi böyle bir durum yok. Çünkü bizim mevzilerimize giren yok. Savunmayı bırakıp mevzilerden dışarı çıkarak saldırmayı göze alamıyoruz. Bunun için Komutan Kolordu emri istiyor.

Ben önerdikçe komutan:

– Kolorduya soralım, diyor.

Kolordu Komutanı, birliğinin başında değil; İsmet İnönü ile birlikte...

Ben paralanıp üsteledikçe Kolordu karargâhındakiler:

– Sizin nenize gerek? diye beni yanıtlıyorlar.

Daha da üstlerine gittikçe:

– Kolordu Komutanına sorun, diye sorumluluğu başlarından atıyorlar. Kolordu Kurmay Başkanı da sorumluluğu üstlenemiyor.

Biraz daha gecikirsek iş işten geçecek...

Komutana dedim ki:

– Efendim, alaylar birer bölükle keşif saldırısı yapsınlar.

Komutan:

– Haaaa, o olur, dedi.

– Karşımızdakiler yalınkat; hiç olmazsa onları söküp atarız, dedim.

– Ver emri...

Komutanın yanında emir vermek işime gelmedi benim;

Dedim ki:

– Efendim, bu telefonla doğru dürüst konuşulmuyor; demin zor konuştum yandaki tümenin kurmay başkanıyla... Santral çadırından telefon edeyim...

Santral çadırına gittim.

Santral çadırından karabu-run alayının emir subayı Yüzbaşı Fuat Kaleci'yi buldum. Ona durumu anlattım, dedim ki:

– Sana bir bölükle saldırmanı söylüyorum, sen telefonun zırıltısından iyi anlamamış görünüp bir taburla saldıracaksın.

Kaleci:

– Başüstüne, dedi, anladım.

Soldaki Kömürcüpınar alayının emir subayı çekindi, "bağışla Başkanım" deyip telefonu Alay Komutanına bağladı. ne yapalım, bu emir subayı Fuat Kaleci gibi atak ve bana güvenen bir kişi değildi.

Alay Komutanı "Bıyıklı Hamdi."

Yürekli bir albay ona durumu ve düşüncemi anlattım.

– Bana bak Başkan, dedi, beni Aksaray Askerlik Şubesine vermişler: İstersen yanlış anlayıp alayla saldırıya geçeyim.

Öyle sevindim ki:

– Yapar mısın?

– Yaparım, tam yarım saat sonra alayla yürüyorum, sen bölük dedin ben alay anladım, hiç üzülme...

Ben yine Kaleci'yi aradım. Bu kez Kaleci coştu:

– Yarım saat sonra biz de alayla kalkarız.

Durumu Topçu alay komutanı ile yedekte duran Ragıp Gümüşpala'nın alayına anlattım.

Yarım saat geçmek bilmiyordu.

Derken bizim topçudan kuru sıkı bir gümbürtü başladı; ardından alayların ağır silahlarının cayırtıları ve birliklerin saldırı-

ları...

Komutanı gözlüyorum.

Komutan "Ne oluyor?" diye bakınırken kollarındaki bantlardan hakem oldukları anlaşılan subaylar. Komutanın bulunduğu yönetme yerine doğru koşturmaya başladılar. Biraz sokuldum. Tümenin başhakemi Kurmay Albay Rüştü Pekdemir bizim komutana:

– Paşam sizden bunu bekliyorduk.

Ben komutanın emir subayı Yedek Asteğmen Vefik Kitapçıgil'i(*) yanına alıp alayların iç kanatlarına doğru ilerlemeye başladık. Hem birliklerimize düzen vermeye çalışacak hem bir süre bizim komutana görünmemiş olacaktım. Saldırı sürüyordu.

Biz yürürken bir yandan kablo seriyoruz, bir yandan da ben telefon elimde istediğim birlik komutanlarıyla konuşuyorum. Filanca alaya biraz yavaşlayın diyorum filanca tabura soldaki sırtı tutun diyorum; Gümüşpala'nın alayına şu sırtı atladınız mı, diye soruyorum. Böylece yetkin bir saldırı örneği sergiliyoruz.

Biz ilerlemeyi sürdürürken Harekât Müdürlüğünden bir hakem dörtnala geldi.

Elinde Orgeneral Fahrettin Altay'ın eski yazıyla yazdığı bir kâğıt.

Ordu Komutanı bize soruyor:

– Çilingir, Haraççı, Hacımaşlı köyleri doğrultularından üzerinize üç tümen geliyor... Kararınız?

Yanıtladık:

– Kararımız bulunduğumuz sırtlarda savunmaya geçmektir.

Ve saldırıyı durdurduk. Az sonra paydos boruları çalmaya başladı. Manevra bitmişti.

Karargâha döndüğümüzde akşam yaklaşıyordu. Tümen Komutanı Florya Köşkünde İnönü'nün vereceği, şölene çağrıldı.

Geceyarısından sonra döndü. Uyumamışız bekliyoruz. Komutan anlattı. İnönü kendisini elinden tutarak orgenerallerin

(*) Danışma Meclisi Başkan Vekili Vefik kitapçıgil.

masasına götürmüş ve:

– Görüyorsunuz ya, demiş, ne varsa eskilerde var.

Tümen Komutanı bunları anlattıktan sonra bana döndü:

– Madanoğlu ben eve gidiyorum, dedi, sen tümeni yarın kışlaya götürürsün.

* * *

Romen Yahudilerinin 141'i bir motor botla kaçıp Türkiye'ye sığındı.

Mayıs ortalarında yine Terkos bölgesine geçtik.

Karargâhımız eskiden olduğu gibi Germeçeşme'de.

Bir gün Karaburun'dan bildirdiler; Cankurtaran'ın karşısına büyücek bir motorbot gelmiş. İçindekiler hurçlarını kendilerini denize atıp karaya çıkmışlar. Motorbot başıboş, kayalıklara doğru sürükleniyormuş.

Kalktım gittim. Yol otomobille 20 dakika.

Yüzbaşı Kaleci kıyıda kumların üstüne çadırlar kurdurmuş. Sığınanlar kadın, erkek, çocuk olmak üzere 141 kişiler. Hepsi de mayo ile tir tir titriyorlar; bizimkilerin verdikleri battaniyelere sarınıp ısınmaya çalışıyorlar.

İçlerinden birisi yatalak.

Onu da batmaz bir sedyeye bağlamışlar, denize bırakmışlar, dalgalar karaya atmış.

Sorduk soruşturduk. Romanya'dan kaçtıklarını anladık.

Eşyaları su geçirmez ve batmaz hurçların içinde; hurçların üstünde numaraları yazılı.

Tam örgütlü bir topluluk; hepsi de Yahudi imişler. Türkiye o sırada Hitler'i kızdırmaktan çekindiği için olacak sığınmak isteyenlere kapı açmıyor. (*)

Ben Romen Yahudilerini aldım, hepsini kömür dekovilinin vagonetlerine koyup fabrikaya getirdim.

Hava serindi.

Zavallılar kazanların çevresinde dolanıp, kurundular. Başla-

(*) Oysa Atatürk 1930'larda Nazilerden kaçan Alman bilim adamlarını özellikle Türkiye'ye çağırmış; Üniversite reformunu gerçekleştirirken onlardan da yararlanmıştı.

rında başkanları gibi davranan birisi var. Hurç numarasını okuyor. O hurcun sahipleri öne çıkıyorlar; hurcu açıp eşya ve giysilerini çıkarıyorlar; giyindikleri zaman ortaya şık şık bayanlar baylar çıkıyor. Bir yandan erkekler traş olmaya, kadınlar saçlarını başlarını düzenlemeye koyuldular.

Fabrikanın kazan dairesi defile salonuna döndü.

Davranışlarından ve giysilerinden anlaşıldığına göre bunlar varlıklı ve seçkin insanlar.

Zaten Köstence'den başlayan bu kaçış başka biçim de örgütlenemez.

Biz o dönemde Gestapo'nun büyük paralar karşılığında Yahudilerden kimilerinin kaçmasına göz yumduğunu bilmiyorduk. Onun için bu işe çok şaştık.

İskarpinli kadınlar, kravatlı erkeklerle fabrikanın içi Avrupa'da bir moda salonuna dönünce ortalığı tatlı bir hava sardı.

Giyinenler arasında kimileri, fabrikanın niteliğini anladıktan sonra Müdür Yardımcısı Fuat Çubukçu'ya başvurdular; fabrikayı gezmek istediler. Anlaşılıyordu ki içlerinde uzmanlar da vardı. Fuat Çubukçu'ya yeni yöntemler göstermişler.

Bu yöntemler sonradan uygulanınca fabrikada kömür tüketimi azaldı, Su üretimi çoğaldı. Öyle bir değişim oldu ki bizimkilere İstanbul Belediyesinden armağan birer saat geldi.

Bizim kuşkulu bir Tugbayımız vardı. (Tugay Komutanı) Olan bitenleri olumsuz gözlerle izleyip değerlendirmiş. Tümen Komutanına gitmiş:

– Bunların arasında ajan, casus, kundakçı vardır; Madanoğlu hepsini alıp fabrikaya doldurdu. Eğer bir sabotaj olursa İstanbul susuz kalır.

Benim bundan haberim yok.

Bu arada bizimkiler bol yağlı un çorbası yaptırmışlar. Yere çadır bezleri serip karavanaları önlerine sürdük. Bir durgunluk oldu. Kimse yemiyor. Bir çocuk çorbaya parmağını sokup çekti. Çorba çok sıcaktı; parmağı yanmış olacak. Kaşık vermeyi unuttuğumuzu o zaman anladık. Az sonra sıcak somunlarla zeytin de geldi. Sorun kalmadı.

Yemekten sonra çocuklar çığrışarak, koşup oynamaya başladılar.

Komutana gidip durumu anlattım.

Kolorduya sorduk.

Akşama doğru Çatalca'dan 10 öküz arabası geldi.

Başlarında birkaç jandarma.

Kolordu Ankara'yla ilişkiye geçmiş, Bize sığınanları Çatalca Kaymakamlığına gönderme kararı alınmış. Terkos gölünün Güney doğu kısıyından Güneybatıya doğru bunlar bataklık yerlerden geçerek öküz arabalarıyla Çatalca'ya gidecekler.

Oysa 1 saat 45 dakika otobüsle İstanbul'a inebilirler.

Anlaşılan zamanın hükümeti ortada görünmelerini istemiyor.

Ne yapalım?

Emir emirdir. Küçüklere bir avuç kesme şekeri, büyüklere birer paket er sigarası verip, hepsini öküz arabalarına doldurduk. Teker teker sayıyoruz; bir kişi eksik çıkıyor.

Bizim tuğbay sinirli ve kuşkulu:

– Fabrikayı arayın, bir yere gizlenmiştir. Bomba yerleştiriyor olabilir... diyor.

Sonunda eksik olan kişiyi bulduk.

Kadınlardan birisi durumu anladı, kucağındaki örtüyü kaldırdı gösterdi. Üşümesin diye çocuğunu örtüp koynuna saklamış.

Ben bizim tuğbayın kuşkuculuğunu bildiğim için bağırdım:

– Ajan yakalandı.

Komutan da bizi uzaktan izliyordu.

Arabalar yola çıktılar.

* * *

O yazın sonlarına doğru Karaburun kıyılarına bu kez de dalga dalga ölüler vurmaya başladı.

Bunlar batan gemiden atlayıp kurtulmaya çalışan yabancı üniformalı askerlerdi. Bu ölülerin su altında kalan yerleri oldukları gibiydi, su yüzündeki yerlerini deniz kuşları parçalayıp oymuşlardı.

Üzerlerindeki belgelerden Romen oldukları anlaşılıyordu.

Karaburun'daki birlik; ölüleri gömerken üzerlerinden çıkan

anı defterlerini, fotoğrafları, çakı, çakmak gibi şeyleri, hepsinde bir örnek bulunan koruyucu ilaçları, kutsal kitapları, bize gönderiyordu; biz de bunları İstanbul'daki Romen konsolosluğuna iletiyorduk.

Komutanla bize gönderilen eşyaları arasıra gözden geçiriyorduk.

Bir gün bu torbaların içinden bir çakıyı anı olarak alıp saklamak istedim.

Komutan:

– Vazgeç oğlum, dedi, sahibine yaramamış, kime yarar ki?

O sırada bir de cüzdan içinde resimler geçti elime...

Aile fotoğrafları...

Sanki bir yaşam resimlenmiş; bir filmin kareleri gibi birbirini izleyen fotoğraflar da, çocukluk, anne, baba, akrabalar olduğu anlaşılan kişiler görünüyorlar. Sonra nişanlılık, evlilik resimleri birbirini izliyor, çocuklar geliyor arkadan... Böyle bir yaşam savaşla değişiyor dram başlıyor. Delikanlı asker oluyor, torpillenen gemiden atıyor kendini aşağı.

Savaş, insana yakışır bir iş değil.

İnsanlığın doğal düzeni barış olmalı.

Bize gönderilen fotoğrafların içinde cephe ve askerlik resimleri de vardı.

İçlerinden birisini unutamam.

Bir bir buçuk metre yükseklikte, iki iki buçuk metre genişlikte bir kayanın üstünde üç tane Rus kellesi... Bu üç Rus askerinin kesik başı önünde üç Romen askeri ayakta duruyor ve objektife bakıyorlar. Önlerinde arkalarını objektife dönerek eğilmiş çıplak üç Rus eri...

Rus erlerinin sırtlarında yalnız ceketleri var... Romen askerleri de ellerini Sovyet askerlerinin kaba etleri üzerine koymuş sırıtıyorlar.

Üç çıplak kıç ve üç kesik baş...

Tiksindirici bir görünüm.

İnsan savaşta canavarlaşıyor...

Oysa savaşın da kendine göre kuralları, görenekleri vardır.

Ağabeyim anlatırdı.

Birinci Dünya Savaşında bir tepe Ruslarla aramızda birkaç kez el değiştirmiş. Bu tepenin bir yanında mağaraması bir oyuk varmış. Bizimkiler de Ruslar da geriye taşıyamadıkları yaralıları o mağarada bırakıyorlarmış; ama hepsinin yaralarını tımar ederek, ilaçlarını, yiyeceklerini yanlarına koyarak...

Çanakkale'de bizimkiler İngilizlerin ölülerini gömerlerken üzerlerinden aldıkları künyeleri, öteki eşyaları bir çıkın yapar İngilizlerin siperlerine atarlarmış.

Öylesine yakınmış siperler...

İngilizler de karşılık olarak sigara atarlarmış bizimkilere...

Bir kez İngilizler demirden martı yumurtasına benzer bir şey atmışlar. Bizimkiler evirmişler, çevirmişler bir şeye benzetemediklerinden yumurta biçiminde demirden şeyi geri atmışlar.

İngilizler bu kez bir kâğıtla birlikte kutuya koyup o demirden yumurtaya benziyen şeyi yine bizimkilere atmışlar. Kâğıt üzerinde nasıl kullanılacağı da resimlerle gösteriliyormuş. Yumurta biçiminde demir parçasının başındaki vidalı başlık açılıp suya atılınca gaz çıkarıyor, şekerle birlikte bu işlem yapılınca, su gazoz oluyor.

Karaburun kıyılarına vuran askerin cebinden çıkan fotoğrafın vurguladığı vahşet beni çok düşündürdü. Acaba İkinci Dünya Savaşında insanlık daha mı canavarlaşmıştı? Uygarlaştığını sandığımız dünyamız daha mı kötüye gidiyor.

Romen askerinin cebinden çıkan korkunç fotoğraflara dayanarak tüm Romenleri kapsayacak bir genelleme yapılamaz. Bu belki özel bir sapıklığın ürünüdür. Ama ne olursa olsun savaş yöntemlerinin gün geçtikçe iyileştiğini söyleyemeyiz.

Bizim Fabrika'nın ittihatçı doktorunun kulağı delik. Nereden duymuşsa duymuş, öğrendiği kaynağı söylemiyor. Churchill Türkiye'yi savaşa sokma umutlarının kırıldığını ve barış dönemi başladığında Ankara'nın yapılacak toplantılara çağrılmıyacağını söylemiş.

Biz bu konuları bizim komutanla arada sırada konuşurduk.

Churchill Türkiye'yi savaşa sokmak için neden onca baskı yapmıştı? Durumumuzu biliyordu. Deve katarları ve at arabalarıyla nasıl İkinci Dünya Savaşının mekanize, motorize, zırhlı çatışmalarına girebilirdik? İngiltere bize Mısır cephesinden arta kalan, yamalı, örselenmiş, savaş artığı tanklar, silahlar vermiyor

değildi; ama bunlar devede kulaktı. Belki Londra da haklıydı; olanakları yoktu. Ama savaştan anlayan Churchill gibi bir adam neden o kadar üstümüze düşüyordu?

* * *

Ben olayları kafamda eviriyor, çeviriyor, kendime göre yorumlamalar yapıyordum. Sovyetler, Alman ordularını geri atarak Karadeniz'in kuzeyinden biraz daha ilerleyince Naziler Balkanları boşaltmak zorunda kalacaklardı. Fransa'nın kuzeyinden Avrupa'ya çıkacak olan Bağlaşık ordular, Almanya'ya dalıncaya kadar, Sovyet orduları Avrupa'nın göbeğine dayanabilirlerdi.

Bizim savaş olanaklarımızı bilip de üstümüze düştüğüne göre Churchill şöyle düşünüyor olamaz mıydı:

– Ruslar Avrupa'nın ortasına çöreklenip komünistlik saçmaya başlayacaklar. Avrupa'ya daha önce Balkanlar'dan girilirse durum değişebilir. Türk orduları elden geldiğince güçlendirilir. Almanlar Karadeniz'in kuzeyinde Sovyetler'i durdurmaya çabalarken denizden ve karadan desteklenecek Türkiye, Bulgaristan'a girerek küçük balkanlara doğru ilerleyebilir. Bu ilerleyişinde tıkansa da Bağlaşık Kuvvetler Kuzey Ege kıyılarından yetişip bu ilerleyişi de aşarak daha içerilere dalabilir. Yugoslavya'daki direnişçilerle dayanışabilir. Böylece Bağlaşıklar Avrupa'ya Sovyetler'le birlikte girmiş olur. Avrupa'yı boşaltmak gerekince de bu işi Sovyetler'le birlikte yapar ve Avrupa'nın dirliğini bütünlüğünü güvenceye alabilir.

Churchill böyle düşünüyordu sanırım. Stalin bunu bildiğinden Türkiye'nin savaşa katılmasını istemiyordu diye kuruyordum. Bilgiye dayanarak değil, varsayımlara dayanarak bu yakıştırmaları yapıyordum.

Churchill Adana'ya bunun için gelmiş olmalıdır, diyordum. O dönemde haber alma olanaklarımız da kıttı. İnönü, Adana'da Churchill ile görüştükten sonra sorunu Büyük millet Meclisi'ne getirmişti. Savaşa girmek konusunda Mareşal'in düşüncesi olumsuzdu.

Cumhuriyet'te daha sonraları İsmail Habib Sevük'ün bir yazısı çıkmıştı.

Yazar "cihangir" ile "cihandar"ın tanımlamasını yapıyor, Atatürk'ün bir "cihandar" olduğunu belirtiyor; sonra İnönü'nün

savaşa girmek için büyük Millet Meclisi'ne başvurduğunu belirtiyordu. İsmail Habip yazısını "Meclisin yüceliğini bütün gece süren o toplantıda daha iyi anladım" diye bağlıyordu.

Benim kurgularımda ne kadar gerçek payı olduğunu bilemem. İkinci Dünya Savaşı gerçeklerinin bir de Türkiye açısından incelenmesi gerekir.

O sıralarda bizim Tümen Komutanı Ankara'ya atandı.

Ben de komutanın birliklerdeki fotoğraflarını toplattım; hepsini iki büyük sandığa ancak sığdırabildik.

Komutanın Kıztaşı'ndaki evine bu iki büyük sandığı yolladım.

Birkaç gün sonra da evine gittim.

Komutan:

– Gönderdiğin fotoğraflar nedeniyle bizim hanım sana kırgın, dedi; ben ayrılır ayrılmaz böyle bir işe neden gerek gördün?

Ben dedim ki:

– Hanımefendiyi biraz çağırabilir misiniz?

Hanım geldi, oturdu.

Ama durgundu, belli ki bana kızmıştı.

Ben anlatmaya başladım.

Siirt'te seyyar Jandarma da iken bir süre süvari bölüğüne de komuta etmiştim.

O sırada ruam çıktı. Veterinerimiz Tahsin Doruk'la ruam salgınının önüne geçmeye çabalıyoruz. Ruam, korkunç bir sayrılık. Hayvan yakalandı mı kurtulmasına olanak yok. Ruamlı hayvanları kazdığımız çukurların başına görütüyoruz; alınlarına bir kurşun sıkıp yuvarlıyoruz; üstünü toprakla örtüyoruz.

Tahsin Doruk, lizollü bir ilaç yapıyor; bununla seyyar takımlarını mikroptan arındırıyoruz, benden şişe istiyor, veterinere şişe yetiştiremiyoruz.

Şişe arıyorum yok.

"Breh Breh Rıza" diye anılan bir yüzbaşı arkadaş dedi ki:

– Yahu boşuna dolanma; Orduevinin altındaki bodrum ağzı-

na kadar şişe dolu.

Gerçekten Orduevi kuruldu kurulalı rakı şişelerini aşağıdaki mahzene atmışlar. Bir girip baktım ki dağ gibi rakı şişeleri. Bodrumu dolaşırken bir de ne göreyim? Değişip giden bütün eski komutanların fotoğraflarını oraya buraya atmışlar. Kolordu Komutanı Kenan Paşa'nın fotoğrafını da yerde gördüm. Birisi üstüne başmış, resmin camını kırmıştı. Cam çatlakları Kenan Paşa'nın çenesinden başlayıp, Halk Partisinin altı oku gibi bütün yüze yayılıyordu. Çok üzülmüştüm.

Oysa bunlar değerli fotoğraflardı. O zaman Beyoğlu'nda Foto Süreyya'ya, Foto Sabah'a dünyanın parası verilerek çektirilir ve çoğaltılırdı.

Bizim eski Tümen Komutanına ve eşine bütün bunları uygun bir dille anlattıktan sonra dedim ki:

– Efendim, bunlar güzel anılardır, yakınlarınıza verirsiniz diye size sundum. Yoksa yitip gidecekler. Kim bilir bunları nereye koyarlar?

Komutanın eşinin yüzü düzeldi, havadaki soğukluk dağıldı, anlaşmıştık. Beni geç saatlere kadar salıvermediler; güzel güzel konuşup söyleştik.

* * *

Yaz başında Avrupa'da İkinci Cephe açıldı. Kızılordu yeniden saldırıya geçti. Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu görevinden çekildi.

Alman gemilerinin Boğazlardan geçişlerinden sorumlu tutulduğu anlaşılıyordu. Numan menemencioğlu çekilirken beri yanda askeri kesimde Boğaz komutanını görevden aldılar. komutan İzzet Işık bir asker olarak komuta zincirinde emirlere uymuştu. Ama başını yediler. Sanki Menemençioğlu ile Işık bu işi kendi yetkilerini kullanarak mı yapmışlardı?

Temmuz sonunda Bağlaşıklar Normandiya'ya çıkarma yaptılar.

Ağustos başında Almanlarla siyasal ilişkilerimizi kestik.

Von Papen ülkesine döndü.

Bağlaşıklar Fransa güneyinde de çıkarma yapıyorlarmış.

Eylül'ü bulduğumuzda Bağlaşıklar Belçika'ya, Kızılordu

Bulgaristan'a giriyorlardı.

Almanlar Ege adalarını boşaltıyorlardı.

Ardından Kızılordu Sırbistan'a, Bağlaşıklar Hollanda'ya girdiler. Japonlar Pasifik'te çok gerilediler. Savaş şimdi Filipinlerde sürüyordu.

Bağlaşıklar ekim başında Yunanistan'a çıkarma yaptılar.

Kızılordu Macaristan'a girdi.

Hitler Londra'yı bombalıyor.

Nazi Almanya'sı çöküyordu.

O sırada başımdan tatsız bir olay geçti. Yeni gelen Komutan çok sinirli bir tümgeneraldi.

Ben tümenin savaşkan birliklerindeki sakat erleri erzak taburu, ekmekçi kolu gibi birliklere verdirmiştim. Geri birliklerde de sağlam erler var; onları da savaşkan birliklere yolladım. Komutan duymuş, kendisine sormadığım için kızmış. Bana söylenmek istedi.

Öfkelendim:

– Ben bu Tümenin Kurmay Başkanıyım. Bab-ı Humayun başkâtibi değilim, dedim.

Bunun üzerine komutan benim için kovuşturma açtı.

O güne dek kolordunun içinde kurmaylığı alınmayan bir ben kalmıştım.

33'üncü Tümen Kurmay Başkanını yabancı bir kadınla ilişkisi varmış diye Anadolu'daki bir Askerlik Şubesine göndermişlerdi. 52'nci Tümenin Kurmay Başkanı çok önemli bir emri Tümenin kapısında unutmuş; yandı gitti. Kolordu Kurmay Başkanı, bir yanıltının kurbanı oldu.

Şimdi de sakat erler yüzünden benim başım derde girmişti.

Kararım kesindi.

Kurmaylığımı alınırsa Ordu'dan ayrılacaktım.

52'nci Tümen Komutanı Tümgeneral Mustafa Uludağ olayı duymuş. Ben söylemedim; böyle konularda kimseyle konuşmam.

Uludağ, Sason'da Seyyar Jandarmalığımda Grup Komuta-

nımdı.

Kolordu Komutanı Korgeneral Asım Tınaztepe'ye durumu anlatmış; benim bundan haberim yok.

Bir gün kolordu Komutanı çıkageldi. Bizim Tümen Komutanının yanındayken beni çağırttı:

– Şu odun sorunu ne olacak? Hiç düşündün mü? diye sordu.

Gerçekten o sırada bir odun sorunumuz vardı. Karadeniz kıyısında savaşta kurulacak olan bir kıyı koruma birliği için gerekli odunun şimdiden çiftalan denen yere yığılması için Genelkurmay'dan emir geliyor.

Bu karakışta binlerce ton odunu saptanan yere nasıl götürüp yığabiliriz? İşi yapmaya kalksak tümenin arabaları dağılır, elimizde kalır.

Ama vaktiyle kimbilir kim emir vermiş, Çiftalan'a 10-15 kilometre uzakta bulunan Uzunalan'a istenilenden çok odun yığılmış; unutulmuş, duruyor, daha doğrusu çürüyor.

Bu işin altından kalkmak bir bakıma kolay. Çünkü uzunalan'a yığılı odunu göstererek emrin gereğini yerine getirmiş olduğumuzu bildirebiliriz.

Bu durumu anlattım. Uzunalan'da bulunan odunlarla bu işi görebileceğimizi söyledim.

Tınaztepe düşündü:

– Uzunalan'daki bu odunlardan bizim karargahın da haberi yok sanırım, bu işi böyle çözümleyelim, dedi.

Komutan susuyordu.

Ertesi günü bizim komutandan benim için açılan kovuşturmanın durdurulduğunu bildiren bir yazı aldım.

Kurmaylığı da böylece kurtarmış oldum.

O günlerde akşamları ateşleniyorum. Doktorlar nedenlerini anlayamıyorlar.

Bizim Komutanın Karaburun'a sürdüğü bir doktor Cevat vardı. Benim durumumu öğrenince geldi, baktı:

– Yahu, dedi, sen zatülcenp olmuşsun.

Bunun üzerine Deniz Hastanesine yatırıldım.

Uzun bir dinlenme zorunluğu doğdu. O dönemde zatülcenp

(satılıcan) denilen akciğer hastalığı tehlikeliydi; vereme yol açardı. Bugünkü gibi antibiyotikler yoktu.

Hava değişimi aldım.

O günlerde annemi yitirdim.

Ailede en büyük ağabeyim Nazmi Madanoğlu kaldı: onun küçüğü Hidayet ablam, ardından yaş sırasına göre ben geliyorum.

1945 yılını yaşıyoruz.

Şubat başlarında Stalin – Churchill – Roosevelt Yalta'da buluşup görüştüler.

Biz tedirgindik.

Savaş bolu Almanların suyuna gitmiştik, şimdi yenildiler. Bağlaşıkların isteği ya da korkusu ile Almanlara yazılı savaş açmış, oldu olacak yazdığımız notaya Japonya'yı da katmıştık.

Birleşmiş Milletler Bildirisine de katıldık.

Katılmayıp da ne yapacaktık?

Mart'ın 19'unda Sovyetler Birliği 1925 Türk-Sovyet Dostluk Antlaşmasını yok saydı.

Nisanda Roosevelt öldü. Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanının Stalin'in çok etkisinde kaldığı söyleniyordu.

Beyaz Saray'a Truman oturdu.

Nisan sonunda Kızılordu ile Bağlaşıklar orduları Avrupa'da buluştular.

Musolini öldürüldü.

Mayıs başında Hitler de kendisini yaktırdı.

Almanlar bağıtsız, koşulsuz silahlarını bıraktılar.

Sovyetler Birliği'nin Kars'la Ardahan'ı ve ayrıca Boğazlar'da üs istediği söyleniyor.

Bir donanma dergisinde okumuştum. Kızılordu Berlin'de Almanlarla Boğaz'lar da işbirliği yaptığımıza ilişkin 35 belge bulmuş.

Temmuzda Filipinler Savaşı bitti.

Churchill seçimi yitirdi, şaşırdı.

Ağustos başlarında Japonya'ya karşı atom bombası kullanıldı.

Sovyetler vakit geçirmeden Japonlara karşı savaş açtılar.

Atom bombasının atılışından 9 gün sonra Japonlar da, diz çöktüler.

Ağustos ortasında Birleşmiş milletler kuruldu.

Eski Cemiyeti Akvam'a benzeyecek miydi?

Bilemezdim.

Hava değişimi bitti. Tümene döndüm.

* * *

Komutan değişmiş. Yeni gelen de yüzü gülmez bir kasılgan;

Aralık ayının ilk günlerinde öğrenciler Tan gazetesini basıp baskı makinelerini kırmışlar. Daha iki gazeteye de yönelmişler. Ayrıca kimi kitapevlerine saldırmışlar.

Öğrencileri yöneticilerin kışkırttıkları söyleniyor.

1946 ocak ayının ilk günlerinde Demokrat Parti kuruldu. DP'nin Genel Başkanı Atatürk'ün son Başbakanı Celal Bayar, Sovyetler, bir ara direttiler ama artık İran'ı boşaltıyorlar. 1946 martının sonunda...

5 nisan 1946'da Amerikalıların Missouri zırhlısı geldi. Gemide Washington'da ölen büyükelçimiz Münir Ertegün'ün tabutu da var. Ayrıca bu gemiyle Truman'ın özel bir temsilcisi de gelmiş diyorlar...

Missouri'yi Sovyetler'e karşı Amerikan güvencesi saydığımızdan hepimiz çok sevindik.

21 temmuz 1946'da seçim yapıldı. Generallerin dışında hepimiz Demokrat Partiyi tutuyoruz.

DP'nin 70 kadar milletvekili çıkarabildiğini öğrenince çok üzüldük.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kâzım Orbay, bir cinayete oğlunun adı karışınca geri alındı.

Yerine Orgeneral Salih Omurtak geldi.

Ağustos'un başında Millet Meclisi açıldı. İnönü Cumhurbaşkanı, Karabekir Meclis Başkanı, Recep Peker Başbakan.

Sovyetler, Boğazları Karadeniz devletleriyle birlikte savuna-

lım, diye tutturmuşlar.

Tarih 1946'nın ağustos sonu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Kurmay Başkanlığına verildim.

Sıkıyönetim Komutanı eski Kolordu Komutanımız Asım Tınaztepe, Orgeneral olmuş.

Sıkıyönetim Kurmay Başkanlığında üç ay kalabildim; çünkü yarbaylığım yaklaşmış, tabur komutanlığı yapmam gerekiyormuş. Sıkıyönetimdeki görevimde kaldığım kısa süre içinde birkaç izlenimim var.

İşe başladığımın ilk günlerindeydi. Karargâhça bir şölene gittik.

İstanbul'daki bütün birliklerin üst subayları oradaydı. Orası dediğim Boğaziçinde hiçbirimizin bilmediği, görmediği görkemli bir yer. Binbir çeşit yiyecek, içecek. Şöleni İstanbul gazinocuları veriyorlarmış; o dönemin Mafyacıları bunların arasında önde geliyorlardı. Asım Tınaztepe o kadar dürüst bir komutandı ki bu işi nasıl tezgâhlamışlardı anlıyamadım. Ben yeni göreve başladığımdan durumu bilmiyordum.

Komutan Tınaztepe gelmedi, ama, biz beleşten yedik, içtik, sabaha dek sürdü bu eğlence...

Yine bir gün Ulviye'nin bir arkadaşının evine uğramıştık, Ben sivil giysiliydim. Konuklarla bizim aramızda uzun boylu bir tanıştırma yapılmadı.

Biz bir köşeye oturduk.

Salonun ortasında bir kümeleşme var. Kulağıma "Sıkıyönetim" sözcüğü çalınınca dinlemeye başladım. Anlatan gazeteciymiş; diyor ki:

– Birden Paşa gürledi...

Biraz daha dinleyince anladım. Sıkıyönetim Komutanının gazetecilerle toplantısını anlatıyor. O dönemin koşullarına göre aykırı bir haber yayınlanmış gazetelerde... Komutan öfkelenmiş, gazetecileri toplayıp sormuş;

– Bunu nasıl yaparsınız?

Gazeteci diyor ki:

– Hepimiz tir tir titriyorduk. Ben çekine çekine "Paşam, bunu Ankara radyosu da açıkladı" dedim. Paşa durakladı: sonra

yanındaki kurmay başkanına dönüp "bundan böyle radyo yayınlan İzmit'ten bu yana geçmesin, not alın" diye emir verdi.

Gazeteci bunu anlatıyor, ben kulağımla duydum, dinleyenler kahkahayla gülerlerken kalkıp yanlarına gittim. Bu gerçek dışı öyküyü anlatana dedim ki:

– Bayım siz Orgeneral Tınaztepe'yi yedi-sekiz Hasan Paşa mı sanıyorsunuz?

Evsahibi kadın durumu kavrayıp yetişti:

– Aaaa ayol Cemal, dur bakalım...

Sonra beni tanıttı:

– Sıkıyönetim Kurmay Başkanı.

Bunun üzerine tatsız bir durum oldu. Adını anımsayamadığım gazeteci zor durumda kaldı. Kekeleyerek:

– Paşam, yanlış anladınız, arkadaşları biraz işletmek istemiştim, dedi.

Beni paşa sanmıştı ama bu olayı ben yaşadım. Sonra çeşitli gazetelerde bu konuya ilişkin yayınlar yapıldı. Sonra bu olayı Nurettin Aknoz Paşa'ya da yakıştırdılar.

Bir sabah göreve gitmek üzere evden çıkarken kapıya bir araba dayandı. Arabanın içinden Kemerburgaz'dan tanıyıp sevdiğim yedek teğmen Samim çıktı. İki de genç arkadaşı var yanında. Bunlardan birisinin yedek subaylığı gelmiş; döneme yetişmesi gerekiyormuş; ama başvuru için geç kaldığından güç durumdaymış.

Ben böyle şeyleri hiç sevmem. Sıkıyönetim Kurmay Başkanıyım. Askerlik Şube Reisine iş için gitmek hoş bir şey değil. Ama hem Samim'i kırmak istemiyorum, hem de yüzüm tutmaz. Samim de bastırıyor. Kapıda yakalanmışım. Evimiz Kadıköy Mısırlıoğlu'nda, Şube de yakın.

* * *

Şube'ye gittik. Şube Reisinin kapısı açık. İşleri olanlar girip çıkıyorlar, ellerindeki belgeleri imza ettiriyorlar. Bende bir çekingenlik var. Ortalık tenhalaşsın istiyorum. O sırada sıkıyönetimin bir yargıç albayıyla karşılaştık. Yargıç beni görünce:

– Vay efendim, diye bağırdı, sevinmişti, beni kolumdan tutarak hemen içeri çekti; Şube Başkanı tanıttı:

– Sıkıyönetim Kurmay Başkanı Cemal madanoğlu.

Şube Başkanı bizi buyur etti; sıkıyönetim yargıcının da bir işi varmış; konuya girdi, anlattı, sorununu çözümledi gitti.

Biz Şube Başkanı Yarbayla yalnız ve karşı karşıya kaldık.

O bana bakıyor, ben ona bakıyorum.

Gülmeye başladım.

Ben gülmeye başlayınca Başkan da güldü. Ama benim neye güldüğümü bilmiyor, katılmak için gülüyor.

Anlattım:

– Yarbayım, dedim, Sıkıyönetim Kurmay Başkanıyım; ama bir iş için geldim; nasıl söyleyeyim diye kapının ağzında dolaşıp duruyor, çekiniyordum; yargıç arkadaş geldi, bir gürültü patırdıyla beni içeri soktu, kendi işini yaptı gitti: ben şimdi derdimi size nasıl anlatacağım diye düşünüyorum; gülüşüm bundan...

Ben içtenlikle konuşunca Yarbayla aramızda bir yakınlık doğdu.

Durumu anlattım:

Yarbay:

– Çok geç kalmışsınız, dedi.

Yedeksubaylık için bir sürü işlem yapılması gerekiyor. Bu arada sağlık denetiminden ve sağlık kurulundan geçmek var. Size dosyayı vereyim, hastaneye gidin, yetiştirebilirseniz, sorun kalmaz.

Haydarpaşa Askeri Hastanesine koştuk. Ben baştabibin yanına yönelirken yanıma bir ayağı sargılar içinde bir üsteğmen sokuldu. Üsteğmenin bir ayağında terlik, bir ayağında ayakkabı.

– Ne var binbaşım?

Beni tanıyormuş, durumu anlattım, düşündü:

– Hımmm...

Dosyayı şöyle bir gözden geçirdi, sonra yedek subay olmak isteyen gence dönerek:

– Şimdi bu işin üstesinden gelmek için ben her şeyi yapacağım: bu arada seni iteleyip kakalarım, aldırma, korkmuş gibi yap.

Bizim yedek subay adayını yanına alan üstteğmen önce iç-hastalıkları uzmanına götürdü. Kurul daha çok iç hastalıklarının oyuna bakıyor. Doktor içerde. Bizim yedek subay adayının da sağlam raporu alması gerekiyor. Üsteğmen bizim yedek subay adayı genci kolundan yakalayıp içeri soktu, arkasından hızla odanın ortasına doğru itti: sonra doktora dönerek:

– Efendim, dedi, bu kaçağı mevcutlu getirdim, bu utanmaz kaçıyor, kaçıncı dönemdir ki yollayamıyoruz; hep dönem atlıyor. Bu gün işlemi bitmezse yine kaytarmış olacak... Bu herif vatan görevinden kaçıyor.

Doktor bizimkine öfkeyle baktı:

– Utanmıyor musun, dedi, bak turp gibi sağlamsın, hiç vatan görevinden kaçılır mı?

Doktor hemen üsteğmenin uzattığı dosyayı imzalayıverdi. Bu yöntemle kısa sürede tüm işlemleri bitirip delikanlıyı o günkü Sağlık Kuruluna yetiştirdik.

Üsteğmene teşekkür ettik. Bu arada öğrendik ki kendisi orada görevli olmayıp ayağını pansuman ettirmek için hastaneye gelmişmiş..

.....

Nazi ileri gelenleri yargılanıp kurşuna dizildiler.

Van Papen kurtuldu.

Sovyetler'in Boğazlara dönük isteklerine İngilizler, Amerikalılar karşı çıkıyorlar; ister istemez bizi tutuyorlar.

Kasım sonunda Üniversite Eğitim Alayı Birinci Tabur Komutanlığına verildim. Bu arada da ancak 40 gün kalabildim. Çünkü Alay hapsedildi. Kurmay Atama Masasında Akademiden sınıf arkadaşım Turgut Yurdabak beni çok sevdiğinden İstanbul'un içinde birlik birlik dolaştırıyordu.

Karakış gelip çattığı için İstanbul'da bulunan subayların İstanbul dışına gönderilmeleri doğru görülmediğinden alayım dağılınca beni 1947 ocağının başında Boğaz Komutanlığına bağlı 82'inci Alayın Birinci Taburuna verdiler.

Tabur Karargâhı Kilyos'taydı. Birlikler kıyılara dağılmış gözetleme yapıyorlar.

Birlikleri Kilyos'a topladım.

Kilyos kıyılarına dağılmış birliklere nasıl eğitim yaptırırsın? Belirli zamanlarda komutanlar denetlemeye geliyorlar.

Kıyılar yasak bölge. Yasak bölge ama balıkçılar balık avlıyorlar, arada sırada bize de veriyorlar. Toprak altında fırın yapıp palamut köftesi pişiriyoruz. Balıkçıların ekmek parası çıkarmak için çalışmalarına engel olmuyoruz;

Boğaz Komutanı Tüm general Kâzım Dudaş bir gün telefon etti:

– Madanoğlu, dedi, seni Ordu Karargahından istiyorlar; sanırım artık kıyılara beton dökmekten kurtulacaksın.

Karargaha gittim.

Karşıma Zırhlı Tümen Komutanı Tümgeneral Nurettin Aknoz çıktı;

– Nasıl, dedi, eninde sonunda seni aldım ya... Bundan böyle Zırhlı Tümenin Kurmay Başkanısın Tümen manevra bölgesinde; seni götürecek olan otomobil aşağıda.

Durumu anladım.

Geçen yıl ben üniversite eğitim alayındayken general birliğe gelmiş, alay komutanını aramış, bulamamış. Karargâhta kimse yok. Yalnız ben oradaymışım, Kalkıp benim tabura geldi; kendisini tanıttı:

Zırhlı Tümen Komutanı Nurettin Aknoz.

Gelişinin nedeni var.

Dağıtılan eğitim alayının bir taburu Aknoz'un kuruluşuna verilmiş. Zırhlı tümenlerde bir de piyade taburu bulunur. Tümgeneral Nurettin Aknoz bu karardan haberli olduğundan bizim alaya geliyor. Amacı şu:

– Taburu hemen göndermeyin, bir hafta bekletin, ben yerlerini hazırlayayım, ondan sonra taburu gönderin.

Ber durumu anlayınca

– Peki, komutanım, dedim.

Konuşma, sırasında Aknoz Paşa bana dedi ki:

– Siz kurmaylar tankçılıktan kaçıyorsunuz.

– Efendim, dedim, ben tankçılıktan kaçmam. Tankçılık için dilekçe verdim. Davutpaşa'da sınava çağırdılar; başarılı oldum. Ankara'ya bildirdiler; ama arkası çıkmadı. Tankçı olmak biraz

ayrıcalık işi sanırım.

Tümen Komutanı Nurettin Aknoz o konuşmayı unutmamış ki şimdi:

– Gördün mü seni nasıl aldım... diye anımsatıyor.

Aknoz Paşa tümen manevrada kurmaysız kalınca beni istemiş. Böylece bir gün içinde tankçı oluverdim. Bir gecede bana tankçı giysileri dikti Karargahın terzisi..

Manevra başladı.

* * *

Manevranın sonunda Tümen Komutanlığına bir günlüğüne Kurmay Albay Celal Alkoç'u verdiler. (*)

Tankçılık sınavına çağrıldığımda Davutpaşa'da Alkoç sınav kurulu başkanıydı. Bana güzel bir yemek yedirmiş:

– Seni sınamaya gerek yok, haydi güle güle, demiş, iyi bir belge düzenlemişti.

Manevranın sonuna doğru tümene olmayacak bir saldırı görevi verildi.

Gündüzün açık bir alanda topçu ateşinin altında bütün bir tank tümeni açılıp, yayılıp düşmanın en güçlü yerine yüklenecek...

– Yahu, bu bombardımanın altında birlik yok olur, tümen elden çıkar, yeri mi bu saldırının?

Celal Alkoç kıvranıyor.

Durumu görüyor, ama karşı duramaz. Manevrayı izleyen yüksek komutanlar da bu olmayacak işe istemeyerek girdiğimizi bilemezler. Emirle yaptığımızdan haberleri olmayabilir. Oysa Celal Alkoç'un generalliğine etki yapacak bir durum var.

Alkoç'un çenesini bıçak açmıyor.

Ben dedim ki:

– Albayım harekât müdürlüğüne bir uğrayalım.

Celâl Alkoç Harekât Müdürlüğü Karargâhına uğramamızın bir yaran olacağını sanmıyordu; ama bana uydu. Geçerken uğ-

(*) 1960 devriminde Kara Kuvvetleri Komutanı Celal Alkoç

ramış olacaktık.

Harekât Müdürü Orgeneral Tınaztepe, beni görünce:

– Ne o dedi, burada ne arıyorsun?

Ben durumu anlattım.

– Efendim saldırıya geçiyoruz, emir aldık; ama olmayacak koşullar içinde...

Bunun üzerine Tınaztepe saldırıyı yukardan durdurdu; Alkoç yakayı sıyırınca, keyfi yerine geldi.

Bu manevrada kulağıma gelen fısıltılara göre bizim ordunun karargâhında gizli örgüt kurulmuş imiş. Bu örgüt İnönü düzenini yıkıp, orduyu yeniden düzenleyecek, baştan aşağı gençleştirecekmiş.

Bu çağrı genç subaylara pek çekici geliyormuş.

Bu örgüt ne zaman kurulmuş, kimler kurmuş, bilmiyorum; ama alçak sesle konuşmalarda Kurmay Yarbay Seyfi Kurtbek'le, Kurmay Albay Cavit Çevik'in adları çok geçiyor.

İnönü yönetimini yıkmak istemenin, orduyu güçlendirmekten çok ayrı bir nedeni olması gerekir bence... (*)

Söylentilerin ardını bırakmadım; araştırdım: doğru çıktı. Örgütçüler başlarına bir komutan da bulmuşlar; Korgeneral Fahri Belen.

Örgütçüler ona çok güçlü olduklarını söylemiş olacaklar. Fahri Belen ordunun İnönü'ye karşı durumunu bildiğinden inanmıştır sanırım. O dönemde hemen bütün ordu İnönü'ye karşıydı. Durmadan söylentiler yayılıyordu. Subayın birisi İsmet Paşa'ya demiş ki:

– Efendim geçinemiyoruz.

İnönü yanıtlamış:

– Subay olmasaydınız.

O sırada geçim sıkıntısı içindeyiz.

İnönü'yü sevmek başka, üstüne yürümek başka.

Artık savaş bitmişti.

(*) 1960 devriminden İçişleri Bakanı olan Muharrem kızıloğlu'ndan duyduğuma göre kurucular arasında Kurtbek'ten Çevik'ten başka Cevdet Sunav (Kurmay Albay iken) Cemal Yıldırım (Kurmay Binbaşı iken) da varmış. En kıdemlileri Cevdet Sunay imiş, Başkanlığı Sunay'a vermişler Sunay "Siz biriniz başkan olun" demiş. Başkasını başkan yapmışlar.

Umutlar Demokrat Parti'ye ve başındaki adama bağlanıyordu.

Örgütçüler Demokrat Parti'ye işbirliği önermişler.

Sonunda General Belen, Albay Kurtbek, belki de benim bilemediklerim ordudan ayrılıp Demokrat Parti'ye girmişlerdi.

1948 martında yarbay oldum. Tümene yeni tanklar geldi. Ortalık Amerikan uzmanlarıyla doldu. Bunların herbiri tankın yalnız bir yerinden anlıyorlar. Bizim tümene de arada sırada Amerikan subayları geliyor.

Kartal Maltepe'sinin Soğanlık köyü yakınlarında eski piyadecilik okulundaki tümen karargâhında bir gün onlarla birlikte yemek yiyoruz. Maltepe'nin önünde bizim donanmadan küçük bir filo görünüyor. Genç bir Amerikan generali:

– Ne güzel görünüm. dedi.

Komutan Nurettin Aknoz:

– Biz böyle küçük yapılı gruplara ince filo deriz; kurtuluş savaşında da birçok ince filomuz vardı.

Amerikalı General:

– Türkiye Kurtuluş Savaşı yaparken donanması yoktu.

Komutan Aknoz gülümsedi:

– Kurtuluş Savaşında cephane kollarına ince filo derdik, diye anlattı. Bu kollar eşeklerden kurulu imiş. Biri anırırsa hepsi anırınaya başlar. Yunan topçusunu uyandırırlarmış.

Birgün ince filo Aknoz'un bölgesine geldiğinde hiç gürültü olmamış. Aknoz kol komutanına takılmış:

– Seninkiler gerçekten incelmişler...

– Kol Komutanı:

– Suskunlukları inceliklerinden değil eşşeoğlu eşşeklerin: hepsinin ardlarına zeytinyağı sürdüm, anıramıyorlar.

Aknoz'un anlattıklarını ilgiyle dinleyen Amerikan generali,

- Karım buna çok sevinecek. dedi.

Amerikalı general Davutpaşa kışlasına gitmiş, yanında karısınıda götürmüş. Orada otlayan bir sıpa görünüşler, sevmişler. Köylüler de "alın sizin olsun sıpa" diye hayvanı armağan etmiş-

ler.

General şimdi Ankara'ya atanmış.

Sıpayı anırtmadan uçağın içerisinde nasıl götürceğini düşünüyormuş.

Bizim sıpanın arkasına bizde zeytinyağı sürelim öylese dedi.

* * *

Tümen küçüldü tugay oldu. Yeni komutanımız Kurmay Albay Eşref Manas...

Pendik kuzeylerinde manevra yapmaya çıktık.

Tugayımız cephe yedeğine verildi.

Manevrayı İnönü ile birlikte Amerikan yardım kurulu başkanı Generale MC. Bride, de izliyor.

Komutanın yanında Mühabere Bölük Komutanı ile ben varız. Emirleri bize veriyor. Muhabere Bölük Komutanı daktiloluk yapıyor; ben emir yazdırıyorum. Gerilerde bıraktığımız Karargâhtan yararlanamıyoruz.

Manevraya katılmayan birçok birliğin çevik keşif gruplarını bizim tugayın emrinde toplamışlar. Komutan bunları Yuşa tepesine gönderip orayı tıkamak istiyor.

Uyarmak istedim komutanı... Çünkü bunlar Turna katarı gibi birbirlerinin arkasına dizilecekler toz duman çıkaracaklar ve görünecekler.

Komutan dinlemedi.

Emirleri verdik.

Birlikler yola çıktılar.

Bir süre sonra Kurmay Yarbay Selahattin Günkut –Harekât müdürlüğü khr.dan– geldi.

Günkut bir selam çakarak dedi ki:

– General Mc. Bride, bu yan yürüyüşü yapan bikliklerin ne olduğunu Cumhurbaşkanı İnönü'ye sormuş. Sayın Cumhurbaşkanı da beni gönderdi. Bu birliklerin eski yerlerine alınmalarını emir buyurdu.

Birlikleri eski yerlerine çektik.

Biraz sonra komutan tugayın yerini değiştirmeye kalktı. Komutan çağırdı:

Oysa düşünüp taşınıp o yörede bulunan bir boğazın gerisine yanlamasına yerleşmiştik. Düşman boğaza girdiğinde tümünü yan ateşi altına alıp darma duman edecektik.

Şimdi buradan çıkıp başka yere gitmenin anlamı yok...

Cephe Komutanı Kâzım Dudaş yüz metre kadar ilerimizde. Muhabere Bölük Komutanı daktilosunu kurarken ben yavaşça Cephe Komutanının yanına sokuldum:

– Biz yerimizi değiştiriyoruz.

– Nasıl olur?..

Kâzım Dudaş "nasıl olur?" deyince açıklama yapmadan çekildim. Gizlice haber verdiğimi böylece anlatmış oldum.

Biraz sonra Kâzım Dudaş geldi, bizim komutana:

– Ne yapıyorsunuz? diye sordu:

Komutan:

– Tugayın yerini değiştiriyorum.

Cephe Komutanı:

– Olmaz, yerinizde kalın. Bana sormadan bir iş yapmayın. Deminki durum da iyi olmadı.

Yukarıdan bilmezler; yer değiştirmenin Cephe Komutanı Kâzım Dudaş'ın buyruğuyla yapıldığını sanırlar. Kuraldır, yedek birlikler destekliyecekleri birlik komutanının emri olmadan bir iş yapamazlar. Bunun üzerine komutanı yer değiştirmekten vazgeçmek zorunda kaldı.

Manevranın son aşaması geldi. İşte orada saklandığımız yerden çıktık. Bizim tanklar yandan yüklenince düşman ne olduğunu anlayamadı, karmakarışık oldu.

Durum pek beğenildi.

İnönü, General Mc. Bride ve yanındakiler de oraya geldiler. Ben İnönü'ye ve çevresindekilere durumu anlattım.

Ama bizim komutan o gün olanlardan ürkmüş durumda.

Akşam üzeri ordudan telefon edildi;

Manevranın sonunda ordu karargâhında eleştiri yapılacak, komutanlar, kurmaylar toplansın dediler.

Ordu karargâhına gideceğiz.

Yol bir saat çeker, eleştiriye de 2,5 saat var. Bizim komutan geldi:

– Bütün manevra sürecindeki günleri geniş levhalarda tek tek krokilendirin. Dedi.

Olamıyacak bir iş.

Dört gündür karargahtan ayrıyız, ne yaptıksa Muhabere Bölük Komutanı ile ben biliyoruz. Komutanın dediği işlerin yetişmesi olanaksız.

Bunun üzerine ipler koptu.

Ben komutana kendisiyle çalışamayacağımı söylemek zorunda kalıp durumu orduya yansıttım. Bunun üzerine beni Hava Savunma Bölge Kurmay başkanlığına verdiler. Yine İstanbul'da kalmıştım.

Ama dört ay geçti geçmedi, bu komutanlık da gereksiz görülerek dağıtıldı. Artık savaş bittiği için yavaş yavaş yeni bir düzene geçiliyordu.

1949 haziranında İzmit'te 6'ncı Kolordu 4'ncü Şube (Lojistik) Müdürlüğüne verildim. Turgut Yurdabak beni İstanbul'da bu kadar tutabilmişti, ama İzmit de İstanbul sayılır.

Trenle cuma günleri geliyor, pazartesi sabahları dönüyorum. Kolordu Komutanı Nurettin Baransel olgun bir general.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman, albaylıkta tıkanıklık oluyor gerekçesiyle yarbaylığı altı yıla çıkarmıştı. Bu yüzden Albay olamamıştım.

Artık iyiden iyiye barış kuruluşuna dönüyoruz.

* * *

Yıl 1950. 14 mayıs 1950'de seçimi Demokrat Parti kazandı.

Hepimiz seviçliyiz.

Dişe dokunur bir zor gücü sağlayamadıkları için Demokrat Parti'ye giren eski örgütçülerin başı Fahri Belen Bayındırlık Bakanı,

O sırada kolordu dağıtıldı. Ben Erzincan'a Yurtiçi Bölge Kurmay Başkanlığına atandım.

Erzincan'a 1950 Mayıs'ının sonuna doğru geldim.

Erzincanlılar çok cana yakınlar. Ulviye'nin annesi buralı olduğundan bana özel bir yakınlık gösteriyorlar. Ordu Evinde kalıyorum. Ankara'dan Erzurum'a gelip geçenlerden Erzurum'dan Ankara'ya gidip gelenlerden başkentte neler olup bittiğini duyuyorum.

İlginç bilgileri toplayan sonra da geceleri oturup bu bilgileri yorumlayan bir ortamımız var.

Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman, Genelkurmay Başkanlığı'ndan alınmış; yerine Nuri Yamut getirilmiş. Yamut da kendisine yardımcı olarak General Şahap Gürler'i seçmiş. Ama söylendiğine göre Yamut bu seçimi yaparken kendilerine danışılmadığından Demokrat Parti ileri gelenleri içerlemişler. Bayarla Menderes General Yamut'a bir iyi çıkışmışlar. Gürler'in Genelkurmay İkinci Başkanlığı böylece suya düşmüş.

Erzincan'a bu haberler ve söylentiler gecikmeden geliyor, konuşuluyor.

Menderes seçimde kendisini tutmayan generallere böylece bir gözdağı verdikten sonra hemen Meclise koşmuş "tutmuş ve tutmamış devrimler" ayrımı yaparak öyle bir söylev vermiş ki alkışlayanların avuçları patlamış.

Karşı –Atatürkçülük bu demeçle başladı diye düşünüyoruz.

Ama Atatürk'e ve Atatürkçülüğe karşı devinim daha öncelerden başlamıştı; Pilavoğlu tarikatı gazetelerin anlata anlata bitiremediği bir olaydı.

Bir arkadaşımız Genelkurmay Başkanının yarbaylığı altı yıla çıkaramayacağı savıyla dava açmış: kazanmıştı.

Ağustos 1949'dan geçerli sayılarak Albay oldum.

Beni Kara Kuvvetleri Harekat Şubesi Müdürlüğüne verdiler.

Eylül sonuna doğru göreve başladım.

Orgeneral Şükrü Kanatlı Kuvvet Komutanımız.

Korgeneral Selahattin Selışık (Harp Akademisinden Öğretmenim) Kurmay Başkanımız.

Kanatlı'nın masasının üstü "tavsiye" kartlarıyla dolu. Ne zaman odasına girsem, bu kartları öncelik sırasına göre dizmeye çalışır bulurum onu...

İstanbul'da bir de Yüksek Komuta Akademisi açıldı. Bir yıl süreli. Beni de bu Akademiye yazmışlar. Çok sevindim. Çağdaş savaşı yönetme yöntemlerini öğrenecektim. İstanbul'a koşarak gittim diyebilirim.

Akademinin Komutanı Tümgeneral Necati Tacan.

* * *

Bir gün küçük bir savaş gemisiyle Gölcük'e gidiyorduk. O günlerde karar verilmişti. Yurtta ezan artık Arapça okunacaktı.

Birkaç arkadaş toplanmış, bu konuyu tartışıyorduk. General Tacan yakınımızda oturuyor, bizim tartışmamızı duyuyormuş. Bir ara kalkıp yanımıza geldi. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. hepimizi birer birer süzdükten sonra;

– Sizler kurmay subayısınız, yüzeylerde kalmamalı, sorunların köküne inmelisiniz. İrtica kavram bakımından sınırlı kalır, bu bir karşı devrimdir. dedi.

* * *

Çok yararlandığım Yüksek komuta Akademisinden Ankara'ya döndüğümde artık NATO üyesi olmuştuk. Sınırlarımızda adımını atan atom bombasını ensesinde bulacaktı. Oysa NATO dediğimiz Kuzey Atlantik Antlaşmasının üçüncü maddesine göre Birleşik Amerika ile ikili anlaşmalar yapmamız gerekiyormuş; bu ikili anlaşmalara göre Amerika ülkemizde üsler kurabilirmiş, biz de onların bu üslerde yaptıklarına ve yapacaklarına karışamazmışız.

Dahası Türkiye'deki Amerikan askerlerinin kapitüler ayrıcalıkları da olurmuş.

Bir gün Kurmay Başkanı Selahattin Selışık beni çağırmış, yanına gittim.

Sıkı dur ve

– Beni iyi dinle, dedi. Genelkurmay Genel Sekreteri sana bildirdiğinde Genelkurmaya gideceksin. Orada yapacağınız çalışmalar çok gizliymiş. Bana ve komutana bile söylemeyeceksin.

Selışık yüzüme baktı;

– Bu Genelkurmayın buyruğudur. Şimdi Sayın Orgeneral Kanatlı'nın buyruğunu bildiriyorum. Orada ne yaparsanız, ne ederseniz, ne konuşursanız günü gününe gelip kendisine anlatacaksın.

Aynı anda iki emir.

Birisi Genelkurmaydan, birisi Kara Kuvvetleri Komutanı Şükrü Kanatlı'dan.

* * *

Bir iki gün geçti. Genelkurmaydan çağrıldım.

Genelkurmay Genel Sekreteri Kurmay Yarbay Emin Dirvana, Genelkurmay Lojistik Şubesi, Müdürü Kurmay Albay Fehmi Durukan, Kara Kuvvetleri Harekat Şubesi Müdürü ben ve Deniz ile Hava Kuvvetleri Harekat Şubesi Müdürleri; beş kişi küçük bir odada toplandık.

Yarbay Dirvana, biraz sonra Genelkurmay İkinci Başkanıyla Nato delegesinin geleceklerini ve görevimizi anlatacaklarını söyledi.

Bekledik.

Geldiler.

Orgeneral Şahap Gürler, demokratlar iktidara geçtikleri zaman Nuri Yamut kendisini ikinci başkanlığa seçtiğinde beğenilmeyip geriye itilen generaldi. Anlaşılan sonradan Gürler, kendisini Demokratlara beğendirmeyi başarmış, Genelkurmay İkinci Başkanı olabilmiş.

Gürler kısaca Nato delegemizin görevimiz bakımından gerekli temel bilgileri vereceğini söyleyerek sözü Fatih Rüştü Zorlu'ya bıraktı.

Zorlu şöyle konuştu:

– NATO savunma evresinde Türkiye'ye, karadan, denizden, havadan hiçbir yardım yapamayacaktır. Lojistik destek olanaklara bağlıdır. NATO orduları karşı saldırı gücüne erişinceye kadar Türk ordusu kendi başına kalacak, kendisini düşmana kaptırmayacak, oyalama savaşları vererek, doğuda batıda İskenderun Körfezine doğru çekilecektir. Bu körfezi çevreleyen dağlarda savunmaya geçerek NATO güçlerinin körfezden yapa-

cakları çıkarmayı güvenceye alacaktır.

Apışıp kalmıştık.

* * *

İki-üç toplantı yaptık, bir türlü anlaşamıyorduk.

Birinci Ordu Trakya'dan İskenderun üzerine çekilecek. İkinci Ordu dağınık konuşlu bir ordudur; çekilecek olan Birinci Ordu'ya katılır. Doğu'daki Üçüncü Ordu da İskenderun'a çekilecek. Biz bu çıkarma için gerekli köprü başını koruyacağız.

Batı'dan başlayalım işe dedik. Ben karacı olarak Trakya'da engelleme, Boğaz doğusunda da ilk direnme önerdim.

Denizci ayağa kalktı:

– O zaman Marmara denizinde bizim durumumuz ne olacak? dedi.

Bunun üzerine tartışma kızıştı. NATO delegesinin söylediklerini duymadınmı...

Anadolu'yu boşaltacağız.

Sonunda işi alaya vurduk.

Denizciye dedim ki:

– Biz nasıl olsa dere tepe düz gider, İskenderun dağlarını buluruz; havacıda nasıl olsa bir yerlere inerler; ne yapacağınızı siz düşünün.

Bizim Planlama Kurulu bu durumda.

Komutan Şükrü Kanatlı'ya bilgi milgi vermiyorum; gidip Genelkurmay Başkanıyla konuşmaya kalkar da arada ben kalabilirim, diye çekiniyorum.

Bunlar askerliğe uymayan işler.

Genelkurmay Harekât Dairesi Başkanı Korgeneral Necati Tacan o sıralarda bir görev gezisindeymiş: dönüp durumu öğrenince demiş ki:

– Ben burada Harekât Başkanıyım. Plan gerekliyse plan şubemiz var. Haydi herkes işine...

Bu baştan kara durumda bana pek uygun gelen bir düşünceye kapılıp Kore tugayına katılmak için başvurmuştum. General

olmayı güvenceye almış olacaktım en başta; sonra bir yıl kıdem kazanacaktım; arkadaşlarımdan bir yıl ilerde olacak. Sason dağlarındaki deneyimlerime bir de çağdaş savaşın deneyimlerini eklemiş olacaktım.

Uzakdoğu'yu görecektim.

Ayrıca Alay komutanlığı yaparken başıma geleceğini bildiğim kireç yakmak, tuğla pişirmek gibi işlerle de uğraşmıyacaktım.

İstanbul'daki Yüksek Komuta Akademisinden sonra Çankırı'da altı ay sürecek bir küçük komuta kursu açıldı.

Bu kursu da kaçırmadım.

Alay komutanlığına çıkacaklar yeni doktrinleri öğrensinler diye bu kurs düzenlemişlerdi. Takımdan alaya kadar birliklerin yönetilmesini ve yeni silahları öğreniyorduk.

Kursta 100 albay, 50 binbaşıyız.

Öğretmenlerimiz üsteğmen ya da yüzbaşı; Amerikan piyadecilik okullarında yetiştirilmişler bunlar; önlerine koydukları notları okuyorlar.

Bizim bildiğimiz bir dersin bir öğretmeni olur. Sonradan piyadecilik okuluna dönüşen bu kursta, savunmada alay, savunmada tabur, saldırıda alay, saldırıda tabur, çekilmede bölük, izlemede takım konularının öğretmenleri ayrı ayrı. Amerikan sistemi, parçalamış, dağıtmış, her öğretmen yalnız kendi konusunu biliyor.

Bir gün savunmada takım öğretmeni üsteğmen derse gelmedi. Biraz bekledik; başladık birbirimizle konuşmaya... Bir süre sonra içeriye bir yüzbaşı girdi; kürsüye çıkıp bizi selamladı;

– Sayın büyüklerim, dedi, üsteğmenden öğretmen yaparsanız işte böyle olur. Kimbilir nerelere takılıp kalmıştır? Ders boş kalmasın diye komutan beni gönderdi. Bu dersin öğretmeni değilim ben, ama üstü altı savunmada takım; iki manga ileri, bir manga geri...

Biz yüzbaşıyı dinliyoruz; söylediklerini yadırgamıyoruz; alıştığımız, bildiğimiz şeyleri söylüyor.

Yüzbaşı "İki manga ileri bir manga geri" dediği sırada kapı büyük bir gürültüyle açıldı. Hepimiz o yana baktık. "Savunmada Takım" öğretmeni üsteğmen bağıra bağıra içeri daldı; kolu-

nu yüzbaşıya doğru uzatıp sallayarak:

– Yüzbaşım, yüzbaşım yanlış söylüyorsun. Savunmada iki manga ileri bir manga geri değil; üç manga da yanyanadır.

Bunun üzerine yüzbaşı ona:

– Daha iyisini biliyorsan gel kendin anlat... deyip bize selam vererek çıkıp gitti.

Üsteğmen geldikten sonra anladık ki bizim öteden beri bildiğimiz iki ileri bir geri yöntemi artık savunmada takımda geçerli olmaktan çıkmış.

İki ileri bir geri yöntemi şudur: savunmada, genellikle her birlik iki bölümünü ilerde bir bölümünü geride tutar. Bu gerideki birlik, mevziye giren düşmanı geriye atmak için kullanılır. Doğal olarak tümende, iki alay ileri, bir alay geri, alayda iki tabur ileri, bir tabur geri... Bu düzen takıma kadar iner. İkinci Dünya Savaşında Amerikalılar istatistik tutmuşlar, savunmada bir manganın karşı saldırısında etkili bir sonuç alınamadığını saptamışlar. Çünkü birlik çok küçük. Daha sıçramaya kalkarken erlerin üçü yıkılıyor, geri kalanlar üç beş adım sonra devriliyorlar, amaç sağlanamıyor. Onun için ateş gücünü yoğunlaştırmak bakımından üç manga yanyanayı daha verimli bulmuşlar.

Bizim yüzbaşıyla üsteğmen daha önce bizim koşullandığımız iki ileri bir geri yöntemindeki bu öznel durumu kafamıza sokmak için bu oyunu düzenlemişler. Gerçekte bu oyun Amerikan öğretim sisteminin bir ürünü.

* * *

Çankırı'dan Ankara'ya, döndüğümde albayların açıkgözlerinin Kore kuyruğuna girmiş olduklarını benim de Sivas'taki Alaya verilmemin kesinlik kazandığını öğrendim.

Ama bir ay kadar sonra Sivas'a değil, İstanbul Alemdağ'da 32'nci Alay Komutanlığına atandım.

Bu işin nasıl olduğunu araştırdım...

Ve kimin yaptığını anladın.

Kara kuvvetlerinde Kuvvet komutanı ile Kurmay Başkanının odası karşılıklıdır. İkisi arasında geniş bir salon vardır. Bu salonda sandalyeler dizilidir. İşi olanlar oturup sıra beklerler. Önce Kurmay Başkanına girilir, evrak parafe ettirilir; oradan çıkı-

lır; komutanın odasına girilir; komutana imza ettirilir. Bu işlerde generaller ayrıcalıklıdır; gelirler sıra beklemeden işlerini görürler. Personelcilerle harekatçılar da ayrıcalıklıdır. Ben Harekât Şubesi Müdürü olduğuma göre önemli işleri kendim imzaya çıkarıyorum; bir açıklama gerekirse kendim yapayım diye...

Önemli olmayan işleri Şubemdeki kurmaylar imzaya çıkarırlar.

Ben bekleme salonuna geldiğimde ayrıcalığımdan yararlanmam.

Sorarım:

– En son sıra kimde?

Birisi elini kaldırır:

– Bende...

Otururum bir yere, benden önce sırası olanı gözetlerim; çünkü ondan sonra sıra bana gelecek. Bu arada bir yarbayla tanıştım. Her gittiğimde oturup konuşuyor, söyleşiyoruz; ama ben bu yarbayın kim olduğunu bilmiyorum. Aramızda bir yakınlık doğdu.

Bir gün yarbay dedi ki:

– Yahu sen beni seviyorsun...

– Evet.

– Ben de seni seviyorum.

– Belli, dedim, ne zaman buraya gelsem oturup yarenlik ediyor, söyleşiyoruz; birbirimizi arıyoruz.

Yarbay:

– Zaten sen buraya geldiğin zaman benimkiler hemen bana haber verirler, tatlı tatlı anlattığın için işim olsa da kalkıp gelirim.

Bunu bilmiyordum.

– Ha, dedim, iyi...

– Ama ben sana bir şey söyleyeyim mi?

– Söyle dedim.

– Sen benim kim olduğumu bilmiyorsun.

– Bilmiyorum, dedim.

– Yarbayım, diyorsun geçiyorsun; ben sizin erkân şubesi müdürüyüm. (Kurmay General Masası).

O "ben sizin erkân şubesi müdürüyüm" deyince, ben:

– Ooo dedim, amma adamla ahbap olmuşum yahu?

Sonra:

– Bana bak dedim, ben kıtaya çıkıyorum haberin olsun, beni ister Hopa'ya, ister Borçka'ya ata! Hakkari'ye ata! Nereye atarsan ata. Yer seçmiyorum. En kötü yere giderim; yalnız bağımsız yer olsun. Başımda tümen komutanı olmasın. İnşaatı olmayan, bağımsız olan en kötü yer neresi ise beni oraya ver.

– Yahu herkes senin gibi olsa dedi, ama bunları boşuna söylüyorsun.

– Neden?

– Prensip kararı alındı. Eskiden kurmayların kıtaya atamalarını bizim şubeden yapardık. Fakat Sınıf Daireleri toplantıda karşı çıktılar. Dediler ki, "kurmaylık uzmanlık işidir. kurmay görevlerine atamada kurmay şubesi, kurmayların yeteneklerine göre, yetiştikleri branşlara göre atamaları yapar; haklıdır. Ama bunların kıta hizmetine, komutanlıklarına, tabur komutanlıklarına çıktıkları zaman uzmanlıkları sözkonusu değil. Bunlar aslında piyade ise piyade, topçu ise topçu şubesine bağlı. Öyleyse kurmayların kıtaya atamalarını biz yapmalıyız." Ve bu yöntem benimsendi, prensip kararı alındı. Ne yazık ki senin tayinini artık ben yapamıyorum, piyade şubesi yapıyor.

Piyade şubesi de yaptığı planda beni Sivas'a vermiş.

İşte o sıralarda Orgeneral Şahap Gürler değişmiş, yerine Orgeneral Zekai Okan gelmiş, masasına oturur oturmaz bu prensip kararını bilmediğinden;

– Erkan Şubesi Müdürünü çağırtmış.

Zekai Okan;

– Yaz, demiş; Davutpaşa'daki Zırhlı Alay Komutanlığına, Kurmay Albay Halil Yöney verilecek, Selahattin Günkut Kartal Maltepesindeki Zırhlı Alay Komutanlığına bu iki Tugay'a komutan verilmeyecek, (bu "albaylar aynı zamanda hem alay ko-

mutanı, hem tugay komutan vekili olacaklar" anlamına gelir) : hemen yaz getir.

Bizim yarbay hiç sesini çıkarmamış, yeni durumu anlatmamış, emir almış ya, gelmiş hemen yazmış. "Genel Kurmay İkinci Başkanı'nın Kurmay İkinci Başkanı'nın emri" deyince herkes hemen parafe etmiş. Yalnız dostum yarbay iki albayın altına bir üçüncü albay daha yazmış:

"Cemal Madanoğlu Alemdağ'daki 32 Alay Komutanlığına..." İkinci Başkan bakmadan imzayı basmış.

* * *

Alemdağ 32'nci Alay Komutanlığı'na 26 ağustosta başladım.

Yıl 1952.

Tümen Komutanı Suat Kuyaş.

Kafası hızlı çalışan bir Tümgeneral.

Birlikte çalışmadık; ama beni tanır, sever.

Alayın subayları İstanbul'da oturuyorlar. Alemdağ'ın da görevc yetişmek için her sabah üç-dört araç değiştiriyorlar; işe başladıkları zaman turşu gibi oluyorlar.

Erler çevredeki cephaneliklerde koruyuculuk yapıyorlar, uçak alanlarında bekçilik ediyorlar, eğitime çıkacak er bulamıyoruz.

Bir gün Orgeneral Şükrü Kanatlı geldi, gezdi, baktı:

– Bütün yapıları tuğlaya çevireceksiniz, dedi.

Bak şu işe!..

Alayın orman içinde çeşitli yapıları var. Depolar, cephanelikler. Koğuşlar karargahlar; hepsini askıya alıp tuğlaya dönüştürecceğiz.

Kanatlı, Ankara'da Harekât Şubesindeyken aldığım özel görevden kendisine söz açmadığım için bana içerlemiş, acısını çıkartıyor olabilir.

Bölüklerdeki erler çevrede bekçilik, koruyuculuk, işçilik yaptıkları için dağınık bir durum var.

Her bölükte sayısı az er kalıyor. Bir avuç erle, eksik bölükle, eğitime çıkmak olmuyor; er az olunca subay heveslenmiyor.

Tümgeneral Kuyaş hesap etmiş:

– Alayın her bölümünde sekiz-on er kalabildiğine göre bunları birleştirirsek bütün alaydan bir bölük çıkarırız; bir gün makinalı tüfek bölüğü, bir gün tank savar bölüğü, bir gün piyade bölüğüyle eğitime çıkarız.

Fikir olarak güzel.

Ama uygulamada olmuyor. Ben sabah saat sekizde Alemdağ'ında bulunuyorum. Çünkü cip gelip beni kapımdan alıyor. Subaylar İstanbul'un çeşitli yerlerinden göreve geldiklerinden her zaman yetişemiyorlar, ya da içlerinden birisi gecikmiş olsa o bölük kapalı kalıyor. Eğitime çıkmak için bölüklerden erleri, araçları, gereçleri toplamak öğlene kadar uzuyor. Subaylar geliyorlar diyelim; piyade bölüğünün kadrosunu açıyoruz. Şu kadar makineli tüfeği, şu kadar katırı, şu kadar eri olacak, Mangalar düzenlenecek. Eksikler, gedikler engeller ortaya çıkıyor, zaman geçiyor. Tümen Komutanı gelip denetlese;

– Hani nerede?.. Öğle oluyor, eğitime çıkmadınız mı?..

Yanıt veremiyeceğiz.

Ben düşündüm, taşındım; Alayın subaylarına dedim ki:

– Bu akşam evlerinize gittiğinizde söyleyin, yarın gece burada yatacaksınız.

Ertesi günü subaylarla toplandık.

Dedim ki:

– Bakın, alayda piyade birliği var, makinalı tüfek birliği var, karagâh birlikleri var, ağır birlik var, ikmal birliği var. Her sabah ayrı bir bölükle eğitime çıkacağız; ama erlerin silah ve gereç değiştirmeleri gerekiyor. Bunları beş on dakika içinde alayın onaltı bölüğünden toplayıp getiremiyoruz. Bunun çaresi işin en zorunu yapmaktır. İşin en zoru, ağır bölüktür. (Ağır bölükte havandan roketatardan tepkisiz topa kadar her türlü silah bulunur.) Öyleyse şimdi saydığım silah, araç, gereç toplanma yerinde daha önce saptadığım ve boşalttığım barakaya taşınacak. Her gün ağır bölükle eğitime çıkılacak. Komutan gelir de bugün ma-

kinalı tüfek bölüğü eğitimi yapmanız gerekirken neden ağır bölük eğitimi yapıyorsunuz, diye sorarsa albay dün eğitime geldi beğenmedi, bugün yinelettiriyor dersiniz.

Bir ağır bölüğe gerekli olan bütün silah, araç ve gereci depo ettirdim bir barakaya...

Barakanın yanına bir açık tavla kurup katırları da oraya aldırdım.

Böylece düzen kuruldu.

Sabah geldik mi her şey hazırdı. Subayların içinden geç kalan, eksik olan bulunsa bile bir şey değişmiyor. Toplu olarak eğitime çıkılıyor.

Suat Kuyaş öteki alaylara gittiği zaman bizdeki düzeni ve etkinliği göremiyor.

– Bakın diyor, kurmayları masa adamı diye küçümserseniz, Madanoğlu ağır bölükle bile eğitime çıkıyor; siz bir türlü toparlanamadınız.

Ben o günlerde düşünüyorum; Bu general Kanatlı bana kızdı, diyorum, beni general yapmaz. Eh, albay olduk; ama general olmaya bir parmak kala yol tıkandı. Şu Kore işi olsa, savaşa gitsem general de olurum. Hem savaşta kimse benden tuğla pişirmemi isteyemez.

Ama Kore işinden umutlu değilim; o kadar isteklinin arasında beni mi seçecekler?

Alaydaki ıvır zıvır işlerle uğraşıp duruyorum. Öyle ayrıntılı, öyle püsküllü işler var ki bir incir çekirdeği doldurmaz işlerle günler geçip gidiyor.

Sözgelişi birliklerin üzerinde görünen eski postallar var. Yüzlerce postal... Birliği teslim alırken eski postalları da tek tek sayıp teslim alıyoruz. Bunların düşümünü yapıp kayıttan silmek uzun formalitelere bağlı. Muhasebeye yazılacak, sivil yönetime haber verilecek, satın alma komisyonları düzenlenecek, artırmalar, eksiltmeler başlıyacak, eskicilere satılacak... Bir çuval ayrıntı, ıvız zıvır... Belgelerin hepsi tamamlandıktan iş de bittikten sonra düşümü yapılabilecek. Bunun için eski postallar dağ gibi yığılmış, herkes birbirine devrediyor. İşlemlerin çokluğu, ayrıntıları, belaları herkesin gözünü korkutuyor. Yalnız postal-

lar mı var? Koskoca bir etüv makinası var, vagon büyüklüğünde, Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma, temizlik ve bit kırmak için alınmış, süresini doldurmuş, ortalıkta duruyor.

Tümen Komutanı ise nerede bir köhne ya da hurda görse hemen yaktırıyor. Ben bunların hepsini Komutanın gözünden ırak tutmak için ormanın bir yerine toplayıp yığdırdığım, başına da askerliği çok gecikmiş pek yaşlı bir eri temelli bekçi yaptım; böylece rahat ettim.

İşte bu durumda kara kara düşünürken telefondan istendiğimi haber verdiler.

Orgeneral Nurettin Baransel karşımda:

– Madanoğlu, dedi, Kore Tugay Yardımcılığına tek aday olarak sen atandın.

Oooh, dedim.

İkinci Tugay Komutan yardımcısı Albay Nuri Pamir Şehit düşmüş, ondan sonra gelen üçünü tugayın komutan yardımcısı Daniş Karabelen de albay yaralanınca Kore isteği kuyruğunda benden başka kimse kalmamıştı...

* * *

1953'ün mart sonuna doğru Seferhisar'da toplandık. Tugay Komutanı Albay Kemal Akkut, ağustosta general olacak. Onu 24'üncü tümenden tanıyorum.

Eğitim işlerini bana verdiler. Aramızda dört Amerikan subayı var.

Yurttan ayrılmazdan önce Seferhisar'da atışlı bir savaş gösterisi düzenledik.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Savunma Bakanı Seyfi Kurtbek, İzmir'deki Amerikan Komutanı General Reed ile, kimliklerini bilmediğimiz yöneticiler, partililer, milletvekilleri izleyici olarak geldiler. Birçok gazeteci de gösteri alanına bakan tepeye kurduğumuz geniş gölge çadırını doldurdu.

Güzel bir savaş gösterisi hazırladık.

Düşmana saldıracağız. Atış gösterisini savaş gerçekliği içinde uygulamayı planladık.

Gerçek savaş cephanesi kullanıyoruz. Siperlerini kazmışız,

kırmızıların, engellerini yapmışız, flamalarını dikmişiz; ama karşımızda canlı insan yok.

Ben konuklara durumu anlatırken topçumuz savunmanın odaklarını dövmeye başladı. Güm... güm... güm... Bir tepenin üzerinde topçular ateş topluyor, derken öbür tepelere geçiyorlar. Ben de elimdeki hoparlörle durumu başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmak üzere oradakilere anlatıyorum. Yavaş yavaş atışlara havanlar, makineli tüfekler karıştılar. Kuraldır; sıra saldıracağımız bölgeye geldiğinde bütün silahların ateşi orada toplanır; nereden hücum edeceksek o noktada atışlar yoğunlaşır.

Topçular, havanlar, makinalı tüfekler, 300 metre ilerimizdeki düşmanmevzilerin üzerinde ateş topladılar. Celal Bayar'ın koruma polis şefi yadırgadı:

– Biz şimdiye değin gittiğimiz manevralarda süngü hücumlarını bile dürbünlerle uzaktan izlerdik, dedi.

Herkesin soluğu kesilmişti; ama biz Topçu, Tabur, Komutanı Cahit Tanör'le anlaşmıştık; her topun, her havanın başına bir subay koymuştuk. Nişancı olarak elimizde bol subay var. Her topun başında ince hesaplamaları yapacak olan erleri çektiğimiz ve subayları koyduğumuz için kendimize güveniyoruz. Tabii bunu kimse görmüyor, herkes az çok tedirgin. Atışlardan biri kısa düşebilir, ortalık altüst olur.

Kırmızının mevzilerini iyice dövdükten sonra ateşi biraz geriye kaydırdığımızda süngü takmış piyade saldırıya geçti. Herkes olan bitenden çok etkilenmiş, başıma toplandı. O sırada izleyiciler arasında Ulviye'ye gözüm ilişti. Albay Zeis'in yanındaydı.

İkişi bana bakıp gülümsüyorlar.

Oysa Amerikalı albay bu işi sakıncalı bulmuş, ben kulak asmamıştım.

Amerikalı, General Reed beni kutlarken bir subay geldi.

– Savunma bakanı Seyfi Kurtbek beni çağırıyormuş. "General Reed, seni kutlayacak sanırım" dedi.

Savunma Bakanı Kurtbek dedi ki:

–Albayım not ediniz; Kore'ye ayak basar basmaz, orada bu-

lunan yedek teğmen Mukbil Özyörük'ü ilk gemiyle Türkiye'ye göndereceksiniz.

Bu yedek, teğmenin babası Demokrat Parti'nin ilk Bakanlarından Halil Özyörük'tü.

Bu gösteriden birkaç gün sonra İzmir'e gelen gemilerle Kore'nin yolunu tuttuk.

Gemide bir piyade taburu, bir batarya, birer muhabere, istihkâm, ordu donatım, sağlık birliğiyle savaş dışı kalacakların yerlerini doldurmak için kurulmuş depo birliği dediğimiz, subaylı, assubaylı, erbaşlı, erli koca bir bütünleme birliği vardı.

Ayrıca gemide bir de Yunan taburu da var...

* * *

Erleri gemideki yaşantıya alıştırmak kolay olmadı.

Zorluk daha ayakyolunda, başlıyordu.

Ayakyolları geniş, onar onbeşer kişilik.

Yola çıkmadan önce Seferhisar'da erlere bu işin nasıl görüleceğini öğretmiştik.

Bir eri ortaya çıkarıyorduk:

– Oğlum, indir pantolununu...

Donu ayağında kalıyordu erin; anlatıyorduk:

– Otur şimdi, sen kendini donunu çıkarmış say. İşte böyle işini göreceksin. Sonra bak burada tuvalet kağıdı var, silineceksin. İşte şu kolu çekeceksin, su akacak, her şeyi temizleyip götürecek.

Sabah saat 6'da kahvaltı başlıyor. Kahvaltı edilen yer küçük bir yerdi. Giren er selfservis lokantalarda olduğu gibi kahvaltı tepsisini alıyor. Yüksek masalar var. Ayakta yiyor. Çıkarken de kabını kacağını bulaşık bidonuna bırakıyor. Sonra meyvalarını alıp dışarda yiyor.

İlk gün sabah kahvaltısına girdiler. Son er, kahvaltısını bitirip çıkarken öğle oldu.

Ama üçüncü, dördüncü gün alıştılar; her giren birkaç dakikada kahvaltasını yapıp ya da yemeğini yiyip çıkıyor.

Gemi yönetimi, bunlar Türktür, görenekleri başkadır (*) diye klozetlerin arasına naylon perdeler koydurmuş. Başa çıkamayınca perdeleri söktürdüm; kapılara nöbetçi diktim:

– Kimse meyva artıklarını klozete atmayacak; işini gördüğü yeri pis bırakan, suyu çekmeyen, çöp atanı gördüm mü yapacağımı bilirim.

Ama iş istediğim gibi yürümüyor.

Yolculuğun üçüncü günü olmuş, erler yataklarında sigara içip örtüleri yakıyorlar takımları berbat ediyorlar, kirletiyorlar yangın tehlikesi doğuyor.

Her sabah gemi komutanı Amerikalı yarbayla denetime çıkıyoruz. Yarbay tam saatinde gelip bir selam çakıyor. Birlikte dolaşmaya başlıyoruz.

Amerikalı yarbay, rafların üstünü eliyle silip tozları gösteriyor, yatak çarşaflarının yastıklarının üstündeki sigara yanıklarına bakıp:

– Gemi tutuşabilir, diyor.

Yerler çöp içerisinde...

Ben kızıyorum.

Amerikalı yarbay kolları sıvıyor. Temizlik tozlarını, fırçalarını alıp klozetleri bir güzel yıkayıp temizliyor, pırıl pırıl yapıyor, lavaboları parlatıyor.

Bizimkiler:

– Koskoca yarbay böyle şey yapar mı?

Ama yapıyor Amerikan subayı:

– Bunun temizliği böyle olacak, diyor.

Üçüncü günün akşamıydı. kafam iyice kızdı.

– Bütün subaylar gelsin, dedim.

Kamaram çok genişti.

Subaylar toplandılar, sandalye yok, halının üstüne oturdular.

– Biz asker değil miyiz, dedim, bu temizliği neden sağlayamıyoruz?

(*) Bizimkiler daha ilkgünü ayakyolların tıkadılar.
Meyve artıklarını denize atacaklarına klozete atıyorlar.

Kimileri:

– Efendim yarın sabah göreceksiniz, diye yanıt verdiler, biz kesin emirler verdik.

– Yahu, üç günden beri emir veriyorsunuz.

O arada bakıyorum, kapının yanında oturan bir üsteğmen ayağa kalkmak istiyor, eteğinden çekiyorlar. Çocuk bir şeyler söyleyecek anlaşılan, ama her çektiklerinde kıçının üstüne oturuyor.

– Ne o? dedim, üsteğmeni ne çekip duruyorsunuz? Oğlum ayağa kalkmana gerek yok; oturduğun yerden konuş bakayım, ne diyorsun?

Üsteğmen:

– Albayım, siz gemiye en sonra bindiğiniz için bizim nasıl yerleştirildiğimizi bilmiyorsunuz. Benim muhabere takımının bulunduğu koğuşta benden önceki bölüğün kuyruğu benden sonraki bölüğün de başı var deyince durumu kavradım.

Bizim orduda her birlik komutanı kendi askerine bakar; asker de komutanına kulak verip gözünü diker. Birlikler geminin bölmelerine göre parçalanınca disiplini tuttumak elbet zorlaşırdı.

– Tamam, dedim, hepiniz gidin; Harekât Şubesi Müdürü Binbaşı İlhami Barut kalsın.

İlhami Barut'a:

– Sen git, geminin komutanından geminin planını al gel.

Geminin planı geldi.

Koğuşların kaçar kişilik olduklarını saptadık. Biz de kadromuzu açtık. Sözgelişi 150'şer kişilik bölüklere uygun 145'er kişilik koğuşlar mı var?.. Beş er de uyku tulumunda yatsın deyip; birlikleri bölmeden yeni bir düzenleme yaptık.

Ertesi gün Şeker Bayramıydı.

O gün akşam üzeri dedim ki:

Yarın sabahı, herkes üst güverteye bayramlaşmak için çıkarken, bulunduğu koğuşa dönmeyeceği için torbalarını da yanına alacak. Yunan taburu alt güvertede kalsın karışıklık olmasın.

Bayram sabahı herkes torbasıyla çıktı. Kısa bir bayramlaşma yaptık, hepimizin sağ gidip sağ dönmesini diledikten sonra de-

dim ki:

– Şimdi Birinci Bölük, bakın karşıda sarı flama sallanıyor, sarı flamanın ardından Yüzbaşı Hasan'ın peşinden yeni koğuşa... İkinci bölük, bakın yeşil flamaya siz de oraya...

Böylece yeniden yerleştik, her er kendi birlik komutanının emrine girince düzen de sağlandı, işler düzeldi.

Ertesi gün kamarama bir Amerikan binbaşısı geldi. Yanında bizim Yavuz Önderman.

Arkadaşları Yavuz'u çok seviyorlar, ona "Çatlak Yavuz" diyorlar. Yedek teğmen, Yavuz, delidolu, İngilizcesi güçlü, benim çevirmenim; ama kendisine bakarsanız emir subayım;

Amerikan binbaşısı

– Albayım siz başkalarının Kore'ye dek yapamadıklarını kısa sürede başardınız. Koğuşlar, ayakyolları, güverteler, lokantalar pırıl pırıl. Ama bu yerleştirmede bir eksik var; size bir "tapınak" gerekir. Deyince onun geminin papazı olduğunu anladım.

Hiç düşünmeden:

– Biz Müslümanız, dedim seferiyken ibadet bağışıklığımız vardır.

Yavuz, dediklerimi papaza çevirdi.

Papaz inatçı.

Kafasını sallayıp:

– Olmaz, dedi, devenin sırtında kızgın çölü aşmıyorsunuz ki, bu gemide kuş sütünüz eksik değil.

Baktım ki tartışma uzayacak:

– Yerimiz yok, dedim.

Yerleştirmede bir küçük kamarayı subaylara ders vermek için ayırmıştım. Orada yeni yöntemler üzerinde bildiklerimizi birliğimdeki subaylara aktarıyorum... Trafik sorunu bile çok önemli. Bir birliğin bir yerden bir yere aktarılması, öteki birlikleri engellemeden trafiği düğümlemeden, planlı bir biçimde nasıl yapılır?.. Gittiğimiz yerde yeni düzenler geçerli olduğundan hazırlığımızı yapmalıyız. Bu kursları ben gördüğüm için bizimkilere öğretiyorum.

Başka yerimiz de yok.

Papaz:

– Ben size yer bulurum.

Adam gitti.

Kaptan köprüsünün önündeki geniş düzlüğe dikmeler çaktılar, dikmelerin yanlarına örtüler gerdiler, dikdörtgen biçiminde ayrılan bu yerin tabanına tahta döşeyip üstüne de battaniyeler çiviledi.

Papaz geldi:

– İşte size "tapınak" dedi. Kızıldeniz'de Mekke'nin hizasından geçerken size haber veririm, yüzünüzü oraya çevirip dua eder, yarım hacı olursunuz.

Ben bizim birliği uyardım:

– Çocuklar, namaza dururken tertemiz olacaksınız; çorabınız ve her şeyinizle... İçinizde imamlık yapabilecek olanlar varsa bana gelsin. Saati geldiğinde ezan okunacak, arkadasından birlikte namaz kılınacak, özenli olunacak.

Dedim ama öylesine sıcak bir iklime girmiştik ki hava ocaktan çıkan yalaza benziyordu, kimsede değil namaz kılacak parmağını kımıldatacak hal yoktu.

* * *

Kızıldeniz bir fırın gibi.

Yunan Taburu, Kraliçeleri Frederika'nın doğum gününde şenlik düzenledi. Bizi de şölene çağırdılar. Gittik ağırlandık, yedik, içtik oynadık. İçlerinde bizim gibi zeybey oynayanlar da var. Diyorum ki:

– Yahu, bu bizim oyunumuz siz nerden biliyorsunuz?..

Onlar da bana:

– Sen nereden biliyorsun diyorlar, bu bizim oyunumuz.

Hint denizinde çok sallandık.

İkinci durağımız Seylan'da Kolombo.

Şimdi oraya Srilanka diyorlar.

Subayları, assubayları iki postaya ayırdık. Kenti gezip dolaşacakar. Birinci postanın başına Kurmay Başkanını verdim:

– Siz gidin gezin, dedim, ikinci postayla biz çıkarız.

Ama posta da (kurmay başkanı da) dönmedi; birinci postaya ikinci postadan kaçıp karışanlar oldu. Uzun yolculuklarda bu iş-

leri yürütmek zor. Onlarla uğraşırken bana sıra gelmedi.

.....

İzmir'den demir aldığımızın 23'üncü günü Japonların Sasebo liman kentine geldik. O gün 4 temmuz Amerikalıların kurtuluş bayramıymış.

Seferhisar'da birlikte çalıştığımız Amerikan subaylarından Binbaşı Gainz dedi ki:

– Birlikler karaya çıkmayacaklar, ama buradaki Amerikan Komutanı seninle görüşmek istiyor. Ben seninle olacağım.

Gemiden indikten sonra anladım. Sasebo'da deniz üssü var. Denizciler kurtuluş gününde çok içerlermiş bizimkiler de karaya çıkarlarsa olay çıkabilirmiş. Bunun için Liman Komutanlığı önlem almış karaya çıkmamızı engellemiş.

Gainz benim Kolombo'da gemide kaldığımı biliyor; karaya çıkıp bir soluk almamız için bu yalanı uydurmuş.

Birkaç yere gidip eğlendik; biraz içtik, sonra da kuyumcuya girdik. Gainz orada 3 bin dolar kadar tutan alışveriş yaptı.

Ortalık kararırken gemiye döndük.

Kamaralarımıza çekildik

Ben yatağıma uzandım.

Gainz geldi.

Koltuğunda içinde bir havlu.

Havlunun içinde bir viski şişesi.

Sözde gemide içki içmek yasak.

Başladık içmeye...

Gainz hiç konuşmuyor.

Oysa onunla yarı Türkçe yarı İngilizce iyi anlaşıyoruz. Ben de susuyorum. Şişeyi yarıladıktan sonra Gainz'in dili çözüldü, başladı anlatmaya...

Kuyumcudan aldıklarını çarkçıya göstermiş, bu işlerden anlarmış çarkçı:

– Bütün bu aldıkların 100-150 dolar ya eder, ya etmez demiş.

Gainz:

– Bir daha buradan geçersem o kuyumcu nah bu yumruğu-

mu burnunun üstünde bulacak, diyor.

Gainz benim de kuyumcudan alışveriş etmem için ısrar etmişti de aldırmamıştım:

– Biz savaşa gidiyoruz, dönüşte alırım, demiştim.

6 temmuzda Kore'nin indirme iskelesi Pusan'a geldik.

Hava kapalı.

Rıhtımda bando çalıyor.

Bizi konuk birliklerin barakalarına taşıdılar. Orada giyinip kuşandık.

"Giyinip kuşandık" diye tek tümceyle geçiyorum; ama her şey çok düzenli. Ayağını bir makineye sokuyorsun, röntgende büyüklüğünü ve biçimini saptıyorlar. Atlet, don, çorap her şey her bedene göre bilimsel ölçülere göre numaralanıyor.

Birlikler konuk barakalarına yerleştiler.

Amerikan ordusunda albaylar ayrıcalıklı, ben orada kalamazmışım, benim yerim özelmiş.

Bir cip geldi. Cipin şöförü genç, güzel bir Koreli kız.

Yolda Koreliler (özellikle gençleri), bizim şoföre bakıp hak tuuu diye tükürüyorlar.

Kentin içinde 20-25 dakika bu tükürüğü yedik.

Kız kızarıyor, bozarıyor; kimi zaman direksiyonu kullanmayı bile şaşırıyor.

Bir süre sonra bahçe içinde büyük bir eve geldik.

Evi karı-koca iki Koreli yönetiyor.

Balkonda viski içen bir Amerikan albayı var, benimle söyleşmeye pek istekli...

Ama benim kafam yoldaki durumlara takılmış. Kendi kendime düşünüyorum: Bu kız çalışmak zorunda olmasa şoförlük yapar mı? Kendisine daha uygun bir iş bulamamış anlaşılan...

Bu kızcağızı yurttaşları neden aşağılıyorlar?

Koreliler Amerikalılara kızıyorlarsa neden kızıyorlar?

Amerikalılar onları komünistlerden kurtarmaya uğraşmıyorlar mı?

Biz de Birleşmiş Milletler'in kararına uyup buralara gelmedik mi?

Bu yere tükürenler, sanırım kızıl komünistler.

Ertesi gün saat 10 oldu, beni arayan soran olmadı.

Durumumu viskici albaya anlattım.

Albay telefonun başına geçti; orayı burayı aradı, epey uğraştı; sonunda başardı.

Duncan adında bir Amerikan albayı geldi: bizim tugayın danışmanıymış.

Benim kız şoför, ciple birlikte kaçmış, yok olmuş.

Öğleden sonra trenle birkaç saat gittik, bir yere geldik, oradan bizi kamyonlara yüklediler.

Sonunda tugayımızı bulduk.

Çevremizde irili ufaklı köyler var. Yaşantıları bizimkilerden çok değişik..

.....

Köy kızları tarlaya gidip gelirlerken özenli giyiniyorlar. Üstlerinde çocuk zıbını gibi çok kısa bir bluz var. Göğüslerinin hemen altından topuklarına kadar uzanan bir eteklik. Ama giysileri tertemiz Tarlada çalışırken giyecekleri ellerindeki sepetlerde.

Erkekler, kadınlar kadar bakımlı ve düzenli değiller.

Savaşın içinde bulunmalarına karşın içlerinde pılım pırtı kimseyi görmedim.

Sebze yetiştiriyorlar, ama tarlalarını insan pisliği ile gübreliyorlar. Amerikalılar bunun için sebze almayı yasaklamışlar.

Her yanda savaşın sosyal ve moral yakıntıları izleniyor. Fuhuş almış yürümüş.

Kimi yerde yolların yakınındaki tümseklerin üstüne çıkmış çocuklar bağıra çağıra ablalarını satıyorlar.

– İki dolar iki dolar 16 yaşında ablam iki dolar...

* * *

Burada Türk erlerine onar, subaylara yirmibeşer, yarbaydan yukarısına kırkar dolar veriyorlar.

Oysa Amerikan erleri 120 dolar, Amerikan subayları 1200-1500 dolar alıyor.

Bizim değiştireceğimiz Tugay'ın Komutanı General Sırrı

Acar'ı pek tanımıyorum; ama komutan yardımcısı Daniş karabelen'i iyi tanıyorum, babacan bir albay; bir sincabı var onu döner bir kafese koymuş. Sincap koşuyor kafes dönüyor.

Ben:

– Salıver şu sincabı... diyorum.

Karabelen:

– Yok diyor. Onu Türkiye'ye göstereceğim.

Kafes çadırın önündeki ağaca asılı.

Karabelen o yılın ağustosunda generallik bekliyor.

Bir gün baktım, güleç Karabelen, pek somurtuk ve düşünceli...

– Hayrola?

Hiç konuşmadan elindeki mektubu uzattı.

Bir göz atınca anladım.

Karabelen general olamıyor, hizmeti 20 gün eksik kalıyormuş; bu yüzden general olamayacakmış. Böyle nedenlerle yükselmesi ertesi yıla kalan subaylar yok değildir.

Birden bire kafamda bir şimşek çaktı.

Yerimden fırladım:

– Bana bak, dedim, çabuk oturduğun yerden kalk; hemen kalk...

Karabelen nedenini bilmeden kalktı.

– Yürü, dedim.

– Nereye?

Ben üsteledim;

– Sorma yürü...

Sincabın kafesinin bulunduğu ağacın yanına varınca:

– Bak, dedim, aç şu sincabın kafesini ve "ulan seni bırakıyorum git benim paşalığımı getir" deyip hayvanı salıver. Eğer paşalığın gelmezse, İstanbul'daki bütün aylıklarım senindir.

Albay, hiç düşünmeden bana uydu. Kafesin kapağını açtı. Sincap hemen fırladı. Bir dalın üstüne atladı. Sağa sola baktıktan sonra sıçrayıp gözden kayboldu.

Ben bir soluk aldım.

Sonuç güzel oldu.

Birkaç ay sonra Albay Daniş Karabelen Türkiye'den bana bir mektup yazdı:

– Senin sincap paşalığımı getirdi.

Değiştireceğimiz Tugayın kurmay Başkanı Vahit Şerimen'i Kemerburgaz'dan tanıyordum. Harekat subayı Binbaşı Osman Köksal, Onunla orada tanıştım.

Bağlı bulunduğumuz Amerikan Tümeninin Komutanı tümgeneral William Amerikan subayları ona "Katil William" diyorlar. Nurnberg'deki yargılamalarda bulunmuş. Parmağını hep başaşağı tutarmış. Naziler için hep idam istermiş. "Katil William" toplantılarda sürekli biçimde gözlerimin içine bakıyor. Bu iş bana ters geldi; nedenini anlamak istedim.

– Bu adam neden boyuna gözlerini benim gözlerime dikip bakıyor?

– Haa, dediler, onun zoru seni etkilemektir. "Katil William" seni kendi iradesine bağlamak istiyor.

Tümen Komutan Yardımcısı Tuğgeneral Crawford.

Bizimkiler buna da bir ad uydurmuşlar:

– Karafort Paşa... diyorlar.

Gündüzler sessiz. Savaş karanlık basınca kızışıyor.

Düşmanı bombalamaya giden uçaklar bizim üstümüzden geçtiğinden gürültülerinden uyunmuyor. Albay Duncan bu işe pek sinirleniyor, kızıyor:

Bunlar neden tam bizim üstümüzden uçuyorlar?

Bizlere (albay ve yukarısına) kutup çadırları vermişler. Kutup çadırı yarım silindir biçiminde. İçerisi büyük bir salon gibi. Tabanı tahta döşeme. Portatif karyola, gayet rahat.

Erlere manga çadırı kurmuşlar. Dikdörtgen biçiminde uzun. Her erin portatif karyolası var. Yanyana diziliyor karyolalar. Çadırın bir yanında da yemek masası ve yuvarlak arkalıksız iskemleler var.

Kore dağlık. Türkiye'nin kimi bölgelerine benziyor. Doğayı yadırgamıyor insan...

Çinliler bastırıyorlar.

Amaçları: Güney Kore'nin başkenti Seul'u aldıktan sonra

ateş-kes yapmak.

O günlerde savaşın kızışmasının nedeni buymuş.

Çinlilerin tankları yok, uçakları yok.

Bizim yanda uçaktan gökyüzü görünmüyor.

Sık sık tümen karargâhına gidiyor, durumun içine girmeye çalışıyorum.

Karargâhın bir sıkıntısı yok.

Hiç zorlanmıyorlar.

Bizim tabura bir tıkama görevi verdiler. Tabur tıkanacak bölgeyi tuttu.

Bunun üzerine tümen komutanı beni çağırtmış.

Gittim.

Tümen komutanı:

– Biz, dedi, şimdiye değin Türk birliklerine görev verdiğimizde izleyeceği yolu inceler, trafik komutanlığıyla anlaşarak yola giriş zamanını, yürüyüş hızını, yol kavşaklarında öncelik sırasını saptar, birliğin gideceği yere varması için bir kılavuz ekibi vererek kendimiz götürürdük. Ama sizin tabur bu işler için gönderdiğimiz ekibe rakı içirmiş, bizimkiler kendilerinden geçmişler; sizinkiler de, şaşılacak iş, izleyecekleri yolları bulup, hiç gecikmeden ve trafiği aksatmadan gidip yerlerini bulmuşlar. Bu nasıl oluyor?

Gemide bizim subaylara verdiğim derslerden söz açmadım. Komutanın konuşmasından anlaşılıyordu ki şimdiye dek Amerikalılar bizimkilerin başına geçip yürüyün derlermiş. Oysa artık bizimkiler yolu yordamı, yürüyüş yöntemlerini biliyorlardı, görevi tıkır tıkır yerine getiriyorlardı. Komutana dedim ki:

– Sizin Fortbening dediğiniz bir piyadecilik okulunuz var.

– Evet.

– Bu okulun eşi artık Türkiye'de de açıldı. Bu tugaya katılan subaylardan başlayarak bizimkiler Çankırı Piyadecilik Okulunun kurslarından geçiyorlar. Bunun için sizin kılavuzlara gereksinme duymadık.

Oysa ben kılavuzluk için gelen Amerikan ekibini bizimkilerin içirip sızdırdıklarını bilmiyordum:

* * *

Birkaç gün geçti. Tümenden yazılı bir buyruk geldi. Bütünleme birliğimizi bir savaş taburu olarak düzenleyip donatacak, böylece birinci taburla birlikte iki taburlu bir görev gücü oluşturacakmışız.

Durumlarda bir yaramazlık olursa bu iki taburluk güç kullanılacakmış.

Oysa durumlarda bir yaramazlık yoktu ve bizden sonra İzmir'den yola çıkan İkinci Taburun birliğe katılmasına birkaç gün vardı. Ne diye uyduruk bir alay düzenleyip bizim delikanlıları Kore topraklarında bırakmakla sonuçlanabilecek bir serüvene kapı açıcaktım.

Oturdum tümene bir yazı yazdım.

– Türk ordusunda kuruluş değişikliğini Genelkurmay Başkanlığı yapar. Bütünleme birliği savaşta oluşan eksikleri doldurmak; yitikleri karşılamak, gedikleri doldurmak içindir. Değişiklik yapamayız.

Üstelemediler.

Savaşın ayağına kadar gidip onu görmeden dönmek istemiyordum. Cephede uçakla epey dolaştım; olmuyor.

Sık sık cepheye gidiyorum.

Orada yakından gördüm ki mevzileri tepelerin başında yapmışlardı. Tekerlemesine derin hendekli, Tepenin içini bir güzel oymuşlar. Buralara cephanelerini yığmışlar, çevrelerine tel örgülerini çekmişler. Bu tel örgülerin ilerisine yumruk büyüklüğünde dinleme aletlerini koymuşlar. Gündüzleri birkaç kişi nöbette kalıyor; gerisi tepenin içinde dinleniyor, uyuyor.

Amerikan erinin savaşı bir hoş...

Tepeden ateş açıyor, attığını vurduğunu anladığında bir;

– Yiiiihuuuu.. çekiyor.

Tüfeğinin başından kalkıp tepenin arkasına dolanıyor, biraz sonra elinde bira kutusuyla çıkıyor.

Beline dek çıplak ve çelik yelekli.

Birayı yudumlayıp yeniden makineli tüfeğin başına oturuyor.

Tepede mevzilenmekle çok yarar sağlanmış. Düşmanın ateşi ya yamaca, ya da arkadaki dereye düşüyor. Uzun düşen gülleler arkadaki dereye, kısa düşenler öndeki dereye... Doruktaki dar hendeği tutturmak çok zor. Tepe mevzilerinin araları da boş bırakılmış. O boşluklar gerektiğinde ateşle kapatılıyor. İp gibi bir dizilme de yok. Ussal bir düzen.

Gece başlayınca bir kapışmadır başlıyor. Çinliler karanlıktan yararlanıyorlar, uçaklar düşman mevzilerini bombalıyorlar. Gökyüzünün düşman yanı bu ateşle aydınlanıyor.

Bir gün şafak sökerken tümen topçusunun bataryalarıyla çalışan topçularımızı görmeye gittim. Baktım ki batarya subaylarımızın gözlerinin akı kıpkırmızı. Amerikalılarınki öyle değil.

Biraz kurcalayınca durum anlaşıldı.

Her bataryanın bir gözetleme subayı vardır.

Amerikalılarda üç tane bir subayın sürekli olarak bu işi yürütmesi zor. Bunu anlayınca bütünleme birliğinden yararlanarak bataryalarımızın gözetleme subaylarını üçe çıkardım.

Bir gece bizim gözetleme subaylarından Suphi Ural'ın bulunduğu koruganın üstüne bir gülle düşmüş.

Telsizden ses gelmiyor.

Öldü mü kaldı mı, belli değil.

Bu işi ben yaptığım için sorumluluk duyuyorum. Çocuğu aldık getirdik, gözetleme subayı yaptık; gitti benim yüzümden gürültüye... diyorum kendi kendime...

Telsiz bağlantı kurmaya çalıştık epey... Sonra sesi çıktı.

Kendine gelip ölmediğini anlayınca konuşmaya başladı:

– Albayım, albayım, sapasağlamım. Koruganım yan yattı, ama ben iyiyim. Bak bak ortalığa, tıpkı İzmir Fuarı gibi değil mi?

Çünkü ateş alabildiğine sürüyor; ortalık zaman zaman aydınlanıp ışılanıyor; Ural durumu İzmir Fuarına benzetmiş.

Cepheye sık sık gidiyorum ya, bir kez de gündüzdü. Üzerimize topçu ateşi yağmaya başladı. Gülleler gökyüzünde patlıyor, dumanları dağılınca gökçekavak ağacının yaprakları gibi titreşen pırıltılar görünüyor. Bu pırıltılar aşağı doğru alçaldıkça

genişleşiyor, yerlere düşüp saçılırken oraya buraya rüzgârla sürükledikçe kâğıt oldukları anlaşıldı.

Çevirmen Yavuz koşup birisini aldı getirdi; okudu:

"Kapitalist uşakları burada ne işiniz var?"

Meğer attıkları propaganda güllesiymiş.

Bu uşaklık yakıştırmasını beğenmedim. Yumruğumu öfkeyle havaya doğru salladım ama; bir yandan da birkaç gün önce ayak üzeri tanıştığım bir Koreli general gözümün önüne geldi.

Koreli, bana bir Amerikan albayını göstererek yüzüne karşı demişti ki:

– Bize ne yapmamız gerektiğini bunlar söyler; kaynana gibidirler.

İnçon'daki şoför kızı da anımsadım. Çinliler kapitalist uşağı olduğumuzu düşünebiliyorlar demek.

Ateşkesin yapılacağı gün. Saat tam 10'da ateşkes yürürlüğe girecekmiş.

Bunu duyunca cepheye koştuk.

Saat 10'a 10 dakika varken birden bizim yandan Amerikan mevzilerinden bir cayırtı koptu; makineli tüfekler ateşe başladılar.

Ne gereği var? diyorum kendi kendime...

Çok geçmedi düşman mevzilerinde bir patlama oldu.

Ben görmedim ama görenler anlattılar.

Çinlilerin saatleri 10 dakika ileriymiş. Onlar kendi saatlerine göre ateşkes başladı diye mevzilerinden çıkarak, karavana kapaklarını, kap-kacağı birbirine vurarak, zıplayıp sıçrayarak sevinçle aşağı doğru inmeye başlamışlar. Bunlardan bir küme asker mayınların içine düşünce bir patlamayla havaya uçmuşlar.

Duyduğum patlama oymuş.

Amerikalılar onları uyarıp ürkütmek için ateş açmışlar; ama başaramamışlar.

* * *

Bir imamımız var.

Osman Dölaslan...

Bilmediği Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkesi yok; Arapça, Farsça, Çince, Japonca, Urduca biliyor. Korelilerle de çok kolay anlaşıyor.

İçkicilikte çapkınlıkta gençlerden geri kalmıyor.

Birgün bu imam geldi çadırıma.

Kurban bayramı gelmişmiş; Komutan Akkut bayramda Pusan'daki Türk şehitliğine gidecekmiş; birliklere bayram namazını kıldırmak bize düşüyormuş.

Bizim imama:

– Otur hele bir viski iç, dedim.

Hemen çöktü.

Hizmet erim imamın içmesine bozulmasın diye yüksek sesle konuştum:

– hele şu ilacı alıver, karnının ağısı mağrısı kalmaz; hepsi geçer hocam.

İmam hiç oralı değil, boş veriyor:

– Oğlum Nuri, diyor, biraz da bira getir karıştırınca daha iyi oluyor.

Bizim taburlar cephe nöbetindeler.

İmam içerken biz Yavuz Önderman'la Tümen Kurmay başkanını bulup iki gün sonra önemli bir dinsel bayramımızı kutlayacağımızı; bu nedenle alayı geri çekmek istediğimizi gerekirse, geri çektiğimiz gün kadar cephe nöbetini daha sonra üstlenebileceğimizi anlattık.

İsteğimiz onaylandı.

Sonra İstihkam ve Muhabere Bölük Komutanlarımızı da yanımıza alıp namaz kılacağımız düzlüğe gittik.

Namazdaki safların derinliğini genişliğini hesapladık.

Tugayın Karargâh Bölüğü, Ordu Donatım Bölüğü, Sıhhiye Bölüğü gibi birliklerini de katınca epey büyük bir topluluk oluşacak.

Namaz kılınacak meydan da erlerin sıralanacakları yerleri kireçle çizilecek, imamın sesinin her yerden duyulması için hoparlörler yerleştirilecek.

Dönüşte uzun bir namaz emri yazdım:

Namaz başı açık kılınacak. Takke yasak. Çelik başlık, tüfek

sağ yana yere konacak. Seccade kullanılmayacak onun yerine önlerine yağmurluklarını serecekler. Ayakkabılar çıkarılmayacak. Ortalıkta ibrik, takunya bulundurulmayacak.

Bayram sabahı namaz saati yaklaşırken geldim, baktım bizim namaz emrini takan yok.

Kimi subaylarda bile seccade var; oraya buraya bırakılmış takunyalar, ibrikler dağınık bir görünüm oluşturuyor.

Hoparlörü aldım, konuşuyorum.

– Şu ibrikleri takunyaları, gözüm görmesin. Yok yok öyle 20-30 metre ileriye değil; 100 metre ilerdeki dereye atacaksınız. Seccadeleri kaldırın hayır dürüp yanına koymak yok. Şu çalıların ardına atın. Saflar kireçle çizilmiş izgilere göre dizilsin; herkes birbirini doğrultusuna girsin; çelik başlıklar tüfekler sağ yanınızda dursun.

Dediklerimi yapmıyor değiller, ama çok yavaş yapıyorlar, gönülsüz davranıyorlar.

Hattâ ben duyuyorum: arada bir:

– Kaldırın ulan şunları, bu adamı söyletmeyin. gibi sesler de işitilmiyor değil.

İmam Osman uyarıyor:

– Namaz zamanı geçiyor albayım...

Kızıyorum:

– Geçerse geçsin...

Bir ara öfkelenmiş olacağım ki aldım hoparlörü bağırdım.

– Siz bu allı morlu halıları Amerikalılara satmak için getirmiştiniz: onlara yutturamayınca Tanrıya mı, yutturacaksınız? Bu namaz benim dediğim gibi kılınacak.

Sağ kolumu yukarı kaldırdım.

– İşte dedim Tanrı! bundan günâh geleceğini sanıyorsanız hepsi benim üstüme.

Tam o sırada imam elimden hoparlörü kaptı; güçlü kuvvetli adam.

* * *

İmam başladı Arapça birşeyler söylemeye...

Bizim din adamlarımız bu yöntemi kullanırlar; doğrudan

doğruya güzel Türkçeyle konuşursa sanki söyleyecekleri inandırıcı olmazmış gibi... bizim imam da Arapçasını bitirdikten sonra Türkçesini anlatmaya başladı:

– Bu söylediğim peygamber efendimizin birhadis-i şerifidir. Savaşta komutanın buyruğu peygamberin buyruğudur der peygamber efendimiz...

Bu yorumdan sonra bizimkiler kalıp gibi oldular.

Ben öfkem geçmediği için namaza durmadım; ama iyi de etmişim; binlerce kişiyi hep birlikte eğilirken, diz üstüne çökerken, alın üstüne yatarken görüp izlemek pek çarpıcı oluyor.

Namazın gecikmesi de işe yaradı.

Amerikan Ordu sinemacıları biraz geç uyanmışlar; namaz kılınırken yetiştiler. Kamyonların üstü açıldı. İçlerinden film makinaları çıktı.

Başladılar çekmeye...

Bu filmi gören Amerikan askerleri gün geçmiyordu ki, Müslümanlığı anlamak için bizim imama başvurmasınlar... Hepsinin elinde komutanlarından bir emir, imamla konuşmaya geliyorlar kolaylık gösterilsin diye...

Ama bizim imam gelenlerden ne kadarını inandırabildi, bilemem.

* * *

Bize Japonya için izin çıktı.

İzin süresi kısa, ama hepimiz Japonya'yı göreceğiz diye çok seviniyoruz. Uçağa doluşup Japonya'ya uçtuk.

Tokyo'da yarbaylar, albaylar Daiçi otelinde kalıyoruz.

Bizim orduda kızdırmak için teğmenlere:

– Bunlar ayak takımı; diye takılırız biz...

Amerikan ordusunda yarbaydan aşağısı, ayak takımı sayılıyor; yarbaydan sonrası birden değerleniyor. Bunun için binbaşıdan aşağısı bir otelde kalıyorlar; biz ayrı bir otelde kalıyoruz.

Bizim otel olağanüstü; yiyecek, içecek en iyisinden, üstelik çok ucuz.

Tokyo'yu görmek için hemen kendimizi dışarı attık.

Otelin çıkışında yanyana dizilmiş üç sıra Japon kızı bekleşi-

yor.

Kızlar gözlerimizin içine bakıyor, çağrımızı bekliyorlar.

Savaş her yerde yıkıcı izlerini belli ediyor.

Olabildiğince gezdik, eğlendik Tokyo'da... Japon tiyatrosunu izledik. Ne var ki bu geleneksel tiyatroyu anlamak için Japonca bilmek gerekli. Yine de etkileniyor insan...

Tokyo'da eğlence yerleri olağanüstü. Her yer tıklım tıklım dolu. Japonların içinde geleneksel giyimliler de görülüyor. Atom bombası atılıp da Tokyo dize geldikten sonra ABD egemen devlet olarak Japonya'ya yerleşmiş. Her yer Amerikalıları ağırlamak, eğlendirmek için yarışıyor. Tokyo'nun bir bölgesinde Amerikan subaylarının evleri... Yemyeşil çimenlik bahçelerin ortasında bir ayrı dünya...

Tokyo'nun bir ünlü caddesi var. Ginza Caddesi. Burada arabulucu delikanlılar açık-saçık fotoğraflar sergileyerek, göstererek müşteri ayarlamaya çabalıyorlar. Girişken satıcı çığırtkanlığıyla:

– Şu fotoğraftakileri canlı canlı görün; isterseniz kızla kız, isterseniz kızla oğlan, isterseniz oğlanla oğlan...

Yaşlı Japonlar bu çığırtkanlara üzülerek bakıyorlar geçerken;

– Ne günlere kaldık gibilerden...

Başlarını sağa sola sallayıp ezgin ezgin uzaklaşıyorlar.

Tokyo'da bir irtibat subaylığımız var. Başında Korgeneral Vedat Garan. Onunla birlikte çalışmamıştık; ama tanışır ve pekseveriz birbirimizi. Garan'ın Kurmay Yarbay Yardımcısı Sami Küçük, Orgeneral İzzet Aksalur Türkiye Büyükelçisi; eşi Bayan Mehveş Aksalur bulunmaz bir elçi eşi; anlamadığı konu yok; herkes ağzına bakıyor.

Tokyo'nun dışında bir kenti de görelim dedik. Çevirmen Yavuz Önderman sorup öğrenmiş; trenle Yokosika'ya gittik.

Yolculuğumuz birkaç saat sürdü.

Oturduğumuz kompartımana geleneksel giysileri içinde yaşlı bir erkekle orta yaşlı bir kadın geldi.

Bizi selamladılar.

Biz de onları selamladık.

Oturdular.

Baba kız oldukları anlaşılıyor.

Öğle yemeği zamanı gelmiş olmalı ki, kadın kimonosunun gayet geniş yenlerinden şeker kutusu büyüklüğünde birpaket çıkardı. Paketi açtı içindeki pirinçli yemeği elindeki çubuklarla babasına bir güzel yedirdi. Yine kimonosunun yenlerinden küçük bir elbezi çıkararak babasının ağzını sildi. Bir başka paketi açıp onun içinden kendisi yedi. Sonra hepsini özenle sarıp sarmalayıp yine kimonosunun yenleri içine yerleştirdi.

Japonlar hiçbir yere çöp bırakmıyorlar.

.....

Yokosika büyük bir deniz üssüymüş.

Bir lokantaya girdik.

Derken omzumun başına bir Amerikan yüzbaşısı dikildi:

Hangi ulustansınız?

– Türküz, dedim.

Yüzbaşı benim anlamadığım bir takım sözcükler mırıldanınca karşımda oturan Yavuz, fırlayıp adamın yakasına sarıldı.

Yüzbaşı bize sövmüşmüş...

Onları ayırdıktan sonra iş anlaşıldı.

Yüzbaşı, tezgah başında arkadaşıyla içiyormuş; bizi İngiliz sanmış, yanındaki üsteğmen arkadaşı Türk olduğumuzu söylemiş. Bir şişe viskisine bahse girmişler. Yüzbaşı gelip de Türk olduğumuzu anlayınca bahsi yitirdiği için ağzından, "Hay Allah kahretsin..." gibilerden bir küfür savurmuş; yani küfrü bize değilmiş.

Bu olayla aramızda bir ilişki kurulunca Amerikalıları masamıza aldık.

Yiyip içiyoruz.

Bir aralık yüzbaşı, üsteğmene sordu:

– Sen bunların Türk olduklarını nasıl anladın?

Üsteğmen yanında oturan Yavuz'un kolunu gösterdi.

Bizim kollarımızda ay-yıldız var ya... Üsteğmen demek istiyordu ki:

– Bunların Türk oldukları bilinmeyecek gibi değil.

Bunun üzerine yüzbaşı oturduğu yerden kolunu uzatmasıyla

üsteğmenin çenesine bir yumruk yerleştirdi. Üsteğmen, sandalyasıyla birlikte yere yıkıldı.

Sonra yüzbaşı bana döndü:

– Bağışlayın albayım, böyle bile bile bahse tutuşulur mu? Gözüyle görmüş işaretinizi, Türk olduğunuzu bilmiş, benimle bir şişe viskisine bahse girişiyor.

Yüzbaşı, "Namussuzun yaptığı işe bak..." gibilerden dert yanıyordu. Üsteğmen kalktı. Yüzbaşısını kızdırmak istemiş imiş. Bizde olsa böyle işler büyür. Onlarda sorun olmuyor. Amerikalılar bizi alıp gemilerine götürdüler.

Anlatıyorlar:

– Bizim gemi Amerikan donanmasının en temiz gemisidir... diye övünüyorlar.

Yolda kameyle ucuz viski satılan yeri, gece gideceğimiz dansingi de gösterdiler.

Gemi subayları bizim Türk olduğumuzu anlayınca başımıza üşüştüler; hepsi haremi soruyorlar.

– Harem yok, diyoruz, inanmıyorlar.

Geminin her yanını gezdirdiler, makine dairesine de indirdiler, üstümüz başımız berbat oldu.

Dedim ki:

– Yahu biz buraya izinli geldik, bir takım giysimiz var, geminizi görmek için bakın ne duruma girdik?

– Kolay, dediler.

Soyunduk, kamarada oturup Amerikalı subaylarla söyleşirken giysiler temizlenip ütülenmiş olarak geldi.

Onlara teşekkür edip ayrıldık.

Gece oldu. Subayların salık verdikleri yerden iki şişe viski alıp gösterdikleri dansinge gittik. Birini masanın altındaki özel yerine, birini masanın üstüne koyduk.

Buralarda her şey düzenli.

Yaşlı bir Japon kadını geldi, çerez ısmarladık. O sıra 400 Japon yeni 1 dolar ediyor. Birer yüzlük Yen çıkarıp önümüze koyduk. Kadın ısmarladıklarımızı getirince önümüzden yüzlük yenleri aldı; kasaya götürüp üstünü getirdi; yine önümüze koydu.

Burada yöntem böyle, her ısmarlayışta hesap görülüyor.

Biz yavaş yavaş içmeye, salon yavaş yavaş dolmaya başladı.

Gelenlerin tümü subay.

Demek ki subayların dadandığı bir yer.

Köşede beş-altı Japondan oluşan küçük bir orkestra var. Güzel bir müzik çalıyor.

Biz içmeyi sürdürüyoruz.

Birden ışıklar söndü.

Arkasından bizim masa aydınlandı.

Yavuz'a dedim ki:

– Kötü yere oturmuşuz; atraksiyon başlayacak, ışık gözlerimizin içinde...

Derken bir masa daha aydınlandı.

Baktık şişko bir Amerikan deniz yarbayı ayağa kalktı.

Karacılarda göbekli adam pek görülmüyor: denizcilerde raslanıyor.

Şişko yarbay kolunu bize doğru uzattı:

– İşte, diye bağırdı. Kore'nin iki numaralı adamı karşınızda!..

Türkler bir numaralı asker sayıldıklarına ve ben de Kore'deki Türk Tugayı Komutan Yardımcısı olduğuma göre Kore'nin iki numaralı adamı oluyormuşum.

Bizi oraya çağıran Amerikalı subayların hazırladığı bir iş bu...

Bir alkıştır koptu.

Kalktık selam verdik.

Müzik başladı.

Herkes susuyor, kimse ses çıkarmıyor.

Yavuz dedi ki:

– Albayım, sanırım bunlar bizim İstitlâl Marşı'nı çalmayı deniyorlar.

Dinledim, bizim Ulusal Marşımızı biraz uydurukça çalıyorlar. Marş bitti yeniden alkışlar koptu, subaylar bizim masaya üşüştüler.

* * *

Bir binbaşı diyor ki:

– Sizin yüzünüzden 400 dolarımı yitirdim ben...

– Nasıl?

Anlatıyor.

Savaş yöntemlerine göre savaşan birlik sağıyla bağlantı kurar. Bağlantı kurulan birliğe bir subay gider; orada neler olup bittiğini kendi birliğine haber verir; bilgi iletir.

Bir savaş durumunda bizden önceki Türk tugayına Çinliler çullanmışlar, sağdaki birlikte görevli bulunan bu binbaşı:

– Bu saldırı karşısında Türkler iki saatten fazla dayanamazlar, demiş.

Türk tugayının bağlı olduğu tümenin bu birlikteki bağlantı subayı ise:

– Yok yahu, bunlar bir iki saatte çekilecek adamlar değil, bunlar Türk...

Dayanırdı, dayanamazdı, çekilirdi, çekilmezdi derken bunlar bahse tutuşmuşlar. kimi 50 dolar koymuş, kimi yüz kimi seksen... Türkler çekilmemişler. Öyle bir direnme ki en sonunda Amerikan komutanlığı "çekil" emri vermek zorunda kalmış. Türkler çekildikten sonra bile düşman yavaş yavaş, korka korka boşaltılan tepelere çıkmış.

Amerikalı binbaşı:

– İşte o bahiste 400 doları yitirdim... diyor.

Herkes içiyor.

Patron kadına dediler ki:

– En güzel kızı Albaya getireceksin.

Yavuz beni dürttü:

– Albayım, bize yok mu?

Dedim ki:

– Benim emir subayım var burada.

– Peki, emir subayına da bir kız getirin.

Kızlar geldiler. bana aydede yüzlüsü düştü. Demek ki kızlar

paylaşılmış en güzeli olarak bu kalmış.

Güzel bir tango çalıyor. Kızla dansederken aklıma Ulviye geldi.

Birden anımsadım.

Ulviye "Tristese" çalarken kendisiyle dansetmemi isterdi.

Orkestranın önünde durdum; Japonlardan "Tristesse"i çalmalarını söyledim.

Anlıyamadılar.

Çevreden Japon subayları gelip yardım ettiler: melodisini mırıldandım; yine anlıyamadılar; Japon müzisyenler "Tristesse"i bilmiyorlardı.

Ben de uzatmadım dansı sürdürdük.

Hepimiz kafayı bulmuştuk.

Sarhoş olan çok, çevremizi saranların hepsi birer öykü anlatıyor. Çoğu Amirekalı biraz para biriktirince çiftlik almak ister. Bir subay soruyor:

– Para biriktiriyorum, çiftlik alacağım...

Satın alacağı çiftliği betimliyor.

sonra soruyor:

– Çiftlik aldıktan sonra sakal bırakayım mı?

Ben sözde akıl veriyorum:

– Çiftliğini al; genç adamsın zamanı gelince sakal bırakırsın.

Amerikalı içkisini yudumluyor.

– Doğru, diyor, ben senin akıllı bir adam olduğunu biliyordum, ki sana sordum.

Böyle gelişigüzel konuşurken kulağım müziğe gitti.

Tatlı bir ses...

Ne o?

İstediğim Tristesse...

Japonlar en sonunda istediğimi anladılar; diye başımı çevirdim.

Japon orkestrası yerinde yok.

Tristesse'i Donanma Orkestrası çalıyor.

Biz masada oyalanır, şunla bunla yarenlik edip içerken Amerikalı subaylar Donanma, Orkestrası'nı getirtmişler.

Japonlara

– Siz dinlenin biraz... demişler.

Donanma Orkestrası 30-40 kişilik koca bir ekip.

Bizim Yavuz da müzik düşkünü; her gittiği yerden plaklar alır.

O gece bizim için güzel bir gece oldu.

Yavuz boyuna sevdiği parçaları istiyor, orkestra bizi kırmıyor, istediğimizi çalıyor.

Bir müzik şöleni.

Coştukça coştuk,

Çok duygulanmıştım.

* * *

Kore'ye döndüğümde Korgeneral Vedat Garan, bizim komutan Kemal Akkut, Tugay Kurmay Başkanı Yarbay; Kartaltepe adını verdikleri yerden yeni dönmüşlermiş. Ben selamı çakıp da onlar bana hoşgeldin dedikten hemen sonra Korgeneral Garan "Bir oğlum olduğunu" söyledi ve Kurmay Başkanı Öcal'a:

– Tümen emrini Madanoğlu'na oku, dedi.

Öcal okuyor, ben dinliyorum:

– Türk Tugayı olası bir saldırıya karşı ilişik krokide gösterilen bölgede savunma düzeni alacak bu görevin yapılmasında Tümen Komutanına karşı doğrudan doğruya Tugay Komutan Yardımcısı Albay Cemal Madanoğlu sorumlu olacaktır:

Kural dışı bir davranış bu.

Komutan Akkut'a baktım, susuyor, ama sıkkın.

General Garan:

– Sen gecikirsin, diye biz bölgeyi gezdik, alınacak düzeni saptadık, sana uygulaması kaldı.

Benim sorumlu olduğum bir işi onlar yapıyorlar ve bana da böyle yapacaksın diyorlar.

Birşey söylemedim:

– Ben de gidip bir göreyim, dedim.

Güneşin batmasına birkaç saat vardı, atladım cipe:

– Götürün beni oraya, dedim.

* * *

Gittim gördüm. Durum şöyle: kartaltepe dedikleri en yüksek ve kayalık tepeden Çinlilere doğru üç sırt uzanıyor. Bizimkiler en öne bir tabur onun arkasına bir tabur en geriye Kartaltepe'ye de bir tabur olmak üzere üç birliği birbirinin gerisine koymuşlar.

Bu durumda düşman saldırıya kalktığında üzerine ateş toplamak çok zor olur. Ayrıca bir girme yaparlarsa karşı-saldırımızdan bizim birlikler birbirine karışır.

Onun için ben birbirine yakın olan iki sırtı bir tabura daha açıktaki yayvan sırtı da bir tabura vererek üçüncü taburu Kartaltepe'nin gerisine aldım.

* * *

O gün Türkiye'den rakı gelmiş, akşam yemekte içiyoruz.

Ben yanımda taşıdığım haritanın üzerine çizdiğim durumu komutanlara gösterdim ve gerekçemi anlattım.

Önce General Garan:

– Doğruya doğru... dedi.

Tugay Komutanı da isteksiz:

– Peki, senin dediğin olsun.

Ertesi günü erkenden savunma bölgesine giderken Tugay'ın Danışmanı Albay Duncan:

– Ben de seninle geleyim.

Ona yeni durumu anlattım.

Duncan:

– Dün savunma düzeni alınırken ben de oradaydım. Saptanan durumu tümene bildirdim. Kartaltepe'ye giderken tümene de uğrayıp bilgi verelim.

– Peki.

Ciplere atladık, yola çıktık.

Tümene yaklaşırken içime bir kurt düştü; ya bize "Dün durumu bildirdiniz değiştiremeyiz" derlerse?

Ben bunları düşünürken Tümene gelmiş bulunduk.

Tümen Harekat Subayı Binbaşı Yates bizim cipin gürültüsüne barakasının önüne çıktı.

Bu Binbaşı Yates sözleşmeyle gelmiş bir subay; zengin ve serüvenci bir genç...

Gelişimizin nedenini haritanın üzerinde kendisine anlattım.

Eski durumu duvardaki haritaya işlemiş. Bir o haritaya baktı, bir benimkine baktı. Amma da atlamışız gibilerden kafasını sağa sola salladı; sonra duvardaki haritada eski durumu sildi, benim istediğim durumu çizdi.

Oysa bizde olsa Harekat Subayı der ki:

– Haklısınız, ben de sizin gibi düşünüyorum, ama durumu Kurmay Başkan Yardımcısına sunalım.

Kurmay Başkan Yardımcısı der ki:

– Evet, doğru; Kurmay Başkanına söyleyelim.

Kurmay Başkanı der ki:

– İyi... Durumu Komutan Yardımcısına bildirelim.

Komutan Yardımcısı der ki:

– Ben bir komutanla konuşayım.

Böylece iş uzar, zaman yiter.

Amerikan ordusunda bir Harekat Subayı Binbaşı "doğru" deyip kesip atabiliyor, yetkiler çekintisiz kullanılıyor.

Savunma düzenini almaya başladık.

Ben dolaşıyorum.

Uçaksavar birliğinde dokuz tane tank kundaklı top var. Bu toplar temelde uçaklara karşı kullanılır, ama Çinlilerin uçakları yok; onun için tanksavar olarak yararlanıyoruz. Gezip gördüğümde bu topların yerlerini beğenmedim.

Yüzbaşı Orhan Kabibay ile birlikte hepsini daha derin atış alanlı yerlere kaldırdık.

Tümen Komutan Yardımcısı General Crawford ikide bir helikopterle gelip çalışmamızı izliyor.

– Bunca iş on beş günde bitmez, diyor, bizim kurmaylar planlamada geç kaldılar.

Bizim subaylar ise bu işi on beş günde bitireceğimiz kanısındalar.

Gerçekten de bütün işler zamanında bitti.

Telsizle Karaford Paşayı (General Crawford) bulduk:

– Bu iş tamam.

Karaford Paşa helikoptere atlayıp geldi.

Heryeri gezdi.

Pek beğendi.

Bir erin çalı dibindeki pisliğini de görmezlikten geldi.

Karaford Paşa bir ara helikopterin yüzbaşısına birşeyler söyledi.

Helikopter havalandı gitti.

Yarım saat sonra geldi.

Meğer General Crawford emir vermiş, bütün bölüklerimize tüm dünyayı izliyebilen birer portatif radyo armağan edildi.

Savunma düzenini gezip denetledikten sonra Karaford Paşa bana döndü:

– Madanoğlu, dedi, şimdi şu Çinlilerin karşısında birer Türk kahvesi içebiliriz.

Bir kayanın üstüne oturduk.

Teğmen Yavuz ikimizin arasında biraz gerimizde evirmenlik yerini aldı.

Konuşmaya dalmışız.

Birden karşımızda bir yüz başı ile iki er belirdi.

Yüzbaşı General Crawford'u gitti sanmış. Çünkü giysilerimiz hep bir olduğundan kimin Amerikalı kimin Türk olduğu uzaktan pek kolay seçilmez. Yüzbaşı. Amerikan Generalini gördükten sonra da sözünden dönemedi; pek de öfkeli:

– Albayım, dedi, bunlarla ben başedemiyorum, sana getirdim.

Bunlar, dediği ardında duran iki er yüzleri gözleri yara bere tırmık içinde, üstleri başları yırtık kopuk.

Belli ki kavga etmişler.

Birisi sinsi...

Öteki pek kızgın.

Kızgın olan:

– Komutanım, diyor bu dürzü bana nasıl "komposto" kahra-

manı dermiş?

Durum anlaşıldı.

Kore'ye benimle gelenler, tıkamadır, kapamadır, az çok savaşı gördüler, tanıdılar. Bunlar sonradan gelenlerle alay ediyorlar. Çünkü sonradan gelenler doğrudan doğruya ateşkes'e geldiler.

İlk gelen, bu sonradan geleni kızdırıyor:

– "Len köye vardığında Anşa (Ayşe) Kore'de nittiniz derse ne diyeceğin? Bol bol kompustu içtik mi diyeceğin? Seni kompustu kahramanı seni."

Bunun üzerine kapışmışlar.

Bu tür kavgalar çok oluyor.

General Crawford olayı öğrenince:

–"Madanoğlu" dedi. bu erler; hemen şimdi Ordu Komutanı General Ricvey'e götürmek istiyorum, verir misin?

Karaford Paşa iki eri de alıp uçtu.

Bu erler döndüklerinde de anlattılar.

Helikaftır (helikopter) seyyar hastanenin ortalık yerine indi. Bizim üstümüze bir sürü kızlar geldiler, yüğdüler (yıkadılar) sonra yaralarımızın üzerine koca koca pamuklar çaputlar yapıştırdılar. Temiz çamaşır neyi giydirdiler, öyle götürdüler bir kalabalık yere kodular.

Bizimkiler ne olduğunu bilemiyorlar.

General Crawford bunları götürmüş, durumu Ordu komutanı General Ridgway'e anlatmış.

Ricvey:

– Basın toplantısı, demiş.

Bütün gazeteciler Ordu Karargahına toplanmışlar.

General bizim erleri çıkarıp göstermiş ve gazetecilere demiş ki:

– Ben Ordu Komutanı olarak günlük raporlar alırım. Amerikan ordusunda kavgalar ya içki, ya kumar, ya kadın yüzündendir. Türk Tugayında olaylar "Sen savaşa girdin, ben giremedim, ben kahramanım senkomposto kahramanısın" diye çıkıyor. İşte size gösteriyorum bu Türkleri bakın birbirlerini ne duruma sokmuşlar!..

Bana anlattıklarına göre Ricvey basın toplantısında:

– Bizim General Crawford bunları zor ayırmış... diyesiymiş.

* * *

Amerikan kurmayları durmadan plan yaparlar. Olmayacak olasılıkları, ya oluverirse, diye plana bağlarlar. Çinliler, şuradan saldırır, bir yürüme yaparlarsa, onu geri atmak için olaylardan bir karşı saldırı planı istemişler.

Hangisini beğenirlerse onu dosyalarına koyacaklar, gerektiğinde uygulayacaklar.

Harekât subayımız Binbaşı Barut, harita üzerinde biraz çalışmış, bana geldi.

Gidelim, yerinde görelim dedim, böyle ezbere olmaz. İlhami Barut, haber almacı Kurmay Yarbay Orhan, Yavuz Önderman ve ben karşı saldırı yapılacak bölgeye gittik. Bir yerde jipleri bırakmak zorunda kaldık sırtlara tırmandık. Buraları, bizim Sason'un Arziv dağına benziyor. Dimdik kayalıklar. kan ter içinde bütün bölgeyi görebileceğimiz bir doruğa çıktık. Orada üç Amerikan erine rasladık.

Birisi koşarak yanımıza geldi; selamladı; kendisine tanıttı; görevini anlattı.

7. Kolordu'nun İstihkâm taburundan olduklarını, bu tepeye bir "Kızılderili yolu" yapılıp yapılmayacağını keşfe geldiklerini söyledi. Biri er, biri onbaşı, biri çavuş.

Çavuşa:

– Yapılabilir mi? dedim.

"Kızılderili yolu" dedi ya, onu soruyorum.

"Tümenlerin istihkâm tabur1arı, kolordu istihkâm taburunun emrine verilirse üç ayda yapılabilir" yanıtını verdi.

İçimden gelen bir dürtüyle elimdeki haritayı uzattım:

– Şunun üstüne bu söylediklerini yazar mısın?

Çavuş bana söylediklerini haritaya bir güzel yazdı, üçü de altına imzalarını attılar kendiliklerinden.

"Kızılderili yolu" dedikleri uzunca zikzaklı patika ama açmak için tonlarca dinamit ister.

Dönüşte tümene "bu dediğiniz yerden karşı saldırı yapıla-

maz" diye bir yazı yazdık.

Bir iki gün sonra Tümen Komutanı General Carter bizi istetti. Odasına girdiğimizde bizi durgun karşıladı. Her zamanki gibi:

– Ooooo Madanoğlu hoş geldin... demedi.

– Albay Madanoğlu, dedi, neden karşı saldırı yapılamaz?..

Ona alınmamış göründüm, gülümseyerek elimdeki haritamı önüne sürdüm. Parmağımla, Amerikan çavuşunun yazdıklarını göstererek:

– Oraya, dedim 4 istihkâm taburu üç ayda ancak bir Kızılderili yolu yapabilir de onun için karşı saldırı yapılamaz.

Komutan Amerikan erlerinin yazdıklarını okuyup, söylediklerimi de dinledikten sonra, bize üç kahve söyledi, üstelik yemeğe de alıkoydu.

Bizden sonra tümenin altını üstüne getirmiş.

Kış geliyor artık...

Bize yine Tokyo'ya izin çıktı. Bu kenti biraz tanımıştık, daha çok tanımaya çalışıyoruz; Türk hamamına gidiyoruz, hayvanat bahçesini geziyoruz, Japon tiyatrosunu izliyoruz, kentin görülecek yerlerini dolaşıyoruz, eğleniyoruz, alışveriş yapıyoruz.

Bir gün bir ordu mağazasında dolaşıyorum. Omuzuma bir çocuk atladı. Dengemi yitirip sallandım.

Baktım bir oğlan çocuğu amuzumdaki yıldızlara yapışmış:

– Bunları istiyorum, ne olur, diyor, kolleksiyon yapıyorum.

Yaramazı yere indirdim.

– Burada olmaz, sen bana adresini ver, göndereyim.

Çocuğun adı Carl imiş. Ahbap olduk. Kore'ye döndüğümde bir torba dolusu yıldız ve arma yolladım. Çocuk yanıt yazıp teşekkür etti bu kez de pul istiyor.

Türkiye'den gelen mektupların pullarını da Carl'a göndermeye başladım.

Kore'ye döndüğümde kış iyice bastırmıştı.

O yılların ünlü yıldızı Marilyn Monroe gelmiş.

Birlik birlik dolaşıyor.

hangi birliğe giderse çevredeki birliğin erleri oraya üşüşüyorlar.

Bize yakın bir birlikteki gösterisine ben de gittim. Holivut yıldızlarının savaştaki Amerikan askerlerine moral vermesi için böyle geziler düzenleniyor.

Hava soğuk mu soğuk.

Ama kurulan sahnenin sağına soluna birer özel kamyon yanaşmış; bu kamyonlardan sahneye geniş körüklü borular uzatılmış; sıcak hava veriliyor.

Moral subayı onların kadrolarında bir de moral subayı var yağmur yağabileceğini düşünmemiş, hava serpiştiriyor; Morilyn Monroe da anlaşılan içerlemiş, üstü açık sahneye çıkmıyor.

Erler bağırıp çağırıyorlar.

Birlik komutanı sahnenin üstüne bir çadır bezi gerdirmeye çalışıyor.

marilyn'le gelen ekipteki öteki aktörler askeri oyalamaya çalışıyorlar; ama yuhalanınca kaçıyorlar.

Bunlardan biri askerin yuhalamasına fırsat bırakmadan sordu:

– İçinizde Teksaslı var mı?

Ön sıradan birisi bağırdı:

– Ben Teksaslıyım.

Aktör ona bir baktı gülerek:

– Ooooo, dedi, seni kutlarım, bakıyorum ayakkabı giymeye alışmışsın.

On binlerce kişinin birden gülmesi, çıkan seslerin dağlara çarpıp yankılanması duymaya değer.

Yanındakiler teksaslıyı kucakladıkları gibi arkaya attılar, arkadakiler daha arkaya, derken Teksaslı bohça gibi elden ele aktarılarak kendisini en arka sıralarda buldu; oysa önde yer tutmak için belki sabah karanlığında gelmişti.

Amerikan şakası bu.

Sonunda Marilyn göründü.

Bu kez koparılan çığlıklar kasırga sesine benziyordu.

Yıldız çok açık bir giysiyle çıkmıştı sahneye; oldukça da tombul.

Marilyn Monroe bizim Tugaya da geldi. Yerler karlıydı ama, güneşli bir gündü. İkinci Taburun Binbaşısı hakkı Ege sahneye

çıkıp Marilyne'e bir gül demeti verdi ve onu yanağından öptü.

Alkışlar arasında erlerin açıkgözleri konuşuyorlar:

– Bizim binbaşı da ağzının tadını biliyor.

Amerikan yöntemleriyle Kore'de moral eğlenceleri böyle...

Yılbaşı geldi. Birkaç arkadaş Seul'e gitti. Büyük bir hangarda içip eğleneceğiz. Masamıza birde Koreli kız bulduk. Epey içmiştik. Bir ara masamıza bir Koreli kız daha geldi. Bu kız bizimkilerden birini tanıyormuş. Öteden beriden konuşmaya çalışırken masamıza bir Amerikan yüzbaşısı geldi. 7. kolordunun yargıcıymış. Bize, masamızdaki ikinci kızı göstererek

–"Bunlara pek güvenmeyin sizi soyup sovana çevirirler" dedi.

Anladığımıza göre bizim masaya sonradan gelen kız bu yargıç subayın masasındaymış. Bizi görünce onu atlatmış. Subayı yatıştırmak için ona dedimki.

–" Sen şimdi masanın üstüne bir yumruk at ve elini bu subaya uzatarak arkadaş sen benim elimden bu kızı aldın..."

Amerikalı sözümü kesti.

– "Olay çıkmasın istemem albayım" dedi.

– Ben, "dinle" dedim. "Olay molay çıkmayacak sen bu subaya ben de bu kıza karşılık senin boynundaki fulları alacağım" dedim.

Yargıç yüzbaşının aklı dediklerime yattı. Kore'de çeketlerimizin yakasından atletlerimiz görünmesin diye boynumuza fular sarardık. Amerikalı'ların fularları çocukların kusmak bezi gibi ufacık üzerinde birliklerinin sembolleri var. Bizimki ise kırmızı ipekten kocaman bir eşarp. Onun için Amerikalılar sık sık anı değiştirmeye kalkarlar. Kendi ufacık fularlarını verip bizimkilerin koca eşarplarını alırlar.

Amerikan subayı da eşarbı alınca çok sevindi. Sandalyesinin üstüne çıkıp bağırdı.

–"Ben Türklerin masasındayım bunlar benim yanımdaki kızı kaçırdılar".

Çevredeki masalardan sesler.

– Çok iyi etmişler.

Yargıç bağırmasını sürdürüyor,

– "Ama ben de onlardan bu kırmızı eşarbını aldım onu yarın kanma göndereceğim söyleyin bana kim kârlı çıktı".

– "Sen kârlısın sen kârlısın sesleri".

Birinci Dünya Savaşı'nda bağlaşıkların Çanakkale'ye yüklenişlerine Avusturalya ve Yeni Zelanda'dan da bir kolorduda katılmış.

Bunlara Anzaklar diyorlar. Bu ülkelerdeki eski muharip dernekleri Türk Genelkurmayından her yıl 25 Nisan'da yapmakta oldukları Anma Törenlerine Korede'ki Türk Tugayından birkaç subayında katılmasını istemişler. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Baralsel bu çağrıya benim başkanlığımda birkaç subayın gönderilmesini uygun görmüş.

Komutan benim yanımda iyi bir kurmay olan yarbay Halim Kural ile daha iki subay seçmiş Hacim Kural'ın İngilizcesi de var ben komutandan uçaksavar bataryası komutanı olan Orhan Kabibayı'da aramıza katmasını istedim. Kabibay'da İngilizce biliyor. Böylece aramızda savaşkan birliklerden de bir subay da bulunacaktı. Ama komutan beni dinlemedi. Kartaltepe bölgesinde savunma düzeni alırken tümen komutanın bu düzenlemeyi benim sorumluluğuma bırakmış olmasımdan ötürü bana karşı soğuk duruyor.*

Tokyo'da bizi almaya gelen bir Avusturalyalı yüzbaşı ile buluştuk. Avusturalya'ya uçacağımızdan bir gün önce arkadaşlar ile birlikte bir askeri satış mağazasında alış veriş yaparken para cüzdanımı yitirmiş olduğumun ayrımına vardım. Cüzdanda 8-10 bin dolar vardı. Bunun bir bölümü tugaydaki arkadaşlarımın ısmarladıkları öteberinin parası, bir bölümü de gezi sırasındaki çelenk, yemek verme gibi giderler için tugay kasasından verilen

---

(*) Ateşkesten önce tümen komutanı bizim tugaya bir emir vermiş. Ateşkes görüşmeleri için kurulacak olan Ateşkes Komisyonu'na benim de katılmamı istemiş. Bu komisyon üyelerine günde 100'er dolar verilecekmiş. Bizim komutan tümene benim tugayın harekat ve eğitim işlerinden sorumlu tek subay olduğumu öne sürerek bu komisyona kendisi katılmak istemiş. Bunun üzerine tümen komutanı tugay komutanın bu yazısını çekmeçesinin bir gözüne koyarak tugaya ateşkes komisyonunda Türk tugayından temsilci bulunmasımdan vazgeçildiğini bildirmiş. Daha sonra ben Kartaltepe bölgesindeki savunma düzenlenmesi için görevlendirilmem üzerine bizim komutan tümen komutanına başvurmuş. Bu emrin kurallara aykırı olduğunu söylemiş. Bunun üzerine tümen komutanı masasındaki çekmeceyi çekip içinden tugay komutanın benim için yazdığı yazıyı göstermiş. Siz Madanoğlu'nun harekat ve eğitim işlerinden tek sorumlu olduğunu yazdığınız için böyle emir verdim demiş. Bunları sonradan öğrenecektim.

paraydı. Ne yapacağımı bilmez bir durumda PX'den çıkarken iki vagon temizlik işçisinin benim cüzdanı açmış içindeki paraları saymakta oldruklarını gördüm. Fırlayıp yanlarına gittim. Bu cüzdanın benim olduğunu söyledim kimliğimi sordular. Oda cüzdanın arka gözündeydi. Bunun üzerine cüzdanı bana verdiler. Ben sevincimden Japonlara 50'şer dolar vermek istedim. Almadılar bunun üzerine onlara kızmış gibi yaparak elimdeki dolarları buruşturup oradaki çöp bidonuna atarak hızla uzaklaştım. Almışlardır.

* * *

Avusturalya'da, Sidney'de büyük bir otele yerleştik. Ertesi günü akşama kadar kenti gezdik. Bize çok eskiden Avusturalya'ya göçmüş bir Ermeniyi çevirmen olarak verdiler. Erıneni iyi bir adam. Türkleri seviyor.

– "Bu gece erken yatacağız" dedi. Karanlıkta uyanıp tören yerine gideceğiz.

Dediği gibi gecenin karanlığında bizi uyandırdılar. Bizim dördümüzü yan yana tören yerine gidicek olan uzun yürüyüş kolunun en önüne yerleştirdiler. Bir buçuk iki kilometre kadar yürüdük. Büyük bir kalabalığın bulunduğu bir yere geldik. Ortalık zifiri karanlık. Avusturalyalılar bizi üç dört basamak yükseklikte geniş bir oda büyüklüğünde beyaz renkli bir yerde yanyana dizdiler. Az sonra acı acı borular çalmaya, derinden derinden top sesleri gelmeye başladı. Bundan sonra bu törene katılan kalabalık ellerinde uçlarında elektrik pili yanan kalemleri ile bir dua kitabı okumaya başladılar. Sesleri dalga dalga yükselip alçalıyordu. Yavaş yavaş ortalık ağarmaya başladı. birkaç adım karşımızda bizim gibi dikilmiş duran dört Avusturalyalı eski muharibi seçtim. Az sonra ortalık iyica aydınlandı. Baktım karşımızdaki eski muhariplerin arkasında bir direğe çekilmiş büyük bir Türk bayrağı var. Bunun üzerine arkama baktım bizim arkamızda da İngiliz bayrağı var. Bulunduğumuz yer mermerden yapılmış bir anıt. Sıra çelenkleri koymaya geldi. Önce, genel vali çelengi koydu. Ondan sonra bizi buyur ettiler. Ötekiler hep bizden sonra çelenkleri koydular.

Avustralya ve Yeni Zelanda'da on onbeş gün bütün büyük kentleri dolaştık.

Bir gece Sidne'ye döndüğümüzde eski muhariplerin çok bü-

yük bir salonunda toplanmıştık. Eski muharipler ellerinde büyük viski bardakları karşımızda ayakta duruyorlar. Onların önünde küçük bir koltuğa oturmuş çok yaşlı bir adam var. Bu adam bizimle savaşan tugayın komutanı imiş. Bunu anlayınca yanına gidip kendisini selamladım. Ellerini omuzuma koydu. Bana dayanıp kalkmak istiyordu. Kendisine yardım ettim konuşmaya başladı.

–"Siz ve biz dedi. Dünyanın en centilmen savaşını yaptık ve sıfır sıfı'a berabere kaldık" dedi.

Generallerinin ilk sözlerini alkışlayan eski muharipler bu berabere sözünü beğenmediler. Bağırıp çağırmaya başladılar.

–"Sen ne diyorsun. Biz orada yenildik."

Ben söze girdim.

–"Evet general" dedim. "Siz boğazı, geçmek, İstanbul'u almak istiyordunuz. Bunu başaramadınız ama, erkekçe şavaşarak bizim dostluğumuz kazandınız."

Bundan sonra eski muharipler alkışlayarak bizi aralarına aldılar. Savaş anılarını anlatmaya başladılar. Ertesi günü Yeni Zelanda'ya uçacakmışız. Orada da şöyle bir anım oldu.

Wellington'dan yine çok büyük bir salonda Mauri dedikleri yerliler bize bir gösteri yapacaklarmış. Avusturalya'daki Ermeni tercümanımızın yerini İstanbul'dan göçmüş bir Macar genci aldı. Bizi daha akşam üzerinden gösteri yapılacak olan yere götürdü. Duvarları lambirili bir yerde ben önde arkadaşlarım arkada yerlerimizi aldık. Maurilerin başkanı bana doğru bir mızrak atacakmış. Bu mızrak başlarımızın yanından geçep duvara saplanacakmış. Ürkmemeli dimdik durmalıymışız. Sonra ben duvardan mızrağı çekmeli, iki elimle tutarak başkanlarına vermeliymişim. Bu bir dostluk töresiymiş. Ondan sonra Mauriler gösterilerine başlayacaklarmış. Gece yemekten sonra orada toplanıp yerlerimizi aldık.

Sonra elektrikler söndü. Bir-iki dakika sonra yine yandığında karşımızda 25-30 kadar Mauri var. Yarısı kadın yarısı erkek yerli giysileri ile, kadınların bellerinden yukarısı çıplak, göğüsleri açıkta, eteklikleri boncuktan saçak saçak. Başkanları uzun boylu zayıf bir adam. Biz onun mızrak atmasını beklerken bu adam benim yanıma geldi. Elindeki defne dallarından yapılmış yuvarlak bir çelengi önüme koyup 3-4 adım geri çekildi. O

bekledi biz bekledik. 1-2 dakika geçti. Bunun üzerine yeniden elektrikler söndü çevirmenimiz Macar yanıma gelerek mızrak atmaktan vazgeçmişler. Sen bu önündeki çelengi alıp başkanlarına geri vereceksin dedi. Bundan sonra elektrikler yine yandı Ben çelengi Maurilerin başkanına verince Mauriler danslarına başladılar. Kıvrak oyunlar çıkarıyorlar. Bu dansları epey sürdü. Ondan sonra bizi salonun dar ucuna götürdüler. Bütün eski muharipler Maurilerle birlekte bizim karşımıza geçtiler Lord Meyır dedikleri Belediye Reisleri çok, çok yaşlı bir adam konuşmayı açtı.

Bizim savaşkanlığımız kahramanlığımız üzerine birçok sözler ettikten sonra eliyle Maurileri göstererek,

–"Bu ülke, bu Maurilerin yurdu idi. Biz birçok kanlı savaşlar sonucunda buraya yerleştik. Bir gün bizi iyice sıkıştırdılar. Cephanemiz tükenmiş yiyeceğimiz kalmamıştı. Saldırsalar bizi yok ederlerdi, ama saldırmadılar. Ertesi günü yardım geldi kurtulduk."

Sonradan öğrendik ki Maurilerin başkanları cephanesiz ve yiyeceksiz kalmış olan düşmana saldırmak erkekliğe yakışmaz demiş. Bence bu eşşekliktir ama bu eşeklikte benim anlamını kavrıyamadığım büyük bir soyluluk gizli olmalı. Ellerini göğüslerine kavuşturmuş hiç kımıldamadan Lord Meyir'i dinleyen Mauriler donmuş gibi kıpırdamadan duruyorlar. Söz sırası bana gelince şöyle konuştum.

-"Biz de bu Mauriler gibiyizdir. Çanakkale Savaşı'nda sizin Enflexbl zırhlınız bir mayına çarpmış batmak üzereyken içindekiler kendilerini suya atmaya başlayınca Türk topçusu ateş kesti. Türk savunma birliklerinin komutanı olan Alman genarali Türk topçu komutanına neden ateş kestiklerini sordu."

Türk topçu komutanın yanıtı çok kısa oldu:

– Türk topçusu denizde canını kurtarmaya uğraşan düşmana ateş etmez.

Bunun üzerine Maurilerden bir çığlık koptu.

Macar çevirmenimiz bir gün bana bir Maurili kızla nişanlı olduğunu, nişanlısının Kadınlar Birliği Başkanı olduğunu benimle görüşmek istediğini söyledi. Bir gece buluştuk. Naşınlısı Rugan İskarpinli sade bir tayyör giymiş. Esmer sevimli bir kız.

Beni gör yor hiç konuşmuyor. Ona biz burada çağrıcı bulu-

nuyoruz. Ama İngilizlerin İstanbul'a girdiklerinde bizim bir karakolumuzu basarak içindeki erlerimizi uyurken süngülediklerini de unutmuyoruz. Bunun üzerine kız açıldı anlatmaya başladı.

Bunlar dedi, bizim tapındığımız yontuklarımızı kırıp yaktılar. Bize siz bizim allahımıza inanın bizim allahımız iyilik yapana iyilik kötülük yapana kötülük yapar. Onlara inandık ama 3,4 ay sonra bir köylü geldi. Bunların allahlarında iş yok dedi. Benim toprağımı aldılar. Ben allahın onlara kötülük yapmasını beklerken allah onlara iyilik yaptı. Hepsi varsıllaştılar, göbeklendiler bundan sonra sarhoş bir İngiliz bizden yana olup başımıza geçti. Uzun savaşımlar sonucunda bugünkü yurttaşlık haklarımız elde ettik. Ama bu ülke bizimdir, bizim olmalıdır. Sayımızın azlığı önemli değildir. Önemli olan düşüncemizin, istencimizin güçlü olmasıdır.

* * *

Japonya'ya dönüşte uçağımız Malezya'nın Borneo adasına indi. Orada bir gece kalacakmışız. Terminal yarım metre yükseklikteki kazıkların üstüne oturtulmuş büyük tahta bir baraka kapısı penceresi yok. Buraları Tül perdelerle örtülmüş, çok sıcak bir yer de ondan. Yakında Labvan dedikleri bir kasaba varmış. Gidip görelim dedik. Şöferlerin birbirleriyle konuşmalarından buradakilerin müslüman olduklarını anladık. Labvan'da bizim görmediğimiz bilmediğimiz binbir çeşit meyva satılıyor ama bu meyvaların üzerleri karabulut gibi sineklerle örtülü yanımıza sokulan gençler bize gazoz ısmarladılar.

Bardakları o kadar piski içemedik terminale döndüğümüzde bir duş alıp yatağıma uzandım. Odada oturacak başka bir yer yok. Bir ara ayak ucumdaki pencere tülünün oynadığını gördüm. Bavulumu o pencerenin yanına koymuştum. Gidip baktım dışarıda temiz koyu renk uzun giysili kısa sakallı 30-40 yaşlarında bir adamla göz göze geldik. Adam bana Türkçe olarak sordu. Türk miralayı sizmisiniz. Ben evet deyince sizinle bir dakika görüşebilirmiyim dedi. Ben hay hay buyurun deyip odanın kapısına yürüdüm. Onun dolaşıp kapıdan geleceğini sanıyordum. Oysa pencereden atlayıp içeri girmiş arkamdan. Ben onu nereye oturtacağımı bilemez durumdayken o elleri ile beni itekliyerek yatağıma oturttu. Kendisi de önüne bir ayağını altına alarak oturdu.

Size kendimi tanıtayım dedi. Birçok adlar sıraladı. Belleğimde doğru kaldıysa Abdullah Bin Fettah Labuvan'ın Şeyhi imiş. Görmüşsünüzdür dedi. Kısa pantalonlu kıllı bacaklı bu ingilizler ellerindeki sopayı bu yana döndürürlerse 300 müslüman o yana koşar öte yana döndürürlerse bu kez de 500 müslüman öte yana koşar. Biz halkımıza Mustafa Kemal'den söz edemeyiz. Ben küçükmüşüm babam boş bulunmuş Türkiye'de bir Mustafa Kemal çıktı. Bunların hepsinin hakkından geldi deyivermiş. İngilizler duymuşlar bizim halkımızı kışkırtmışlar. Onları babamın bir sapkın olduğuna inandırmışlar. Onlar da babamı öldürdüler. Labuvan Şeyhi Abdullah Bin Fettah iki eliyle kollarımdan tutup bileğimden dirseğime doğru öpmeye başladı. Gözleri yaşlıydı. Size yalvarırım sakın olaki Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği yoldan şaşmayasınız sonra biraz geriledi.

– Eeee dedi bizim korkmadan çekinmeden Mustafa Kemal'den söz edeceğimiz günler uzak değildir.

Gözlerim nemlenmiş, susmuş kalmıştım. Şeyh bir daha ellerimi öperek oturduğu yerden kalkıp pencereye doğru yürüdü ve oradan atlayıp gitti.

Ertesi gün uçağımız bizi Hong Hong'a götürdü bir gecede orada kalacakmışız.

Uçaktan inerken kalabalık bir gazeteci grubu ile karşılaştık. Bizi birbiri ardına soru yağmuruna tuttular.

Ben de onlara Türkiye'deki seçimlerin sonucunu sordum. Demokrat Parti kazanmış hem de ezici bir çoğunlukla.

Hepimiz durgunlaştık. Ertesi günü uçakta bir hostes bizi o günkü gazeteleri getirdi. Eliyle bizim resimlerimizi gösteriyor hepimiz asık duruyoruz. Resimlerin altında Türk subayları seçimlerin sonucunu öğrenince böyle bozuldular diye yazıyor. Arkadaşlardan biri.

– Bunları Menderes görmesin yoksa hepimizi emekli eder" dedi.

Japonya'da birkaç gün daha kaldıktan sonra Kore'ye döndük. Yavaş yavaş yurda dönme zamanımız geliyor. Amerikan ve İngiliz subayları ile birbirimize çadır ziyaretleri yapıyoruz onlarda albaylar albaylarla, binbaşılar binbaşılarla ilişki kuruyorlar.

Dönüşte İskenderiye'ye yaklaşırken gemi Komutanından bir uyarı aldık. "Mısırlılar geçen yıl siz buralardan geçerken erleri-

nize esrar sattılar dikkat'li olun."

* * *

Gemimiz İzmir rıhtımına yanaşıyor. Gemiden inerken biniş-te olduğunun tersine komutanlar "önce inerlenniş onun için kaptanın hopörlörü aracalığı ile askerle vedalaştık. Karşılayıcı-ların arasında eşimi ve ablamı seçmeye uğraşıyorum. Kalabalı-ğın arasında onların yanına yaklaşmaya uğraşırken karşıma İz-mir Yurt İçi Bölge Komutanlığı'nın Kurmay Başkanı olan bir Yarbay çıktı. Bana bir mektup verdi. Hoşgeldiniz dedi. Genel-kurmay Başkanı bu mektubu size gönderdi. Açıp okudum. Si-vas'taki Onikinci Tümen Komutanlığı'na verilmişim. Bizimki-lerle buluşunca sarılıp kuçaklaşırken eşim sordu "o subayın sana verdiği mektupta ne yazıyor." Ben durumu anlatınca Si-vas'ta ne işimiz var dedi. Çık askerlikten gidip Kadıköy'de evi-mizde oturalım Daha albay iken beni Tümen Komutanı yapmış-lar demek ki otuz Ağustos'ta General olacağım.

Sivas'a bir aylık iznimi kullandıktan sonra gidecektim.

Madanoğlu Cemal - Asker ve siyaset adamı. Uzun askerlik yaşamı süresince çeşitli birlik ve askeri kurumlarda görev aldı. Siirt yöresinde çıkan yerel ayaklanmayı bastırmak amacıyla düzenlenen Sason harekâtına katıldı. Kara Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra piyade ve zırhlı tümenlerde kurmay başkanlığı, Kore Savaşı'na katılan Türk tugayında komutan yardımcılığı, 12. Tümen komutanlığı, 3. Ordu kurmay başkanlığı, Ankara Zırhlı Eğitim Tümen komutanlığı, Elazığ 10. Tümen komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Lojistik başkanlığı görevlerini yürüttü.

27 Mayıs 1960 hareketini gerçekleştiren askeri örgütlenmenin başına getirildi ve harekâtı yönetti. Milli Birlik Komitesi üyeliği, Ankara komutanlığı ve Ankara sıkıyönetim komutanlığı görevlerini üstlendi.

MBK içinde beliren görüş ayrılığı sırasında Alpaslan Türkeş ve 14 MBK üyesinin tasfiyesi ve yurtdışına gönderilmesinde başlıca rolü oynadı.

1961 Anayasası hazırlanırken MBK üyelerinin tabii senatör sayılmaları hükmüne karşı çıktı. Bu nedenle 1961 yılında MBK üyeliğinden istifa etti. Aynı yıl, korgeneral rütbesindeyken ordudan ayrıldı.

1966 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından kontenjan senatörlüğüne atandı. Devrim gazetesine yazılar yazdı. 12 Mart 1971 muhtırasından sonraki dönemde gizli örgüt çalışmaları yönetmekle suçlandı. Kendi isteğiyle dokunulmazlığı kaldırdı ve tutuklandı. Dört aya yakın tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı ve 1974'te aklandı.

Bu kitap, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla başlayan ve sonraki her dönemde yer alan onurlu bir askeri ve siyasi yaşamın; katıldığı, yönettiği, tanıklık ettiği olayların izlerinden örülü anıları bir araya getirmekte olan değerli bir belge niteliğindedir.

9 789755 030432

9 7897 [illegible] 7.00

ISBN 975-[illegible]

Kapak düzeni: Ali PLATİN

ISBN 975-503-034-1 1. Cilt